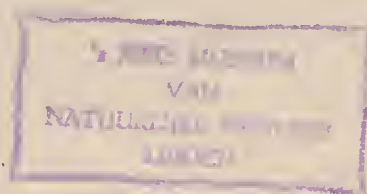
DE ALGEMEENE

EN BYZONDERE

NATUURLYKE HISTORIE.

ZESTIENDE DEEL.

DE ALGEMEENE
EN BYZONDERE
NATUURLYKE HISTORIE.
VERVOLG VAN DE HISTORIE
DER VIERVOETIGE DIEREN.

DOOR

DEN HEERE GRAAF DE BUFFON,
Intendant van des Konings-Tuin der Planten; Lid van de Fransche Akademie; Lid van de Koninglyke Akademie der Weetenschappen te Parys; van de Koninglyke Maatschappyen te Londen en te Edenburg; van de Koninglyke Akademie te Berlyn; van de Keizerlyke Akademie te St. Petersburg; enz. enz.

ZESTIENDE DEEL.

TE AMSTERDAM,
By J. H. SCHNEIDER EN ZOON.
M DCC LXXXV.
Met Privilegie van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

INHOUD
VAN DIT DEEL.

Door den Hr. DE BUFFON.
Vertaald
Door den Hr. C. VAN ENGELEN.

DE

DE ALGEMEENE EN BYZONDERE NATUURLYKE HISTORIE.

BYVOEGZEL TOT DE NATUURLYKE HISTORIE VAN DEN RHINOCEROS, in het XIde Deel, bladz. 104. van dit Werk (*).

De Hr. DE BUFFON heeft den rhinoceros van Asia zeer wel beschreeven, en heeft daar eene afbeelding van gegeeven, die zeer naauwkeurig is (*a*). Hy hadt geene reden van te vermoeden, dat de rhinoceros van Afrika daarvan verschilde: niet een Reisbeschryver heeft eenig vermoeden gegeeven dat deze dieren, in alle landen, daar zy gevonden worden, niet naauwkeurig dezelfde zouden zyn; daar is ondertusschen een zeer groot verschil tusschen dezelve: het geen in het beschouwen van een rhinoceros, zo als de Hr. DE BUFFON beschreeven heeft, meest treft, zyn de byster groote plooijen van zyn vel, die zyn lighaam op zulk eene zonderlinge wyze verdeelen, en die aan hun, die hem niet dan van verre gezien hebben, op de gedagten hebben doen vallen, dat hy geheel met schilden bedekt was; men bemerkt deze plooijen niet in den Afrikaanschen rhinoceros, en deszelfs vel schynt geheel glad. Zo men de afbeelding, welke ik op *Pl. I*,

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.
(*a*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *Pl. VII*.

van dezelve geeve, vergelykt, met die, welke de Hr. DE BUFFON van den rhinoceros gegeeven heeft, en den kop in de beide onderwerpen voor eenige oogenblikken bedekke, zoude men geheel niet zeggen, dat die twee afbeeldingen dieren van dezelfde ſoort vertoonen. Het is wederom aan den Hr Colonel GORDON, dat wy de kennis van de waare gedaante van dezen rhinoceros verſchuldigd zyn, en men zal in 't vervolg zien, dat de Natuurlyke hiſtorie nog wel andere verpligtingen aan hem heeft. Zie hier den inhoud van eenige aanmerkingen, welke hy gevoegd heeft by de tekening die hy my heeft toegezonden.

De rhinoceros heeft den naam van *nabal* onder de Hottentotten, die de eerſte ſyllabe van dat woord uitſpreeken met een gekletter van de tong, 't welk men in geſchrifte niet kan uitdrukken. Het eerſte gezigt van dit dier doet terſtond op het rivierpaard denken, waarvan het egter zeer veel verſchilt door den kop; het heeft ook het vel zo dik niet, en is niet zo moeijelyk te doorbooren, als men beweert. De Hr. GORDON heeft 'er een gedood, op een afſtand van honderd en agttien ſtappen, met een kogel van tien in een pond; en op de reis, welke hy met den Hr. Gouverneur PLETTENBERG gedaan heeft, heeft men een twaalftal gedood, het welk bewyſt, dat deze dieren geenſins beſtand zyn voor ſnaphaankogels. Ik geloof egter, dat die van Aſia daarmede niet ligt doorſchoten zouden worden; en ik moet dat beſluiten uit het onderzoek van het vel, waarvan de Hr. DE BUFFON de afbeelding gegeeven heeft, en 't welk ik gelegenheid gehad heb hier te zien.

De rhinoceroſſen van Afrika hebben allen het lighaam bedekt met die bekorſtingen, in de gedaante van rooven of van kleine knobbeltjes, welken men op die van Aſia ziet, met dit verſchil egter, dat dezelve in de laatſtgenoemden niet gelyklyk allerwegen gezaaid zyn; daar zyn 'er minder op 't midden des lighaams, en daar zyn 'er geene aan 't einde der beenen. Wat de plooijen van 't vel betreft, deze zyn, zo als ik reeds gezegd heb, weinig opmerkelyk; de Hr. GORDON vermoedt, dat zy ſlegts voortgebragt worden door de bewegingen, welke deze dieren zig geeven; en, 't geen deze giſſing ſchynt te beveſtigen, is het opgezette vel van een jongen rhinoceros, van vyf voeten lengte, 't welk wy hier hebben, en waarin zig geene vouwen of plooijen vertoonen. De volwaſſen rhinoceroſſen hebben 'er eene in de lies, van drie duimen diepte; eene andere agter den ſchouder, van één duim diepte; eene agter de ooren, maar die weinig opmerkelyk is; vier kleine vóór de borſt, en twee onder de hiel; die, welke zig meeſt doen opmerken, en die in de Aſiatiſche niet gevonden worden, zyn ten getale van negen op de ribben, waarvan de diepſte ſlegts een half duim is. Rondom de oogen hebben zy verſcheiden rimpels, die voor geene plooijen of vouwen kunnen gerekend worden.

Alle die, welken de Hr. GORDON gezien heeft, jonge of oude, hadden twee hoornen, en, zo 'er in Afrika zyn, die 'er maar één hebben, zyn zy althans onbekend aan de inwooneren van de Kaap de Goede-hoop. Dus

C. F. Fritzsch. sc.

LE RHINOCEROS DU CAP.

heb ik my bedrogen, toen ik aan den Hr. DAUBENTON (*b*) ſchreef; dat ik reden had, te vermoeden, dat de rhinoceroſſen van Aſia twee hoornen hadden, terwyl die van de Kaap ſlegts één hadden. Ik had van den laatſtgemelden ook koppen met éénen hoorn ontvangen, en uit de Indiën koppen met twee hoornen, maar zonder eenig berigt wegens de plaats alwaar deze dieren zig onthouden hadden. Sedert is het my dikwyls gebeurd, uit de Indiën voortbrengzels van de Kaap, en van de Kaap zeldzaamheden, die uit de Indiën derwaards gezonden waren, te ontvangen; die verwarring in de bezending was de oorzaak van eene dwaaling, welke ik het genoegen heb hier te verhelpen. De grootſte dezer hoornen is op de neus geplaatſt; die, welke hier vertoont wordt, is zeſtien duim lang, maar daar zyn 'er die agt of negen duimen meer lengte hebben, zonder dat het dier daarom grooter zy. Die hoorn is van boven platagtig, als ware dezelve geſleten of verſtompt door in de aarde te werken. De tweede hoorn hadt zyne baſis een half duim boven de eerſte, en was agt duimen lang. De een en ander zyn enkel vaſt aan 't vel, en zyn geplaatſt op eene effene, of gladde verhevenheid, die vóór op den kop is. Men kan deze hoornen, zo men dezelve ſterk naar agteren trekt, verwrikken en een weinig overhaalen; het geen my eenige twyfeling baart wegens het geen KOLBE zegt, van de verbazende kragt die de rhinoceroſſen in hunne hoornen hebben. Zo men hem gelooven mag, haalt de rhinoceros met zynen hoorn de boomen met den wortel uit den grond, werpt de groote ſteenen, die hem in den weg liggen, op groote afſtanden en met groot geraas, agter zig, en ſlaat, met één woord, alle lighaamen, daar hy eenige vat op kan hebben, ter neder (*c*). Een hoorn, die zo weinig vaſt zit, en zo luttel ſtevigte heeft, ſchynt niet zeer geſchikt voor zulke zwaare verrigtingen; ook ſchryft de Hr. GORDON my, dat de rhinoceros al zo veel kwaad doet met zyne voeten als met zyn hoofd. Maar het geen het getuigenis van KOLBE, in alles wat hy van den rhinoceros zegt, zeer verdagt moet maaken, is, dat hy durft verzekeren, als eene waarheid, waarvan hy getuigen is geweeſt, die fabelagtige eigenſchap, welke het volk in de Indiën aan deze hoornen toeſchryft, naamlyk van niet te kunnen wederſtaan aan het aanraaken van vergift: „ Ik ben dikwyls ooggetui-
„ ge geweeſt, zegt hy (*d*), van dit verſchynzel. Verſcheiden lieden aan
„ de Kaap hebben bekers van dezen hoorn gemaakt; zo men daar wyn in
„ giet, ziet men denzelven terſtond opkomen, bruiſchen, en kooken;
„ maar, zo de drank vergiftigd is, barſt de beker. — Deze byzonderheid
„ is bekend, en van duizend menſchen gezien; ſommige Schryvers even-
„ wel, ontkennen, dat de hoorn van den rhinoceros deze kragt hebbe."

Alle de verſtandige ingezetenen aan de Kaap, denken zo als die Schryvers, en ik ſchaam my byna, te zeggen, dat ik, om my wegens de

(*b*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *blz.* 116.
(*c*) *Deſcript. du Cap de Bonne-Eſperance, Tom. III, pag.* 15.
(*d*) ——— ——— Idem, *pag.* 17.

valschheid der zaake te overtuigen, de volgende proef genomen heb. Ik heb verſcheiden vaten van deze hoornen gemaakt; ik heb daar wyn in gegoten, die zeer ſtil gebleeven is; ik heb 'er eene ſterke doſis rottekruid mede vermengd, en de hoorn heeft niet de minſte ſplyting gemaakt.

De rhinoceros heeft de oogen kleiner dan het rivierpaard; zy hebben weinig wit; de grootſte middellyn des oogappels is van agt lynen, en de opening der oogleden is van een duim. Zy zyn aan de zyden des hoofds geplaatſt, bykans op gelyken afſtand van den mond en de ooren; dus wederlegt die plaatſing Kolbe, die zegt, dat de rhinoceros niet dan van ter zyde kan zien, en dat hy geene andere voorwerpen gewaar wordt, dan die in eene regte lyn voor hem zyn. Hy zou moeite hebben om op die laatſte wyze te zien, zo zyne oogen zig niet een weinig verhieven boven de rimpels, die dezelve omringen. Hy ſchynt zig egter meer op zyn reuk en op zyn gehoor, dan op zyn gezigt te betrouwen; ook heeft hy de neusgaten zeer open, en derdehalf duim lang; zyne ooren hebben negen duim lengte, en derzelver omtrek is van twee voeten. Hunne buitenſte rand is bezet met ruw hair, dat twee en een half duim lang is, maar binnen in de ooren is dat hair niet.

Zyne kleur is donker-bruin, dewelke onder den buik en in de plooijen vleeſchkleur wordt; maar dewyl het dier zig dikwyls in de ſlyk wentelt, ſchynt het de kleur te hebben van den grond, waar op het zig bevindt. Het heeft eenige zwarte hairtjes, maar zeer dun gezaaid, tuſſchen de knobbeltjes van zyn vel, en boven de oogen.

Hy heeft in 't geheel agt-en-twintig tanden; zeven baktanden ter zyde van de twee kaakbeenen; de bovenſte ſchynen wat vooruit te ſteeken, zo dat zy de onderſte, wanneer de bek toe is, beſluiten. De bovenlip ſpringt maar een duim voor de onderlip uit. De Hr. Gordon heeft geene gelegenheid gehad, om te zien, of hy dien bovenlip kan verlangen, en zig daar van bedienen om aantevatten, het geen men hem voor den muil houdt, of het geen hy daar by wil brengen.

Zyn ſtaart heeft omtrent anderhalf voet lengte; deszelfs einde is bezet met eenig hair, dat twee duim lang is, en dat aan weêrskanten uit twee ſoorten van naaden voortkomt; het is van boven rond, en wat platagtig van onderen.

Zyne voeten hebben drie vingers, van nagels of liever hoeven, voorzien; de lengte van die der voorſte evenaart hunne breedte, maar de agterſte zyn wat meer verlengd. Ik zal 'er, op het einde van dit artykel, de maaten van opgeeven; hy heeft onder den bal van den voet eene dikke en beweegbaare zool.

De roede van dezen rhinoceros is juiſt zo als die, welke door den Hr. Parsons is beſchreeven (*c*); zy eindigt in eene klier, die de figuur van een bloem heeft; zy is vleeſchkleurig; de lengte is van zeven-en-twintig

(*c*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *blz.* 109.

duim, en op omtrent twee derden van deze lengte ſchynt zy agterwaards gekromd; ook zegt men, dat het dier agterwaards piſt. De Hr. GORDON heeft 'er my eene zeer naauwkeurige tekening van gezonden, maar dewyl zy volmaakt overeenkomt met die, welke de Hr. PARSONS (*f*) daarvan gegeeven heeft, is het niet noodig, dat ik dezelve hier byvoege; de ballen zyn van binnen in 't lighaam naar de lies toe; en vóór de roede zyn twee tepels, dewelke in 't rivierpaard agter de roede zyn. Dit laatſte dier heeft een galblaasje, aan het einde van zyne lever geplaatſt, maar de rhinoceros heeft 'er geen.

Deze rhinoceroſſen zyn tegenwoordig vry diep in 't binnenſt des lands ingetrokken; om hen te vangen moet men zig honderd en vyftig mylen van de Kaap verwyderen. Men ziet hen zelden meer dan twee of drie te zamen; ſomtyds egter trekken zy in talryker benden voort, en houden, onder 't gaan, den kop naar beneden, gelyk de varkens. Zy loopen ſneller dan een paard, maar men kan hen ligtlyk vermyden met onder den wind te blyven; buiten deze voorzorg is het zeer gevaarlyk hen te ontmoeten. KOLBE zegt, dat hy hen meer dan eens op hem heeft zien afkomen met al hunne woede, en dat hy hen vermyd heeft met wat ter zyde te wyken. Ik twyfel een weinig aan deze byzonderheid; KOLBE is nooit honderd en vyftig mylen van de Kaap af geweeſt, die men evenwel daarvan af moet zyn, om de rhinoceroſſen te zien; daarenboven, de plaatſing hunner oogen doet my denken, dat het niet voorzigtig zoude zyn hen te willen ontwyken, door zig alleenlyk zydewaards te begeeven; zy draaijen, onder 't loopen, dikwyls den kop naar de andere zyde. Het ſchynt dat zy vermaak hebben de aarde met hunne hoornen om te wroeten; ſomtyds drukken zy daar, door het heen en wederdraaijen van den kop, twee vooren in, en dan ſpringen zy, en loopen regts en links, als of zy gek waren. Hunne wyfjes werpen nooit meer dan één jong te gelyk; zy hebben ook twee hoornen, en wat de grootte betreft, daar is tuſſchen haar en de mannetjes het zelfde verſchil als tuſſchen de rivierpaarden van de beide ſexen, dat is te zeggen, dat dit verſchil zeer gering is. Het geluid of geſchreeuw, dat zy maaken, is een geknor, gevolgd van een ſterk geblaas, dat een weinig naar den klank van eene fluit gelykt. Men hoort aan de Kaap niet meer gewaagen van hunne gewaande gevegten met de olyfanten.

De Hr. VALMONT DE BOMARE zegt, in zyn Woordenboek van de Natuurlyke Hiſtorie, dat de rhinoceroſſen van Aſia eene zeer zagte tong hebben, terwyl die van Afrika dezelve zeer ruw hebben; maar hy meldt die byzonderheid op 't gezag van KOLBE, die een ſlegt leidsman is. De tong der Afrikaanſche rhinoceroſſen verſchilt niet van die der Aſiatiſche. Men eet hun vleeſch, en men vindt het zeer goed, zo zy niet al te oud zyn.

De Hr. DE BUFFON twyfelt, of men deze dieren kan tam maaken, en

(*f*) Zie *Philoſ. Tranſact. No.* 470.

hen tot den arbeid opvoeden, gelyk CHARDIN van de Ethiopische rhinocerossen verzekert (*g*). Ik twyfel 'er insgelyks sterk aan met hem; maar hy voegt 'er by, dat niet een Reisbeschryver daar ooit gewag van gemaakt heeft, en dat men zekerlyk in Bengale, in Siam, noch in eenig gedeelte van zuidelyk Indië, nooit den rhinoceros beschouwd heeft als een dier, dat getemd kon worden, en waarvan men eenigen huislyken dienst kon trekken; MENDEZ PINTO zegt evenwel op verscheiden plaatsen van zyne reizen (*h*), dat hy, een Tartaarschen Afgezant vergezellende, dikwyls rhinocerossen heeft zien gebruiken om lasten te vervoeren, en om in een stuk lands tot bewaarders te dienen. Hy spreekt daarvan als van eene bekende zaak, en waarvan het niet noodig is bewyzen by te brengen. Maar kan men op het getuigenis van PINTO wel betrouwen, en mag men het verhaal van zyne avantuurlyke reizen niet als een roman beschouwen? Het draagt daar wel de tekenen van, schoon het aan den anderen kant ook verscheiden tekenen van waarheid heeft.

Zie hier de afmeetingen van den rhinoceros, waarvan ik de afbeelding gegeeven heb; hy is gedood door den Hr. Colonel GORDON, digt by den oorsprong van de rivier Gamka, of de Leeuwen-rivier.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lighaam, van het einde van den bek tot aan 't begin van den staart, in eene regte lyn gemeeten.	9.	3.	0.
Lengte volgens de kromming des lighaams.	11.	0.	3.
Hoogte van het voorstel, in eene regte lyn.	5.	3.	0.
Hoogte van het agterstel.	4.	8.	0.
Lengte van den kop.	2.	0.	0.
Omtrek van den kop, tusschen de hoornen.	3.	6.	3.
Omtrek agter de ooren.	5.	0.	6.
Lengte van den grootsten hoorn.	1.	4.	0.
Omtrek van dien hoorn, by zyne basis.	2.	1.	6.
Lengte van den kleinsten hoorn	0.	8.	0.
Omtrek van dien hoorn, by zyne basis.	1.	6.	6.
Omtrek van het bovenste gedeelte van den bek.	1.	6.	0.
Omtrek van deszelfs onderste gedeelte.	1.	2.	6.
Lengte van de opening der neusgaten.	0.	2.	6.
Lengte der ooren.	0.	9.	0.
Omtrek der ooren, langs den buitenrand.	2.	0.	0.
Afstand tusschen de basis der ooren.	0.	11.	0.
Omtrek des lighaams, agter de voorste beenen.	8.	5.	9.
Dezelfde omtrek voor de agterste beenen.	7.	11.	0.
Omtrek van 't midden des lighaams.	9.	9.	0.
Breedte des lighaams, voor aan de borst.	2.	1.	0.
Breedte van 't agterste des lighaams, in eene regte lyn.	2.	4.	0.
Omtrek der voorste beenen, by het lighaam.	3.	6.	3.
Omtrek der beenen, by 't gewrigt.	1.	9.	6.
Omtrek der beenen, op de dunste plaats.	1.	6.	0.

(*g*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *blz.* 111.
(*h*) *Voyage Avantureux de* FERNAND MENDEZ PINTO, *Paris*, 1645. *pag.* 453. 484. 492. 608. 654. &c.

Tringham Sculp.

LE CANNA.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek der agterste beenen, by het lighaam.	3.	9.	9.
Omtrek der beenen, boven de hiel.	1.	10.	0.
Omtrek op de dunste plaats.	1.	4.	0.
Lengte van den bal van den voorvoet.	0.	9.	0.
Zyne breedte.	0.	9.	0.
Lengte van den bal van den agtervoet.	0.	8.	6.
Zyne breedte.	0.	7.	9.
Lengte van de roede.	2.	3.	0.
Zyne omtrek by het lighaam.	1.	7.	0.
Zyne omtrek boven zyne eerste scheede.	0.	8.	6.
Zyne omtrek daar de bloemswyze klier begint.	0.	5.	6.

DE CANNA (*).

De Hr. DE BUFFON is verlegen geweest om het dier te bepaalen, waarvan een hoorn, welken hy, in des Konings kabinet, zonder merkbriefje (*a*) hadt gevonden, hadt toebehoort. Hy heeft daar de afbeelding van gegeeven in de *XLIXste Pl.* van het *XIIde Deel* van dit Werk; twee gelyke hoornen, welken hy in het kabinet van den Hr. DUPLEIX gezien hadt, en die gemerkt waren, hebben hem gedeeltelyk uit zyne verlegenheid geholpen. Het merk-briefje bevattede deze aanduiding; *hoornen van een dier, dat tennaastenby de gestalte heeft van een paard, van eene grysagtige kleur, met maanen als een paard, voor aan den kop; men noemt het hier te Pondicheri*, Coesdoes, *'t welk moet uitgesproken worden*, Coudous. Deze beschryving, hoe kort, is egter zeer naauwkeurig, maar zy was niet genoegzaam voor den Hr. DE BUFFON om hem het dier te doen kennen, 't welk aangeduid wordt. Hy heeft toevlugt moeten neemen tot gissingen, en hy heeft met veel waarschynlykheid vermoed, dat de coudous wel een soort van buffel, of liever de nyl-ghau, konde zyn; inderdaad hebben de hoornen van dit laatste dier, de meeste overeenkomst met die van het dier, dat hier in aanmerking komt, en het geen op het merkbriefje gemeld wordt, past daar vry wel op, gelyk men kan zien in de beschryving, welke ik daarvan gegeeven heb (*b*). Ondertusschen is deze hoorn van een ander dier, waaraan de Hr. DE BUFFON niet heeft kunnen denken, omdat het nog niet beschreeven is geweest, of ten minsten zo onvolmaakt beschreeven, dat het onmogelyk was zig daar een juist denkbeeld van te maaken. Het was voor den Hr. GORDON bewaard ons hetzelve wél te doen kennen; het is aan hem, dat ik de afbeelding verschuldigd ben, welke men van hetzelve ziet in *Pl. II*, gelyk ook de byzonderheden, welke thans volgen.

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.
(*a*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 241.
(*b*) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 209.

Kolbe is de eenigſte, die van dit dier geſproken heeft, onder den naam van eland, die zekerlyk niet aan het zelve voegt, dewyl het daarvan wezendlyk verſchilt in de hoornen, die niets overeenkomſtigs hebben met die van den waaren eland (*c*). De Hottentotten geeven het den naam van *canna*, dien ik voor 't zelve behouden heb. De Caffers noemen het *inpoof*. Het is een der grootſte dieren met gevorkte voeten, die men in zuidelyk Afrika ziet. De lengte van dat, 't welk hier vertoond wordt, was, van het einde van den bek tot aan het begin van den ſtaart, van agt voeten, twee duimen; zyne hoogte was vyf voeten, gemeeten van dat gedeelte van den rug, dat boven de ſchouders is, en dat aldaar eene vry opmerkelyke verhevenheid maakt. Zyne omtrek agter de voorſte beenen was van zes voeten, zeven duimen, en voor de agterſte beenen van vyf voeten, negen duimen; maar, men moet aanmerken, dat hy vry mager was; indien hy zyne gewoone lyvigheid hadt gehad, zou hy omtrent zeven of agt honderd ponden gewogen hebben. De kleur van zyn lighaam was vaal, naar den roſſen trekkende, en hy was witagtig onder den buik; zyn kop en zyn hals waren van een aſchgraauw-gryze kleur, en ſommigen dezer dieren hebben het geheele lighaam dus gekleurd; allen hebben zy voor aan den kop hair, dat daar eene ſoort van maan maakte.

Tot hiertoe komt deze beſchryving zeer wel overeen met die van den *coudous*, en de hoornen van den canna gelyk met die, welke de Hr. de Buffon beſchreeven heeft. Dus is 'er niet aan te twyfelen, of de coudous van Pondicheri is onze canna. Maar, ik verwonder my met den Hr. de Buffon, dat men hem den naam van coudous gegeeven heeft, als die nooit door eenig reiziger in de Indiën gebruikt is. Ik vermoede, dat dezelve ontleend is van de Hollanderen, die denzelven inderdaad *coedoe*, of *coesdoes* ſchryven, en *coudous* uitſpreeken; zy geeven dien naam aan het dier, 't welk door den Hr. de Buffon *condoma* (*d*) genaamd is, en dat in grootte den canna nabykomt. Zouden die hoornen, die in 't kabinet van den Hr. Dupleix gevonden worden, niet van de Kaap de Goede-hoop naar Pondicheri zyn gebragt? zoude hy, die het briefje, dat daaraan hangt, heeft geſchreeven, de Hollandſche ſpelling volgende, zig niet in den naam vergiſt hebben? Het geen dit vermoeden beveſtigt, is het ſtilzwygen der Reisbeſchryveren, wegens een dier, van zulk eene opmerkelyke grootte als de canna; byaldien het zelve zig in een land, door de Europeaanen zo ſterk bezogt als de Indiën, onthieldt, is het waarſchynlyk, dat ſommigen daarvan geſproken zouden hebben.

Zyne hoornen, gelyk ik ſtraks zeide, waren zo als de Hr. de Buffon die beſchreeven heeft. Zy hadden een grooten rand, die twee ſchroefſlynen naar hunne baſis maakten; in het overig gedeelte hunner lengte waren zy glad, regt, en zwart. Hunne baſis of onderſte gedeelten, waren twee

(*c*) Zie het XIIde Deel, *Pl. IX en X.*

(*d*) Zie het XIIde Deel dezer Natuurlyke Hiſtorie, *blz.* 203, en het XVde Deel, *blz.* 197.

twee duim van malkanderen af, en daar was eene tusschenruimte van een voet tusschen hunne punten; hunne lengte was van anderhalf voet, maar zy is ongelyk in de verscheidene dieren van deze soort. Die der wyfjes zyn gemeenlyk dunner, regter, en langer; zy zyn hol, en worden door een been of voetstuk geschraagd, ook vallen zy nooit af: by deze gelegenheid schryft my de Hr. GORDON, dat men in Zuid-Afrika niet één dier vindt, dat zyne hoornen verliest; bygevolg zyn 'er geene elanden, noch herten, noch rheebokken; KOLBE alleen heeft die gezien.

De canna heeft een zeer opmerkelyke hair-lok of hair-bos, die voor aan de borst hangt, en die van dezelfde kleur is als het hoofd en de hals. Die der wyfjes is minder groot, ook zyn deze in 't geheel wat kleiner dan de mannetjes; zy hebben minder hair op 't voorhoofd, en 't is byna hierin alleen dat hunne gestalten verschillen.

Ik heb reeds gezegd, dat KOLBE aan den canna den naam van eland geeft, en 't is inderdaad die naam, met welken men hem aan de Kaap noemt, schoon dezelve zeer oneigen is: hy heeft egter, even als onze Noordsche eland, een kwab of uitwas onder de keel, ter hoogte van een duim, gelyk men in de afbeelding zien kan. Zo men de Hr LINNÆUS zal gelooven, is dit een onderscheidend kenmerk van den eland, welken hy beschryft: *Alces, cervus cornibus, a caulibus palmatis caruncula gutturali*; maar de Hr. DE BUFFON merkt met reden aan, dat de wyfjes deze kwabbe niet hebben, en dat zy bygevolg geen wezendlyk kenmerk van de soort is. Het is my onbekend, of zy aan het wyfje van de canna gevonden worde.

De staart, die twee voet en drie duim lang is, loopt uit in een bosje lang zwart hair; zyne hoeven zyn ook zwart, en het volk schryft daar dezelfde deugd aan toe als aan die onzer elanden, te weeten, van een onfeilbaar middel tegen de stuiptrekkingen te zyn.

Dit dier heeft vier tepels en één galblaasje: schoon zyn hoofd, dat één voet en zeven duimen lengte heeft, vry wel naar dat van het hert gelykt, heeft het egter geene traangooten.

De canna's zyn in de nabuurschap van de Kaap byna geheel verdelgd, maar men behoeft zig niet verre van daar te verwyderen, om hen te ontmoeten; men vindt hen in de gebergten der Hottentotten, die onder de Nederlanderen behooren; zy trekken by benden van vyftig of zestig tevens; somtyds ziet men 'er zelfs by de bronnen tot twee- of drie-honderd te zamen. Het is zeldzaam twee mannetjes in eene bende wyfjes te zien, omdat zy straks aan 't vegten raaken, en de zwakste de wyk neemt; dus zyn de twee kunnen dikwyls afgezonderd. De grootste van de bende trekt gemeenlyk vooraan. Het is een zeer fraai gezigt hen by benden te zien draaven en galloppeeren; zo men een snaphaan, met een kogel geladen, onder hen lost, springen zy, hoe zwaar zy zyn, zeer hoog en verre, en klauteren tegen moeijelyke hoogtens op, daar men hen onmogelyk schynt te kunnen genaaken. Wanneer men hen jaagt, loopen zy allen tegen den wind op, en met een goed paard kan men hen gemaklyk voorkomen; zy

zyn zeer zagtaartig, en men kan zelfs zig onder eene bende begeeven, en een uitkiezen, die men schieten wil, zonder eenig gevaar te vreezen. Hun vleesch is een uitmuntend wildbraad; men plet de beenderen om 'er het merg uit te haalen, 't welk men onder de asch braadt; het heeft een goeden smaak, en men kan het zelfs zonder brood eeten. Hun vel is zeer vast; men gebruikt het om 'er gordels en riemen van te maaken. Het hair, dat op het hoofd der mannetjes zit, heeft een sterken reuk van pis, welken het, zegt men, krygt, door dat zy de wyfjes lekken. Deze brengen nooit meer dan één jong te gelyk voort.

Dewyl deze dieren niet kwaadaartig zyn, denkt de Hr. Gordon, dat men dezelven ligtlyk tam zou kunnen maaken, voor de wagen doen trekken, en als lastbeesten gebruiken, het geen van een zeer aanmerkelyk voordeel voor de Kaap zou zyn.

De Hr. Pallas heeft in het kabinet van den Hr. Prins van Oranje, het geraamte van een canna gezien, en hetzelve herkend voor den eland van Kolbe (*e*). Hy heeft het in de klasse der antilopes geschikt, onder de benaaming van *antilope oryx*. Ik zal de redenen niet onderzoeken, welke hy gehad heeft om 'er de laatste aanduiding by te voegen; ik zal my vergenoegen, aan te merken, dat het my zeer twyfelagtig voorkomt, of de canna in de noordelyke deelen van Afrika gevonden worde; niet één reiziger, ten minsten, zegt het. Indien dit dier aan de zuidelyke streeken van dat gedeelte des werelds byzonder eigen zy, is het niet denkelyk, dat het de oryx der Ouden zy: daarenboven was, volgens het getuigenis van Plinius, de oryx een wilde geit; en het is niet waarschynlyk, dat Plinius, die zig geen systema van gedwongen rangschikking gemaakt hadt, zo als de hedendaagschen gedaan hebben, aan zulk een groot dier als de canna, den naam van geit gegeeven hebben.

(*e*) Pallas *Spicilegia Zoölogica. Fasc. I. pag.* 15.

BYVOEGZEL TOT DE NATUURLYKE HISTORIE VAN DEN BUBALUS (*).

De bubalus is een van die dieren, waarvan het ras door geheel Afrika verspreid is, ten minsten wordt het in de zuidelyke en noordelyke streeken van dat Werelddeel gevonden. De soort is zeer talryk by de Kaap de Goede-hoop, en men vindt dezelve in Barbarye weder. De Heeren van de Koninglyke Akademie der Weetenschappen, hebben eene beschryving van het wyfje gegeeven, onder den naam van koe van Barbayen (*a*),

(*) Door den Hoogleeraar Allamand.

(*a*) Zie *Les Mémoires pour servir à l'Hist. des Anim. Part. II. pag.* 24. *Edit. de Paris, & Tom. II. pag.* 203. *Edit. de Hollande.*

Trenghem Sculp.

LE CAMAA OU LE BUBALE.

en de Hr. DE BUFFON heeft beweezen, door redenen, die my overtuigende voorkomen, dat onze bubalus de waare *bubalus* der oude Grieken en Romeinen is (*b*), die zekerlyk geene kennis hebben gehad aan de dieren, die zig niet dan omstreeks de Kaap onthouden.

De Heeren van de Akademie der Weetenschappen, hebben, by de beschryving, welke zy van de wyfjes-bubalus gemaakt hebben, eene afbeelding gegeeven, die zeer naauwkeurig is, maar die ons niet in staat kan stellen, om te begrypen, het geen ik over de verschillende kleuren en over de gedaante der hoornen zal zeggen. Ik geef hier de afbeelding van een mannetje (*zie Pl. III*); de aftekening is gemaakt naar het leevende dier, en ik heb dezelve aan den Hr. GORDON te danken, die my ter zelfder tyd het vel van een wyfje heeft gezonden, 't welk ik heb laaten opzetten, en in het kabinet van onze Akademie heb geplaatst. Volgens zyne gewoonte, heeft hy, by deze bezending, zyne waarneemingen gevoegd; zy zullen my verscheiden byzonderheden verschaffen, die den Hr. DE BUFFON niet bekend konden zyn, als die den bubalus niet gezien hebbende, daarvan niet gesproken heeft, dan volgens de Heeren van de Akademie (*c*). Het is waar, dat hy geene betere leidslieden kon hebben, maar het geen zy van dit dier gezegd hebben, bepaalt zig byna tot eene ontleedkundige beschryving.

De bubalus wordt door de Hottentotten *camaa*, en door de Kaffers *licama* geheeten. Zyne lengte, van het einde van den bek tot aan het begin van den staart, is zes voeten, vier duimen, en zes lynen; zyne hoogte haalt vier voeten. De omtrek van zyn lighaam, agter de voorpooten, is van vier voet en twee duim, en voor de agterpooten van vier voet. Men ziet uit deze maaten, dat hy kleiner is dan de canna. De kleur des lighaams is vry donker op den rug, doch wordt aan de zyden helderer; de buik is wit, gelyk ook het kruis, en het binnenste der dyen, en der pooten, zo wel de voorste als de agterste. Op het buitenste gedeelte der dyen is eene groote zwarte vlak, die zig op de beenen uitstrekt. Men ziet eene gelyke vlak op de voorbeenen, die by het lighaam begint, en uitwendig tot aan de hoeven komt, die insgelyks zwart zyn Een streep van dezelfde kleur, die zyn oorsprong by de basis der hoornen heeft, en by den snuit eindigt, verdeelt het voorste van den kop in twee gelyke deelen. Die laatste vlak is door J. CAJUS opgemerkt, die eene goede beschryving heeft gegeeven van den bubalus, welken hy buselaphus genaamd heeft (*d*). Deze laatste vlak is de eenigste, die men op de wyfjes ziet, welker geheele lighaam met hair van dezelfde rosse kleur bedekt is; de kop is vry lang, naar evenredigheid van het lighaam, maar zy is zeer smal; op de breedste plaats is zy weinig meer dan zes duimen. De oogen, gelyk de Heeren van de Akademie hebben opgemerkt, staan zeer hoog; zy zyn groot en levendig; hunne kleur

(*b*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *blz.* 177.
(*c*) Zie het XIIde Deel, *blz.* 199.
(*d*) Zie deze beschryving in hetzelfde Deel, *blz.* 201.

is zwart, wat naar den blaauwen trekkende. De hoornen, die, zig boven den kop verheffende, aan weêrskanten wat van den anderen afwyken, zyn byna regt, tot de hoogte van zes duimen; daar komen zy ſchuinſch vooruit, tennaaſtenby tot op een afſtand van zes duimen, en vervolgens een nieuwen hoek maakende, draaijen zy zig agterwaards, gelyk de afbeelding aanwyſt; zy zyn zwart; aan hunne grondſtukken raaken zy malkanderen, en hebben een omtrek van tien duimen. Zy hebben uitſpringende ringen, als draaden van een ſchroef, die aan de kanten geſleten zyn, en die zig uitſtrekken, maar ſomtyds niet zeer duidelyk, tot de hoogte van agt of tien duimen. Het gedeelte dat agterwaards is gekeerd, is glad, en eindigt in een punt; hunne boveneinden ſtaan omtrent een voet van malkander af. De wyfjes zyn wat kleiner dan de mannetjes, ook zyn haare hoornen minder dik en minder lang.

De bubalus hebben traangooten onder de oogen, gelyk de herten; hunne ſtaart, meer dan een voet lang, is van boven met eene ry hairen bezet, die omtrent op dezelfde wyze geplaatſt zyn als de tanden van een kam.

De Hr. de Buffon, die niet wiſt, dat de canna, door de ingezetenen van de Kaap, eland genaamd wordt, en die dit dier niet kende, als waarvan niet één Reisbeſchryver geſproken heeft, meende, dat Kolbe, onder den naam van eland, den bubalus hadt voorgehad; maar het geen deze daarvan zegt, paſt niet op denzelven. Hy verzekert, dat de eland een korten kop heeft, naar evenredigheid van zyn lighaam, dat zyne hoogte is van vyf voeten, en zyn kleur aſchgraauw; dit zyn juiſt de kenmerken, die in den canna gevonden worden, maar waarvan niet één op den bubalus toepaſſelyk is. Ik zou eer gelooven, dat Kolbe van dit dier geſproken heeft, onder den naam van Afrikaanſch hert, en dit is inderdaad de naam, welken men hetzelve aan de Kaap geeft; zie hier op welk eene wyze hy de hoornen beſchryft (*e*): „ zyne hoornen zyn van eene donker-bruine „ kleur, als van eene ſoort van kleine ſchroef omvangen; zy zyn puntig „ en regt, tot in 't midden, alwaar zy zig een weinig krommen; van daar „ vervolgen zy eene regte lyn te maaken, indiervoegen, dat zy van boven tennaaſtenby driemaal verder van malkander afzyn dan aan den wortel." Men herkent aan deze beſchryving, hoe onvolmaakt dezelve zy, de hoornen van den bubalus; maar, ſchoon Kolbe verzekert, dat hy meer dan duizend van deze dieren gezien heeft, twyfel ik egter, of hy een met oplettenheid onderzogt hebbe, dewyl hy zegt, dat het Afrikaanſch hert zo gelyk is aan dat van Europa, dat het overtollig is hetzelve te beſchryven, zig verzekerd houdende, dat het juiſt hetzelfde dier is als het *ſpies-hirſch*, 't welk vrý gemeen is in Duitſchland.

De bubalus hebben zig, even als de canna's, van de bewoonde plaatſen van de Kaap verwyderd, en naar de binnenſte gedeelten des lands begeeven, alwaar men hen met groote benden ziet loopen, met eene ſnelheid,

(*e*) *Deſcript. du Cap de Bonne-Eſperance, par* Kolbe, *Tom. III. pag.* 32.

welke die van alle andere dieren overtreft, in zo verre, dat een paard hen niet zou kunnen agterhaalen. De Hr. GORDON heeft hen nooit op de bergen aangetroffen; die, welken hy gezien heeft, waren altyd in de vlakten. Hun geluid of fchreeuw is eene foort van niezen; hun vleefch is van een zeer goeden fmaak. De boeren, die verre van de Kaap af zyn, fnyden 'er zeer dunne fneedjes van, welken zy in de zon laaten droogen, en dikwyls met ander vleefch, in plaats van brood, eeten.

De wyfjes hebben flegts twee prammen, en werpen gemeenlyk maar één jong tevens; de tyd van werpen is in feptember, en fomtyds ook in april.

De Hr. PALLAS heeft eene goede befchryving van den bubalus gegeeven (*f*), en de Hr. ZIMMERMAN heeft vermoed, dat de Hr. DE BUFFON zig wel vergift zou kunnen hebben, met dit dier voor den eland van KOLBE te neemen (*g*).

(*f*) PALLAS *Spicilegia Zoölogica, Fafc. I. pag.* 12.
(*g*) ZIMMERMAN *Specimen Zoölogiæ Geographicæ, pag.* 544.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE MOL VAN DE KAAP DE GOEDE-HOOP (*).

De Hr. DE BUFFON heeft eene afbeelding van deeze mol gegeeven, gemaakt naar het opgezette vel, dat hem door den Hr. SONNERAT vereerd was; en het was hem niet mogelyk eene betere te geeven, omdat zulk een dier niet leevende naar Europa kan overgevoerd worden; maar deze afbeelding vertoont het oorfpronkelyke zo onvolmaakt, dat ik niet in beraad heb genomen, daar eene betere voor in de plaats te ftellen; waarvan de Hr. GORDON my de aftekening gezonden heeft, zie *Pl. IV.*

Deze mol gelykt naar de gewoone mol, in haare wyze van leven zo wel als in de geftalte des lighaams; maar zy verfchilt 'er tevens van, in zo wezendlyke deelen, dat de Hr. DE BUFFON recht hadt van te zeggen, dat zy eene byzondere foort uitmaakte, die niet als eene loutere verfcheidenheid befchouwd konde worden; haare lengte is van zeven duimen, en haar hair is van eene donker-bruine kleur, die nog al donkerer, en byna zwart wordt op den kop; naar de zyden en onder den buik is het afchgraauw- of blaauwachtig-wit.

De kop van deze mol is zo hoog als lang, en loopt uit in een platachtigen, en niet verlangden, fnuit, zo als die van onze mollen is: dit evenwel heeft zy met deze laatfte gemeen, dat haare fnuit naar eene foort van varkens fnuit gelykt; dezelve is vleefchkleurig; men ziet 'er de openingen der neusgaten in, gelyk als by het varken, maar zy fteeken niet bui-

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.

ten de tanden uit (*a*). De bek is omringd van eene witte ftreep, van vier of vyf lynen breedte, die boven den fmoel omloopt; daar komen eenige witte hairtjes uit, die eene foort van knevels maaken; zy heeft in yder kaakbeen twee zeer lange fnytanden, die zelfs zig vertoonen terwyl de bek gefloten is. De bovenfte hebben de lengte van vier lynen, en de onderfte meer dan van zes. Haare oogen zyn zeer klein, en bykans op een gelyken afftand van den fmoel en de ooren geplaatft; zy beflaan het middenpunt van eene witte eironde vlak, waarvan zy omringd zyn, het geen maakt, dat men dezelve niet terftond ontdekt, even als in onze mollen. Haare ooren hebben geen fchelp, die zig uitwendig vertoont; al wat men 'er van ziet, beftaat in de opening van de gehoorbuis, die vry groot is, en waarvan de rand een weinig uitfpringt; deze opening is insgelyks in 't middenpunt van eene witte vlak. Eindelyk is 'er eene derde witte vlak boven den kop; en het is ter oorzaake dier verfcheiden vlakken, dat men deze mol aan de Kaap *bles-mol* of *gevlekte mol* noemt; haare voeten zyn voorzien van vyf fterke nagels; zy zyn van boven zonder hair, maar van onderen hebben zy vry lange hairen. De voorfte voeten zyn van hetzelfde maakzel als de achterfte, en hebben niets dat naar die van de Europifche mollen gelykt, als welker voorfte voeten veel grooter zyn dan de achterfte, en in maakzel vry wat naar eene hand gelyken, waarvan de palm achterwaards gekeerd is.

Haare ftaart, niet meer dan zeven of agt lynen lang, is bedekt met lang hair, van dezelfde kleur als dat der zyden.

Deze mollen gelyken ook naar de onze, in haare wyze van leeven en gebruiken. Zy onthouden zig onder den grond; zy graaven zig aldaar galeryen, en doen veel fchade in de tuinen. De Hr. GORDON heeft zeer verre binnen in het land eene foort, die veel kleiner, en ftaalkleurig is, aangetroffen; men noemde dezelve ook naar deze kleur; maar voor het overige waren zy geheel en al gelyk aan die, welken wy befchreeven hebben. Het geen wy daarvan gezegd hebben, is een nieuw bewys van de weinige oplettendheid, welke KOLBE heeft gebruikt omtrent het geen hy gezien heeft en befchryft. Van de Kaapfche mol fprekende (*b*), drukt hy zig op deze wyze uit: „ daar zyn mollen aan de Kaap, en zelfs in grooten getale, „ die in alle opzichten naar die gelyken, welken wy in Europa hebben; dus „ heb ik ten dezen opzichte niets te zeggen." Hy zou dan dit onderwerp in het geheel voorby hebben kunnen gaan, daar hy alleenlyk bedoelt te fpreeken van een ftrik, die men haar fpant, door middel van haar te doen trekken aan een touw, dat een fnaphaan overhaalt, en een kogel doet uitkomen, waardoor zy gedood worden. En ik twyfel zelfs, of men zo veel toeftel maake voor zulk een klein dier als deze mol; de ftrik fchynt eerder gefpannen te worden voor eene andere mol, daar in het volgen-

(*a*) Vergelyk deze befchryving met die, welke de Hr. DAUBENTON van de gewoone mol gegeeven heeft, in het VIIIfte Deel van dit Werk, *b* z. 52. enz.

(*b*) *Defcript. du Cap de Bonne-Efper. Tom. III. pag.* 51.

C. F. Fritzsch. sc.

LA PETITE TAUPE DU CAP.

C. F. Fritzsch sc.

LA GRANDE TAUPE DU CAP.

de artykel van gesproken zal worden, maar waarvan KOLBE niet dan den naam geweeten heeft. Ondertusschen zou het gevaarlyk zyn deze dieren met de hand te vangen; zy zyn kwaadaartig, en byten sterk.

De Hr. DE BUFFON heeft in 't gewigtig artykel, 't welk hy van de gewoone mol heeft gegeeven (*c*), aangemerkt, dat de Natuur, om haar vergoeding te doen wegens het gemis van het gezicht, waarvan zy byna beroofd is, haar overvloedig voorzien heeft van de werktuigen, ter voortteeling geschikt; de Kaapsche mol hadt dezelfde vergoeding noodig, doch ik weet niet of de Natuur ten haaren opzichte wel zo mild geweest is?

In het Journaal van eene reis, op bevel van de Kaapsche regeering ondernomen, vindt men, in eene noot van den Uitgever, dat die mol meer naar den hamster, dan naar eenig ander Europisch dier gelykt. Ik begryp niet waar de Auteur van deze noot die gelykheid vindt; indien men slechts de afbeelding, welke ik hier gegeeven heb, vergelykt met die van den hamster, die in het XIII^de Deel van dit Werk gevonden wordt, twyfel ik, of men eenige overeenkomst tusschen deze dieren vinden zal.

(*c*) Zie het VIIIste Deel van dit Werk, *blz.* 48.

DE DUIN-MOL (*).

Het dier, 't welk op *Pl. V* vertoond wordt, is tot hiertoe aan alle de Natuurbeschryvers onbekend geweest, en zou het waarschynlyk nog langen tyd gebleeven zyn, zonder de steeds werkzaame oplettendheid van den Hr. Colonel GORDON, die geene gelegenheid verzuimt, om de Natuurlyke Historie door nieuwe ontdekkingen te verryken. Hy is het, die my de tekening van dit dier gezonden heeft.

Ik noem hetzelve, met de inwooners van de Kaap, duin-mol, en ik doe dit met eenigen wederzin. Ik houde niet van die zamengestelde naamen; en, daarenboven, de naam van mol past nog minder op dit dier, dan op de zogenaamde mol van de Kaap, welke ik in het voorig artykel beschreeven heb. Ik zou hetzelve wel den naam hebben willen geeven, waarmede de Hottentotten het aanduiden, maar die naam is zelf zamengesteld, en zeer hard voor 't gehoor; het is naamlyk die van *kauwhowba*, die *hippopotamus-mol* uitdrukt. De Hottentotten geeven het dezen naam, ter oorzaake van eenige gelykheid, welke zy tusschen hetzelve en den hippopotamus meenen te vinden; misschien moet men die gelykheid zoeken in de slagtanden, die zeer opmerkelyk zyn door hunne lengte. Hoe dit weezen moge, zo dit dier in eenige opzichten van de gewoone mol verschilt, het heeft in andere opzichten verscheiden overeenkomsten met dezelve, en daar is geen ander dier, waarvan de naam beter op hetzelve past.

Deze mollen onthouden zig in de duinen, in den omtrek van de Kaap de Goede-hoop, en digt by de zee; men vindt haar niet binnen in het

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.

land; die, waarvan men hier de afbeelding ziet, was een mannetje, waarvan de lengte, van den ſmoel af tot aan den ſtaart, over de kromming des lighaams gemeeten, één voet was; haare omtrek agter de voorſte beenen genomen, was van tien duimen, en van negen, voor de agterſte beenen. Het bovenſte gedeelte van haar lighaam was witachtig, met een ligt zweemſel van geel, dat in de zyde en onder den buik in eene graauwe kleur veranderde.

Haare kop was niet rond, gelyk die van de Kaapſche mol; zy was in 't lang, en eindigde met een platten vleeſchkleurigen ſmoel, vry gelyk aan den ſmoel van het varken, of aan de figuur van een ſmids veegmes. Haare oogen waren zeer klein, en haare ooren waren niet getekend dan door de opening van de gehoorbuis, geplaatſt in 't midden van eene ronde vlak, witter dan het overige des lighaams. Zy hadt in yder kaakbeen twee ſnytanden, die zig vertoonen, ſchoon de bek geſloten is. Die van onderen waren zeer lang, die van boven veel korter. In den eerſten opſlag zoude men zeggen, dat 'er vier waren; zy waren naamlyk zeer breed, en elk had voor zig eene diepe voor of groef, waardoor hy in tweeën ſcheen gedeeld te worden, en zig als dubbeld vertoonde, maar van agteren waren zy geheel vaſt, en maakten elk maar één lighaam uit. Haare baktanden waren, in elk kaakbeen, ten getale van agt; dus hadden zy, met de ſnytanden, in alles twintig tanden. De onderſte ſprongen een weinig voor de bovenſte uit, maar, het geen zy het zonderlingſt vertoonden, was, dat zy beweegbaar waren, en dat het dier hen naar welgevallen verwyderen of zamenvoegen konde; een vermogen, dat, myns weetens, aan geen ander viervoetig dier geſchonken is.

De ſtaart was plat, en zyne lengte was van twee duimen en zes lynen; hy was bedekt met lang hair, dat, even als dat het welk de knevels formeerde, en dat van het onderſte der pooten, ſtyf was, gelyk varkens-borſtels.

Zy hadt aan elken voet vyf vingers, voorzien van zeer lange witagtige nagelen.

Men ziet uit deze beſchryving, dat, terwyl deze dieren de andere mollen zeer verre in lengte en dikte overtreffen, zy dezelve in hunne oogen en ooren gelyken, en, nog meer hierin, dat zy eveneens onder den grond leeven; zy maaken daarin diepe gaten en buizen; zy werpen de aarde weg, gelyk onze mollen, en maaken daar groote hoopen van. Dus is het gevaarlyk te paard te ryden, in die plaatſen, daar zy zig bevinden, want het gebeurt dikwyls, dat de beenen van het paard tot de knie toe daar inzakken.

Deze mollen moeten ſterk vermenigvuldigen, want zy zyn zeer talryk; zy leeven van planten en bollen, en doen derhalven veel nadeel in de tuinen, die digt by de duinen liggen; men eet haar vleeſch, en men zegt, dat het zeer goed is.

Zy loopen niet ſchielyk, en zy wenden, terwyl zy gaan, haare voeten binnenwaards, gelyk de papegaaijen; maar zy zyn zeer vaardig in het doorgraaven van den grond. Haar lighaam raakt altyd op de aarde; zy zyn kwaadaartig, byten ſterk, en het is gevaarlyk haar te tergen.

BYVOEGZELS TOT DE ARTYKELS VAN DEN TAMANOIR, DEN TAMANDUA, EN DEN FOURMILLIER. *X Deel, blz.* 102 *en* 110 (*).

De Hr. DE BUFFON ſchynt alles bygebragt te hebben, wat men kan zeggen over de dieren die zig met mieren voeden: het artykel, dat hy daarvan gemaakt heeft (*a*), moet hem veel moeite gekoſt hebben, zo wel ten opzichte der naſpooringen, welken hy heeft moeten doen nopens alles wat over deze dieren gezegd is, als uit hoofde van de noodzaaklykheid, waarin hy zig daardoor bevondt, om de fouten van hun, die vóór hem daarvan reeds geſproken hadden, op te merken, byzonderlyk die van SEBA; die Schryver heeft deze dieren niet ſlegts kwalyk beſchreeven, maar heeft ook onder dezelven een dier geplaatſt, dat van een zeer verſchillend geſlacht is.

De Hr. DE BUFFON, na de verwarring, die in de hiſtorie dezer dieren heerſcht, opgehelderd te hebben, erkent ſlechts drie ſoorten van miereneeters; de tamanoir, de tamandua, en dat, hetwelk den naam van fourmillier, of mieren-eeter, behouden heeft; maar vervolgens heeft hy de beſchryving gegeeven van een dier (*b*), dat eer eene nieuwe ſoort van tamandua ſchynt te zyn, dan eene enkele verſcheidenheid; eindelyk beſluit hy uit al wat hy gezegd heeft, dat de mieren-eeters niet dan in de heete landen van Amerika gevonden worden, en dat zy in de Oude-Wereld niet beſtaan. Het is waar, dat DEMARCHAIS (*c*) en KOLBE (*d*) zeggen, dat 'er meer zyn in Afrika; maar de eerſte verzekert de zaak alleenlyk, zonder iets daar van te zeggen, en zonder eenig bewys by te brengen. Wat KOLBE betreft, zyn getuigenis is zo verdagt, dat de Hr. DE BUFFON het grootſte regt hadt van daar geen geloof aan te geeven. Ik heb, ten opzigte van KOLBE, eveneens als hy gedagt, en ik heb niet geloofd, dat 'er in Afrika mieren-eeters waren (*e*); maar de Hr. GORDON heeft my geholpen uit de dwaaling, waarin ik was; hy heeft my het vel van een dezer dieren gezonden, dat aan de Kaap de Goede-hoop gedood was, alwaar zy bekend zyn onder den naam van aard-varkens; dit is juiſt de naam, welken KOLBE hun geeft; dus moet ik hem recht doen, wegens het ongelyk van zyn getuigenis in dezen gewraakt te hebben, en de Hr. DE BUFFON zal zekerlyk niet weigeren hem diezelfde billykheid te be-

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.
(*a*) Zie het Xde Deel van dit Werk, *blz.* 102.
(*b*) ——————— Idem, *blz.* 110, *Pl. XXIX.*
(*c*) *Voyage de* DEMARCHAIS, *Tom. III. pag.* 307.
(*d*) *Deſcript. du Cap de Bonne-Eſperance, Tom. III. pag.* 45.
(*e*) Zie het Vde Deel van dit Werk, *blz.* 100.

wyzen. Het is waar, dat de Hr. PALLAS het getuigenis van KOLBE door zyne eigen waarneemingen beveſtigd heeft; hy heeft de beſchryving (*f*) gegeeven van een vruchtje van een mieren-eeter, van de Kaap de Goede-hoop gezonden, en geplaatſt in het kabinet van den Hr. Prins van Oranje; maar een vruchtje zonder hair was weinig geſchikt om een juiſt denkbeeld wegens zyn oorſprong te geeven; en het konde daarenboven van elders naar de Kaap gezonden zyn; de naam evenwel van varken, waarmede men het aangeduid hadt, heeft my van myn vooroordeel tegen KOLBE doen terug komen.

Ik heb het vel, dat de Hr. GORDON my gezonden heeft, laaten opzetten, waarin ik zeer gelukkig geſlaagd ben; het is naar dat opgezette vel, dat ik de aftekening heb laaten graveeren, op *Pl. VI.* Indien men mieren-eeter moet noemen een dier dat geene tanden, en dat eene zeer lange tong heeft, welke het in de mieren-neſten ſteekt, om vervolgens de mieren, die zig daar op begeeven, door te zwelgen, kan men niet twyfelen, of dat, hetwelk hier vertoond wordt, dezen naam verdient; het verſchilt echter zeer veel van de drie ſoorten, door den Hr. DE BUFFON beſchreeven, en welken ik met hem geloof, dat byzonderlyk tot Amerika behooren.

Het is tennaaſtenby even zo lang en dik als de tamanoir, gelyk men zien zal uit de afmeetingen welken ik daarvan geeven zal. Het hair, dat zyn kop, het bovenſte van zyn lighaam, en zyn ſtaart bedekt, is zeer kort; het is zo vlak en zo geheellyk nederliggende op zyn lighaam, dat het op de huid vaſtgeplakt ſchynt te zyn. De kleur is vuil-graauw, wat naar die van het konyn trekkende, maar donkerer; in de zyden en op den buik is het langer, en van eene rosagtige kleur; dat, hetwelk de beenen bedekt, is ook langer, en geheel zwart en regt.

De kop is byna een geplette kegel, wat gedrukt naar het einde; zy loopt uit in een vlak, of liever in eene ſtompe ſnuit, zo als de ſmoel van het varken; hierin zyn de openingen der neusgaten, die byna een duim buiten het onderſte kaakbeen uitſpringen. Dit kaakbeen is zeer klein; de tong is lang, zeer dun, en plat, maar breeder dan by de andere mieren-eeters, die dezelve byna rolrond hebben: het dier heeft volſtrekt niet ééne tand; zyne oogen zyn veel digter by de ooren, dan by den ſmoel; zy zyn vry groot; hunne lengte van den eenen hoek tot den anderen kan een duim haalen: zyne ooren, vry gelyk aan die der varkens, verheffen zig ter hoogte van zes duimen, en loopen in een punt uit: zy worden geformeerd van een vlies, byna zo dun als parkement; en zyn bedekt met hair, zo kort, dat men het naauwlyks bemerkt; ik weet niet of de ooren in het leevende dier hangende zyn, gelyk by den tamandua; de Hr. PALLAS verzekert het, doch hy beſluit het uit die van het vruchtje, alwaar hunne lengte hun deze richting moet doen neemen, zonder dat men daaruit het gevolg kan trekken, dat zy dezelfde richting hebben, wanneer

(*f*) PALLAS *Miſcell. Zoölog. pag.* 64.

J. H. del. 1780. C. F. Fritzsch. Sc.

FOURMILLIER D' AFRIQUE .

het dier buiten 's moeders lighaam is: zyn ſtaart nadert het derde deel van de geheele lengte zyns lighaams; hy is zeer dik aan zyn oorſprong, en vermindert allengs tot aan het einde: zyne voorſte voeten hebben vier vingers; de achterſte hebben 'er vyf, allen gewapend met ſterke nagels, waarvan de langſte zyn aan de achterſte voeten, want zy zyn zo lang als de vingers zelven; zy zyn niet ſcherp maar rond aan hun einde, en zeer weinig naar onderen gekromd, en wel geſchikt om in de aarde te graaven; het ſchynt niet, dat zy 'er gebruik van kunnen maaken om iets ſterk aantevatten of om zig te verdedigen, gelyk andere mieren-eeters; zy moeten evenwel veel krachts hebben in de beenen, die zeer dik zyn naar evenredigheid van 't lighaam.

Men ziet uit deze beſchryving, dat dit dier zeer verſchillende is van den tamanoir, in hair, in kleur, in kop, en ſtaart; hy overtreft in grootte ook verre den tamandua, waarvan hy insgelyks verſchilt in hair, in kleur, en in nagels. Ik ſpreek niet van zyn verſchil met den mieren-eeter, waarmede niemand hem zal verwarren. Hy behoort derhalven tot eene vierde ſoort, tot hiertoe onbekend, en alles wat ik 'er met zekerheid van weet, is, dat dit dier zyne tong in de mieren-neſten ſteekt; dat het de mieren, die zig daar op zetten, doorſlikt, en dat het zig in gaten onder de aarde verbergt. Schoon het een ſtaart heeft, naar dien van den tamandua gelykende, twyfel ik echter, of hy 'er zig, even als deze, van bediene, om zig aan de takken der boomen te hangen; die ſtaart komt my niet buigzaam genoeg voor tot dat gebruik, en de nagels zyn niet gemaakt om te klauteren.

Men geeft aan dit dier, gelyk ik reeds gezegd heb, den naam van aardvarken, maar het gelykt alleen naar het varken, (en dat nog wel zeer onvolmaakt), door zyn verlengden kop, door den varkens-ſmoel, en door de lengte zyner ooren; hy verſchilt 'er wezendlyk van door de tanden, welken hy niet heeft; door zyn ſtaart, en voornaamlyk door zyne voeten, zo wel als het maakzel van zyn geheele lighaam.

By gebrek van goede bewyzen, ten opzichte van het geen deze mierenzoekers betreft, want dit is de naam, welken ik hun geeven zal, om hen te onderſcheiden van de drie ſoorten, door den Hr. DE BUFFON beſchreeven, plaats ik hier in eene noot (g), het geen KOLBE daarvan gezegd heeft:

(g) De vierde ſoort van varken wordt aard-varken genoemd; het gelykt zeer veel naar de roode varkens, die vry gemeen zyn in eenige ſtreeken van Europa (*waarom naar de roode varkens? het gelykt daar in kleur niet meer naar dan naar de anderen*). Het heeft alleenlyk een langer kop, en de ſnuit ſpitſer; het heeft volſtrekt geene tanden, en zyne borſtels zyn zo ſterk niet; zyne tong is lang en uitgerekt; zyne ſtaart is lang; het heeft ook lange en ſterke beenen. De aarde ſtrekt dit dier tot zyn verblyf; het graaft zig daar in een hol, een werk, dat het niet veel ſpoed en vaardigheid verricht, en zo het ſlechts den kop en de voorſte voeten in den grond heeft, kramt het zig daar zo vaſt, dat de ſterkſte man het daar niet zou kunnen uittrekken.

Wanneer hy honger heeft, gaat hy een mieren-neſt opzoeken; zodra hy het geluk heeft van een te vinden, kykt hy rond, om te zien of alles in ruſt is, en of hy geen gevaar kan beſpeuren: en nooit zet hy zig aan 't eeten, zonder eerſt deze voorzorg gebruikt te hebben:

hy is naauwkeuriger geweeft in de befchryving, welke hy daarvan gemaakt heeft, dan hy doorgaans is. Zie hier zyne afmeetingen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des lighaams, van het einde van den fmoel tot aan het begin van den ftaart. . . .	3.	5.	0.
Omtrek van het midden des lighaams. . .	2.	8.	0.
Lengte van den kop.	0.	11.	0.
Omtrek tuffchen de oogen en de ooren. . .	1.	1.	0.
Omtrek by het einde van den fnuit. . . .	0.	7.	0.
Lengte der ooren.	0.	6.	0.
Afftand tuffchen derzelver bafis. . . .	0.	2.	0.
Lengte der oogen, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	1.	0.
Afftand der oogen, van de ooren. . . .	0.	2.	0.
Afftand der oogen, van het einde van den fmoel. .	0.	7.	0.
Afftand tuffchen de beide oogen in een regte lyn. .	0.	4.	0.
Lengte van den ftaart.	1.	9.	0.
Deszelfs omtrek by den aars.	1.	3.	0.
Deszelfs omtrek by het einde. . . .	0.	2.	0.
Lengte der voorfte beenen.	1.	0.	0.
Hunne omtrek by het lighaam. . . .	0.	11.	0.
Hunne omtrek by de voorhand. . . .	0.	6.	6.
Lengte der achterfte beenen. . . .	1.	1.	0.
Hunne omtrek by het lighaam. . . .	1.	0.	0.
Hunne omtrek by de hiel. . . .	0.	7.	6.

dan legt hy zig neder, en, zyn fnuit digt by het mieren-neft plaatzende, fteekt hy zyn tong uit zo verre hy kan; de mieren klauteren daar in menigte op, en zodra zyn tong daar wel mede bedekt is, haalt hy dezelve in, en flokt haar allen door; dat fpel vangt verfcheidenmaalen weder aan, tot dat hy verzadigd is.

Om hem dat voedzel des te gemaklyker te bezorgen, heeft de wyze Natuur het zodanig gefchikt, dat het bovenfte gedeelte van deze tong, die de mieren moet ontvangen, altyd bedekt en als belegd is met eene flymerige en kleeverige zelfftandigheid, die deze zwakke dieren belet terug te keeren, nadat hunne pootjes daar eens op vaftgeraakt zyn; dit is hunne wyze van eeten. Hun vleefch is van zeer goeden fmaak, en zeer gezond. De Europeaanen en de Hottentotten gaan dikwyls op deze dieren jaagen. Niets is gemaklyker dan hen te dooden; men behoeft hen flegts een kleinen flag op den kop te geeven. *Defcr. du Cap du Bonne-Efper. par* KOLBE, *Tom. III. pag.* 43.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE GAZELLES. XII Deel, blz. 147, en XV Deel, blz. 195 (*).

Ik heb reeds gelegenheid gehad, van aan te merken (*a*), dat de Hr. DE BUFFON de verwarring hadt opgeklaard, welke heerscht in alles, wat vóór hem over de verschillende soorten der gazelles gezegd is. Het artykel, 't welk hy daarvan gegeeven heeft, heeft hem een ongelooflyken arbeid en oneindige nasporingen moeten kosten, en ik verwonder my geenzins, dat hy hunne historie tot driemaalen toe beschreeven heeft (*b*). Ik verwonder my, integendeel, dat hy het zo verre heeft kunnen brengen, om de verschillende soorten dezer dieren, die door de Natuurbeschouwers, zo wel als door de Reizigers, slegts zeer onvolmaakt beschreeven waren, zo wel te onderscheiden; doch, schoon hy in dezen veel meer gedaan heeft dan iemand der geenen, die hem zyn voorgegaan, denkt hy echter niet dat hy het onderwerp heeft uitgeput (*c*): hy erkent, dat deze klasse van herkaauwende dieren nog verscheiden anderen bevat, welken het zeer moeijelyk is te brengen tot de soorten, aartoe zy behooren, en waartoe misschien nog een zeer groot getal anderen, die ons onbekend zyn, gebragt moeten worden. De Hr. GORDON schryft my, dat hy verscheiden gelegenheden gehad heeft om nieuwe bewyzen voor de waarheid dezer bekentenis te krygen. In het zuidelyk gedeelte van Afrika, 't welk hy heeft doorgeloopen, heeft hy veelerleie dieren met gespleetene hoeven gezien, die nooit beschreeven zyn geweest, met welken hy verlegen is geweest hoe in het gezin der gazelles te rangschikken, omdat zy daarvan niet alle de onderscheidende kenmerken hebben, die door den Hr. DE BUFFON zyn vastgesteld (*d*); het geen hy my daarvan meldt, behoort tot de historie der gazelles, en zal den leezer met reden voorkomen van veel belang te zyn; dus zal ik 'er den zaaklyken inhoud van mededeelen. Niemand is ooit beter in staat geweest dan hy, om dezelve met de oogen van een waarneemer, die zo zeldzaam zyn onder de reizigers, behoorelyk op te merken.

Eenigen der gazelles van zuidelyk Afrika hebben traangooten onder de oogen, anderen hebben die niet; sommigen hebben slegts twee mammen, anderen hebben 'er vier; daar zyn 'er, die by de mammen twee zakken hebben (zo als de Hr. DAUBENTON, die dezelve zo wel beschreeven heeft, die noemt (*e*),) of twee buizen, waarvan yder ééne opening heeft, of daar men den vinger kan inbrengen. Deze buizen strekken zich ach-

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.
(*a*) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 195.
(*b*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 156.
(*c*) Ibidem, *blz.* 241.
(*d*) Ibidem, *blz.* 159 *en* 160.
(*e*) Ibidem, *blz.* 172.

terwaards uit, en vereenigen zig in ééne enkele buis (*f*). Haar binnenfte wand wordt geformeerd door een dubbeling, of omvouwing van het vel, dat daar zeer fyn, en zonder hair is; deze buizen worden in anderen niet gevonden. Daar zyn 'er, waarvan de mannetjes en de wyfjes hoornen hebben; in anderen zyn het de mannetjes alleen, die daarvan voorzien zyn. Sommigen hebben lang hair, anderen breed; eenigen hebben een kleinen ftaart met weinig hair, anderen hebben den ftaart vry breed en ruig. Daar zyn 'er, welker hoornen voorwaards gedraaid zyn, terwyl, by anderen, die kromming achterwaards loopt, en fommigen rechte hoornen hebben. Allen hebben het galblaasje: men zegt evenwel, dat die foort, welken men aan de Kaap *de duikers* noemt, dat niet hebben; doch de Hr. Gordon heeft geene gelegenheid gehad om de waarheid daarvan te onderzoeken, gelyk ook niet, of 'er verfcheiden zyn die vieterlokken aan de voorfte beenen hebben: tot hiertoe kent hy flegts ééne foort, die daarvan voorzien is. Sommigen voegen zig met groote benden te zamen; anderen houden zig in kleinen getale; eenigen blyven altyd in dezelfde ftreeken; anderen, en vooral die, welken bekend zyn onder den naam van *fpringbokken*, veranderen van plaats, en begeeven zig, wanneer 'er, door aanhoudende droogte, gebrek aan water, en bygevolg ook van voedzel, in de oorden waar zy zig onthouden, plaats heeft, zuidelyker op, om daar voedzel te vinden, en keeren, in den regen- en donder-tyd, naar hun eerfte verblyf terug; dus zegt men ook dat zy het regen- en donder-faifoen medebrengen: die verhuizingen zyn voor hun eene noodzaakelyke gewoonte geworden.

Verfcheiden vleefch-vreetende dieren onthouden zig op hunnen weg, en wanneer zy aan een naauwen doortocht van een berg komen, en dan door een van die roofdieren worden aangevallen, dringen zy malkanderen zo fterk, dat verfcheiden hunner ftikken of doodgedrongen worden.

Zie hier de wyze, hoe de Wilden het aanleggen om de fpringbokken magtig te worden. Zy richten van afftand tot afftand hoopen op van doornen, van ftruisvogel-vederen, van fteenen, enz. waaraan zy eene foort van menfchlyke gedaante geeven, en zy laaten daar tuffchenruimtens tuffchen beiden, aan welker einden zy gaten graaven; vervolgens jaagen zy deze dieren van verre, die, de opgerechte hoopen vermydende, in de tuffchenruimtens loopen, en, niet terug kunnende of durvende loopen, uit vreeze voor hun, die jacht op hun maaken, ftorten zy zig in de gaten, tot dat die vol zyn, en dat anderen daar over kunnen trekken.

Alle deze gazelles verfchaffen een uitmuntend wildbraad; zy zyn zeer vaardig, en doen groote fprongen. Het is een fchoon tooneel geheele benden gelyklyk te zien fpringen, en in hetzelfde oogenblik hunne witte achterdeelen te zien opheffen, terwyl hun voorftel naar de aarde neigt, het geen hun een golvenden gang geeft; zy werpen ééns in 't jaar, na den winter, of na den regentyd, dat is te zeggen, omftreeks de maand november. Het gebeurt echter nu en dan, dat zy tweemaal

(*f*) De Hr. Daubenton heeft niet gevonden, dat deze buizen te zamen loopen.

's jaars werpen, want men ziet veele jongen in april. Zo hunne jongen slegts agt dagen oud zyn, heeft men moeite om hen te paard in te haalen: zo zy in een bosch komen te struikelen en te vallen, staan zy niet weder op.

Het geschreeuw der gazelles in 't algemeen, is een geblaas, dat naar niezen gelykt. Hunne hoornen groeien met hunnen ouderdom, maar daar wordt jaarlyks niet geregeld een kring om geformeerd; die der wyfjes zyn altyd kleiner en dunner dan die der mannetjes.

Alle deze dieren, welken naam men hun geeven moge, kunnen, zo men hen vroeg vangt, ligtlyk tam gemaakt worden, maar zy sterven dikwyls van struiptrekkingen, die eene gelyksoortige ziekte schynen te zyn, met die duizelingen, of hoofddraaijingen, waaraan de geiten, de steenbokken, en de gemsbokken onderhevig zyn (*g*). Allen hebben zy agt snytanden in het onderste kaakbeen, en vier-en-twintig maaltanden, gelyklyk in de twee kaakbeenen verdeeld: dus hebben zy in 't geheel twee-en-dertig tanden.

Men ziet, uit het geen ik gezegd heb, dat 'er onder de gazelles duidelyke verschillen zyn, in wezendlyke deelen, en in hunne gebruiken, die zouden kunnen dienen om de onderscheidingen te bepaalen, niet slegts van de soorten met de verscheidenheden, maar ook om des te beter de grensscheidingen vast te stellen, die de eene soort van de andere afscheiden. Wanneer men de onderscheidende kenmerken niet dan van een gedeelte ontleent, loopt men altyd gevaar, van, onder dezelfde benaaming, dieren, die voor het overige zeer verschillende zyn, te bevatten. Ik zou verscheiden voorbeelden daarvan kunnen bybrengen, welken onze meestgeachte naamlyst-maakers my verschaffen zouden, maar, zonder te gaan buiten de klasse der gazelles, of der antilopes, gelyk verscheiden Schryvers hen noemen (*h*). Wanneer men niet dan de hoornen in aanmerking neemt, is men verpligt daar onder te rangschikken de canna's, de bubale's, de condoma's, en zelfs de gemsbokken, dieren, welken men niet wel met de gazelles kan verwarren; ook heeft de Hr. ZIMMERMANN niet kunnen besluiten, om, onder de antilopes (*i*), die zig in de heetste streeken van Afrika en Asia onthouden, de steenbokken te plaatsen, die niet dan op de koude Alpische en Pyreneïsche bergen gevonden worden, in 't midden van de sneeuw, waarmede die bergen bedekt zyn. Maar, om in staat te zyn die verschillende onderscheidende kenmerken te gebruiken, en door dezelven de verschillende soorten der gazelles van malkanderen te onderscheiden, moet men vooraf zig toeleggen om de verscheidene dieren, die, of nog geheel niet, of slegts onvolmaakt, bekend zyn, en die tot deze klasse behooren, wél te leeren kennen: de Hr. GORDON heeft 'er verscheidene van verzameld, welken hy my toekomende jaar zenden zal: ondertusschen zal ik de beschryving geeven van eenigen, waarvan hy my reeds de vellen gezonden heeft, met de tekeningen naar de leevende dieren gemaakt.

(*g*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 119.
(*h*) Zie, onder anderen, PALLAS *Spicil. Zoölog. Fasc.* I.
(*i*) ZIMMERMANN *Specimen Zoölog. Geogr. pag.* 536.

Ik moet hier niet vergeeten, dat, schoon de Hr. GORDON een zeer groot getal van de gazelles, die in Zuid-Afrika zyn, geveld heeft, hy echter nooit een bezoard in dezelve heeft kunnen vinden, het geen bevestigd, wat ik elders gezegd heb (*k*), naamlyk, dat het zeer twyfelachtig is, of de tzeïran en de pasan, welken ik beschreeven heb, dezelfde dieren zyn, als die, waaraan KÆMPFER deze naamen gegeeven heeft.

(*k*) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 201 en 206.

DE OUREBI OF OEREBI (*).

Het dier, het welk men op *Pl. VII* ziet afgebeeld, is een der aartigste gazelles in zuidelyk Afrika. Ik geef het den naam van OUREBI, zynde die, welken het onder de Hollanders van de Kaap de Goede-hoop heeft; zy schryven OEREBI, en zy hebben dien naam overgenomen van de Hottentotten, waaronder het denzelven voert. Men vindt het dier niet dan op een grooten afstand van de Kaap.

Dat, 't welk hier vertoond wordt, is een wyfje; het mannetje alleen heeft hoornen, die klein en recht zyn (*a*). De Hr. GORDON heeft nog geen kunnen magtig worden, dus heeft, het geen ik van dit dier zeggen zal, alleen betrekking tot het wyfje, waarvan ik het vel heb, maar waarvan de tekening naar het leevende dier gemaakt is. Haare lengte, van het einde van de neus af, tot aan het begin van den staart, is van drie voeten, negen duimen en zes lynen; de hoogte is van twee voet en drie duim, en de afstand van den buik van den grond, is van één voet drie duimen. Zy heeft een vry langen hals, maar haar hoofd is klein; het heeft maar zes duimen lengte, van de ooren af tot aan 't einde van den mond. De lengte der ooren is van vyf duimen; zy zyn wit van binnen; de staart is zeer kort; naauwelyks kan hy drie duim haalen, en is met zwartachtig hair bezet.

Het bovenste des lighaams is van eene vry donker-vaale kleur, maar die ligter wordt, en naar den geele trekt, aan de zyden, aan den hals, het hoofd, en de beenen. Het onderste van de borst, de buik, de billen, het einde van den bek, en het binnenste der dyen, zyn wit; haar hair is kort, uitgezonderd op de borst, daar het lang en witachtig is.

Zy heeft groote oogen, met een witte lyn daar boven, en traangooten daar onder; het is de eenigste van de gazelles, in den omtrek van de Kaap, aan den Hr. GORDON bekend, dat vieterlokken aan de voorste voeten heeft; zy heeft vier mammen en een galblaasje.

Men ziet zelden meer dan twee dezer dieren te zamen; men vindt hen digt by waterwellingen, van riet omringd, en in plaatsen daar het gras hoog is. Hun vleesch is een uitmuntend wildbraad.

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.

(*a*) De hoorn, welken de Hr. ADANSON aan den Hr. DAUBENTON heeft laaten zien, en welken deze vermoedt de hoorn van eene korine te weezen, zoude wel die van een ourebi kunnen zyn. Zie het XIIde Deel, *blz.* 179, en de 5de Afbeelding op de *XXXIIIste Pl.* van dat zelfde Deel.

DE

C. F. Fritzsch sc.

L'OUREBI.

DE RIETBOK (*).

Het dier, waarvan het mannetje op *Pl. VIII*, en het wyfje op *Pl. IX* wordt vertoond, wordt door de Hollanders, die aan de Kaap de Goede-hoop woonen, rietbok, of ritbok genaamd, om daarmede te kennen te geeven, dat het zig in of by het riet onthoudt, of zig daarmede voedt; ik heb hem dezen naam laaten behouden, ſchoon het een zamengeſtelde naam is, omdat ik dien, waarmede de Hottentotten dit dier aanduiden, onmogelyk behouden konde, als zynde á EI á, welke drie ſyllaben zy op hunne wyze met de keel zodanig uitdrukken, dat het voor ons ondoenlyk is dit geluid natevolgen, of daar zelfs een denkbeeld van te geeven.

Dit dier is geen bok; het heeft 'er den baard niet van; ook heeft het niet alle de kenmerken, waaraan men de gazelles kan onderſcheiden: het behoort echter tot derzelver klaſſe meer dan tot eenige andere. De Hr. GORDON, die my daar eene aftekening en het vel van gezonden heeft, bericht my, dat, ſchoon het ras dezer dieren vry talryk is, zy echter met kleine benden loopen, en dat zelfs het mannetje ſomtyds alleen met het wyfje gaat: zy onthouden zig by de bronnen, onder het riet, (waarvan zy dan ook, gelyk ik ſtraks zeide, hunnen naam gekreegen hebben), en in de boſſchen. Daar zyn 'er van eene verſchillende kleur, (ſchoon zy evenwel van dezelfde ſoort ſchynen te zyn), die zig meeſt op de bergen onthouden.

Die, van welken wy hier ſpreeken, zyn over het geheele bovenſte gedeelte des lighaams van eene aſchgraauwe of graauwachtige kleur; het onderſte van den buik, de keel, en de billen, zyn wit; maar zy hebben niet die rosachtige of zwarte ſtreep, die de kleur van den buik afſcheidt van die van het overige des lighaams, en die by de meeſte andere gazelles gevonden wordt. Hun hoofd is voorzien van twee zwarte hoornen, met ringen tot op de helft hunner lengte, maar zy ſteeken niet zeer uit. Ik heb 'er tot tien geteld op die van de gazelles, waarvan ik de opgezette vellen heb. Deze hoornen zyn voorwaards gedraaid, en loopen in een gladden en zeer ſcherpen punt uit. Hunne lengte is aanmerkelyk, ten opzichte van de grootte van het dier: in eene rechte lyn gemeeten, hebben zy tien duimen hoogte, en, volgens de kromming, zyn zy één voet en drie duimen lang. De ooren zyn ook zeer lang; zy zyn van binnen wit: by elk derzelven is een kaale vlak zonder hair.

Deze dieren hebben fraaije zwarte oogen, en traangooten daar onder: zy hebben vier mammen, aan welker zyden twee openingen in het vel

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND, te Leiden.

zyn, die twee buizen maaken, daar men den vinger in kan brengen, en waarvan in het voorig artykel van de gazelles, gesproken is. Hunne staart is lang, plat, en met lange witachtige hairen bezet.

De Hr. GORDON heeft my het vel gezonden van een ander individu van deze soort, dat in de hoornen geheel gelykt naar het onderwerp, dat ik zo aanstonds beschreeven heb, maar dat in kleur daarvan verschilt, als zynde zeer donker rosachtig vaal; dit is waarschynlyk een van die, welken zig op de bergen onthouden.

De wyfjes der rietbokken gelyken in kleur naar de mannetjes, maar zy hebben geene hoornen, en zy zyn kleiner, gelyk men zal kunnen zien uit haare afmeetingen, welken ik op het einde van dit artykel geeven zal.

Om deze dieren te vinden, moet men zig vry diep landwaards in begeeven; de Hr. GORDON heeft 'er geene gezien, dan op een afstand van honderd mylen van de Kaap.

Hunne hoornen, voorwaards gedraaid, brengen eerst de gedachten tot den nanguer, door den Hr. DE BUFFON beschreeven (*a*), maar dat laatste dier heeft de hoornen veel meer haakswyze aan hunne punten gekromd, en dezelve zyn minder lang dan die van den rietbok, ook is dit dier kleiner; zyne kleur is verschillende, en daar is veel meer wit op zyn lighaam. Het is waar, dat de Hr. ADANSON heeft waargenomen, dat 'er drie soorten of verscheidenheden van die nanguers zyn, die niet dan in kleur verschillen; dus is de kleur alleen niet genoeg om te bepaalen, dat deze dieren niet van dezelfde soort zyn, maar het zyn de hoornen, die het aanwyzen. Ik denk, met den Hr. DE BUFFON, dat de nanguer, de *dama* der Ouden is; men kan niet wel weigeren, zig overtegeeven aan de bewyzen, welken hy daarvan geeft; PLINIUS vergelykt nu de hoornen van den dama by die van den gemsbok; met dit verschil alleen, dat deze laatste dezelven achterwaards gedraaid heeft, terwyl zy by de anderen voorwaards draaijen. *Cornua*, zegt hy, *rupicapris indorsum adunca, damis in adversum.* Ik twyfel of PLINIUS zig dus zoude uitgedrukt hebben, zo hy van de hoornen van den rietbok hadt willen spreeken; hunne kromming heeft niets gemeens met die der hoornen van den gemsbok; de hoornen van het dier, het welk de Hr. DE BUFFON nagor heeft genaamd (*b*), gelyken daar meer naar; zy zyn ook voorwaards gebogen, doch maar een weinig; zy zyn evenwel veel korter dan die van den rietbok, dewyl zy zig niet verheffen tot de hoogte van zes duimen, en zy hebben slegts twee of drie ringen by de basis, gelyk men kan zien in de afbeelding, welke de Hr. DE BUFFON daarvan gegeeven heeft: voeg hierby, dat de nagor een zeer korten staart heeft. Deze verschillendheeden schynen een verschillend ras aan te duiden, en niet eene enkele verscheidenheid in dezelfde soort te zyn. De Hr. DE BUFFON denkt dat deze nagor hetzelfde dier is, als 't welk SEBA

(*a*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 153. en *Pl. XXXVI.*
(*b*) Ibidem, *blz.* 220. en *Pl. XLVIII.*

RÎTBOK MÂLE.

Trengham Sculp.

RÎTBOK FEMELLE.

op *Pl. XLII*, *fig.* 3, van zyn Werk, vertoond, en waaraan hy zeer oneigen den naam van mazame of Amerikaansch hert, gegeeven heeft; maar dat gewaande Amerikaansch hert heeft de hoornen achterwaards gekeerd, dezelven zyn vry groot, en omringd van een rand, als eene krullyn gedraaid, van de basis af tot byna aan het einde, en zy hebben daarenboven een zeer dikken staart; kenmerken, die niet op den nagor passen.

Ter dezer gelegenheid zal ik nog aanmerken, dat de vierde afbeelding van dezelfde plaat van SEBA, welke ik zo aanstonds heb bygebragt, my niet voorkomt de *kob* of *de kleine bruine koe van Senegal*, te vertoonen, gelyk de Hr. DE BUFFON onderstelt (*c*); maar den bubalus, welken men herkent aan het maakzel zyner hoornen, en aan de zwarte vlakken op zyne dyen. De Hr. PALLAS (*d*) heeft dit reeds aangemerkt. Ondertusschen is het niet minder waar, dat SEBA zig grootlyks vergist heeft, met dit dier *temamaca* te noemen, en te zeggen, dat het oorspronglyk in Nieuw Spanje t'huis hoort.

Afmeetingen van den mannetjes-rietbok.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lighaam, van het begin van den staart tot aan het einde van den smoel.	4.	5.	0.
Hoogte van het voorstel.	2.	9.	0.
Hoogte van het achterstel.	3.	0.	0.
Lengte van den kop, van het einde van den smoel tot aan de basis der hoornen.	0.	10.	0.
Lengte der hoornen, in eene rechte lyn.	0.	10.	6.
Lengte der hoornen, naar de kromming gemeeten.	1.	3.	0.
Omtrek van de basis der hoornen.	0.	5.	0.
Afstand tusschen de punten der hoornen.	0.	10.	0.
Afstand tusschen hunne basis.	0.	2.	0.
Lengte der ooren.	0.	7.	0.
Afstand tusschen hunne basis.	0.	4.	0.
Lengte van den staart.	0.	11.	0.

Afmeetingen van den wyfjes-rietbok.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lighaam, van het begin van den staart tot aan het einde van den smoel.	3.	9.	6.
Hoogte van het voorstel.	2.	7.	6.
Hoogte van het achterstel.	2.	9.	6.
Lengte der ooren.	0.	7.	0.
Lengte van den staart.	0.	10.	0.

(*c*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 220.
(*d*) PALLAS, *Spicileg. Zoölog. Fasic. I. pag.* 13.

DE BONTE BOK (*).

In de optelling, welke KOLBE, van de geiten die omstreeks de Kaap de Goede-hoop gevonden worden, gegeeven heeft, heeft hy zeer waarschynlyk de eene of andere dier gazelles, welken wy beschreeven hebben, of die, waarvan wy thans spreeken zullen, mede begreepen; maar hy is zo weinig naauwkeurig in zyne beschryvingen, dat het zeer moeijelyk, om niet te zeggen onmogelyk, is, dezelve te herkennen. Ik heb gepoogd, die geenen, waarvan hy heeft willen spreeken, te gissen, uit de naamen, welken hy hun gegeeven heeft, en die waarschynlyk dezelfde zyn als die, die thans aan de Kaap nog in gebruik zyn; maar het is my voorgekomen, dat hy alles verward heeft, terwyl hy deze naamen gebruikte, zonder zig te bekommeren, of de toepassing, welke hy daarvan maakte, juist of verkeerd ware. Hy geeft den naam van blaauwe geit (a) aan de eerste der wilde geiten, welken hy beschryft, en het is de tzeiran (b), welke men aan de Kaap dus gewoon is te noemen: het geen hy 'er van zegt, vergelykende met de beschryving die ik 'er van gegeeven heb, zoude men niet vermoeden, dat 'er van hetzelfde dier gesproken wordt. De naam van gevlakte geit, welken hy op eene andere soort van geiten toepast, is die, welken men geeft aan het dier, dat ik ga beschryven; men zal zien, hoe myne beschryving met de zyne overeenkome. Die, welke hy graauwe geit noemt, is eene gazelle van de kleine soort. Zyne wilde geit is de condoma, of coudou; die, welke hy stortende geit heet, is eene heel kleine gazelle; zyn gemsbok, welken hy zegt geheel gelyk te zyn aan dien van Europa, is de pasan, welks hoornen volmaakt recht zyn, en meer dan twee voeten lengte hebben. Het geen hem misleid heeft, is de naam, welken men aan de Kaap gewend is aan dit dier te geeven. De Hollanders noemen het gemsbok, en gems beteekent in 't Hoogduitsch, een gems- of kamoesbok, dus heeft hy, dewyl dit woord hetzelfde is aan de Kaap en in Duitschland, ondersteld, dat de twee dieren, op welken men dit woord, of dezen naam, toepast, dezelfde dieren waren, en zekerlyk heeft hy een van beiden, en misschien wel beiden, nooit gezien; eindelyk besluit hy deze fraaije optelling met de geit van Congo, die de grootte heeft van een haas, waaraan hy gelyke hoornen geeft als die, welken het hert draagt, met takken, of nieuwe scheuten, naar evenredigheid zyner jaa-

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND, te Leiden.

(a) *Descript. du Cap de Bonne-Esper. Tom. III. pag.* 34. *&c.*

(b) In het artykel van den pasan en den tzeiran, welken ik in het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 201 en 206, gegeeven heb, dorst ik niet verzekeren, dat deze twee dieren van Afrika herkomstig waren; thans ben ik 'er zeker van; de Hr. GORDON heeft my de vellen van het een en ander gezonden, welken hy aan de Kaap de Goede-hoop gedood heeft.

J. H. del. 1780. C. F. Fritzsch. Sc.

LE BONTEBOK.

ren. De Hr. DE BUFFON heeft reeds doen voelen (*c*), hoe ongerymd het zy, zulke hoornen te geeven aan dit dier, dat aan de Kaap onder den naam van nomgo bekend is.

Men begrypt hier uit, dat KOLBE die geiten, waarvan hy fpreekt, niet gezien heeft, of dat hy, byaldien hy 'er al eenigen van gezien moge hebben, by den taft, om zo te fpreeken, de naamen heeft gegeeven, welken hy hadt hooren uitfpreeken, zonder zig te bekreunen, of die naamen, al of niet; op hun paften: dus is 'er geen middel, om van hem eenig licht over deze klaffe van dieren te krygen: het was noodig deze aanmerking te maaken, op dat men, op het woord van dezen Schryver, de lyft van de gazelles of de geiten niet vermeerderen zoude met ingebeelde dieren. Het getal der geenen, die daar waarlyk toe behooren, is groot genoeg. Ik heb de lyft der geenen, welken de Hr. DE BUFFON befchreeven heeft, met drie vermeerderd; daar zyn nog verfcheiden anderen, waarvan de Hr. GORDON my de naamen of de vellen gegeeven heeft; ik zal die in het vervolg befchryven, nadat ik naauwkeuriger berichten wegens hun van de Kaap zal ontvangen hebben; ondertuffchen zal ik nu een vierde befchryven, waarvan ik het vel heb, dat zeer wel bewaard, en wel opgezet is; het is naar dat opgezette vel, dat de tekening gemaakt is, welke men op *Pl. X* ziet.

Ik geef aan deze gazelle den naam van bonte bok, die hem door de Hollanders is gegeeven. Het is een zeer bevallig dier, zo wel ten opzichte van zyne fraaije geftalte, als wegens de fchoonheid zyner kleuren; zyne lengte is wat meer dan van vier voeten, en zyne grootfte hoogte is van drie; zyn geheele lighaam is bedekt met kort en glinfterend hair; dat, het welk op den rug, den hals, en het hoofd is, is donker-kaftanje-bruin, die helderer wordt op de zyden, en zig daar doet opmerken, door eene tint van fchoon purper of violet. Zyn buik, het onderfte van zyne borft, en het binnengedeelte van zyne dyen en beenen, zyn zeer helder wit: hy heeft daarenboven aan het kruis eene groote, byna ronde, vlak, in 't midden van dewelke de ftaart zynen oorfprong neemt, die insgelyks van dezelfde kleur is, byna tot aan zyn einde, waaruit een lange kwaft van zwaare zwarte hairen voortkomt. Voor op het hoofd, op den afftand van twee duimen van de hoornen, heeft hy nog eene witte vlak, waarvan het bovenfte bepaald wordt door eene volkomen rechte lyn; deze vlak bedekt het geheele aangezicht tot aan het einde van de neus. Eene derde vlak, maar klein, van dezelfde kleur, daalt van de tuffchenruimte, die tuffchen de twee hoornen is, byna loodrecht neder, naar de groote, zonder dat zy evenwel geheellyk tot dezelve kome.

Het hoofd is, naar evenredigheid des lighaams, grooter en dikker dan by de andere gazelles plaats heeft: zyne hoornen zyn ook zeer groot, zy kunnen, in eene rechte lyn gemeeten, byna een voet in de lengte haalen.

(*c*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 214. enz.

Zy zyn zwart, en omgeeven van ringen, tot op twee derden hunner lengte: ik heb 'er op elk dertien geteld. De afſtand tuſſchen de baſis dezer hoornen is ſlegts van een duim; maar zy verwyderen zig aanmerkelyk naar buiten, en maaken eene dubbelde kromming, omtrent gelyk die der antilopes, en hunne punten, die min of meer voorwaards gericht zyn, ſtaan op een afſtand van één voet en drie duimen, van malkanderen. Zyne ooren zyn ook zeer groot, dewyl zy zig ter hoogte van negen duimen verheffen. Indien KOLBE dezen bonten bok door zyne gevlakte geit heeft willen aanduiden, geeft hy denzelven een grooten baard van eene donkerroode kleur, waarvan zig niet het geringſte voetſpoor vertoont, in het onderwerp dat ik beſchryf.

Het wyfje van den bonten bok heeft zo wel hoornen als het mannetje: ik weet het getal der mammen niet; gelyk ook niet of zy onder den buik zulke buizen heeft, als waarvan ik in het voorgaande artykel geſproken heb.

Men vindt deze dieren op vyf-en-twintig mylen afſtands van de Kaap; men ziet hen ook op den afſtand van twee honderd vyftig mylen, en men merkt tuſſchen hen eenig verſchil in de kleuren op.

Zie hier de voornaamſte afmeetingen van het onderwerp, dat ik beſchreeven heb.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des lighaams, van het einde van den ſmoel tot aan het begin van den ſtaart.	4.	3.	0.
Hoogte van het voorſtel.	2.	1.	0.
Hoogte van het achterſtel.	3.	0.	0.
Lengte des hoofds, van het einde van den ſmoel tot aan de hoornen.	0.	9.	0.
Lengte der hoornen, in eene rechte lyn gemeeten. .	1.	0.	0.
Lengte der hoornen, naar hunne kromming. . .	1.	3.	0.
Omtrek van de baſis der hoornen. . . .	0.	6.	0.
Lengte der ooren.	0.	9.	0.
Lengte van den ſtaart.	0.	9.	0.

DE TAPIR of MAIPOURI.

Dit dier, schoon men 't als den olyfant van de Nieuwe Wereld moge beschouwen, vertoont denzelven echter niet dan onvolmaakt, ten opzichte van deszelfs gestalte, en verschilt niet minder van denzelven in grootte; men zal de vergelyking van den olyfant met den tapir gemaklyk kunnen maaken, want ik heb geoordeeld eene tweede afbeelding van den laatsten te moeten geeven (*a*), welke afbeelding veel naauwkeuriger is, dan die, welke op de *XLIII*de *Pl.* van het XIde Deel voorkomt, en die slegts gemaakt was naar eene schets, door wylen den Hr. DE LA CONDAMINE getekend; deze tekening is gemaakt onder onze oogen, en en naar het leevende dier; eene byzonderheid, die opmerking verdient, dewyl dit dier in ons klimaat niet wél leeven kan, gelyk het dan ook kort na zyne aankomst gestorven is; niettegenstaande de Hr. RUGIERI alle mogelyke zorg voor het zelve droeg.

Men ziet, dat de soort van tromp of snuit, dien de tapir aan het einde van de neus heeft, slegts een voetspoor of bewerp is van dien des olyfants: dit evenwel is het eenigste karakter, waardoor men zoude mogen zeggen, dat de tapir eenige overeenkomst, of gelykheid van maakzel heeft met den olyfant. De Hr. DE LA BORDE, 's Konings Geneesheer te Cayenne, die de verscheidene deelen der Natuurlyke Historie met yver beöefent, schryft my, dat de tapir inderdaad het grootste van alle viervoetige dieren in Zuid-Amerika is, en dat 'er gevonden worden, die tot vyf honderd ponden weegen; maar dit gewigt nu, is tienmaal minder dan dat van een olyfant van middelbaare grootte; en men zou dus nooit in 't hoofd gekreegen hebben, om twee dieren, die zo weinig evenredigheid tot malkander hebben, met den anderen te vergelyken, zo de tapir, behalven dat hy in de gemelde soort van snuit, min of meer naar den olyfant zweemt, ook niet eenige gelykaartige gebruiken met denzelven hadt: hy gaat dikwyls te water, om te baaden, en niet om visch te vangen, als welke hy nooit eet, want hy leeft van gras en groente, gelyk de olyfant, en van jonge boom-bladeren; ook brengt hy maar één jong voort.

Deze dieren ontwyken eveneens de nabyheid van bewoonde streeken, en onthouden zig rondom poelen en rivieren, welken zy dikwyls over dag, en zelfs des nachts, overtrekken. Het wyfje doet zig door haar jong volgen, en gewent het al vroeg om te water te gaan, waarin het duikelt en speelt voor zyne moeder, die het lessen in deze oefening schynt te gee-

(*a*) Zie de artykels van den tapir of den anta, in het XIde Deel, *blz.* 256, enz. en *Pl. XLIV* en *XLV*, die door bekwaame meesters, hier te lande, en naar de leevende dieren, zeer naauwkeurig getekend zyn.

ven; de vader heeft geen deel aan de opvoeding, want men vindt de mannetjes altyd alleen, behalven in den tyd dat de wyfjes tochtig zyn.

De ſoort is vry talryk in 't binnenſte der landen van Guiane, en daar komen 'er van tyd tot tyd in de boſſchen, die op eenigen afſtand van Cayenne zyn. Wanneer men hen jaagt, neemen zy hunne toevlugt tot het water, alwaar men hen gemaklyk kan ſchieten; maar, ſchoon zy van eene ſtille en zachte geaartheid zyn, worden zy echter gevaarlyk, zodra men hen gekwetſt heeft; en men heeft hen zien aanvallen op de kanoe, waaruit de ſchoot gedaan was, om hunne wraak te koelen, door dezelve, ware 't mogelyk, 't onderſt bovenſt te keeren Ook moet men in de boſſchen op zyne hoede tegen hen zyn; zy maaken zig paden, of liever vry breede gebaande wegen, door het geduurig gebruik, 't welk zy daarvan maaken, want zy hebben de gewoonte van heen en weder altyd denzelfden weg naar dezelfde plaatſen te gebruiken, en men moet, zodanige gebaande wegen in de boſſchen aantreffende, vreezen, van hen daarop te ontmoeten, want zy gaan niet uit den weg (*b*), en hunne tred is haaſtig en lomp, en dus, zonder dat zy eigenlyk zoeken te beledigen, ſchokken zy ruwelyk alles wat in hunnen weg is. De nabuurige landen van het bovengedeelte der rivieren van Guiane worden door eene vry groote menigte tapir's beſlaagen, en de oevers der wateren zyn door de wegen, welken zy zig maaken, geſneeden; men is zo bang voor deze wegen, dat het in den eerſten opſlag ſchynt als of de minſt bezochte, en minſt gebruikte gronden, alleen voor de menſchen geſchikt waren. Voor het overige richt men honden af, om te lande jacht op deze dieren te maaken, en om hen zelfs te water te vervolgen; maar, dewyl zy een zeer vaſt en zeer dik vel hebben, gebeurt het zelden, dat men hen met den eerſten ſchoot nedervelle.

De tapir's maaken geen ander geluid, dan een ſterk en ſcherp geblaas, 't welk de jagers en de Wilden vry volmaakt navolgen, om hen te doen naderen, en hen van digt by te ſchieten. Men ziet zelden, dat zy zig verwyderen van de ſtreeken, welken zy zig eenmaal verkooren hebben; ſchoon hunne gangtred haaſtig is, loopen zy echter log en niet ſnel; zy taſten noch de menſchen, noch de dieren aan, ten zy de honden al te digt by hen komen, want als dan verweeren zy zig met hunne tanden, en dooden de honden.

De

(*b*) Een Reiziger heeft my verteld, dat hy eens byna het ſlachtoffer geweeſt was van zyn gebrek van ondervinding ten dezen opzichte; hy hadt zyn hamac aan twee boomen vaſtgemaakt, om daar den nacht in door te brengen; maar dus kwam dezelve dwars over zo een gebaanden weg te hangen. Omtrent negen of tien uuren s'avonds hoorde hy een groot geraas in 't boſch; een tapir kwam dezen weg langs, en hy hadt te naauwernood den tyd om uit zyn hamac te ſpringen, en zig digt tegen een boom aan te zetten; het dier hieldt zich geen oogenblik op, noch maakte de geringſte afwending in deszelfs weg; het deedt den hamac van de takken afſpringen, en kneusde den man tegen den boom; vervolgens, zonder zyn gebaand pad in 't minſt te verlaaten, trok hy midden door eene kleine bende Negers, die op den grond lagen te ſlaapen, by een goed vuur, dat zy gemaakt hadden; hy trok door die kleine bende voort, zeg ik, zonder hen eenig leed te doen.

De moeder-tapir schynt groote zorg voor haar jong te draagen; niet slechts leert zy hetzelve zwemmen, en in 't water dompelen en speelen, maar zy doet zig ook, terwyl zy aan land is, door hetzelve altyd vergezellen of volgen; en zo het jong achter blyft, draait zy, van tyd tot tyd, haaren snuit, waarin het werktuig van den reuk geplaatst is, om te verneemen of het haar ook nog wel volge, en of het ook al te verre van haar afraake; in welk laatste geval zy hetzelve roept en wacht, om te gelyk met hetzelve haaren weg te vervolgen.

Men voedt 'er op Cayenne eenigen op, in een staat van huislykheid; zy gaan allerwege, zonder eenig kwaad te doen; zy eeten brood, cassave en vruchten; zy houden 'er veel van, dat men hen liefkoost, en zyn lompgemeenzaam, want zy hebben een log en ruw voorkomen, tennaastenby als het varken; somtyds loopen zy over dag in de bosschen, en keeren s'avonds naar huis terug; het gebeurt evenwel ook dikwyls, dat zy misbruik van deze vryheid maaken, en niet weder terug keeren. Hun vleesch wordt gegeeten, maar is niet goed van smaak, en ten opzichte van kleur en reuk, gelyk aan herten-vleesch. De eenige stukken, die nog al redelyk goed zyn, zyn de voeten en het bovenste van den hals.

De Hr. Bajon, 's Konings Geneesheer op Cayenne, heeft aan de Akademie der Weetenschappen, in 1774, eene memorie over dit dier gezonden; wy oordeelen de goede waarneemingen van den Hr. Bajon, by wyze van uittrekzel, te moeten mededeelen, en tevens twee verzinningen te moeten aanwyzen, die ons toeschynen, dat in zyn geschrift zyn ingeslopen, het welk, voor het overige, onzen dank verdient.

Het maakzel van dit dier, zegt de Hr. Bajon, gelykt in het algemeen wel wat naar dat van het varken; het is evenwel grooter, want het bereikt de hoogte van een kleinen muilezel, en heeft een zeer dik lighaam, op zeer korte pooten draagende; het is bedekt met dikker en langer hair dan dat van den ezel en het paard, maar het zelve is fyner en korter dan varkens-borstels, en veel minder dik; het heeft maanen, waarvan het hair, steeds recht, slegts een weinig langer is dan het hair, dat het overige des lighaams bedekt; het strekt zig uit van den kruin des hoofds af tot aan het begin der schouderen; de kop is dik en wat lang; de oogen zyn klein en zeer zwart; de ooren kort, hebbende, ten opzichte van de gedaante, eenige overeenkomst met die van het varken; het draagt, op het einde van zyn bovenste kinnebakken, een tromp van omtrent een voet lang, waarvan de bewegingen zeer buigzaam zyn, en waarin het werktuig van den reuk huisvest; hy bedient 'er zig van, gelyk de olyfant, om vruchten te verzamelen, die een gedeelte van zyn voedzel uitmaaken. De beide openingen der neusgaten komen voort uit het einde van den snuit; zyn staart is zeer klein, en kan niet meer dan twee duim in de lengte haalen; hy is byna zonder hair.

Het hair des lighaams is donker-bruin; zyne pooten zyn kort en dik; de voeten zyn ook zeer breed, en wat rond. De voorste voeten hebben vier vingers, de achterste maar drie. Alle die vingers zyn omgeeven van een hard en dik hoorn; de kop, schoon zeer groot, bevat zeer weinig hersenen; de kaakbeenen zyn zeer in 't lang, en met tanden voorzien, waarvan het gewoon getal veertig is; daar zyn 'er evenwel somtyds meer, somtyds minder; de snytanden zyn scherp, en men merkt dezen verscheidenheid in het getal op; na de snytanden vindt men aan weérskanten een hondstand, zo wel van boven als van onderen, die zeer veel

overeenkomst heeft met de slagtanden van het wild-zwyn; men vindt vervolgens eene kleine tusschenruimte van tanden ontbloot, en dan volgen de baktanden, die zeer groot zyn, en zeer uitgestrekte oppervlakten hebben.

Den tapir of maipouri ontleedende, was de eerste zaak, zegt de Hr. BAJON, die my trof, dat dit dier herkaauwde; de voeten en de tanden van den maipouri hebben echter geene overeenkomst met die van onze herkaauwende dieren; ondertusschen heeft de maipouri drie groote zakken of maagen, die gemeenlyk zeer vol zyn, inzonderheid de eerste, welke ik altyd heb bevonden als een baal opgevuld en gespannen; deze maag beantwoordt aan de pens van de runderen, maar hier is de muts of het net byna niet onderscheiden, zodat deze twee deelen slegts één maaken. De tweede maag, de boekpens genaamd, is ook zeer groot, en gelykt veel naar die van het runddier; met dit verschil, dat de bladen veel kleiner zyn, en dat de rokken dunner schynen; eindelyk, de derde maag is minder groot, en is de dunste; men neemt daar van binnen niet anders waar dan enkele rimpels, en ik heb haar bykans altyd vol van verteerde voedzelstof gevonden. De ingewanden zyn niet heel dik, maar zeer lang. Het dier werpt zyne vuiligheid in de gedaante van ballen, tennaastenby als die der paarden.

Ik ben verpligt hier tegen te spreeken het geen de Hr. BAJON ter neder stelt, en ter zelfder tyd te verzekeren, dat dit dier niet herkaauwende is, en geen drie maagen heeft, gelyk hy zegt: zie hier myne bewyzen volgen. Men hadt ons uit Amerika een leevenden tapir of maipouri gebragt; hy hadt de zee-reis wél uitgehouden, en was tot op twintig mylen van Parys gekomen, wanneer hy eensklaps ziek wierdt en stierf; men verzuimde niet van hem aan ons ten eersten toe te zenden; en ik verzocht den Hr. MERTRUD, bekwaam Heelmeester en Demonstrateur in de Ontleedkunde, aan de school van des Konings tuin, dit dier te willen openen, en de binnenste deelen te onderzoeken; eene zaak, die den Hr. MERTRUD gemeenzaam was, dewyl hy het is, die zig wel heeft willen schikken, om onder de oogen van den Hr. DAUBENTON, van de Akademie der Weetenschappen, de meeste dieren te ontleeden, waarvan wy de beschryving gegeeven hebben. De Hr. MERTRUD daarenboven, voegt by eene diepe kennis van de Ontleedkunde, eene groote naauwkeurigheid in zyne bewerkingen; ook is deze ontleeding, om zo te spreeken, in myne tegenwoordigheid gedaan, en de Hr. DAUBENTON, junior, heeft 'er alle de bewerkingen van gevolgd, en heeft het verslag daarvan in orde gebragt. En eindelyk was de Hr. DE SÈVE, onze tekenaar, die zeer wél ziet, hier by tegenwoordig. Ik breng deze omstandigheden alleenlyk by, om aan den Hr. BAJON te doen zien, dat wy ons niet kunnen ontslaan van hem tegen te spreeken in dit eerste, zeer gewigtige punt; en aan te merken, dat wy, in plaats van drie maagen, slegts eene in dit dier gevonden hebben; de ruimte daarvan was inderdaad zeer groot, en hadt de gedaante van eene zak, aan twee einden toegehaald, maar het was slegts één ingewand, ééne enkele maag, die alleen was, en maar éénen uitgang hadt in den twaalfvingerigendarm, en geenzins drie onderscheidene en afzonderlyke maagen, gelyk de Hr. BAJON zegt. Het is evenwel niet vreemd, dat hy in deze verzinning is gevallen, dewyl één der vermaardste Ontleedkundigen van Europa, Doctor TYSSON, van de Koninglyke Maatschappy te

Londen, zig vergist heeft in het ontleeden van den Amerikaanschen pecari, of tajacu, waarvan hy voor het overige eene zeer goede beschryving heeft gegeeven in de *Philosophische Transacties*, No. 153. Dr. TYSSON verzekert, gelyk de Hr. BAJON van den tapir zegt, dat de pecari drie maagen heeft, terwyl hy inderdaad maar ééne heeft, maar tennaastenby verdeeld zo als die van den tapir, door twee zamenhaalingen, die in den eersten opslag daar drie van schynen te maaken (*c*).

Het komt ons dan zeker voor, dat de tapir of maipouri geene drie maagen heeft, en dat het geen herkaauwend dier is; want wy kunnen by het gemelde bewys nog byvoegen, dat dit dier, 't welk men leevende zo digt by Parys gebragt heeft, nooit heeft geherkaauwd; deszelfs bezorgers onderhielden het alleen met brood, graanen, enz.; maar deze verzinning van den Hr. BAJON belet niet, dat zyne toegezondene memorie niet verscheidene zeer goede waarneemingen bevatte; men zal 'er van kunnen oordeelen uit het vervolg van dit extract, waarin ik geoordeeld heb te moeten tusschen in plaatsen eenige stukken, die my door ooggetuigen zyn medegedeeld.

De tapir of mannetjes-maipouri, zegt de Hr. BAJON, is altyd veel grooter en sterker dan het wyfje (*d*); het hair van de maanen is langer en dikker; het geluid van den een en de andere is net als dat van een fluitje; het geschreeuw van het mannetje is evenwel scherper, sterker, en doordringender dan dat van het wyfje. De teeldeelen van het mannetje schynen zeer veel overeenkomst te hebben met die van het paard of den ezel; zy zyn eveneens geplaatst, en men ziet aan de koker, even als by het paard, op een kleinen afstand der zaadballen, twee kleine tepeltjes, die zig weinig vertoonen, en die de plaats der mammen aanwyzen. De zaadballen zyn zeer groot en zwaar, wegende elk tot twaalf of veertien oncen. De roede is dik, en heeft niet één holachtig lighaam. In haaren gewoonen staat is zy besloten in een aanmerkelyken zak, door de koker gemaakt, maar wanneer zy in de oprichting is, of staat, komt zy geheel uit, gelyk die van het paard.

Eén der wyfjes, 't welk de Hr. BAJON ontleed heeft, hadt zes voet lengte, en scheen nog niet gedraagen te hebben: haare mammen, ten getale van twee, waren niet groot; zy geleeken in alles naar die van de ezelin of de merrie; de scheede was een goeden duim van den aars af.

De wyfjes worden gemeenlyk driftig in de maanden november en december; yder mannetje volgt een wyfje, en dit is de eenige tyd, waarin men deze dieren te zamen vindt. Wanneer twee mannetjes malkanderen by hetzelfde wyfje ontmoeten, gaan zy aan 't vechten, en brengen malkanderen zwaare wonden toe. Zodra het wyfje draagt, vermydt het mannetje haar, en laat haar alleen. De tyd van haar dragt is van tien tot elf maanden, want na de maand van september ziet men reeds jongen. Het wyfje zoekt altyd een verheven grond en een drooge plaats.

(*c*) Zie het Xde Deel van deze Natuurlyke Historie, *blz.* 20 *en* 21.

(*d*) Van die twee tapirs, welken wy in Holland leevende gezien hebben, in 1772, was het wyfje grooter dan het mannetje, gelyk men uit de afmeetingen ziet, op *blz.* 261 *en* 263, en *Pl. XLIV en XLV*, van het XIde Deel. *Noot van den Uitgever.*

Dit dier, wel verre van tweeflachtig te zyn, en zo wel in 't water als op 't land te kunnen leeven, gelyk eenige Natuurbefchryvers gezegd hebben, onthoudt zig ftandvaftig op 't land, en maakt altyd zyn leger op heuvels, en op de droogfte plaatfen. Het is waar, dat hy ook moeraffige plaatfen bezoekt, doch dat is om daar zyn onderhoud te zoeken, en omdat hy daar meer bladen en gras vindt dan op verheven gronden. Dewyl hy zig in die moeraffige gronden zeer morfig maakt, en de zinlykheid bemint, gaat hy yderen morgen en yderen avond zig baaden en affpoelen, waartoe hy eene rivier overzwemt, of, by mangel daarvan, zig in eenig meir begeeft, en daar affpoelt. In weêrwil van zyn grooten klomp, zwemt hy volmaakt wél, en duikelt ook zeer behendig; maar hy heeft het vermogen niet om langer dan eenig ander landdier onder water te blyven; ook ziet men hem alle oogenblikken zyne tromp buiten het water fteeken om te ademen. Wanneer hy door de honden achtervolgd wordt, loopt hy terftond naar eenige rivier, welke hy vaardig doortrekt, om zig door dat middel aan derzelver vervolging te onttrekken.

Hy eet geen vifch; zyn gewoon voedzel beftaat in tedere fcheuten en uitfpruitzels van hout, en vooral in de vruchten die van de boomen vallen; het is meer des nachts dan overdag dat hy zyn voedzel zoekt; hy is evenwel overdag ook in beweeging, inzonderheid terwyl het regent. Hy heeft een zeer fcherp gezicht en gehoor; op de minfte beweeging, welke hy gewaar wordt, neemt hy de vlucht, en maakt een groot gefchreeuw in de boffchen. Dit eenzaam dier is vry zachtaartig en zelfs vreesachtig; daar is geen voorbeeld, dat hy zig tegen den menfch heeft zoeken te verdedigen: ten opzichte van de honden is het niet eveneens; hy verdedigt 'er zig zeer wél tegen, inzonderheid wanneer hy gekwetft is; hy doodt hen zelfs vry dikwyls, het zy door hen te byten, het zy door hen onder zyne voeten te vertrappen. Wanneer hy in een ftaat van tamheid of huislykheid is opgevoed, fchynt hy voor verknochtheid vatbaar. De Hr. Bajon heeft 'er een opgevoed, dien men hem jong bragt, als zynde nog niet grooter dan een fchaap; hy is zeer groot by hem geworden, en heeft eene foort van vriendfchap voor zyn meefter opgevat; hy onderfcheidde hem naauwkeurig onder verfcheidene perfoonen, en volgde hem even gelyk een hond zyn meefter volgt; hy fcheen veel vermaak te hebben in de liefkozingen, welken zyn meefter hem deedt; likte hem de handen, en kwam, alleen in 't bofch gaande, en fomtyds zelfs zeer verre, alle avonden vry vroeg geregeld weder t'huis. Men heeft een anderen, eveneens tam gemaakt, langs de ftraaten van Cayenne zien trekken, in alle vryheid naar 't land gaan, en allen avonden geregeld wederkeeren; toen men hem evenwel te fcheep bragt, om hem naar Europa te voeren, hield hy zig zo gemaklyk niet; zodra hy aan boord was, konde men hem niet houden; hy verbrak zeer fterke touwen, daar men hem mede vaftgemaakt hadt; hy ftortede zich in 't water, zwom naar den oever, en, dien bereikt hebbende, begaf hy zig in een affnyding van paletuvierboomen, op een vry grooten afftand van de ftad: men meende hem verlooren te hebben, maar den-

zelfden avond begaf hy zig naar zyn gewoon verblyf. Dewyl men besloten hadt hem scheep te brengen en over te voeren, gebruikte men de grootste voorzorgen, die niet dan voor een tyd gelukten; want, omtrent halverweg tusschen Amerika en Frankryk, wierdt het dier, terwyl de zee zeer onstuimig was, gemelyk, brak op nieuws zyne banden, wierp zyne kabane neder, en stortede zig in zee, daar men hem niet uithaalen konde.

De winter, geduurende denwelken het op Cayenne byna dagelyks regent, is het gunstigste jaargetyde, om met goeden uitslag jacht op deze dieren te maaken.

Een Indiaansch jaager, zegt de Hr. Bajon, die in myn dienst was, zettede zig in 't midden van het bosch, en blies vyf- of zes-maalen op een fluitje, dat hun geluid zeer wel nabootste; zo 'er een in de nabyheid was, beantwoordde dezelve dat geluid terstond, en dan begaf zig de jaager zachtjes naar de plaats van het antwoord, zorg draagende van het geluid nu en dan te herhaalen, tot dat hy het bedoelde dier onder het bereik van zyn snaphaan hadt. In den zomer, daarentegen, terwyl het zeer droog is, blyft het dier den geheelen dag leggen; dan ging deze Indiaan naar de kleine hoogtens, en poogde eenigen hunner in hun leger te ontdekken, en zo te schieten; maar deze manier verschaft veel slegter jagt dan de eerste. Men bedient zig van metalen staafjes, of zeer groote kogels, om hen te schieten, omdat hunne huid zo hard is, dat de zwaarste kogel zelfs daar slegts eene geringe uitwerking op heeft, en het is dus zeldzaam, dat men hen met den eersten schoot velle; ook is het byna ongelooflyk hoe taai van leeven deze dieren zyn: hun vleesch is niet volslagen kwaad om te eeten; dat der ouden is leêrachtig, en heeft een smaak, dien veele lieden onaangenaam vinden; maar dat der jongen is beter, en heeft eenige overeenkomst met kalfsvleesch.

Ik heb niet geoordeeld de anatomische byzonderheden uit de memorie van den Hr. Bajon te moeten uittrekken; ik heb niet dan die der gewaande drie maagen bygebragt, die slegts éène maaken; ik hoop, dat de Hr. Bajon zelf dit zal bemerken, gelyk zekerlyk gebeuren zal, zo hy zig op nieuws de moeite wil geeven van een nader onderzoek van dit deel van het dier te doen.

Eene andere aanmerking, die my noodig voorkomt, en welke wy meenen te moeten maaken, schoon wy daaromtrent niet even zeker zyn als omtrent de eenheid van de maag, betreft de hoornen der lyfmoeder. De Hr. Bajon verzekert, dat, in alle de wyfjes, welken hy ontleed heeft, het uiterste der trompetten, tegen de eijernesten, naauwkeurig gesloten is, en dat derzelver holligheid geenerleije gemeenschap met dat deel heeft. Ik heb, zegt hy, lucht in die trompetten geblazen, en ik heb dezelve sterk gedrukt; daar is evenwel geene lucht uitgegaan, gelyk 'er ook van den kant der eijernesten geene is ingekomen. Dit uiterste der trompetten, 't geen men noemt het loofwerk of het franje-stuk, schynt in 't rond te eindigen, en men neemt aan het buitenste van zyn einde verscheiden blinde zakken waar, welken men zoude zeggen zo veele gemeenschappen met het binnenste te zyn, maar zy worden geformeerd door vliezige plooijen, voortgebragt door het vlies, dat hun door de breede ligamenten verschaft

wordt, door middel van welk vlies de trompetten aan de eijerneſten vaſt zitten. De geheele verdwyning van het uiterſte der trompetten tegen de eijerneſten, is een verſchynzel, dat ongetwyfeld duiſterheid verſpreiden zal over het gewoone ſyſtema van de voortteeling; de nieuwigheid, het belang, en de zonderlingheid van dit verſchynzel, voegt 'er de Hr. BAJON by, heeft te wege gebragt, dat ik tegen myne eigene waarneemingen op myne hoede ben geweeſt: ik heb dan deze byzonderheid door nieuwe naſpooringen willen onderzoeken, op dat my geen twyfel mogt overblyven; eindelyk heeft de ontleeding van tien of twaalf wyfjes, welke ik in den tyd van drie of vier maanden gedaan heb, my in ſtaat geſteld om de waarheid van het gemelde factum te kunnen verzekeren, zo wel in de jonge wyfjes als in die welke gedraagen hadden; want ik heb 'er ontleed, die melk in de borſten hadden, en anderen die draagende waren.

Hoe ſtellig deze verzekeringen zyn, en hoe talryk de waarneemingen van den Hr. BAJON hieromtrent weezen mogen, zy hebben noodig herhaald te worden, en komen ons voor, zo tegenſtrydig te zyn met alles wat wy kennen, dat wy, voor als nog geen geloof daaraan kunnen geeven.

Zie hier thans de aantekeningen, welken ik gemaakt heb onder de ontleeding, door den Hr. MERTRUD op dit dier gedaan.

De maag was zo geplaatſt, dat zy gelyklyk uitgeſtrekt ſcheen naar de rechter- en naar de linker-zyde; derzelver zak liep uit in een punt, wat minder verlengd dan in het varken: daar was een duidelyke hoek tuſſchen den ſlokdarm en den portier van de maag, die eene ſoort van vernaauwing maakte; en het linkergedeelte was veel wyder dan het rechter: de kronkeldarm hadt veel ruimte; hy was veel naauwer aan zyn begin en einde, dan in zyn midden: de groote omtrek van de maag was van drie voet en één duim; de kleine omtrek van twee voet en zes lynen.

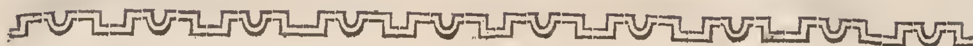
	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van de lever.	0.	11.	0.
Dikte van de lever.	0.	3.	6.
Breedte van de lever.	1.	1.	0.
Daar was geen galblaasje, maar alleenlyk een galleider, die zig in den twaalfvingerigendarm opende, ter zyde van de alvleeſch buis.			
Lengte van de milt.	1.	6.	0.
Breedte van de milt.	0.	2.	2.
Dikte van de milt.	0.	1.	0.
Hoogte van het hart.	0.	5.	0.
Omtrek van het hart.	1.	2.	0.
Het eironde gat was geſloten.			
Middellyn van de groote ſlagader. . . .	0.	1.	0.
Lengte van de dunne darmen, van den portier af tot aan den blindendarm.	38.	2.	0.
Omtrek van de dunne darmen op de wydſte plaatſen. .	0.	3.	6.
Omtrek op de naauwſte plaatſen. . . .	0.	3.	2.
Lengte van den blindendarm. . . .	1.	10.	0.
Omtrek van den blindendarm op zyn dikſt. . .	2.	4.	10.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek van den kronkeldarm op zyn dikſt.	1.	9.	0.
Omtrek van den kronkeldarm op zyn dunſt.	0.	7.	0.
Omtrek van den rechtendarm op zyn dikſt.	1.	0.	0.
Omtrek van den rechtendarm op zyn dunſt.	0.	7.	6.
Zenuwachtig middelpunt.	0.	4.	0.
Lengte der nieren.	0.	8.	0.
Breedte der nieren.	0.	4.	8.
Dikte der nieren	0.	1.	0.
Middellyn van het ſchaamdeel.	0.	1.	0.
Lengte van de ſcheede	0.	11.	6.
Lengte van het lighaam der lyfmoeder.	0.	2.	6.
Lengte der hoornen van de lyfmoeder.	0.	11.	0.
Groote omtrek van de blaas.	2.	8.	8.
Kleine omtrek van de blaas.	1.	10.	4.
Lengte van den pisleider.	0.	5.	6.
Omtrek van den pisleider.	0.	2.	6.
Lengte van de zaadballen of eijerneſten.	0.	9.	0.
Breedte der zaadballen.	0.	0.	6.
Dikte der zaadballen.	0.	0.	1½.
Lengte van de tong.	1.	2.	0.
Lengte van het dier, van het einde van de neus tot aan den aars.	5.	1.	0.
Hoogte van het achterſtel.	2.	8.	4.
Hoogte van het voorſtel.	2.	7.	2.
Lengte van het oog, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	1.	1.

In den tyd toen men deze ontleeding gedaan, en de voorgaande maaten genomen heeft, hadden wy de memorie van den Hr. Bajon nog niet ontvangen; wy zouden dan ongetwyfeld de maag, en vooral de hoornen der lyfmoeder van dit dier, nog al naauwkeuriger onderzogt hebben; maar, ſchoon dit vernieuwd onderzoek niet geſchied zy, houden wy ons echter verzekerd, dat 'er niet meer dan ééne maag is, en tevens, dat 'er eene gemeenſchap is tuſſchen de eijerneſten en het einde der trompetten van de lyfmoeder.

Voor het overige, wordt de tapir, dat het grootſte viervoetig dier van zuidelyk Amerika is, niet dan in dat gedeelte der Wereld gevonden; de ſoort heeft zig niet verder dan tot de landëngte van Panama uitgebreid, en dit komt waarſchynlyk, omdat zy de gebergten van die landëngte niet heeft kunnen overkomen; want de warmte van Mexiko en van de andere aangrenzende provintiën, zoude anders voor de natuur van dit dier genoegzaam geweeſt zyn, dewyl Samuel Walles (*e*), en eenige andere Reisbeſchryvers, zeggen, dezelve gevonden te hebben, gelyk ook de lamas, tot in de landen van de ſtraat van Magellan.

(*e*) Eerſte reis van Cook, *Tom. II. pag.* 34.

DE OLYFANT, HET RIVIERPAARD, EN DE KAMEEL.

Ik heb in het XI^de Deel, *blz. 56*, het extract gegeeven uit een brief van den Hr. MARCELLUS BLES, Heer van Moergestel, over de koppeling der olyfanten, en hy heeft de goedheid gehad my een anderen brief te schryven, den 25sten january 1776, waarin hy my bericht geeft van eenige byzonderheden, welken ik meen hier te moeten bybrengen.

De Hollanders op Ceylon, zegt de Hr. BLES, hebben altyd een zeker getal olyfanten in voorraad, om de aankomst der kooplieden van het vaste land van Indië, af te wagten, die deze dieren op dit eiland komen koopen, met oogmerk om dezelven vervolgens aan Indiaansche vorsten te verkoopen. Dikwyls worden 'er onder gevonden, die niet wel gesteld zyn, en welken deze kooplieden niet verkoopen kunnen. Deze gebrekkige en uitgeschoten olyfanten blyven jaaren lang by hunne meesters, en deze bedienen zig van hun tot de jagt der wilde olyfanten. Het gebeurt somtyds, het zy door verzuim der Indiaansche bewaarders, het zy door eenige andere oorzaak, dat een wyfje, wanneer het tochtig wordt, de touwen, waar mede zy altyd aan de voeten gebonden worden, des nachts, ontknoopt of breekt; dan vlucht dit wyfje naar de bosschen, zoekt de wilde olyfanten op, koppelt daar mede, en wordt bevrucht. De bewaarders gaan allerwegen in de bosschen zoeken, haar by haaren naam roepende; zy nadert hen dan ongedwongen, en laat zig stil naar haare gewoone bewaarplaats brengen: op deze wyze heeft men ontdekt, dat zy negen maanden na haare vlucht, geworpen hebben, zodat het meer dan waarschynlyk is, dat de tyd van de dragt inderdaad van negen maanden is.

De hoogte van een nieuwgeboren olyfant is niet veel meer dan van drie rhynlandsche voeten; hy groeit tot den ouderdom van zestien of twintig jaaren, en kan, zeventig, tachtig, en zelfs honderd jaaren, leeven.

Dezelfde Hr. BLES zegt, dat hy, geduurende een verblyf van elf jaaren op Ceylon, nooit gezien heeft, dat het wyfje meer dan één jong tevens hebbe voortgebragt. In de groote jagten, welken men jaarlyks op dit eiland doet, daar hy verscheiden reizen by tegenwoordig is geweest, heeft hy dikwyls veertig of vyftig olyfanten zien vangen, onder welken zeer jonge waren; en hy zegt, dat men niet konde onderkennen, welke de moeder van elk dezer olyfanten was, want alle deze dieren schynen alle goederen gemeen te rekenen; zy zuigen onverschillig de mammen van alle de wyfjes daar zy melk in vinden, het zy die wyfjes een eigen jong hebben of niet.

De

De Hr. MARCELLUS BLES heeft de olyfanten op drie verſchillende wyzen zien vangen; zy gaan gemeenlyk in afgezonderde benden, ſomtyds op een myl afſtands van malkanderen; de eerſte manier van hen te vangen, is, hen te omringen door eene bende van vyf- of zes honderd man, die, deze dieren ſteeds naauwer beſluitende, door middel van hen bang te maaken, met ſchreeuwen, met ſpringbuſſen, of petarden, trommels en brandende fakkels, hen dwingen om in eene ſoort van park te gaan, met ſterke palisſaden omringd, waarvan men vervolgens de opening ſluit, op dat zy 'er niet weder uit kunnen trekken.

De tweede manier van hen te jaagen vordert zulk een grooten toeſtel niet; hiertoe wordt ſlegts een zeker getal rappe en vaardige manſchap vereiſcht, die hen in de boſſchen gaan opzoeken; zy taſten alleenlyk de kleinſte benden olyfanten aan, welken zy tergen, en ontruſten om hen de vlucht te doen neemen; zy volgen hen ligtlyk in 't loopen na, en werpen hen een of twee ſtrikken van zeer ſterke touwen om de agterſte beenen; zy houden het einde dezer touwen in hunne handen, tot dat zy gelegenheid hebben dezelven rondom een boom te ſlingeren, en dus vaſt te maaken; en nadat het hun gelukt is een wilden olyfant op die wyze in zyn loop te ſtuiten, brengen zy terſtond twee tamme olyfanten by hem, aan welken zy den wilden olyfant vaſt maaken, en zo hy zig daartegen verzet, en woeſt wil te werk gaan, beveelen zy aan de twee tamme dieren hem met hunnen ſnuit te ſlaan, tot dat hy als bedwelmd wordt, en dus brengen zy hem naar de plaats daar zy hem denken te bewaaren.

De derde manier van de olyfanten te vangen, is, eenige tamme wyfjes naar de boſſchen te brengen; deze miſſen niet van eenige wilde olyfanten tot zig te lokken, en dezelven van hunne benden af te ſcheiden; dan taſt een gedeelte der jagers het overig gedeelte dier bende aan, om het zelve de vlucht te doen neemen; terwyl de andere jagers zig meeſter maaken van den eenen olyfant, die by het tamme wyfje gebleeven is, denzelven aan twee wyfjes vaſt maaken, en hem dus naar de ſtal of het park brengen, daar men voor heeft hem te bewaaren.

De olyfanten leeven in hunnen ſtaat van vryheid in eene ſoort van duurzaame maatſchappy; ydere bende of troep blyft afgezonderd, en heeft geen omgang met andere troepen; zelfs ſchynen zy malkanderen zeer zorgvuldig te vermyden.

Wanneer een van deze troep zig op marſch begeeft om voort te trekken, of van verblyf te veranderen, zetten de oudſte mannetjes, die de langſte en dikſte ſlagtanden hebben, zig aan hun hoofd, en zo zy in hunnen weg eene rivier aantreffen, die wat diep is, trekken zy die ook ten eerſte zwemmende over, en ſchynen den grond van den oever aan de andere zyde te peilen; dan geeven zy, door een zeker geluid, dat zy met hunnen ſnuit maaken, een teken; waarop de troep, nu kundſchap ontvangen hebbende, de rivier intrekt, en agter malkander overzwemt. De volwasſen olyfanten brengen hunne jongen over, door dezelven, malkanderen, om zo te ſpreeken, van hand tot hand toe te reiken, waarna alle de

anderen hen volgen, en aan den oever komen, daar de eerſten hen afwagten.

Eene andere opmerkelyke byzonderheid, is, dat, ſchoon zy altyd troepsgewyze by malkanderen zyn, men echter, van tyd tot tyd, afgezonderde olyfanten vindt, die eenzaam, en verre van de anderen verwyderd, omzwervende, nooit in eenig gezelſchap worden toegelaaten, gelyk als of zy uit de maatſchappy gebannen waren. Deze eenzaame olyfanten of verworpelingen, zyn zeer kwaadaartig; zy vallen dikwyls de menſchen aan, en dooden hen, en, daar op de minſte beweging, ja, op het enkel gezicht van den menſch, (mits dat de beweging niet al te plotſelyk zy) eene geheele bende olyfanten zal aftrekken, zo wagten deze eenzaame olyfanten niet ſlegts onverſaagd den menſch af, maar vallen hem zelfs verwoed aan, zodat men genoodzaakt is hen dood te ſchieten: nooit heeft men twee van deze wilde olyfanten by malkanderen ontdekt; zy leeven geheel afzonderlyk, en het zyn alle mannetjes; en men weet niet of zy de wyfjes zoeken; want men heeft nooit gezien, dat zy dezelven volgden of vergezelden.

Eene andere waarneeming, van vry wat belang, is, dat op alle de jagtpartyen, daar de Hr. Bles by tegenwoordig is geweeſt, en onder duizenden olyfanten, welken hy zegt op het elland Ceylon gezien te hebben, naauwlyks één onder tien gevonden wierdt, die met lange en dikke ſlagtanden gewapend was; en, ſchoon deze olyfanten even veel ſterkte hebben, en even gezond zyn als de anderen, hebben zy echter ſlegts korte dunne ſlagtanden, die nooit meer dan tot omtrent een voet lengte uitgroeijen; en men kan, zegt hy, vóór den ouderdom van twaalf of veertien jaaren, niet wel zien, of hunne ſlagtanden lang worden, dan, of zy zig tot de gezegde kleine maat bepaalen zullen.

Dezelſde Hr. Marcellus Bles heeft my laatſtlyk geſchreeven, dat een particulier, zeer kundig man, ſedert lang binnen op het eiland Ceylon gevestigd, hem verzekerd hadt, dat 'er op dit eiland een klein ras van olyfanten beſtondt, die nooit grooter worden dan eene veerze; het zelfde was hem door verſcheiden andere geloofwaardige perſoonen gezegd: het is waar, voegt hy 'er by, dat men die kleine olyfanten niet dikwyls ziet, als welker ſoort of ras veel zeldzaamer is dan dat der anderen. De lengte van hunnen ſnuit is evenredig aan hunne kleine geſtalte; zy hebben meer hair dan de andere olyfanten; ook zyn zy wilder, en neemen, op het geringſte geraas, de vlucht naar de boſſchen.

De olyfanten, welker leevenswyze en gebruiken wy verpligt zyn thans op Ceylon, of in de andere heete klimaaten, na te ſpooren, hebben voormaals onder de thans gematigde luchtſtreeken beſtaan, en zelfs in de koude klimaaten geleefd. Hunne gebeenten, in Rusland, in Siberie, Poolen, Duitſchland, Frankryk, en Italie, gevonden, bewyzen hun voormaalig beſtaan in alle de klimaaten der Wereld, en hunne allengſche afwyking naar de heetſte ſtreeken, toont, dat de aarde allengs kouder is geworden; wy kunnen 'er een nieuw voorbeeld van geeven: de Hr. Prins Porentrui,

Biſſchop van Bazel, heeft de goedheid gehad van my een baktand, en verſcheiden andere beenderen, van een olyfants geraamte, te zenden, die in de gronden van zyn bisdom, op eene zeer maatige diepte, gevonden waren; zie hier wat hy my deswegen ſchryft, in dato 15 may 1780: Op zes honderd paſſen van Porentrui, aan de linkerzyde van een grooten weg, welke ik zeer onlangs heb laaten maaken, om gemeenſchap te hebben met Béfort, ontdekte men den laatſten zomer, terwyl men de zuidelyke zyde van den berg uitholde, op eenige voeten diepte, het grootſte gedeelte van het geraamte van een zeer groot dier. Op het bericht, dat my daarvan gedaan wierdt, begaf ik my naar de plaatſe, en ik zag dat de arbeiders al verſcheiden ſtukken van dit geraamte verbrooken hadden, en dat men ook eenige der opmerkelykſte hadt weggenomen, onder andere het grootſte gedeelte van eene zeer groote ſlagtand, die vyf duimen middellyns aan den wortel hadt, tegen meer dan drie voeten lengte, het welk deed denken, dat het niet van 't geraamte van een olyfant kon zyn. Ik moet u bekennen, myn Heer, dat ik, geen Natuurkundige zynde, moeite hadt om my te overreden, dat het zulks ware. Ik bemerkte evenwel zeer groote beenderen, en byzonderlyk dat van het ſchouderblad, dat ik liet opgraaven. Ik nam waar, dat het lighaam van het dier, welk het ook mogte geweeſt zyn, gedeeltelyk was in eene rots, en gedeeltelyk in de aarde, in de bogt van twee rotſen; dat, het geen in de rots lag, verſteend was, maar dat, 't welk in de aarde lag, minder hard was dan zulke beenderen gemeenlyk zyn. Men bragt my een ſtuk van dezen ſlagtand, welke men gebroken hadt, terwyl men hem uit den grond hadt gehaald, alwaar hy weekachtig geworden was. Het buitenſte bekleedzel geleek vry wel naar yvoir; het binnenſte was wit- en als zeep-achtig; men brandde daar een ſtukje van, en vervolgens een ander ſtukje van een wezendlyken olyfants-ſlagtand, zy gaven de een en ander eene olie van byna gelyke reuk. Alle de ſtukken van dezen eerſten ſlagtand, eenigen tyd voor de lucht blootgeſteld zynde, vielen ongevoelig in ſtof.

Daar bleef my een brok van het verſteend kaakbeen over, met eenigen der kleine tanden; ik vertoonde het aan den Hr. ROBERT, Aardryks-beſchryver van den Koning, die my verzekerde, dat dit ſtuk van de Natuurlyke Hiſtorie de ſchoone verzameling, welke gy in des Konings tuin hebt, niet zoude ontluiſteren, waarop ik hem verzogt u het zelve van mynentwege te laaten toekomen; en ik heb dus de eer van u het zelve door dien Heer aan te bieden.

Ik heb, inderdaad, dit ſtuk ontvangen, en ik kan niet nalaaten van myne eerbiedige dankbaarheid daar voor te betuigen aan dien Prins, een vriend der Weetenſchappen, en van hun die dezelven beöefenen. Het is wezendlyk een zeer zwaare olyfants-baktand, veel grooter dan eenige van die der thans leevende olyfanten. Indien men met deze ontdekking vergelykt, alle die, welke wy hebben bygebragt, van olyfants-geraamten, in verſcheiden deelen van Europa gevonden, en waarvan de hier onderſtaande noote, door den Abt BEXON medegedeeld, een nog grooter getal aanduidt (*a*), zal men wel overtuigd worden, dat 'er een tyd geweeſt is,

(*a*) Tentzel (Wilhelm Erneſt.) *Epiſtola de ſqueleto Elephantino Tonnæ nuper effoſſo.* Gotting. 1696. 4°. *Germanicæ* (*Ext. in Phil. Tranſact. Vol. XIX. No.* 234. *pag.* 757. —— Klein, *de dentibus Elephantinis ad calcem, Miſſ.* 2. *de piſcib. pag.* 29 & 32. —— Marſigl. *Danub. Tom. II. pag.* 31. *Tab. XXX.* — Rzaczinski *Hiſt. Nat. Polon. Tom. I. pag.* 1. — *Epiſt. Baſil. Tatiſchau ad* Eric. Benzel *in Act. litt. ſuec. ann.* 1725. *pag.* 36.

waarin ons Europa het geboorteland der olyfanten was, gelyk ook noordelyk Afia, alwaar hunne overblyfzelen in even groote menigte gevonden worden. Het moeft natuurlyk eveneens met den rhinoceros, het rivierpaard, en den kameel zyn: men kan onder de *orgalis*, of die kleine gegooten afbeeldzeltjes, welken in Siberie uit de oude graaven zyn opgedolven, die van het rivierpaard en den kameel opmerken (*b*), het geen aantoont, dat deze dieren, die thans in deze landftreek onbekend zyn, daar voormaals beftonden. Het rivierpaard byzonderlyk, heeft zig zeer vroeg, en byna ter zelfder tyd als de olyfant, van daar moeten begeeven; en de kameel, fchoon minder vreemd aan gemaatigde of koude landen, is egter niet meer bekend in deze landen van Siberie, dan door de gedenkftukken daar wy van gefproken hebben: dit blykt uit het getuigenis van laatere Reisbefchryveren.

De Ruffen, zeggen zy, dachten dat de kameelen beter dan andere dieren voor het vervoeren hunner karavane-goederen gefchikt zouden zyn, in de woeftyn van zuidelyk Siberie; zy deeden, ingevolge van dit vermoeden, een kameel brengen naar Jakutzk, om deszelfs dienft te onderzoeken. De inwooners des lands befchouwden dit dier als een monfter, en waren daar zeer bang voor. De kinderpokjes begonnen in hunne gehuchten te woeden; de Jakutzkers verbeeldden zig, dat de kameel daar de oorzaak van ware, en men was verpligt denzelven weg te zenden. Hy ftierf op zyne terugreize, en men oordeelde met grond, dat dit land al te koud was voor deze dieren, om daar zelfs te kunnen beftaan, en gevolglyk om 'er voort te teelen. Deze afbeeldingen derhalven, van de kameelen en de rivierpaarden, moeten in dit land gemaakt zyn, in een tyd, toen zy nog eenige kennis aan deze dieren hadden, en zig dezelve nog herinnerden. Wy zullen echter, ten opzichte van de kameelen, aanmerken, dat zy by de oude Jakutzkers bekend konden zyn, want de Hr. GULDENSTAED verzekert (*c*), dat zy werkelyk nog in vry grooten getale zyn in de Gouvernementen van Aftracan en Orenburg, gelyk ook in eenige deelen van Zuid-Siberie, en dat de Kalmukken en Kofakken zelfs de kunft bezitten om de huid te bewerken. Het zou derhalven, volftrektlyk gefproken, kunnen zyn, dat de Jakutzkers kennis aan den kameel gekree-

—— Beyfchlag (Jo. Frid.) *Differtatio de Ebore foffili Suevico hallenci. Hallæ Magdeburgicæ*, 1734, in 4°. — Scaramucci (Jo. Bapt.) *Meditationes familiares ad Antonium Magliabechium de fqueleto Elephantino urbini*, 1697, in 12°. — Wedelli (Georg. Wolfg.) *Programma de Unicornu & Ebore foffili, Jenæ*, 1699, 4°. — Hartenfels (Georg. Chrift. Petr.) *Elephanto-graphia curiofa... Part. III. Cap. 8. De Ebore foffili Erfurti*, 1715, 4°. — *Tranfact. Philof. Vol. XLIII. pag.* 331. *Extraordinary foffil toot of an Elephant, Vol. XL. No.* 446. *pag.* 142. *Letter... upon mammot's bones dug up in Siberia, Vol. XLVIII. pag.* 626. *Bones of an Elephant found at Leysdown in the Island of Sheppey, Vol. XXXV. No.* 403 *en* 404. — *Epit. Tranfact. Phil. Vol. V. pag.* 104. *feq.* —— *Acta Hafniens, Vol.* 1. *Obferv.* 46. — *Mifcell. Curiof. Dec. III. ann.* 7. 8. 1699—1700. *pag.* 294. *Obferv.* 175. *De Ebore foffili & fceleto Elephantis in colle fabulofo reperto. Dec. II. ann.* 7. 1688. *pag.* 446. *Obferv.* 234. *De offibus Elephantum repertis, &c.*

(*b*) Zie deze afbeeldingen gegraveerd in de *Hiftoire générale des Voyages, Tom. XVIII. pag.* 171.

(*c*) *Difcours fur les Productions de la Ruffie.*

De Seve del. B. de Bakker Sc.

LE PETIT ÉLÉPHANT TÉTANT SA MERE.

gen hadden in hunne reizen naar het zuiden van Siberie, maar, wat het rivierpaard betreft, geene onderſtelling kan deszelfs kennis voor dat volk mogelyk maaken, en dus kan men geene andere oorzaak in dezen te hulp roepen, dan de langzaam, doch, geduurig voortgaande, vermindering, van de warmte der aarde; en men moet het vroeg beſtaan dezer dieren, gelyk ook dat der olyfanten, in deze noordſche ſtreeken, en derzelver gedwongene verhuizingen naar zuidelyker geweſten, aan deze oorzaak noodwendig toeſchryven.

Na de voorgaande bladen ter drukperſſe overgegeeven te hebben, heb ik uit de Indiën eene tekening ontvangen van een jongen olyfant, die zyne moeder zuigt, waarvan ik hier de afbeelding geeve op *Pl. XI.* Het is aan de byzondere vriendlykheid van den Hr. Gentil, Ridder van de Koninglyke orde van St. Louis, die vyf-en-twintig jaaren in Bengale gewoond heeft, dat ik deze tekening, en de kennis van een ſtuk, waaraan ik twyfelde, verſchuldigd ben. De jonge olyfant zuigt niet door den ſnuit, maar door de keel, gelyk de andere dieren: de Hr. Gentil is 'er dikwyls getuige van geweeſt, en de tekening is onder zyn oog gemaakt.

NIEUW BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN HET RIVIERPAARD.

De voorafgaande bladen waren alreeds afgedrukt, toen ik van den Hr. Schneider ontving, de nieuwe Beſchryving en waarneemingen van het rivierpaard, door den Hoogleeraar Allamand, uitgegeeven te Amſterdam, in 't jaar 1781, en die wy geplaatſt hebben in 't XIIde Deel, *blz.* 45, van den Nederduitſchen druk, die de Hr. de Buffon hier heeft laaten volgen.

HET PAARD.

Wegens het geen ik, volgens eenige Reisbefchryvers, gezegd heb (*a*), dat 'er wilde paarden op het eiland St. Helena waren, fchryft my de Hr. FORSTER, dat hy alle reden hadt om aan de waarheid dezer zaake te twyfelen. Ik heb, zegt hy, dit eiland van het eene einde tot het ander doorgereisd, zonder daar wilde paarden aangetroffen te hebben, en men heeft my zelfs verzekerd, dat men daar nooit van hadt hooren fpreeken; en, wat belangt de tamme paarden, op het eiland geboren, men berichtte my, dat men flegts een klein getal opvoedde, om door lieden van een zekeren rang bereden te worden; en dat men zelfs, wel verre van hen op het eiland zelve voort te planten, de meefte paarden, die men noodig hadt, van elders deedt komen, en byzonderlyk uit de landen van de Kaap de Goede-hoop, alwaar zy in grooten getale zyn, en daar men hen voor een gemaatigden prys koopt. De inwooners van het eiland, beweeren, dat, zo men een grooter getal onderhieldt, dit nadeelig zoude zyn voor het rundvee en de fchaapen, voor welken men als dan geen genoegzaam voedzel zoude hebben, en waarvan evenwel de Ooft-Indifche Compagnie de voortteeling zoekt te bevorderen; gelyk 'er dan ook reeds twee duizend zes honderd van dezelve zyn, welk getal de bedoeling is tot drie duizend te vermeerderen; het was dan niet waarfchynlyk, meldt hy, dat men de wilde paarden zou laaten leeven, dewyl het eiland flegts drie mylen omtreks heeft, welke kleine omtrek een nieuw bewys oplevert, dat men hen ten minften ontdekt zoude hebben, zo zy beftonden. Daar is nog een klein getal van wilde geiten, die dagelyks verminderen, want de foldaaten van de bezetting dooden hen, zodra zy zig vertoonen op de kanten der bergen, die de valei, daar het Fort in ligt, omringen; met des te meer reden zou men dan de wilde paarden dooden, zo 'er die gevonden wierden.

Wat de wilde paarden betreft, die in de geheele uitgeftrektheid van het midden van Afia gevonden worden, van de Wolga af tot aan de Japanfche zee; zy fchynen, zegt de Hr. FORSTER, de afftammelingen van gemeene paarden te zyn, die wild zyn geworden. De Tartaaren, die dit geheele land bewoonen, zyn herders, die van den opbrengft hunner kudden leeven, welke kudden voornaamlyk in paarden beftaan, fchoon zy ook runderen, drommedariffen en fchaapen hebben: daar zyn Kalmukken, of Kirghizes, die troepen van duizend paarden hebben, die altyd in de woeftyn zyn om daar hun voedzel te zoeken; het is onmogelyk deze talryke troepen zo te bewaaren, dat 'er van tyd tot tyd niet eenige paarden afdwaalen, die wild worden, en die zelfs in dien ftaat van vryheid zig met benden te zamen voegen; men kan hiervan een verfch voorbeeld geeven in den togt van Czar PETER den Iften, tegen de ftad Afoph. Men hadt de paarden van het leger op voeragcering gezonden, maar men kon hen nooit allen wederkrygen; deze paarden wierden met tertyd wild, en zy beflaan tegenwoordig de *ftep* (woeftyn),

(*a*) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 82, alwaar ik my heb beroepen op de *Mémoires pour fervir à l'Hift. des Indes Orientales*, *pag.* 199.

die tusschen de Don, Ukraine, en de Krim is; de Tartaarsche naam, welken men aan deze paarden geeft, is *tarpans*, in de landen van Asia, die zig van de 50sten tot de 30sten graad breedte uitstrekken. De Tartaarsche volkeren, de Mongoux, en de Mantcheoux, zo wel als de Kozakken van Jaïk, dooden hen op de jagt om hun vleesch te eeten. Men heeft waargenomen, dat deze wilde paarden steeds met benden van vyftien of twintig, en zelden in grooteren getale, optrekken; men ontmoet evenwel ook somtyds eens een paard, dat geheel alleen is, maar dat zyn gemeenlyk jonge hengsten, welken het hoofd van de bende noodzaakt het gezelschap te verlaaten, zodra zy tot een ouderdom komen, die hun ongerustheid kan verwekken. Het jonge, weggezonden of afgescheiden paard, poogt eenige jonge merries van de nabuurige troepen te vinden en af te scheiden, 't zy wilde of tamme, welken hy dan met zig leidende, het hoofd van eene nieuwe wilde bende wordt. Alle deze troepen van *tarpans* leeven gezamentlyk in de woestynen, die door beekjes besproeid worden en goede weiden hebben; geduurende den winter zoeken en vinden zy hun voedzel op de bergen, daar de winden de sneeuw hebben afgewaaid: zy hebben een zeer fynen reuk, en worden den mensch door dit zintuig op meer dan eene halve myl gewaar; men jaagt en vangt hen door hen te omringen, en door gestrikte touwen om hen te slaan; zy hebben eene verwonderlyke sterkte, en kunnen niet getemd worden, wanneer zy tot een zekeren ouderdom zyn gekomen, en zelfs de volens laaten zig niet dan tot een zeker punt tam maaken, want zy verliezen hunne woestheid niet geheellyk, maar behouden altyd eene weêrbarstige, halstarrige geaartheid.

De wilde paarden zyn, gelyk de tamme, van zeer verschillende kleuren; alleenlyk heeft men waargenomen, dat het bruin, de isabel-kleur, en het muisvaal, het gemeenste hair onder hun is; daar is onder hun niet één donker-bruin, of zwartachtig bruin, en de zwarten zyn ook ten uitersten zeldzaam. Allen zyn zy van kleine gestalte, maar de kop is naar evenredigheid grooter dan by de tamme paarden; hun hair is wél gevuld, nooit glad, en somtyds zelfs is het lang en golvende; zy hebben ook de ooren langer, spitser, en somtyds ter zyde nederhangende. Het voorhoofd is geboogd, en de smoel van lang hair voorzien; de maanen zyn ook zeer dik, en daalen tot den schoft neder; zy zyn zeer hoog op de beenen, en hun staart komt niet laager dan tot de buiging der agterste beenen; hunne oogen zyn levendig en vol vuur.

DE CZIGITAI, DEN ONAGRE, EN DEN ZEBRA.

Men kan in het XIIde Deel, *blz.* 18, de twyfelingen zien, die my nog overbleeven, wegens de verſchillendheid of de zelfheid der ſoorten van deze drie dieren. De Hr. FORSTER heeft my wel willen mededeelen eenige opbelderingen, die ſchynen te bewyzen, dat het inderdaad drie verſchillende dieren zyn, en dat 'er zelfs in de ſoort van den zebra eene ſtandvaſtige verſcheidenheid is: zie hier het uittrekzel van het geen hy my deswegen ſchryft.

Men vindt in het land der Mongoux-Tartaaren een groot aantal wilde paarden, of *tarpans*, en een ander dier, *czigitai* genaamd, het welk in de Mongouxſche taal *lang-oor* betekent. Deze dieren gaan by benden; men ziet 'er ſomtyds eenigen in de nabuurige woeſtynen van het Ruſſiſch gebied, en in de woeſtyn *Gobée* (of *Cobi*); zy houden zig ten getale van tachtig, en zelfs honderd, te zamen; de ſnelheid van dit dier overtreft verre die der beſte kleppers; alle de Tartaarſche Naties komen daarin overeen; eene kwaade eigenſchap van dit dier, is, dat het altyd ontembaar blyft. Een Kozak, een dezer jonge czigitais vermeeſterd, en denzelven verſcheiden maanden gevoed hebbende, kon hem niet behouden, want hy bragt zigzelven om, door de pogingen, die hy deedt om te ontkomen, of zig aan de gehoorzaamheid te onttrekken.

Ydere bende der *czigitais* heeft haar hoofd, gelyk dit by de *tarpans*, of wilde paarden, plaats heeft. Zo het czigitai-hoofd van verre eenige jagers ontdekt of riekt, verlaat hy zyne troep, en gaat alleen het gevaar opneemen; en zodra hy het wél ontdekt heeft, geeft hy het teken van de vlucht, en vlucht zelf, wordende van alle de overigen gevolgd; maar, zo, ongelukkig, dit hoofd gedood wordt, zo verſtrooit zig deze bende, haaren leidsman miſſende, uit malkander, en de jagers zyn verzekerd van als dan verſcheiden anderen te zullen vellen.

De czigitais worden voornaamlyk in de landen der Mongoux, en in die welken men *Gobée* noemt, gevonden. Het is eene middelſoort tuſſchen den ezel en het paard; het geen gelegenheid heeft gegeeven aan Doctor MESSERSCHMIDT, om dit dier den *vruchtbaaren muilezel van Daourie* te noemen (*a*), omdat het eenige gelykheid heeft met den muilezel, ſchoon het inderdaad veel ſchooner is. Het is van grootte als een muilezel van middelbaare geſtalte; de kop is wat zwaar; de ooren zyn recht, langer dan by de paarden, maar korter dan by de muilezels; de borſt is groot, van onderen vierkant, en wat zamengedrukt; de maanen zyn kort, en wat overeind ſtaande, en de ſtaart is ten eenemaal gelyk aan dien van den ezel; de hoornen der voeten zyn klein; dus gelykt de czigitai naar den ezel, in de maanen, den ſtaart, en de hoeven; ook heeft hy minder gevleeſchde beenen dan het paard, en den hals nog ligter en fraaijer. De voe-

(*a*) Daourie is eene provintie in Siberie, naar de grenzen van Chineeſch Tartarye, niet te verwarren met het Dorie der Ouden.

voeten, en het onderfte gedeelte der beenen, zyn dun, en wel gemaakt; de ruggraad is recht, en geformeerd gelyk die van een ezel, maar evenwel wat plat. De heerfchende kleur dezer dieren is het geelachtig-bruin; de kop, van de oogen af tot aan den fmoel, is vaal-geel; het binnenft zyner beenen is van dezelfde kleur; de maanen en de ftaart zyn byna zwart, en daar is langs den rug een band of ftreep, van zwartachtig-bruin, die breeder wordt op het achterftel, en naar den ftaart weder intrekt. In den winter wordt hun hair zeer lang en golvende, maar in den zomer is het effen en glad. Deze dieren draagen den kop hoog, en fteeken in het loopen de neus in den wind. De Tungufen, en andere Natien, aan de groote woeftyn grenzende, houden hun vleefch voor eene allerlekkerfte fpyze.

Behalven de *tarpans*, of wilde paarden, en de czigitais of vruchtbaare muilezels, vindt men in de groote woeftyn, aan geene zyde van de Jaïk, de Yemba, de Sarafon, en in de nabuurfchap van het meir Aral, eene derde foort van dieren, welken de *Kirgifes* en de *Kalmukken*, *koulan* of *khoulan* noemen, die de onager der Naturaliften fchynt te zyn, en die eene fchaduwing fchynt te maaken tusfchen de czigitai en den ezel. De koulans leeven des zomers in de groote woeftynen, daar wy ftraks van gefproken hebben, en naar de gebergten van Tamanda, en zy wyken, op het aannaderen van den winter, naar de grenzen van Perfië en de Indiën. Zy loopen met eene ongelooflyke fnelheid; men heeft 'er nooit eenen van kunnen temmen, en daar zyn troepen van verfcheiden duizenden by malkanderen. Zy zyn grooter dan de tarpans, maar niet zo groot als de czigitais. Hun hair is van eene zeer fchoone graauwe kleur; fomtyds met eene ligt-blaauwachtige tint, en op andere tyden met eene vermenging van vaal; zy hebben langs den rug een zwarten ftreep, en een andere van dezelfde kleur loopt door den fchoft, en gaat tot op de fchouders neder: hun ftaart is volmaakt gelyk aan dien van den ezel: de ooren zyn minder groot en wyd.

Wat de zebras betreft, ik heb gelegenheid gehad van hen in myn verblyf aan de Kaap de Goede-hoop wél te onderzoeken, en ik heb in deze foort eene verfcheidenheid opgemerkt, die van den gemeenen zebra verfchilt, voor zo veel in plaats van de bruine of zwarte banden, waarmede de grond van zyn wit hair geftreept is, deze integendeel rosachtig-bruin is, met zeer weinig breede banden, van eene flaauwe en witachtige tint; men heeft zelfs moeite om die witachtige banden op te merken, en te onderfcheiden, in fommige individu's, die eene eenpaarige kleur van rosachtig-bruin hebben, en waarvan de banden flegts flaauwe tinten zyn van een wat bleeker blaauw; zy hebben, gelyk de andere zebras, het einde van den fmoel en den voet witachtig, en zy gelyken hun in alles, behalven in de fraaije ftreepen van den rok. Men fchynt dan grond te hebben, van te besliffen, dat het flegts eene verfcheidenheid in deze foort van den zebra is: zy fchynen evenwel van dien laatften te verfchillen in geaartheid; zy zyn zachter en onderwerpelyker, want men heeft geene voorbeelden, dat men de geftreepte zebras tam genoeg heeft kunnen maaken om hen voor een rydtuig te fpannen, terwyl die zebras met eenpaarig en bruin hair, minder wederbarftig zyn, en zig ligtlyk aan den ftaat van huislykheid gewennen. Ik heb 'er een gezien in de velden van de Kaap, die met paarden voor een rydtuig gefpannen was, en men verzekert my, dat men een genoegzaam aantal dezer dieren opvoedt, om tot zulke gebruiken gebezigd te kunnen worden, omdat men ondervonden heeft dat zy, naar evenredigheid, fterker zyn dan een paard van gelyke grootte.

Ik heb in het XIIde Deel, *blz.* 18, gezegd, dat men een gefpan van zebras voor den Heere Stadhouder gemaakt hadt; deze byzonderheid, die my door meer dan één menfch verzekerd was, is evenwel niet waar. De

Hr. ALLAMAND, wien ik al meermaalen met erkentlykheid heb aangehaald, heeft my doen weeten, dat ik, ten dezen opzichte, geene goede berichten gekreegen had; de Prins Stadhouder heeft maar éénen zebra gehad. Maar de Hr. ALLAMAND meldt in zynen brief een zo zonderling als opmerkelyk ſtuk: Mylord CLIVE, zegt hy, uit Indiën terug komende, heeft een wyfjes-zebra medegebragt, welke men hem aan de Kaap de Goede-hoop vereerd hadt. Na dit dier eenigen tyd in zyn dierengaarde in Engeland gehouden te hebben, bragt hy daar een ezel by, om te beproeven of 'er geene koppeling tuſſchen deze dieren zoude plaats hebben; maar de wyfjes-zebra wilde zig door den ezel niet laaten genaaken. Mylord vondt 'er op uit om dien ezel als een zebra te laaten ſchilderen; het wyfje, zegt hy, wierdt 'er door bedot; de koppeling geſchiedde, en daar is een volen uit geboren, volmaakt gelyk aan zyne moeder, en dat miſſchien nog leeft. De zaak is aan den Hr. ALLAMAND verteld door den Generaal CARNAT, byzonderen vriend van Mylord CLIVE, en dezelve is hem beveſtigd door Mylord CLIVE, den zoon (*b*). Mylord PITT heeft de goedheid gehad my deswegen in de volgende bewoordingen te ſchryven. Wylen Mylord CLIVE hadt eene zeer ſchoone wyfjes-zebra, welke ik gezien heb te Clennom, een van zyne buitenplaatſen, met een mannetjes-volen (*foal*) van haar voortgeſproten, dat nog geen jaar oud was, en dat aan de volgende liſt zyn beſtaan verſchuldigd is. Toen de wyfjes-zebra tochtig was, beproefde men verſcheidenmaalen om haar een ezel aan te bieden, welken zy ſtandvaſtig weigerde toe te laaten: Mylord CLIVE dacht, dat hy, dezen ezel, die de gewoone kleur hadt, laatende ſchilderen met de kleuren en ſtreepen van een mannetjes-zebra, het wyfje zoude kunnen bedriegen, het geen zo wel gelukte, dat uit de koppeling, die daar op volgde, het wyfje, daar ik van gemeld heb, is voortgeſproten. Ik ben in dezen zomer 1778 te Clennom geweeſt, om te onderzoeken wat 'er van de wyfjes-zebra en haar volen geworden ware; en men heeft my gezegd, dat de moeder geſtorven was, en dat men het volen verzonden hadt naar een landgoed van Mylord CLIVE, dat daar vry verre af lag, alwaar men dikwyls bezocht hadt om hem met ezelinnen te doen koppelen, maar dat 'er nooit iets van gekomen was.

Ik zal over deze *facta* evenwel eene kleine aanmerking maaken, naamlyk, dat ik moeite heb om te gelooven, dat de wyfjes-zebra den ezel ontvangen hebbe, alleen omdat hy zo fraai geſchilderd was, en dat 'er alle waarſchynlykheid is om te vermoeden, dat men haar denzelven heeft aangeboden, in een oogenblik, waarin zy ſterker aandrang tot de koppeling gevoelde dan te vooren. Daarenboven zou 'er een groot getal proefneemingen noodig zyn, zo wel met het paard als met den ezel, om te beſliſſen of de zebra nader by de eene dan by de andere ſoort zy. Haar voortbrengzel met den ezel zoude aanduiden, dat zy, even naby als het paard, tot de ſoort van den ezel komt, want men weet, dat de hengſt met de ezelin, en dat de ezel met de merrie, voortbrengt; maar de ondervinding moet nog leeren, of het paard niet zo wel als de ezel met de wyfjes-zebra zoude voortteelen? en of de mannetjes-zebra niet zoude voortteelen met de merrie en met de ezelin? Het is aan de Kaap de Goede-hoop, daar men deze koppelingen met den beſten uitſlag zoude kunnen beproeven.

(*b*) *Lettre écrite, par Mr.* ALLAMAND *à Mr.* DAUBENTON, *datée à Leiden*, 21 *Maart* 1777.

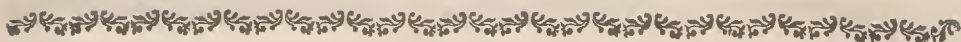
DE RUNDDIEREN.

Ik moet hier eene dwaaling verhelpen, waarin ik gevallen ben, ten opzichte van den groei van de hoornen der koeijen, offen, en ftieren. Men hadt my verzekerd, en ik heb gezegd in 't IVde Deel, *blz.* 225, dat zy op den ouderdom van drie jaaren afvielen, en dat zy worden opgevolgd door andere hoornen, die, even als de tweede tanden, niet meer vallen: dit ftuk is maar gedeeltelyk waar; het fteunt op eene vergiffing, waarvan de Hr. Forster den oorfprong heeft nagefpoord. Zie hier wat hy my wel heeft willen fchryven.

Op den ouderdom van drie jaaren, zegt hy, fcheidt zig eene zeer dunne laag van den hoorn af; deze laag, die geen meerdere dikte heeft dan een blad goed gemeen papier, fplyt over haare geheele lengte, en op de minfte wryving valt zy af, maar de hoorn blyft, valt niet geheel weg, en wordt niet door eene andere opgevolgd; het is eene enkele afblading, waardoor die foorten van wrongen gemaakt worden, die zig, van den ouderdom van drie jaaren af, beneden aan de hoornen der runderen formeeren, en yder jaar wordt een nieuwe wrong of ring geformeerd, door de aangroeijing en byvoeging van een nieuwe kegelachtige laag der hoornen, binnen in dezelve geformeerd, onmiddelyk op het been dat zy omvangt, en die den hoorn-kegel van drie jaar wat meer naar vooren ftoot. Het fchynt dan dat de dunne laag, na verloop van drie jaaren afgebladerd, de zamenhang formeerde van den hoorn aan het voorhoofdsbeen, en dat de voortbrenging van een nieuwe binnenlaag de buitenlaag overweldigt, die zig opent door eene overlangfche fpleet, en op de eerfte wryving afvalt. Na dat de eerfte wrong geformeerd is, volgen de binnenfte laagen van jaar tot jaar, en ftooten den driejaarigen hoorn meer voorwaards, en de wrong gaat insgelyks door de wryving los; want men neemt waar, dat deze dieren gaarne hunne hoornen wryven tegen de boomen of het hout in den ftal; daar zyn zelfs lieden zo zorgvuldig voor hun vee, dat zy eenige paalen in de weiden zetten, op dat de runderen daar hunne hoornen tegen wryven kunnen; zonder deze voorzorg beweeren zy opgemerkt te hebben, dat deze dieren malkanderen met de hoornen beftryden, omdat de jeukte, welke zy daar gevoelen, hen naar de middelen doet zoeken om dezelve te doen ophouden. Deze paalen dienen ook om het oude hair af te fchaaven, dat, door het nieuwe voortgeftooten, jeukte aan het vel dezer dieren veroorzaakt.

Dus zyn de hoornen der runderen blyvende, en vallen nooit geheel af dan by toeval, en wanneer zy zig geweldig aan eenig hard lighaam ftooten: wanneer dit gebeurt blyft 'er flegts een korte ftomp over, die verfcheiden dagen lang zeer gevoelig is, en fchoon dezelve hard wordt, groeit zy nooit weêr uit, en het dier is voor zyn geheele leeven onthoornd (*a*).

(*a*) Noot door eenen Landman medegedeeld.

DE AUROCHS EN DE BISON.

De Hr. Forster heeft my bericht, dat het ras van den aurochs werkelyk niet dan in Moskovie gevonden wordt, en dat de aurochs, die in Pruisen, en op de grenzen van Litthauen gevonden worden, in den laatsten oorlog zyn omgekomen; maar hy verzekert, dat de bisons nog gemeen zyn in Moldavie. De Prins Demetrius Cantemir, spreekt 'er van in zyne beschryving van Moldavie, *Part. I. Ch.* 7. In de westelyke gebergten van Moldavie, vindt men, zegt hy, een dier, 't welk men *zimbr* noemt, en dat in die streeken oorspronglyk t'huis hoort; het is van de grootte van een gemeen runddier; maar het heeft een kleiner kop, langer hals, min gevulden buik, en langer beenen: zyne hoornen zyn dun, recht opwaards staande, en hunne einden, die vry spits zyn, loopen weinig buitenwaards uit. Dit dier is van een woesten aart; het is zeer vaardig in 't loopen; het klautert, even gelyk de geiten, tegen steile rotsen op, en men kan hem niet magtig worden, dan door hem met schietgeweer te dooden of te kwetsen.

Het is dit dier, waarvan de kop in de wapenen van Moldavie gesteld wierdt, door Pragosh, den eersten vorst van 't land, en gelyk de bison in het Poolsch *zuber* heet, dat niet veel verschilt van *zimbr*, zo mag men vermoeden dat dit het zelfde dier is als de *bison;* want de Prins Cantemir onderscheidt het net van den buffel, zeggende, dat deze laatste somtyds aan de Niester komt, en aan dat klimaat niet natuurlyk eigen is, terwyl hy verzekert dat de *zimbr* zig onthoudt in de hooge gebergtens van het westelyk gedeelte van Moldavie, alwaar hy zegt, dat dezelve natuurlyk t'huis hoort.

Schoon de runderen van Europa, de bisons van Amerika, en de bochelrunderen van Asia, niet genoeg van malkanderen verschillen, om 'er afzonderlyke soorten van te maaken, dewyl zy te zamen voortteelen, moet men hen evenwel als onderscheiden rassen beschouwen, die hunne karakters behouden, mits dat zy niet met malkanderen vermengen, en dat door die vermenging de onderscheidende karakters in het vervolg der geslachten worden uitgewischt.

By voorbeeld, alle de runderen van Sicilie, die zekerlyk van dezelfde soort zyn als die van Frankryk, verschillen daarvan echter standvastig in de gedaante der hoornen, die opmerkelyk zyn door hunne lengte, en door de regelmaatigheid van hun maakzel; deze hoornen hebben slegts eene ligte kromming, en hunne gewoone lengte, in een rechte lyn gemeeten, is van drie voeten, en somtyds van drie en een half: zy zyn zeer regelmaatig gebogt, en van eene volstrekt gelyke gedaante, zo dat alle de runderen van dit eiland door dit karakter zo sterk naar malkander gelyken, als zy hier door van de andere runderen van Europa verschillen.

De Seve del. O. de Vries Sc.

LA TÊTE DU BISON MUSQUÉ.

Zo is ook het ras der bifons in Amerika eene ftandvaftige verfcheidenheid. Wy geeven hier de afbeelding (*Pl. XII*) van een kop, die ons is medegedeeld door een Geleerden van de Univerfiteit van Edenburg, den Hr. Magwan, onder den naam van *gemuskeerde runderkop*; en het is inderdaad het zelfde dier, dat befchreeven is geweeft door Vader Charlevoix, *Tom. III. pag.* 132, en dat wy hebben aangehaald, *blz.* 192 van het XIde Deel. Men ziet uit de grootte en de plaatfing der hoornen van dit gemuskeerd runddier, of dezen bifon, dat hy verfchilt van den bifon, waarvan wy de afbeelding hebben gegeeven in het XIde Deel, *blz.* 202, waarvan de hoornen zeer verfchillende zyn.

Deze is gevonden op de breedte van 70 graaden, by Baffins baay; zyne wol is veel langer en gevulder dan die der bifons, die zig in gemaatigder ftreeken onthouden; hy is zo groot als een Europifche os van middelbaare grootte. Het hair, of liever de wol, onder den hals en den buik, hangt tot op de aarde neder. Hy voedt zig met witte mos of *lichen*, gelyk het rendier.

De twee hoornen van dezen bifon vereenigen zig aan hunne bafis, of liever, zy hebben een gemeenen oorfprong op den kruin des hoofds, die twee voet en vier en een half duim lang is, gemeeten van het einde der neus tot aan dat punt, alwaar de twee hoornen zig vereenigen. De tusfchenruimte tuffchen hunne einden is van twee voet en zesdehalf duim. De kop is zo breed, dat de afftand van het eene oog tot het andere, is van één voet en vier duim, franfche maat. Wy wyzen voor het overig gedeelte van de befchryving dezes diers naar die, welke door den Vader Charlevoix gegeeven is. De Hr. Magwan heeft ons verzekert, dat deze befchryving van Charlevoix volmaakt wél op dat dier pafte.

Ik heb gezegd in 't XIde Deel, *blz.* 196, dat ik, nagevraagd hebbende, of 'er nog bifons in Schotland beftonden, ten antwoord had gekregen, dat men 'er geene getuigenis van hadt. De Hr. Forster fchryft my over dit onderwerp, dat myne onderrichting niet volkomen is geweeft. Het ras der witte bifons, beftaat nog, volgens zyne opheldering, in Schotland, alwaar de groote Heeren, en byzonderlyk de Hertog van Hamilton, de Hertog van Queenbury, en onder de Engelfche Pairs, de Graaf van Tankarville, dit ras van wilde bifons in hunne dierengaarden van Chatelherault, en van Drumlafrrig in Schotland, en van Chillingham in het Graaffchap van Northumberland in Engeland, bewaard hebben; die dieren toonen fteeds hunnen oorfprong door hunne woeftheid en onhandelbaaren inborft; op het minfte gerucht neemen zy de vlucht, en loopen met eene verwonderlyke fnelheid, en wanneer men eenen hebben wil, is men verpligt hem dood te fchieten; maar deze jagt gaat niet altyd toe zonder gevaar, want zo men het dier flegts kwetft, wel verre dat het zelve dan de vlucht zoude neemen, loopt het op den jager toe, en zou denzelven met zyne hoornen doorbooren, zo hy geen middel vondt om het te ontwyken, 't zy door op een boom te klimmen, 't zy door zig in eenig huis te bergen.

Schoon deze bifons de eenzaamheid beminnen, naderen zy evenwel de woningen, wanneer de fchaarsheid van voedzel, en de honger, hen des winters noodzaaken het hooi te komen haalen, 't welk men in open fchuuren of wagenhuizen voor hun fpreidt. Deze wilde bifons vermengen zig nooit met de foort van onze

runderen; zy zyn wit op het lighaam, en hebben een zwarten fmoel en zwarte ooren; hunne grootte is als die van een gemeen runddier van middelbaare geftalte, maar zy hebben langer pooten, en fraaijer hoornen. De mannetjes weegen omtrent vyf honderd dertig ponden, en de wyfjes omtrent vier honderd. Hun leder is beter dan dat van gemeene runderen, maar, het geen zonderling moet voorkomen, is, dat deze bifons door hunne lange dienftbaarheid, het lang hair verlooren hebben, dat zy voormaals hadden. BOETIUS zegt: *Gignere folet ea fylva boves candidiffimos informem leonis jubam habentes*, &c. *Defcript. regini Scothiæ*, *fol. XI*; maar thans hebben zy die lange leeuwen-maanen niet, en zyn daar door verfchillende geworden van alle de bifons die ons bekend zyn.

D E B U F F E L.

Ik heb over dit dier zeer breede berichten ontvangen van *Monfignor* CAETANI, van Rome. Deze beroemde Prelaat voegt daar eene zeer beleefde en zeer verftandige aanwyzing by van eenige verzinningen, die my ontfnapt waren, en waarvoor ik hem alle myne erkentenis betuig, met onder het oog van het Publiek te brengen zyne zeer wyze aanmerkingen, die meer klaarheid over de Natuurlyke Hiftorie van dit nuttig dier verfpreiden zullen, dan ik in ftaat was te doen.

Ik heb in 't *XI Deel*, *blz.* 171, gezegd, „ dat, fchoon de buffel thans in „ Griekenland gemeen, en in Italie een huisdier is, hy echter, noch by „ de Grieken, noch by de Romeinen, bekend was, dewyl hy nooit een „ naam gehad heeft in de taal dezer volken. Dat het verkeerd is, dat „ de Hedendaagfchen aan dit dier den naam van *bubalus* gegeeven hebben, die in het Griekfch en Latyn wel een Afrikaanfch dier uitdrukt, „ maar een dier, dat zeer verfchillende is van den buffel, gelyk men ligtlyk zoude kunnen toonen door de plaatfen der oude Schryveren: dat „ men eindelyk, zo men den bubalus tot een geflacht wilde brengen, hy „ eerder tot dat der gazelles, dan tot dat van het runddier of den buffel „ behooren zoude.”

Monfignor CAETANI merkt aan, dat *Robbertus Stephanus*, in zyne *Thefaurus linguæ Latinæ*, gewag maakt van twee woorden, die van het Griekfch komen, waaruit men ziet, dat het runddier, onder welk geflacht de buffels begreepen zyn, benoemd was met een naam, byna gelyk met den Italiaanfchen naam, *buffalo: Bufarus dicitur terra, quæ arari facile poteft; nam Pharos aratia eft, fed & bovis epitheton.* Dezelfde STEPHANUS zegt, dat het woord *bupharus* de bynaam was, dien men aan Hercules gaf, omdat hy geheele runderen opat. Elk kent het vermaarde feest der Atheniënzeren, *buphonia* genaamd, dat na de verborgenheden gevierd, en waarin een runddier geofferd wierdt, waarvan de offering zo volftrekt een einde van alle flachting maakte, dat men zelfs het mes veroordeelde, waarmede het geofferde dier geflacht was. Niemand is onkundig, dat de Grieken de letter *l* in *n* veranderden, gelyk het griekfche woord *nabu* in *labu*. HERODOTUS gebruikt het woord *labunifus*, 't welk BEROSUS fchryft *nabunifus*, zo als SCALIGER, *de Emend. temporum*, *cap.* VI, en de fragmenten van BEROSUS. Insgelyks

veranderde het Griekfche woord *mneymon* in *mleymon.* Men kan daar over nazien PITISCUS, *Lexic lit. n*, waaruit men moet befluiten, dat het woord *buphonia* in 't Griekfch kon gefchreeven en uitgefproken worden als *bupholia.* PITISCUS, *Lexic. Antiq. Rom. lit. l*, zegt: de Romeinen gebruikten dikwyls de letter *l* in plaats van *r*, ter oorzaake van de zachter uitfpraak van de laatfte, waarom CALPURNIUS in het 39^{fte} vers van zyne eerfte Ecloga ftelt, *flaxinia* in plaats van *fraxinia.* Het is zeer waarfchynlyk, dat hy deze verandering heeft gemaakt naar oude handfchriften. Dezelfde PITISCUS zegt ook, dat BOCHART in zyne Geographie een groot getal dier veranderingen van *r* in *l* te zamen voegt; eindelyk, MORERI zegt duidelyk in zyn Dictionnaire, lettre R, dat de letter *r* verandert in *l*, gelyk *capella* van *caper*: naar alle deze voorbeelden van blyken, is het natuurlyk te ftellen, dat het woord *bupharus* het zelfde is als *buphalus*, waaruit volgt, dat dit woord van Griekfchen oorfprong is.

Wat de Latynen betreft, men ziet in SCALIGER, *de Caufis linguæ Latinæ*, dat 'er een tyd is geweeft, waarin men, in plaats van de letter *f*, de *b* gebruikte, in de uitfpraak en in fchrift, gelyk *bruges* voor *fruges.* Men vindt ook by CICERO, *fremo*, dat van het Griekfche *bremo* afkomt; en eindelyk, NONIUS, MARCELLUS, *de Doctorum indagine*, ftelt *fiphilum* voor *fibilum.* Het is derhalven niet zonder reden, dat de Latynen dit dier *bubalus* hebben kunnen noemen, dat ALDROVANDUS daar *buffelus* van gemaakt heeft, en dat de Italiaanen het door het woord *bufalo* hebben uitgedrukt. De Italiaanfche taal is vol van bedorven Latynfche woorden; zy heeft de Latynfche *b* dikwyls in *f* veranderd, en dus is *bifolco* van *bibulcus* gekomen, zo ook *tartufo* van *tubera*; *bufalo* komt dan van *bubalus*, en, zo als ftraks getoond is, *buphalus* is niets anders dan *bupharus*, het geen den wortel van den naam buffel duidelyk genoeg in de Griekfche en Latynfche taal aanwyft.

Zie daar de aanmerkingen van Monfignor CAETANI; die Prelaat toont in dezelve zekerlyk eene fraaije geleerdheid; wy moeten daar evenwel tegen inbrengen, dat hy de mogelykheid om den naam buffel van eenige Griekfche en Latynfche woorden af te leiden, beter aantoont dan hy inderdaad bewyft, dat deze naam by de Grieken en Latynen in gebruik geweeft is; het woord *bupharos* betekent eigenlyk een ploegbaar veld, een ftuk lands dat geploegd wordt, of geploegd kan worden, en heeft geene meerdere betrekking tot den buffel dan tot de gemeene runderen; wat den bynaam van Herkules betreft; men moet denzelven fchryven *buphagus*, en niet *bupharus.*

Ten opzicht van het geen ik gezegd heb, „ dat de buffel, uit de „ heetfte landen van Afrika en der Indiën herkomftig, niet dan tegen „ de zevende eeuw naar Italie overgevoerd, en aldaar genaturalizeerd is:" Monfignor CAETANI merkt aan, dat de natuur zelve van dit dier reden verfchaft, om te twyfelen, of het wel uit Afrika herkomftig kan zyn, dewyl dit een heet en dor land is, dat niet wel voor den buffel gefchikt is, omdat hy zig byzonder vermaakt in de moeraffen en in het water, waarin hy zig gaarne dompelt om zig te verfriffen, eene toevlucht welke hy in Afrika bezwaarelyk vinden zoude. Deze bedenking van den Hr. DE BUFFON, krygt eene nieuwe kracht uit de bekentenis, welke hy zelf doet in het artykel van den kameel, naamlyk, dat 'er geene runderen in Arabie zyn, ter oorzaake van de droogte des lands; des te meer, omdat de runderen niet zo veel van 't water fchynen te houden als de buffels. De moerasfige gronden van *Pontina*, *in Campania di Roma*, zegt hy, zyn in Italie, de gunftigfte plaatfen voor de buffels; zy fchynen zulke gronden zodanig te beminnen, dat de Regeering geoordeeld heeft hun het genot daarvan te moeten verzekeren.

Ingevolge hiervan, hebben de Paufen, van onheugelyke tyden af, een gedeelte dezer gronden eeniglyk voor deze dieren gefchikt; ik kan daar met des te meer regt van fpreeken, omdat myne familie, die in het bezit dezer gronden is, altyd verpligt geweeft is, en nog is, door Pauslyke Bullen, om dezelve eeniglyk voor de buffels te houden, zonder hen te mogen bezaaijen.

Het is zeer zeker, dat van geheel Italie de gemelde moeraffen beft gefchikt zyn voor de buffels, maar het komt my voor, dat M. Caetani wat al te ftrikt befluit, wanneer hy opmaakt, dat Afrika het oorfpronglyk land dezer dieren niet kan zyn, omdat het vochtige en moeraffige ftreeken bemint, want door dezelfde wyze van befluiten zou men kunnen bewyzen, dat het rivierpaard en de rhinoceros niet tot Afrika behooren. Daarenboven ftrekt het de gevolgen te ver uit, wegens het geen ik gezegd heb: ik heb naamlyk alleen gezegd, dat 'er geene runderen of buffels in Arabie zyn, wegens de droogte des lands en het gebrek aan water; maar alle ftreeken van Afrika zyn geene Arabiëns, en de oevers van den Nyl, de Zaïre, en de Gambia, en de oude Palus tritonides, zyn gewislyk vochtige plaatfen, en zo gefchikt voor de buffels als de kleine ftreek der moeraffen van Pontina.

De wederlegging eerbiedende, dus vervolgt M. Caetani, welke de Hr. de Buffon doet van Belon, begrypt men niet waarom hy het onmogelyk oordeelt de foort van den buffel in Italie te volmaaken; de Hr. de Buffon weet beter dan iemand, dat bykans alle dieren veranderingen in de werktuigen van hun lighaam ondergaan, wanneer zy van klimaat veranderen, 't zy ten goede, 't zy ten kwaade; weinig of veel. De *gibbe* of bochel is ten uiterften gemeen in Arabie; de *rachetis*, of lendevang, is eene bykans algemeene ziekte voor het vee in deze klimaaten; de kameel, de drommedaris, de rhinoceros, en de olyfant zelf, worden 'er dikwyls van aangetaft....

Schoon de Hr. de Buffon, gaat hy voort, in zyn artykel van den buffel, geen gewag maakt van den muskus-reuk dezer dieren; is het echter niet minder waar, dat deze fterke reuk natuurlyk en byzonder aan de buffels eigen is; ik heb zelfs het ontwerp gemaakt om de muskus te haalen uit de uitwerpzelen van dit dier, op die wyze, tennaaftenby, als men in Egypte het ammoniae-zout bekomt van de pis en de uitwerpzelen der kameelen (*a*). De uitvoering van dit ontwerp zal my gemaklyk zyn, omdat, gelyk ik vroeger gezegd heb, de weiden der buffels in den Kerkiy en ftaat, myne familie toebehooren...

Nog merk ik aan ten opzichte van de fchranderheid der runderen onder de Hottentotten, waarvan de Hr. de Buffon fpreekt, dat dit byzonder inftinct eene overeenkomft is met de buffels, die in de laage landen van Pontina zyn, waarvan het fterk geheugen als eene alleruiterfte byzonderheid bekend ftaat.

Voor het overige moet men zig zeer verwonderen, dat een dier, zo nuttig en van zo veel belang, nooit gefchilderd of gegraveerd is, terwyl Salvator Rosa en Steven Bella ons tekeningen en plaaten van zo veele andere dieren van Italie hebben nagelaaten. Het was ongetwyfeld bewaard voor den beroemden herfteller van de Natuurlyke Hiftorie om dezelve de eerfte te verryken met een plaat van dit dier, dat tot nog toe weinig bekend is.

In

(*a*) Men bekomt het ammoniac-zout door het verbranden van de meft der kameelen, en van het roet dat deze verbranding maakt; maar op die wyze zou men het riekende, het gemuskeerde gedeelte van de uitwerpzelen der buffels niet kunnen bekomen.

In een byvoegzel by deze eerste aanmerkingen, my door M. Caetani gezonden, brengt hy nieuwe bewyzen, of, ten minsten andere gissingen, by, over de oudheid der buffels in Italie, en over de kennis, welke de Latynen, de Grieken, en zelfs de Jooden daarvan hadden; schoon deze geleerde byzonderheden geene onmiddelyke betrekking tot de Natuurlyke Historie hebben, kunnen zy daar evenwel eenig licht over verspreiden, en het is met dit inzicht, zo wel als met oogmerk om myne erkentenis deswegen aan den Schryver te toonen, dat ik meene daarvan een uittrekzel hier te moeten plaatsen.

Ik meen, zegt M. Caetani, door de voorige aanmerkingen beweezen te hebben, dat de buffel by de Grieken en Latynen bekend was, en dat zyn naam in die beide taalen geworteld is (*b*). Wat de Latynsche betreft, ik beroep my weder op het gezag van du Cange, die, in zyn *Glossarium*, op het woord *bubalus* zegt, *bubalus*, *bufalus*, *bufflus*; hy brengt dit vers by uit het zevende boek van het vierde gedicht van Venance, Bisschop van Poitiers, beroemd dichter van de vyfde Eeuw.

Seu validi bufali ferit inter cornua campum.

Wat het woord *bufflus* betreft, het is getrokken uit Albertus Aquensis, *lib. II. cap.* 43; uit Julius Scaliger, *Exercit.* 206. *no.* 3; en uit Lindembrogius, *ad Ammiani*, *lib. XXII*, enz. gelyk men zien kan uit du Cange. Wel is waar, dat de vyfde eeuw niet die van het fraaije Latyn is, doch dewyl het hier niet aankomt op de zuiverheid en fraaiheid van de taal, maar op een stuk dat enkel grammaticaal is, zo blykt uit dit voorbeeld, dat het woord *bubalus* der Latynen, te veel overeenkomst met *bufflus*, met de *bufalo* der Italiaanen, en de *buffle* der Franschen heeft, om het niet voor het zelfde te neemen: deze betrekking wordt nog volkomener beweezen door eene plaats by Plinius, ten opzichte van het gebruik der Jooden van kool te eeten met buffel-vleesch.

Eene laatste waarneeming over de Grieksche taal, is, dat de netste plaats, ten voordeele van het gevoelen van den Hr. de Buffon, zekerlyk die van Bochart is, die in zyne *Hierozoïcon*, *Pars I. lib. II. chap.* 3, zegt, *vocem græcam bubalon esse capræ speciem*; maar het is duidelyk, dat dit gezag het zelfde is als dat van Aristoteles, zo wel als van Aldrovandus en Johnston, die het zelfde in navolging van dien wysgeer gezegd hebben.

Voor het overige is het gemaklyk te bewyzen, dat de kennis van den buffel tot een nog veel hooger tydperk gebragt kan worden. De Hebreeuwsche uitleggers komen allen overeen, dat 'er zelfs in den *Pentateuchus* melding van gemaakt wordt: volgens hen betekent het woord *jachmur*, een buffel; de zeventigen geeven in *Deuteronomium* dezelfde betekenis daaraan, wanneer zy *jachmur* door *bubalus* vertaalen, en daarenboven, de standvastige overlevering der Hebreeuwen is altyd geweest, dat de *jachmur* de buffel was. Men kan hier over de Italiaansche overzetting van den Bybel door Deodati nazien, gelyk ook die van Antonio Brucioli, die Deodati is voorgegaan.... Een ander bewys, dat de Jooden, van de oudste tyden af, den buffel gekend hebben, is, dat in het 1ste *Boek der Koningen*, Cap. IV, vs. 22, 23, gezegd wordt, dat men deszelfs vleesch op Salomo's tafel op-

(*b*) M. Caetani heeft wel beweezen, dat de naam van buffel zyn wortel in die twee taalen kan hebben, maar niet dat die zelfde naam by de Grieken en Latynen in gebruik is geweest, of dat zy den buffel gekend hebben.

dischte; en inderdaad, het was eene der soorten van vleesch, door de Joodsche wetten voorgeschreeven, en dit gebruik heeft nog heden onder hun plaats.... De Jooden, gelyk de Hr. DE BUFFON zeer wel zegt, zyn de eenigsten te Rome, die den buffel in hunne slachthuizen dooden; maar men moet aanmerken, dat zy dit vleesch zelden eeten dan met kool, en vooral op den eersten dag van hun jaar, die in september of october valt, en waarop zy het feest houden, dat hun is voorgeschreeven in het XII[de] Capittel van *Exodus*, vs. 14.... PLINIUS heeft het uitdrukkelyk gezegd: *carnes bubalas additis caulis magno ligni, compendio percoquunt*, *lib. XXIII. cap.* 7. Die plaats is duidelyk, en dezelve vergelykende met het bestendig en duurzaam gebruik der Jooden, kan men niet twyfelen of PLINIUS van de buffels heeft willen spreeken.... Dit gebruik der Jooden te Rome is hier van het grootste gewicht, omdat hunne familiës in deze hoofdstad onbetwistbaar de oudste zyn van alle de Romeinsche familiën; sints den tyd van TITUS tot heden, hebben zy nooit Rome verlaaten, en hun *Ghetto* is nog heden het zelfde kwartier, 't geen JUVENALIS zegt dat zy oudtyds bewoonden; ook hebben zy hunne zeden en gebruiken naauwkeurig bewaard, en wat het gebruik byzonder aangaat van het buffel-vleesch met kool te eeten, de reden heeft daar misschien zo veel deel in als het bygeloof. De kool heet in het Hebreeuwsch *cherub*, eene uitdrukking, waarmede ook *vermeerdering* wordt te kennen gegeeven; die dubbele zin heeft hen in de verbeelding gebragt, dat de kool de voortteeling begunstigde; zy hebben hierom deze groente, of dit moes, voor het nieuwe-jaars-feest geschikt, als zynde van eene goede voorbeduiding om te groeijen en te vermenigvuldigen, volgens de plaats van Genesis *(c)*.

Behalven de letterlyke bewyzen, die de oudheid van den buffel aantoonen, kan dezelve ook uit echte gedenkstukken blyken: het is waar, dat die gedenkstukken zeldzaam zyn, maar die zeldzaamheid spruit ongetwyfeld uit de verachting, welke de Grieken voor de Egyptische bygeloovigheden hadden; gelyk HERODOTUS ons berigt; eene verachting, die den Griekschen konstenaaren niet toeliet zig bezig te houden met een dier, zo lelyk en zo verachtlyk in hunne oogen, als een os of een buffel was ... De Latynen, slaafsche navolgers van de Grieken, geen modél van dit dier vindende, verwaarloosden het eveneens, zodat de gedenkstukken, die de afbeelding van dit dier vertoonden, zeer zeldzaam zyn; maar derzelver klein getal is genoeg om het bestaan van den buffel in deze streeken te bewyzen.

Ik bezit zelf een oude buffel-kop, die laatstlyk gevonden is in eene graving, die gedaan is by het lusthuis van den Keizer ADRIANUS te Trivoli; deze kop is een stuk van des te meer waarde, omdat dit het eenigste te Rome is, en daarenboven door eene meesterlyke hand gebeeldhouwd is. Het is zeer waarschynlyk, dat men geen ander oud stuk kent, waarin de buffel vertoond wordt, noch eenige medaille, waarop deszelfs afbeelding is te zien, schoon 'er verscheiden zyn, die verschillende dieren vertoonen.

De Hr. DE BUFFON zal misschien tegenwerpen, dat dit stuk van beeldhouwkunde ongetwyfeld gemaakt is naar een buffel van Egypte of van eenig ander land, en niet te Rome of in Italie; doch al onderstellen wy dit (waarvan wy geen bewys, voor of tegen kunnen bybrengen), zal 'er echter niet minder uit volgen,

(c) Wy zullen aan M. CAETANI niet betwisten, dat het Hebreeuwsche woord *cherub* niet eene *kool* betekent, maar dewyl men van elders weet, dat het woord *chrub* een *os* of runddier in 't algemeen betekent, en wy dit zelfde woord *cherub* overgezet vinden door *cherubim*, schynt het vry zonderling, dat door het zelfde woord een *kool*, een *os*, en een *engel* wordt uitgedrukt; doch de Hebreeuwsche taal, weet men, heeft zo kleinen voorraad van onderscheidende bewoordingen, dat dezelfde termen zeer dikwyls geheel verschillende voorwerpen uitdrukken.

dat de Romeinen den kop van den buffel niet hebben kunnen plaatſen in een trotſch Keizerlyk luſthuis, zonder het zelve een naam gegeeven te hebben, en zonder gevolglyk daar kennis aan te hebben.

De kop, daar wy hier van ſpreeken, is zo volmaakt regelmaatig, dat dezelve gevormd, en als gegooten ſchynt naar een natuurlyken buffels-kop, zo als de Hiſtorie meldt dat de Egyptenaars hunne beelden naar de lyken zelven formeerden.

Voor het overige onderwerp ik weder deze nieuwe waarneemingen aan de meerdere kundigheden van den Hr. DE BUFFON; ik durf my niet vleijen, dat elk myner bewyzen beſliſſend is, maar ik denk, dat zy allen te zamen toonen, dat de buffel by de Ouden bekend was; een beſluit, ſtrydig met dat van den doorluchtigen Natuurbeſchouwer, wien ik niet geſchroomd heb tegen te ſpreeken; ik verwagt van zyne toegeevendheid vergiffenis wegens myne vermetelheid, en ik verzoek de vryheid om onder zyn oog te brengen eenige byzonderheden wegens den buffel, welken miſſchien nog niet ter zyner kennis gekomen zyn, en die evenwel niet onverſchillig kunnen zyn voor eenen Wysgeer als hy, die zyne uitmuntende vermogens heeft toegewyd om de wonderen der Natuur na te ſpooren en te doen ſchitteren.

De afkeer van den buffel tegen het rood is algemeen by alle de buffels van Italie, zonder uitzondering; het geen ſchynt aan te duiden, dat by deze dieren de gezicht-zenuwen tederer zyn, dan by andere bekende viervoetige dieren. De zwakheid van der buffelen gezigt onderſteunt deze giſſing; inderdaad dit dier ſchynt het licht met moeite te verdraagen; het ziet des nachts beter dan des daags, en zyn gezicht is zo kort en verward, dat, zo hy in zyne woede een menſch vervolgt, het genoeg is zig op den grond te werpen, om niet van hem bemerkt te worden, want de buffel kykt dan allerwegen rond, en zoekt hem met zyne oogen, zonder te verneemen, dat hy digt by hem is.

De buffels hebben een geheugen, het welk dat van andere dieren verre overtreft. Niets is gemeener, dan hen alleen en uit zigzelven naar hunne troepen te zien wederkeeren, ſchoon zy daar veertig of vyftig mylen van verwyderd zyn, gelyk van Rome naar de Pontina-landen; de hoeders der jonge buffels geeven hun elk een naam; zy herhaalen die dikwyls, op eene wyze, die naar zingen gelykt, hen ter zelfder tyd onder de kin liefkoozende; dus leeren die jonge buffels in korten tyd hunnen naam, en vergeeten dien naderhand nooit, maar beantwoorden daar naauwkeurig aan, als zy geroepen worden, ſchoon zy onder eene bende van twee of drie duizend buffels vermengd zyn. De gewoonte der buffels, van dien naam, halfzingende, te hooren, is zo ſterk, dat zy, zonder die ſoort van zang, nadat zy groot geworden zyn, zig niet laaten naderen, inzonderheid met de wyfjes, om zig te laaten melken (*d*), en dewyl de natuurlyke woeſtheid van dit dier niet medebrengt, dat het zig by het uijer laat trekken, is de toeziender verpligt het jong mede te neemen, en aan de moeder te vertoonen, of, zo het zelve dood is, haar te misleiden, met eenig ander jong te bekleeden met het vel van het jong dat geſtorven is; zonder deze voorzorg, die aan den eenen kant de domheid van den buffel bewyſt, en aan den anderen de fynheid van zyn reuk aantoont, is het onmogelyk het wyfje te melken: en dewyl men uit dit bedrog tevens ziet, dat de wyfjes-buffel haare melk niet dan aan haar eigen jong wil geeven, zo is het

(*d*) Zie het geen ik gezegd heb in het *XI Deel*, *blz.* 199, van dezen wederzin van de wyfjes buffel om zig te laaten melken, en van het zonderling middel dat men uitgedagt heeft om denzelven te overwinnen, het welk hierin beſtaat, dat men de hand en den arm, zo lang het melken duurt, in den mond der ſcheede ſteeke. Dit gebruik van de Kaap de Goede-hoop is niet tot Rome gekomen; en dewyl het gemelde Deel niet dan in 1776 is uitgegeeven, zo ſchynt M. CAETANI geene kennis gehad te hebben van deze byzonderheid, die daarenboven miſſchien niet heel zeker is.

niet te verwonderen, dat zy zig niet door een kalf wil laaten zuigen, gelyk de
Hr. DE BUFFON zeer wel aanmerkt.

De gemelde omstandigheid, dat 'er eene soort van zang vereischt wordt om de
wyfjes-buffel te kunnen melken, herinnert my het geen de Monnik BACON zegt in
zyne Waarneemingen (*Voyage en Asie*, *par* BERGERON, *Tome II.*) „ dat agter Moal
„ en de Tartaaren, naar het Oosten, koeijen zyn, die niet willen toelaaten, dat
„ men hen melke, ten zy men zinge." Hy voegt 'er vervolgens by; „ dat de
„ roode kleur hen verwoed maakt, in zo verre, dat men gevaar zou loopen van
„ het leeven te verliezen, zo men met die kleur digt by hen kwame." Het is
ontwyfelbaar, dat deze koeijen niets anders zyn dan de buffel; het geen wederom
bewyst, dat deze dieren niet enkel tot de heete landen behooren.

De zwarte kleur, en de onaangenaame smaak van het vleesch der buffels, zoude
grond geeven van te vermoeden, dat de melk ook in dat onaangenaame deelen
zoude, maar integendeel, dezelve is zeer goed, behoudende alleenlyk een kleinen
gemuskeerden smaak, die iets van nooten-muskaat heeft. Men maakt 'er uitmun-
tende boter van; zy heeft een geur en blankheid boven die van de koe; men
maakt dezelve egter niet in Campania di Roma, omdat zy te kostbaar valt; maar
men maakt veel gebruik van de melk op andere wyzen bereid. Het geen men ge-
meenlyk buffels-eijeren noemt, zyn kleine kaasjes, waaraan men de gedaante van
een ei geeft, die een zeer lekker eeten zyn. Daar is eene andere soort van kaas,
welke de Italiaanen *provatura* noemen, die insgelyks van buffels-melk gemaakt
wordt; zy is van eene mindere hoedanigheid dan de eerste; het gemeen maakt 'er
veel gebruik van, en de oppassers van de buffels leeven byna geheel van 't geen de
melk dezer dieren verschaft.

De buffel is zeer driftig in de liefde; hy vecht met woede om het wyfje, en
wanneer de overwinning hem het zelve verzekerd heeft, poogt hy het in het ver-
borgene te genieten. Het wyfje werpt niet dan in de lente, en ééns in 't jaar;
zy heeft vier mammen, en brengt egter maar één jong voort, of, zo zy by geval
eens twee werpt, is haare dood bykans altoos het gevolg dier vruchtbaarheid. Zy
brengt twee jaaren na malkander voort, en rust het derde, geduurende het welke
zy onvruchtbaar blyft, schoon zy door het mannetje gedekt wordt. Haare vrucht-
baarheid begint met de vier jaar, en eindigt met de twaalf. Wanneer zy tochtig
wordt, roept zy het mannetje door een byzonder gebulk, en ontvangt het niet
dan terwyl zy stil staat, terwyl de koe het zelve al voortgaande ontvangt.

Schoon de buffel in eene troep geboren en opgevoed wordt, behoudt hy ech-
ter zyne natuurlyke woestheid, zodat men hem nergens toe gebruiken kan, zo
lang hy niet getemd is. Men begint, met deze dieren op den ouderdom van vier
jaaren met een gloeijend yzer te tekenen, om buffels van de eene troep van die
van eene andere te kunnen onderscheiden: dit branden wordt gevolgd van het ont-
mannen, 't geen op den ouderdom van vier jaaren geschiedt; niet door het drukken
der zaadballen, maar door insnyding en afzetting.

Deze bewerking schynt noodzaaklyk, om de geweldige drift, die de buffel tot
het vechten toont, te verminderen, en hem tevens te schikken om het jok te ont-
vangen voor de verschillende diensten, daar men hem toe wil gebruiken. Kort
na de ontmanning brengt men hun een ring door de neusgaten;... maar de kragt
en de woestheid van den buffel vorderen veel bekwaamheid om hem dien ring aan
te slaan: na hem te hebben doen vallen, door middel van een touw, dat men
hem om de pooten strikt, werpen de lieden, die daar toe klaar staan, zig op hem,
binden hem de vier pooten zamen, en brengen hem den yzeren ring door de neus-
gaten; vervolgens maaken zy hem de pooten los, en laaten hem aan zig zelven
over. De buffel, nu verwoed geworden, loopt heen en weder, stoot tegen alles
wat hy aantreft, en zoekt zig van dien ring te ontslaan, maar met den tyd gewent

hy 'er zig ongevoelig aan, en, de gewoonte zo wel als de pyn, maakt hem onderwerpelyk. Men geleidt hem met een touw, dat men vast maakt aan dezen ring, die in het vervolg van zelf uitvalt, door de geduurige poogingen der geleiders, die het touw dikwyls sterk aanhaalen, en somtyds rukken; maar dan is de ring ook noodeloos geworden, want het dier, nu ouder geworden, kent zyn pligt, en volgt dien door gewoonte, zodat het door middel van den ring daar toe niet behoeft gedwongen te worden.

De buffel schynt nog beter geschikt dan de stier, voor die jagtpartyen, welken men tot openbaar vermaak aanlegt, vooral in Spanje; ook gebruiken de Italiaansche Grooten, die buffels op hunne landgoederen hebben, niet dan deze dieren.... De natuurlyke woestheid van den buffel vermeerdert, wanneer zy door de gewoone middelen aangezet wordt, en maakt deze jagt van veel belang. Inderdaad, de buffel vervolgt den mensch geweldig, tot zelfs in de huizen, alwaar hy de trappen opklimt, met eene behendigheid en vaardigheid, die men van hem niet verwagten zoude; hy vertoont zig zelfs voor de vensters der vertrekken, waaruit hy niet zelden weder op het strydperk springt, ja, vliegt de muuren, die het zelve afsluiten, met verbaazende sprongen over, wanneer hy door het verdubbeld geroep des volks als geheel buiten zig zelven schynt vervoerd, en woedende is geworden ...

Ik ben dikwyls getuige geweest, dat op die jagt-partyen, die op de landgoederen van myne familie geschieden, de dames zelven den moed gehad hebben van zig in het strydperk te vertoonen; ik herinner my daarvan een voorbeeld in myne moeder gezien te hebben.

De vermoeijenis en de woede van den buffel in deze soorten van jagt, doen hem sterk zweeten; zyn zweet heeft overvloed van een zout, dat zeer scherp en doordringende is, en dat zout schynt noodig om de korst te ontbinden, daar zyn vel meest altyd mede bezet is.

De buffel is, gelyk men weet, een herkaauwend dier, en dewyl de herkaauwing ten uitersten nuttig is voor de verteering, volgt daaruit dat de buffel niet aan winden onderhevig is; deze waarneeming is reeds gemaakt door ARISTOTELES, by wien men leest *nullum cornutum animal pedere....*

De levenstyd van den buffel is tennaastenby dezelfde als die van de runderen, dat is te zeggen, van agttien jaaren, schoon 'er zyn, die tot vyf-en-twintig jaaren leeven. De tanden vallen hun doorgaands uit, eenigen tyd vóór dat zy sterven. In Italie gebeurt het niet dikwyls, dat zy hun leven natuurlyk eindigen. Na den ouderdom van twaalf jaaren is het gebruikelyk hen te mesten, en vervolgens hen aan de Jooden te Rome te verkoopen. Sommige ingezetenen ten platten lande, door den nood gedrongen, voeden 'er zig insgelyks mede; in het land van Labour, in het koningryk van Napels, en in het erfdeel van St. Pieter, verkoopt men dit vleesch in het openbaar, tweemaal 's weeks.

De hoornen der buffels zyn in hooge achting, en worden veel gezogt: de huid dient om strengen voor de rydtuigen van te maaken, gelyk ook zeeften, en bekleedsels voor koffers en valiezen; men gebruikt het niet, zo als dat der runderen, voor zoolleêr, omdat het al te zwaar is, en het water ligtlyk door laat....

In de geheele uitgestrektheid der laage landen van Pontina, is maar één dorp, dat de buffel-hoeders oplevert; dit dorp heet *Cisterna*, omdat het in eene vlakte ligt, daar men geen water heeft, dan uit de regenbakken, welker naam in het Italiaansch *Cisterna* is, en dit dorp is een der leengoederen van myne familie... De bewooners, zig bykans allen toeleggende om troepen buffels te houden, en op te passen, zyn tevens de behendigste en yverigste voor de jagtpartyen, waarvan ik straks gesproken heb.

Schoon de buffel een ſterk en geweldig dier zy, is hy evenwel ook teder, zodat hy zo wel door overmaatige hitte als door overmaatige koude lydt; dus ziet men hem ook in 't ſterkſt van den zomer de ſchaduwe en het water zoeken, en in den winter zig in de digtſte boſſchen verbergen: die natuurlyke neiging ſchynt aan te duiden, dat de oorſprong van den buffel meer in gemaatigde, dan in zeer heete of koude landen gezogt moet worden.

Behalven de ziektens, welke hem met andere dieren gemeen zyn, is 'er eene, die tot zyne ſoort byzonder behoort, waarvan hy niet dan in zyne eerſte jaaren wordt aangetaſt. Deze ziekte heet *barbone*; eene uitdrukking, betrekkelyk tot den gemeenſten zetel van het kwaad, die aan de keel en onder de kin is. Ik heb onlangs eene reis gedaan, bepaaldelyk met oogmerk om ooggetuigen te zyn van het begin der ziekte, en derzelver voortgangen en einde naauwkeurig waar te neemen. Ik heb my zelfs doen verzellen van een Genees- en een Heelmeeſter, om eene beredeneerde kennis van de oorzaaken, of ten minſten van den aart der ziekte, te bekomen, om aan den Hr. DE BUFFON eene ſyſtematiſche beſchryving daar van te zenden, maar te laat gewaarſchouwd zynde, was de ziekte, die maar negen dagen duurt, toen ik kwam, al over, en ik heb dus geene andere ophelderingen kunnen krygen, dan die uit de gebruiken en ondervindingen der buffel-hoederen ſpruiten.

De verſchynſelen dezer ziekte zyn gemaklyk te kennen, inzonderheid de uitwendige; het traanen is de eerſte; het dier weigert vervolgens alle voedzel; byna ten zelfden tyde zwelt zyn keel zeer ſterk, en ſomtyds zet zig ook het geheele lighaam op; hy hinkt dan eens met de voorſte, dan met de achterſte voeten; de tong hangt gedeeltelyk buiten den bek, en is rondom bezet met een wit ſchuim, 't welk het dier uitwerpt.

De uitwerkzelen van deze kwaal zyn zo vaardig als verſchrikkelyk; want in weinige uuren, of ten langſten in een dag, gaat het dier alle de trappen der ziekte door, en ſterft; wanneer deze ziekte zig onder een troep vertoont, worden de meeſte jonge buffels, die hun derde jaar nog niet bereikt hebben, daar van aangetaſt, en zo zy ſlegts één jaar oud zyn, ſterven zy genoegzaam allen. Onder die, welke twee jaar oud zyn, zyn 'er veelen, die niet worden aangetaſt, en zelfs ontkomt een groot getal van hun, die aangetaſt worden. Eindelyk, zodra de jonge buffels tot de drie jaaren zyn gekomen, is het byna zeker, dat zy ontſnappen zullen, want het is zeer zeldzaam, dat zy op dien ouderdom worden aangetaſt, en daar is geen voorbeeld, dat, boven de drie jaaren, eenige van deze dieren deze ziekte gehad hebben: zy begint dan by de jongſte, als zynde de zwakſte, en zy, die nog zuigen, zyn 'er de eerſte ſlachtoffers van. Wanneer de moeder, door de fynheid van haaren reuk, in haar jong de beginzelen dezer ziekte bemerkt, is zy de eerſte die het veroordeelt, door het de pram te weigeren. Deze Epizoothie deelt zig met eene verbaazende ſnelheid mede; in negen dagen, ten langſten, wordt eene geheele troep, hoe talryk ook, daar byna geheel mede beſmet; die, welke in de zes eerſte dagen worden aangetaſt, ſterven vry dikwyls genoegzaam allen, terwyl die, welken in de drie laatſte dagen daar van overvallen worden, vry dikwyls opkomen, omdat, na de zes eerſte dagen, de kwaadaartigheid der ziekte geſtadig verminderd tot op den negenden, wanneer dezelve zig met alle haare kragt tot een dezer dieren ſchynt te bepaalen, waarvan zy, om zo te ſpreeken, haar verzoening-ſlachtoffer maakt....

De ziekte houdt geene vaſte jaargetyden; alleenlyk is zy gemeener en gevaarlyker in de lente en des zomers, dan in den herfſt of des winters. Eene vry algemeene waarneeming is, dat zy gemeenlyk komt, wanneer na veel hitte, regen valt, die nieuw gras doet uitſpruiten, het geen zou ſchynen te bewyzen, dat de oorzaak van 't kwaad is een overvloed van chyl, door al te ruim en

krachtig voedzel veroorzaakt, dewyl de jonge buffels, door de geur en ſmaak van dit nieuwe gras uitgelokt, daar te greetig op aanvallen, en 'er zig mede overlaaden; deze verklaaring van de oorzaak der ziekte ſchynt door de ondervinding beveſtigd te worden, want de jonge buffels, aan welken men des winters eene genoegzaame ruimte van aangenaam en gezond voedzel gegeeven heeft, met minder gulzigheid op het nieuwe voorjaars gras aanvallende, worden daar zo veel niet van aangetaſt, en ſterven in minderen getale. In de drooge jaaren openbaart deze ziekte zig ook minder dan in de vochtige; en, het geen myne verklaaring nog meer beveſtigt, is, dat de verandering van weide alleen een verzachtend middel voor de kwaal is; men brengt hen naamlyk op de gebergten, alwaar het voedzel minder overvloedig is dan in de vlakten: dit evenwel vertraagt het kwaad meer dan dat het zelve daar door geneezen worde: vergeefſch hebben de buffel-hoeders de verſcheidene middelen beproefd, welken het gezond verſtand en hunne gebrekkige kundigheid hun aan de hand gegeeven hebben; zy hebben het bezogt met koppen onder de keel te zetten; zy hebben hen doen baden in rivier- en in zeewater; zy hebben van de troep afgeſcheiden de zulken die beſmet waren, om de mededeeling van het kwaad vóór te komen, maar alles is vrugtloos geweeſt; de beſmetting gaat haar gang door de geheele troep, als of 'er niets gedaan ware. Ook is de ſterfte altyd even groot; en hoe zeer de verandering van weide in 't eerſt eenige verzachting van leed ſcheen te belooven, blykt ook dit hulpmiddel op het eind weinig of niets uit te werken....

Het vleeſch der buffelen, aan de *barbone* geſtorven, is in een ſtaat van halve rotting; het is bevonden zo gevaarlyk te zyn, dat het de oplettendheid van de Regeering heeft opgewekt, en dezelve doen beſluiten, om het begraven der geſtorvene beeſten, zonder daar iets van te nuttigen, op ſtrenge ſtraffen te beveelen.

Schoon deze ziekte byzonder eigen ſchynt aan de buffels, deelt zy zig echter mede aan verſchillende dieren, die met hun zyn, gelyk volens, jonge herten, en jonge geiten, het welk dezelve alle de karakters geeft van eene volkomene *Epizoothie* of heerſchende dieren-ziekte. Het verblyf van dieren, by zieke buffels; de enkele aanraaking van het vel der geenen die geſtorven zyn, is genoeg om die dieren te beſmetten, die dan vervolgens dezelfde verſchynzels vertoonen, en welhaaſt het zelfde einde hebben; ja zelfs het varken is onderhevig om de ziekte over te neemen; het wordt daar op dezelfde wyze, en in den zelfden tyd, van aangetaſt, en is 'er dikwyls het ſlachtoffer van. Daar is ten dezen opzichte evenwel eenig verſchil tuſſchen den buffel en het varken. Vooreerſt, wordt de buffel door deze plaag maar ééns in zyn leeven aangetaſt, en het varken krygt dezelve ſomtyds tweemaal in een jaar, zodat een varken, dat in april de *barbone* gehad heeft, dezelve in october weder kan hebben. Ten anderen is 'er geen voorbeeld, dat een buffel boven de drie jaar daarvan is aangetaſt geweeſt, en het varken is daaraan in allen ouderdom onderhevig, ſchoon veel minder nadat het zyn volkomene groei gekreegen hebbe. Ten derden, de ziekte duurt onder de buffels niet langer dan negen dagen, terwyl dezelve haare woede veertien dagen en nog langer tegen het varken oefent. Met dit alles is deze ziekte evenwel aan dit dier niet natuurlyk eigen, en het is alleen door mededeeling van de buffels, dat het daarvan wordt aangedaan.

Dewyl dan de *barbone* byna de eenigſte gevaarlyke ziekte der buffels is, en dezelve tevens zo hevig woedt, dat van honderd dezer beeſten, die daarvan in hunne eerſte jaaren aangetaſt worden, het zelden gebeurt, dat 'er twintig van doorkomen, zo zoude het van het hoogſte belang zyn de oorzaaken dezer ziekte te ontdekken, om daar hulpmiddelen tegen te kunnen vinden. De aanmerkingen, tot hier toe gemaakt, zyn niet genoegzaam, omdat zy niet dan opper-

vlakkig hebben kunnen zyn, maar ik heb voor, om, zodra deze ziekte zig weder openbaare, my andermaal naar de plaatfen daar dezelve is, te begeeven, om haar met lieden van de kunft te onderzoeken, en aan den Hr DE BUFFON eene befchryving te kunnen bezorgen, die hem in ftaat moge ftellen om door zyn oordeel nadere opheldering en meerdere zekerheid aan dit onderwerp te kunnen byzetten.

Schoon deze memorie van M. CAETANI over den buffel, zelfs in het uittrekzel dat ik daarvan gegeeven heb, al vry lang geworden is, moet ik echter melden dat het niet dan met fpyt geweeft is, dat ik verfcheidene zeer geleerde uitweidingen en algemeene bedenkingen, zo vernuftig als gegrond, agterwege heb moeten laaten; maar dewyl dezelve geen volftrekt, en zelfs geen genoegzaam verband, met de Natuurlyke Hiftorie van den buffel hebben, zouden zy in dit artykel haare regte plaats niet gehad hebben, en ik twyfel niet, of die doorluchtige Schryver zal my verfchoonen dezelve niet geplaatft te hebben, en myne dankerkentenis wel ontvangen willen, voor de onderrichtingen, welken hy my verfchaft heeft: zyne groote geleerdheid, de myne verre overtreffende, heeft hem de wortels van den naam *buffel* in de Latynfche en Griekfche taal doen vinden; en de zorgen, welken hy genomen heeft, om in de oude gedenkftukken en Schryvers op te fpooren alles wat tot dit dier betrekking kan hebben, geeven zo veel gewigt aan zyne geleerde aanmerkingen, dat ik dezelve met vermaak onderfchryf.

Van den anderen kant hebben de menigvuldige gelegenheden, welken M. CAETANI gehad heeft van te zien, waar te neemen, en te onderzoeken, op een groot getal buffels in de landgoederen van zyn doorluchtig huis, hem in ftaat gefteld om de hiftorie van zyne natuurlyke gebruiken veel beter te geeven dan ik, die deze dieren nooit gezien heb, dan op myne reis naar Italie, en in de dierengaarde van Verfailles, alwaar ik derzelver befchryving gemaakt heb; ik houde my derhalven verzekerd, dat myne Leezers het my dank zullen weeten, de memorie van M. CAETANI hier, by uittrekzel, ingelafcht te hebben, en dat hy zelf niet te onvreden zal zyn van in onze taal te verfchynen met zyn eigen ftyl, waaraan ik byna niets veranderd heb, als zynde dezelve zeer goed, in zo verre dat wy veele Franfche Schryvers hebben, die zo goed niet fchryven in hunne eigen taal als deze geleerde vreemdeling in de onze doet.

Voor het overige heb ik reeds gezegd, dat het te wenfchen zoude zyn, dat men in Frankryk deze foort van dieren, zo fterk als nuttig, konde naturalizeeren; ik houde my verzekerd, dat hunne voortteeling zou flaagen in onze provintiën, daar laage gronden en moeraffen zyn, gelyk in het Bourbonneefche, in Champagne, in Baffigny, in den Elzas, en zelfs in de vlaktens langs de Saone, zo wel als in de moeraffige plaatfen van het land van Arles, en de laage zandftreeken van Bourdeaux. De Keizerin van Rusland heeft 'er eenigen uit Italie laaten komen, en heeft hen in eenige haarer zuidelyke Provintiën doen plaatfen; zy zyn reeds fterk vermeerderd in het Gouvernement van Aftracan en in Nieuw Rusland. De Hr. GUL-

DEN-

DENSTAEDT zegt (e), dat, dat klimaat en die weiden zeer gunſtig voor deze dieren zyn bevonden, die ſterker en beter voor den arbeid zyn dan de runderen. Dit voorbeeld is genoeg om ons te beweegen van de verkryging dezer nuttige dieren te zoeken, die de plaats der runderen in alle opzichten vervullen zouden, vooral in den tyd, waarin de groote ſterfte dezer dieren zulk een treffend nadeel aan onzen landbouw toebrengt.

(e) *Diſcours ſur les Productions de la Ruſſie, pag.* 21.

DE KWAGGA OF COUAGGA.

Dit dier, waaraan ik geene kennis gehad heb dan na het afdrukken der voorige bladen, waarin van den onagre en den zebra geſproken wordt, komt my voor een ontaart- of tuſſchen-ſoort te zyn, tusſchen het paard en den zebra, of miſſchien tuſſchen den zebra en den onagre; zie wat de Hr. ALLAMAND daarvan nieuwelings heeft uitgegeeven in eenige byvoegzelen by myne werken.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Kwagga geplaatſt, dat in het XII Deel, blz.* 27, *geplaatſt is.*

Zie daar alles, wat de Hr. ALLAMAND heeft kunnen verzamelen over de hiſtorie van dit dier; maar ik kan niet nalaaten hier aan te merken, dat het my voorkomt, dat 'er twee tegenſtrydige dingen zyn in het bericht van den Hr. GORDON. Vooreerſt, zegt hy, dat de boeren aan de Kaap, de couaggas voor de karren ſpannen, en dat zy zeer wel trekken; en vervolgens erkent hy, dat hy geen volwaſſen couagga heeft kunnen bekomen, om 'er eene tekening van te maaken; het ſchynt derhalven, dat deze dieren zeer zeldzaam zyn in de landen van de Kaap, dewyl hy ſlegts een jong of volen heeft kunnen laaten tekenen; zo dit dier getemd, en in een ſtaat van huislykheid gebragt was, zoude het hem niet moeijelyk geweeſt zyn, een dezer volwaſſen dieren te krygen: wy hoopen, dat deze Natuurbeſchouwende Reiziger ons omſtandiger berichten zal geeven over dat dier, 't welk my toeſchynt, nader by den zebra dan by eenig ander dier te komen (a).

(a) Om op deze aanmerking, die zeer juiſt is, te antwoorden, moet men weeten, dat 'er boeren woonen op een afſtand van meer dan twee honderd mylen van de Kaap; het zyn denkelyk deze, die de kwaggas voor hunne karren ſpannen, als die niet dan diep in 't land, verre van de Kolonie af, gevonden worden. Dus is het geen wonder, dat de Hr. GORDON, aan de Kaap zynde, geen dezer volwaſſene dieren heeft kunnen magtig worden om het te laaten aftekenen. *Noote van den Hoogleeraar* ALLAMAND.

DE GNOU OF NIOU (*a*).

Dit ſchoon dier, 't welk in 't binnenſt van de landen van Afrika gevonden wordt, was by geen Natuurbeſchouwer bekend. Mylord Bute, wiens ſmaak voor de weetenſchappen bekend is, is de eerſte geweeſt, die my daar kennis van gegeeven heeft, met my eene gekleurde aftekening daarvan te zenden, boven dewelke geſchreeven was: *Fevaheda, een bos-buffel, een dier van drie en een half voet hoogte, twee honderd mylen van de Kaap de Goede-hoop.* De Hr. de Quernhoent, die zeer goede waarneemingen op zyne laatſte reize heeft gedaan, heeft my wel zyn journal van die reize willen betrouwen, waarin ik eene andere tekening van dit zelfde dier heb gevonden, onder den naam van *nou*, met de volgende korte beſchryving: Ik heb, zegt hy, in de dierengaarde van de Kaap een viervoetig dier gezien, 't welk de Hottentotten *nou* heeten; de kleur van deszelfs hair is overal donker-bruin, maar een gedeelte zyner maanen, gelyk ook zyn ſtaart, en eenig lang hair rondom de oogen, is wit; hy is gemeenlyk van grootte als een groot hert; hy is naar de Kaap gebragt, binnen uit het land, in october 1773. Daar is van deze ſoort van dieren nog geen naar Europa overgebragt; men heeft 'er zelfs maar één afgezonden, die in den overtogt geſtorven is. Men ziet 'er veelen binnen in het land; dat, het welk in de dierengaarde van de Kaap is, ſchynt zeer zachtaartig; men voedt het met brood, garſt en gras.

De Hr. Vicomte Venerosi Pesciolini, Kommandant van het eiland de Croix, heeft ook de goedheid gehad van my onlangs te zenden, eene gekleurde tekening van dit zelfde dier, die my voorgekomen is naauwkeuriger te zyn dan de andere: die tekening, welke wy geeven was van het volgende bericht vergezeld.

Ik heb geoordeeld, myn Heer, u te moeten toezenden, de getrouwe copy, van een dier, gevonden op honderd en vyftig mylen van de hoofd-veſtiging der Hollanderen, in de tafelbaai, aan de Kaap de Goede-hoop. Met deszelfs moeder door eenen landman aangetroffen, wierdt het gevangen en naar de Kaap gebragt, alwaar het ſlegts drie dagen geleefd heeft. Zyne grootte is als die van een middelmaatig ſchaap van dit land, en die zyner moeder kon de geſtalte van de grootſte ſchaapen haalen. Zyn naam is niet bekend, omdat, naar de bekentenis zelve der Hottentotten, zyne wilde geaartheid hem van alle plaatſen, die door menſchen bezogt worden, verwydert, en zyne ſnelheid onttrekt hem ſchielyk aan elks gezicht. Deze byzonderheden, voegt 'er de Hr. Venerosi by, zyn door den Hr. Bergh, Fiskaal van de Kaap, verſchaft (*b*).

(*a*) *Gnou* moet, door de *gn* in een te laaten ſmelten, uitgeſproken worden als *niou*.

(*b*) Brief van den Hr. Vicomte Venerosi Pesciolini, aan den Hr. de Buffon, gedateerd van Port-Louis, 27 Febr. 1775. Men vindt ook in de tweede reis van Kapitein Cook, *Tom. I. pag.* 80, het volgende wegens dit dier gemeld. „ Daar is eene andere ſoort van „ wilde ſtier, door de inwooneren *gnoo* genaamd; deszelfs hoornen zyn dun; hy heeft maanen en hair op de neus, en door de kleinheid zyner beenen gelykt hy meer naar een paard „ of een antilope, dan naar een runddier."

Men ziet, dat dit dier zeer opmerkelyk is, niet ſlegts door zyne grootte, maar ook door de ſchoonheid van zyne geſtalte, door de maanen, die het langs den geheelen hals heeft, door zyn langen gevulden ſtaart, en door verſcheiden andere karakters, die het gedeeltelyk tot het paard, en gedeeltelyk tot het runddier brengen; wy zullen het den naam van *gnou* laaten behouden (dewelke als *niou* moet uitgeſproken worden); dezen naam heeft hy in zyn geboorteland, en wy kennen hem onder denzelven meer dan onder dien van *feva-heda*, want, zie hier wat de Hr. FORSTER my daarvan ſchryft.

Men vindt aan de Kaap de Goede-hoop drie ſoorten van runderen; 1. ons gemeen Europiſch runddier, 2. den buffel, welken ik geene gelegenheid gehad heb te beſchryven, en die veel overeenkomſt met den Europiſchen buffel heeft: 3. den gnou: dit laatſte dier is niet dan op honderd tagtig, of twee honderd mylen van de Kaap gevonden, binnen in de landen van Afrika; men heeft tweemaal gepoogd een dezer dieren naar Holland te zenden, maar zy zyn onder weg geſtorven (*c*). Ik heb een wyfje van deze ſoort gezien in 1775; het was drie jaar oud; het was door eenen Europiſchen inwooner van de Kaap opgevoed, waarvan de woonplaats honderd en zeſtig mylen van de eigenlyke Kolonie of de ſtad af was; die man hadt haar zeer jong gevangen met een jong mannetje van dezelfde ſoort; hy voedde hen beiden op, en bragt hen naar de Kaap, om hen aan den Gouverneur aan te bieden. Dit jong wyfje, dat tam was, wierdt in een ſtal gehouden, en met roggenbrood en koolsbladen gevoed; zy was niet volkomen zo groot als het mannetje van dezelfde dragt: haar drek was gelyk die van gemeene koeijen; zy duldde niet gaarne de ſtreelingen of zelfs het aanraaken van menſchen, en, ſchoon zeer tam, ſtoot zy echter met de hoornen, en ſlaat met de voeten; wy hadden ongemeen veel moeite om de maaten te neemen, uit hoofde van haare onwilligheid en weêrbarſtige beweegingen. Men heeft ons gezegd, dat de mannetjes-gnou in zyn wilden ſtaat zo woeſt en weêrbarſtig is als de buffel, ſchoon hy veel minder ſterkte heeft; het jonge wyfje, daar wy ſtraks van ſpraken, was vry zachtaartig; het liet nooit haar geluid hooren; zy herkaauwde gelyk de runderen; zy wandelde gaarne op het *Baſſecour*, zo het weder niet al te heet was, want geduurende de groote hitte zogt zy de ſchaduwe of begaf zig naar haar ſtal.

Deze wyfjes-gnou hadt de grootte van een damhert, of liever van een ezel; zy was aan de ſchoft veertig en een half duim, engelſche maat, hoog, en wat laager by de agterpooten, alwaar zy maar negen-en-dertig duimen konde haalen; het hoofd was groot, naar evenredigheid van 't lighaam, hebbende vyftien en een half duim lengte, van de ooren af tot aan het einde van den ſmoel; maar het was aan de beide zyden zamengedrukt, en van vooren gezien, vertoonde het zig ſmal. De muil was vierkant, en de neusgaten hadden de figuur van een halve maan; daar waren in het onderſte kaakbeen agt ſnytanden, in de gedaante gelyk aan die van het gemeene runddier. De oogen waren veel van malkanderen verwyderd, en op de zyden van het voorhoofdsbeen geplaatſt: zy waren groot, van eene zwart-bruine kleur, en ſcheenen een voorkomen van woeſtheid en kwaadaartigheid te hebben, welke echter door de opvoeding en den ſtaat van huislykheid

(*c*) Men ziet uit het byvoegzel, 't welk de Hr. ALLAMAND heeft laaten drukken, in het XVde Deel van dit Werk, dat één dezer dieren leevende is aangekomen in de dierengaarde van den Prins van Oranje, alwaar de Hr. ALLAMAND het heeft beſchreeven, en laaten aftekenen.

in het dier getemd en geleenigd waren. De ooren waren van omtrent vyf en een half duim lengte, en van eene gelyke figuur als die der gemeene runderen. De lengte der hoornen was van agttien duim, over hunne kromte gemeeten. Hunne gedaante was rolrond, en hunne kleur zwart. Het lighaam was ronder dan dat der runderen: de ruggraad was niet hoog, en derhalven niet ſterk zichtbaar, zodat het lighaam van den gnou in gedaante veel naar dat van het paard geleek. De ſchouders waren wel geſpierd, en de dyen en beenen minder vleezig en fyner dan die van het runddier. Het kruis was wat gerekt en verheven, maar geplat naar den ſtaart, gelyk dat van het paard. De voeten waren ligt en dun; zy hadden elk twee hoeven, die puntig naar vooren uitliepen, aan de zyden rond waren, en eene zwarte kleur hadden. De ſtaart was vyf en-twintig duimen lang, daar onder begreepen het lange hair aan deszelfs einde.

Het geheele lighaam was bedekt met een kort en glad hair, in kleur gelyk aan dat van het hert. Van den ſmoel af tot aan de hoogte der oogen, hadt dit dier lang ruw hair, dat opſtondt als borſtels, en waardoor genoegzaam dit geheel gedeelte omringd wierdt. Van de hoornen af tot aan den ſchoft, was 'er een ſoort van paarde-maanen, geformeerd van lange hairen, welker wortels witachtig waren, en de punten zwart of bruin. Onder den hals zag men eene anderen band van lang hair, dat zig verlengde van de voorſte beenen af tot aan de lange witte hairen van de onderſte lip; en onder den buik was een bos van zeer lang hair by de navel; de oogleden waren voorzien van zwart-bruin hair, en de oogen waren rondom omgeeven van zeer ſterke hairen van een witte kleur.

Ik moet by deze beſchryving, welke de Hr. Forster my wel heeft willen mededeelen, de waarneemingen voegen, welken de Hr. Allamand, omtrent dit dier, terwyl hy het leevende onder het oog hadt, gedaan heeft.

Zie het XVde Deel, blz. 190, van dit Werk, uit het welk de Hr. de Buffon *het artykel van de gnou heeft overgenomen, en hier geplaatſt.*

Ik heb by deze beſchryving niets by te voegen, nog daarvan af te ſnyden, gelyk ook niet aan de verſtandige aanmerkingen van den Hr. Allamand; ik moet zelfs myne Leezers berichten, dat de tekening, die by de Hollandſche uitgave van myn Werk gevoegd is, my toeſchynt overeenkomſtiger met de Natuur te zyn, dan die, welke ik gegeeven had. De hoornen inzonderheid, ſchynen in de myne niet wél vertoond te zyn, en de gordel van hair, welken het dier rondom den ſmoel heeft, ſchynt my gemaakt te zyn, zodat men meer vertrouwen mag ſtellen op de afbeelding van den Hr. Allamand dan op de myne.

DE NIL-GAUT.

Dit is het dier, dat door verſcheiden Reisbeſchryvers genoemd is, *graauw runddier van den Mogol*, ſchoon het in verſcheiden ſtreeken van Indië onder den naam van *nil-gaut* bekend is: wy hebben het mannetje en het wyfje leevende gezien in het Koninglyk paleis de la Muette, alwaar men hen nog tegenwoordig (juny 1774) onderhoudt, en waar men hun eene volkomen vryheid geeft. Wy hebben hen beiden naar 't leeven laaten aftekenen, *zie Pl. XIII en XIV.*

Schoon de nil-gaut in den hals en den kop wat van 't hert heeft, en naar het runddier een weinig in de hoornen en den ſtaart gelykt, is hy evenwel van die beide ſoorten verder verwyderd dan van de gazelles of groote geiten: de heete klimaaten van Aſia en Afrika zyn die, alwaar de groote ſoorten van de gazelles en geiten meeſt vermenigvuldigd zyn; men vindt in dezelfde ſtreeken, of niet verre van dezelve, den condoma, den bubal, den koba, en den nil-gaut, die hier in aanmerking komt.

De ſoort van baard, welken hy aan den hals en de borſt heeft, de geſchiktheid van zyn voet en van zyne hoeven, verſcheiden andere overeenkomſten van maakzel met de groote geiten, doen hem meer tot dit gezin naderen dan tot dat der herten of runderen, en onder de dieren van Europa is het de gems, waarmede men hem beter dan met eenig ander dier kan vergelyken; maar in der waarheid is de nil-gaut de eenigſte van zyne ſoort, en van eene byzondere ſoort, die noch tot die van het runddier, noch van het hert, noch van de geit, noch van de gazelle, noch van de gems, behoort, en daar naar alleenlyk gelykt in eenige afzonderlyke overeenkomſten. Hy heeft, even als alle deze dieren, het vermogen van herkaauwen; hy loopt onbevallig, en niet zo goed als het hert, ſchoon zyn kop en hals even ligt zyn; maar zyn beenen zyn zwaarer en ongelyker in hoogte, zynde de agterſte aanmerkelyk korter dan de voorſte. Hy draagt den ſtaart onder het loopen regt agteruit, en houdt denzelven in de laagte en beneden, terwyl hy in ruſt is. Het mannetje heeft hoornen, en het wyfje heeft die niet; het geen hetzelve nog meer tot het geſlacht der geiten doet naderen, waaronder het wyfje gemeenlyk geene hoornen heeft; die van den nil-gaut zyn hol, en vallen niet af, gelyk die der herten, der damherten, en rheebokken; een kenmerk, dat hem van dit geſlacht van dieren volſtrektlyk afſcheidt. Dewyl hy komt van een land alwaar de hitte grooter is dan in ons klimaat, zal het miſſchien moeijelyk zyn om hem hier te doen voortteelen; ſchoon dit evenwel eene goede zaak, niet ſlegts voor de Natuurlyke Hiſtorie, maar ook voor onmiddelyk gebruik, zou zyn, omdat dit dier, ſchoon leevendig en zwervende, gelyk de geiten, zachtaartig genoeg is om zig door den menſch te laa-

ten bestieren, en zo wel als de geiten, eetbaar vleesch, goed smeer, en vaster en dikker leder dan dat der geiten en bokken is, zou verschaffen. Het wyfje is thans bruiner dan het mannetje, en schynt jonger, maar zy zal misschien in meerderen ouderdom dezelfde graauwe kleur krygen.

Zie hier de beschryving, welke ik van deze dieren gemaakt heb, met den Hr. de Seve, die dezelve heeft afgetekend. Het mannetje was van grootte als een hert van middelbaare gestalte; de hoornen waren slegts zes duimen lang, en hadden twee duimen en negen lynen aan de basis; daar waren geene snytanden in het bovenste kaakbeen; die van het onderste waren breed en niet lang; daar was eene soort van ledige ruimte tusschen deze tanden en de baktanden: het achterstel is by het mannetje laager dan het voorstel, en men ziet eene soort van bult of verhevenheid op de schouders; en deze plaats is voorzien van kleine maanen, die op de kruin van 't hoofd beginnen, en op 't midden van den rug eindigen. Op de borst is een bos lang zwart hair; het hair van het geheele lighaam is lei-kleurig, maar op den kop is het hair meer vaal, met graauwachtig vermengd, en de omtrek der oogen is voorzien met helder vaal hair, met eene kleine witte vlak in den hoek van elk oog; het bovenste van de neus is bruin; de neusgaten zyn zwart, met een witte streep aan de zyden; de ooren zyn groot en breed, naar het einde met drie zwarte banden gestreept. Het uitwendige van het oor is rosachtig-graauw, met een witte vlak aan 't einde. De kruin des hoofds is voorzien van zwart hair, gemengd met bruin, dat boven op het voorhoofd eene soort van hoefyzer maakt; daar is onder den hals by de keel eene groote witte vlak; de buik is lei-graauw, gelyk het lighaam. De voorste beenen en de dyen zyn zwart aan den buitenkant, en aan de binnenzyde donkerer graauw dan het geheele lighaam. De voet is kort, en gelykt naar dien van 't hert; de hoeven zyn zwart; daar is op de buitenzyde der voorste voeten een witte vlak, en aan de binnenzyde twee andere vlakken van dezelfde kleur. De achterste beenen zyn veel sterker dan de voorste; zy zyn bedekt met zwartagtige hairen, met twee groote witte vlakken op de voeten, zo wel van buiten als van binnen, en laager zyn 'er groote kastanje-bruine hairen, die eene gefriseerde bos maaken. De staart is leikleurig-graauw in het midden, en wit op de zyden; hy eindigt in een kwast van lang zwart hair; het bovenste gedeelte is naakt vel; de witte hairen van de zyden zyn zeer lang, en liggen niet op het vel neder, gelyk die der andere deelen van het lighaam; zy strekken zig in tegendeel in eene rechte lyn ter wederzyden uit; de scheede van de roede is weinig zichtbaar, en men heeft waargenomen, dat de pis-worp, of de straal, die de pis-loozing maakt, zeer klein is in het mannetje.

Daar is in de *Ecole Vétérinaire* een opgezet vel van een dezer dieren, dat niet overeenkomt met het geen ik beschreeven heb; het verschilt in de kleur van het hair, die bruiner is, en in de hoornen, die dikker zyn aan hunne basis, en echter minder groot, als hebbende slegts vier en een half duim lengte.

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE NILGAUT MALE.

De Seve del. *O. de Vries Sc.*

LE NILGAUT FEMELLE.

Het wyfje van den nil-gaut, die in de dierengaarde van la Muette was, is in de maand october 1774 gestorven; zy was kleiner dan het mannetje, en tevens luchtiger, en hooger op de beenen. Haare kleur was rosachtig, vermengd met hairen van een bleek-vaal, en hairen van ros-bruin, terwyl het hair van het mannetje in 't algemeen lei-kleurig was. Het grootst verschil dat 'er tusschen dit wyfje en haar mannetje plaats hadt, was in het achterstel, 't welk zy hooger hadt dan het voorstel, terwyl het tegendeel in het mannetje plaats hadt; en dit verschil zoude zig wel tot dit individueel dier alleen bepaalen kunnen, en niet in de geheele soort gevonden worden. Voor het overige geleeken dit mannetje en dit wyfje in alle uiterlyke kenmerken, en zelfs in de vlakken, naar malkanderen: zy scheenen zeer aan malkanderen verknogt te zyn; zy likten malkander dikwyls, en schoon zy in het park in volle vryheid waren, scheidden zy zig evenwel maar zelden van malkanderen, en verlieten den anderen nooit voor langen tyd.

De Hr. WILLIAM HUNTER, Geneesheer en Lid van de Maatschappy te Londen, heeft in de *Philosophische Transacties*, *Vol. LXI*, voor het jaar 1771, *blz.* 170, een memorie over den nil-gaut gegeeven, met eene vry goede afbeelding. De Hr. LA ROY, van de Akademie der Weetenschappen te Parys, heeft daarvan eene naauwkeurige overzetting gemaakt, en ik heb gemeend den liefhebberen van de Natuurlyke Historie vermaak te zullen doen met dezelve hier by te voegen; en wel te meer, omdat de Hr. HUNTER dit dier van veel nader by heeft waargenomen, dan ik in staat ben geweest te doen.

Men moet, zegt de Hr. HUNTER, onder de rykdommen, die ons in deze laatste tyden, uit de Indiën zyn overgebragt, ook betrekken een schoon dier, de nylghau; het is zeer te wenschen, dat het zig in Engeland moge voortplanten, als wanneer het een van onze nuttigste dieren zoude kunnen worden, of ten minsten een van die, welke onze landeryen meest versieren. Het is grooter dan eenige der herkaauwende dieren onder ons, het runddier alleen uitgezonderd; daar is alle reden van te denken, dat men het vleesch van dit dier uitmuntend zal vinden; en zo hy tam genoeg kan gemaakt worden om zig aan den arbeid te gewennen, is 'er alle waarschynlykheid, dat zyne sterkte en zyne groote snelheid met voordeel zullen kunnen gebruikt worden.

De naauwkeurige afbeeldingen dezer dieren, geeven veel netter denkbeelden van dezelve dan de bloote beschryvingen; elk die het oog slaat op de afbeelding, welke door den Hr. STUBLO, dien uitmuntenden tekenaar van dieren, onder myn oog, van dit dier gemaakt is, zal nooit in twyfel staan van den nyl-ghau te herkennen, waar hy denzelven ook moge aantreffen. Ik zal evenwel de beschryving van dit dier beproeven, daar vervolgens byvoegende alles wat ik van deszelfs Historie heb kunnen te weeten krygen. Dit verslag zal niet zeer naauwkeurig zyn, maar de Natuurbeschouwers zullen een soort van vermaak hebben, in ten minsten iets te verneemen van 't geen dit schoon dier betreft, waarvan wy tot hiertoe noch beschryvingen, noch afbeeldingen gehad hebben.

De mannetjes-nyl-ghau trof my op het eerste gezicht, als zynde van eene middelsoort tusschen den stier en het hert, tennaastenby, als wy zullen onderstellen dat een dier zoude zyn, dat van deze twee soorten van dieren ware voortgeko-

men; want hy is zo veel kleiner dan den eersten als hy grooter is dan het laatste; en men vindt in zyne geheele gestalte eene groote vermenging van gelykheid met alle beiden: zyn lighaam, zyne hoornen, en zyn staart, gelyken vry veel naar die van den stier; en zyn kop, zyn hals, en zyne beenen naderen veel tot die van het hert.

De kleur is in 't algemeen aschgraauw of graauw, naar de vermenging van de zwarte en witte hairen; de meesten dezer hairen zyn half zwart en half wit; het witte gedeelte is aan den wortel. De kleur der beenen is donkerer dan die van het lighaam; men kan hetzelfde van het hoofd zeggen, met deze byzonderheid, dat de donkerer kleur daar niet algemeen is, maar alleenlyk op eenige deelen heerscht, die byna geheel zwart zyn; op eenige andere plaatsen, waarvan wy laager zullen spreeken, is het hair van eene schoone witte kleur.

De romp, de hoogte van zyn rug, alwaar eene kleine verhevenheid is boven het schouderblad, is van vier voet, één duim, engelsche maat, en aan het verhevenste gedeelte, onmiddelyk agter de lendenen, is deze hoogte slegts van vier voet. De lengte van den rug in het algemeen, van ter zyde gezien, van het begin van den hals af tot aan den oorsprong van den staart, is van omtrent vier voeten, het geen tennaastenby de hoogte van het dier is, zodat zyn rug, en zyne leden, van ter zyde gezien, terwyl zyne beenen evenwydig staan, drie lynen of zyden van een vierkant uitmaaken, waarvan de grond, daar hy op staat, de vierde zyde maakt Hy heeft vier voeten en tien duimen omtreks, onmiddelyk agter de schouders, en iets meer voor de achterste beenen, maar die laatste afmeeting moet, gelyk men zig ligtelyk kan verbeelden, veel verschillen naar dat het dier veel of weinig gegeeten heeft.

Het hair op het lighaam is in 't algemeen yler, sterker, en styver, dan dat van het runddier; onder den buik en op de bovenste gedeelten der spieren is het langer en zachter dan in de zyden en op den rug. Den geheelen hals en ruggegraat langs tot aan het achterste gedeelte van de verhevenheid, die boven de schouderbladen is, is het hair zwarter, langer, en meer opgezet, maakende eene soort van korte, yle, en verhevene maanen. De navel- en onderbuiks-streeken, het binnenst van de dyen, en alle de deelen, die door den staart bedekt worden, zyn wit; de voorhuid wordt niet door een kwastje hair getekent, en dezelve springt niet verre uit.

De zaadballen zyn langwerpig en hangende, gelyk by den stier. De staart daalt tot op twee duimen boven het hielbeen; deszelfs uiterste is versierd met lang zwart hair, gelyk ook met eenige witte hairen, byzonderlyk aan de zyde van het binnengedeelte; de staart is aan die binnenzyde niet van hair voorzien, uitgezonderd, gelyk gezegd is, naar het einde, maar ter rechter- en ter slinkerzyde is 'er een boordzel van lang wit hair.

De beenen zyn dun, naar evenredigheid van hunne lengte, niet wel zo dun als die van onze herten, maar dunner dan die van onze stieren. De voorste beenen zyn wat meer dan twee voeten en zeven duimen lang; daar is een witte vlak op het voorste gedeelte van elken voet, byna onmiddelyk boven elke hoeve, en eene andere kleinere witte vlak voor de pyp, en boven elke dezer vlakken is een opmerkelyk kwastje van lang wit hair, dat rondom loopt als hangende krullen. De hoeven van de voorste voeten schynen al te lang te zyn; deze byzonderheid was zeer opmerkelyk in elk der nyl-ghaus, welken ik gezien heb; men giste evenwel, dat dit wel mogt veroorzaakt zyn, omdat deze dieren waren opgesloten geweest, en deze hoeven, in het gestorven dier onderzoekende, oordeelde ik de gissing gegrond te zyn.

De

De hals is lang en dun, gelyk die van het hert; daar is aan de keel eene fraaije vlak, van wit hair, in de gedaante van een fchild; en laager; by het begin van de ronding van den hals, is 'er een bosje van lang zwart hair, in de gedaante van baard.

Het hoofd is lang en dun; zyne lengte, van de hoornen af tot aan het einde van de neus, is omtrent van een voet, twee en drie vierde duimen. Het fchutzel, 't welk de neusgaten affcheidt, was doorboord, om daar een touw of teugel door te brengen, volgens de gewoonte der Oofterlingen, om het vee vaft te houden en te leiden.

De fplyting van den mond is lang, en het onderft kaakbeen is wit; in den geheelen omtrek van deze fplyting is het bovenft kaakbeen niet wit dan by de neusgaten.

Daar zyn zes maaltanden ter wederzyden der kaakbeenen, en agt fnytanden in het onderfte kaakbeen. De eerfte der fnytanden is zeer breed, en de andere zyn, naar evenredigheid, kleiner, naar dat zy meer voorwaards of agterwaards geplaatft zyn.

De oogen zyn in 't algemeen van eene donkere kleur, want het geheele gedeelte van het vlies, 't geen men zien kan, is van deze kleur; van ter zyde gezien, fchynt het hoornachtig vlies, gelyk ook alles wat men daardoor ziet, blaauw, als gebruineerd ftaal. De oogappel is eirond, en, in het dwarfch, langwerpig, en het kroontje is byna zwart.

De ooren zyn groot en fchoon; zy zyn meer dan zeven duimen lang, en worden naar hun einde zeer veel breeder; zy zyn wit aan den rand en van binnen, behalven ter plaatfe alwaar twee zwarte ftreepen het hol der ooren tekenen.

De hoornen zyn zeven duimen lang; zy hebben zes duimen omtreks by hunnen oorfprong, en verminderen trapsgewyze; zy loopen uit in een weeken punt; zy hebben aan hunnen oorfprong drie platte zyden, door even veel hoeken afgefcheiden; een dezer hoeken is vooraan de hoornen, en bygevolg maakt een der platte zyden het achterfte gedeelte; maar die driehoekige gedaante vermindert allengs, en verlieft zig aan het einde. Daar zyn op de bafis aan den oorfprong der hoornen, ligte plooijen, of kringswyze rimpels, waarvan het getal aan den ouderdom van het dier beantwoordt. De hoorn, van de bafis af tot boven toe, is effen, en het einde, is van eene zeer donkere kleur. Deze hoornen verheffen zig opwaards, en loopen tevens voorwaards uit, maakende een zeer flompen hoek met het voorhoofd of het gelaat; zy zyn ligtlyk gekromd; de holrondte is binnenwaards, en een weinig naar vooren; hun afftand aan hunnen oorfprong is van drie en een vierde duim; aan hunnen top van zes en een vierde duim, en in het midden gemeeten, is de afftand van wat minder dan zes voeten.

Het voedzel van dit dier is ook wel haver, dog die eet hy niet greetig; meer houdt hy van gras en hooi (*a*); maar het geen hy ook boven dezen verkieft, is tarwenbrood, dat hy altyd als eene lekkerny aanneemt: wanneer hy dorftig is drinkt hy tot agt pinten waters.

Zyne meft heeft de gedaante van kleine ronde balletjes, van grootte als een muskaat-noot

Wat zyne zeden betreft; fchoon men verhaalt heeft dat hy ten uiterften woeft ware, heb ik echter, zo lang ik hem onder myn opzicht gehad heb, bevonden, dat het een zeer zachtaartig dier was, en dat hy 'er op gefteld fcheen te zyn, dat

(*a*) De Generaal CARNAT bericht my, dat men geen hooi in Indiën maakt; dat de paarden daar gevoed worden met verfch gemaaid gras, en met een graan van het geflacht der peulvruchten, die men *gram* noemt.

men zig gemeenzaam met hem maakte, lekkende altyd de handen van hun, die hem liefkoosden, of die hem brood aanboden, en hebbende nooit gepoogd zig van zyne wapenen te bedienen om een eenig mensch te kwetsen. Het zintuig van den reuk, in dit dier, is zeer fyn, en schynt het zelve in alle zyne beweegingen te bestieren; wanneer eenige persoonen hem naderen, beriekt hy hen, onder het maken van een zeker geluid; hy deedt het zelfde wanneer men hem drinken of eeten bragt; en hy was zo ligt geraakt door eenige buitengewoone of verdachte reuk, dat hy het brood, 't welk ik hem aanbood, niet wilde aanneemen, indien myne hand, olie, terpentyn, of eenig geestryk vocht hadt aangeraakt (*b*).

Zyne wyze van vechten is zeer zonderling: Mylord Clive heeft dezelve in twee mannetjes waargenomen, die in een kleinen omtrek waren besloten geweest; hy heeft my dezelve op de volgende wyze verhaald. „ Terwyl zy nog op een „ grooten afstand van malkander waren, bereidden zy zig tot het gevecht, met „ op hunne kniën te vallen, en naderden tot malkanderen, met een vry snellen „ tred, gedaurig op de kniën voortgaande: wanneer zy op eenige stappen by „ malkander gekomen waren, deeden zy een sprong, de eene tegen den anderen.”

Geduurende al den tyd, dat ik 'er twee in myn stal had, bemerkte ik, dat, zo dikwyls ik hen wilde aanraaken, zy op hunne voorste kniën vielen, het geen hun zelfs somtyds gebeurde, wanneer ik voor hun ging; maar, dewyl zy nooit op my aansprongen, was ik zo verre af van te denken, dat deze houding hunnen toorn aankondigde, of eene geschiktheid tot vechten te kennen gaf, dat ik dezelve integendeel beschouwde als eene uitdrukking van vreesachtigheid of groote zachtaartigheid, of zelfs van nederigheid (*c*).

Het wyfje verschilt zo zeer van het mannetje, dat men het naauwlyks zoude gelooven van dezelfde soort te zyn: het is veel kleiner; het gelykt in gestalte en in haare geelachtige kleur, naar eene hinde, en heeft geene hoornen; zy heeft vier speenen, en, men denkt, dat zy negen maanden draagt: somtyds brengt zy twee jongen voort, maar de meeste reizen slegts een. De mannetjes-nyl-ghaut, nog jong zynde, gelykt in kleur veel naar het wyfje, en bygevolg naar een jong hert.

Wat de soort aangaat, moet ik aanmerken, dat, wanneer men ons een nieuw dier vertoont, het dikwyls zeer moeijelyk, en somtyds zelfs onmogelyk is, deszelfs soort alleen door de uitwendige kenmerken te bepaalen, maar, nadat dit dier door een bekwaam Ontleedkundigen geopend is, bepaalt zig deze vraag, door de vergelykende ontleedkunde, doorgaans met zekerheid.

(*b*) De Generaal Carnat bericht in eenige waarneemingen over dit onderwerp, welken hy my wel heeft willen mededeelen, dat alle de dieren van de soort van het hert, den reuk zeer fyn hebben; dat hy dikwyls heeft waargenomen, dat de tamme herten, waaraan men dikwyls brood geeft, wanneer men hun een stuk aanbiedt, daarvan gebeeten is, daar niet aanraaken zullen; dat hy dezelfde waarneeming heeft gedaan op eene zeer schoone geit, die hem in zyne meeste veldtogten in Indiën vergezelde, en die hem melk verschafte; en welke hy tot erkentenis haarer diensten met zig naar Engeland hadt genomen.

(*c*) Men kan de onversaagdheid en sterkte, waarmede hy zig op eenig voorwerp werpt, opmaaken uit de volgende byzonderheid van een der schoonste van deze dieren, dat men in Engeland gezien heeft; men mag zelfs onderstellen, dat de schok, welken hy by deze gelegenheid kreeg, de oorzaak was van zyn dood, die kort daarna voorviel. Een arme daghuurder, niet weetende dat het dier zo digt by hem was, en niet bedoelende hetzelve te tergen, meende geen gevaar te loopen met de palissaden van het park van buiten te naderen. De nyl-ghaut echter werpt zig met de snelheid van een bliksem, en met zo veel geweld op de palissaden, dat hy een op verscheiden plaatsen brak, en een zyner hoornen tot onderen toe daar by verloor. Uit dit voorval, en naauwkeuriger berichten, bevond ik, dat dit dier woest is in den bronstyd, hoe zacht en tam het op andere tyden moge zyn.

Naar de uiterlyke kenmerken alleen vermoedde ik, of liever, geloofde ik, dat de nyl-ghaut een byzonder dier ware, van eene byzondere foort; eenigen myner vrienden namen het voor een hert, maar ik was overtuigd, dat het niet van dat geflacht ware, door het blyven zyner hoornen, die niet afvielen. Anderen dachten, dat het eene antilope ware, maar de hoornen en de lighaams-grootte van het dier, deeden my wederom denken, dat het geene was; en het hadt zo veel overeenkomft van geftalte, vooral het wyfje, met het hert, dat ik het niet konde befchouwen als van het zelfde geflacht met den ftier. In den bronstyd zettede men een dezer mannetjes-nyl-ghaut by eene hinde, maar men befpeurde geene drift, noch zelfs de minfte byzondere oplettendheid tusfchen deze twee dieren: eindelyk een dezer dieren geftorven zynde, wierdt ik door myn broeder, die het ontleedde, en die byna alle de viervoetige dieren ontleed heeft, met zekerheid onderricht, dat de nyl-ghaut een dier van eene nieuwe foort is (*d*).

Verfcheiden dezer dieren, mannetjes en wyfjes, zyn, federt eenige jaaren, naar Engeland gebragt. De eerfte wierden van Bombay ten gefchenke aan Lord CLIVE gezonden; zy kwamen over in de maand van auguftus 1767; zy waren een mannetje en een wyfje, en zy bleeven in dit land jaarlyks voortteelen; en eenigen tyd daarna bragt men weder twee anderen, die aan de Koningin wierden aangeboden, en deze Vorftin, fteeds geneigd om alle foorten van opmerkelyke en nuttige onderzoekingen in de Natuurlyke Hiftorie te bevorderen, liet my verlof geeven om hen eenigen tyd te komen befchouwen, waardoor ik in ftaat raakte om hen niet alleen te kunnen befchryven, en 'er eene naauwkeurige tekening van te krygen, maar ook, om het dier, toen het geftorven was, met behulp van myn broeder, te kunnen ontleeden, en 'er het vel en het geraamte van te bewaaren. Mylord CLIVE heeft de goedheid gehad van my alle de ophelderingen te geeven, welken hy in ftaat was te verzamelen, om 'er de hiftorie van op te maken, gelyk ook de Generaal CARNAT, en eenige andere perfoonen, het hunne daaraan hebben toegebragt.

Deze dieren worden als zeldzaamheden befchouwd in alle de veftingen, welken wy in de Indiën hebben; zy worden uit de binnenfte deelen des lands aangevoerd, ten gefchenke voor de Nababs en andere Heeren van hoogen rang: Lord CLIVE, de Generaal CARNAT, de Hr. WALSH, de Hr. WATTS, en verfcheiden anderen, die een groot gedeelte van Indiën gezien hebben, hebben my allen gezegd, dat zy dit dier nooit wild gezien hebben. BERNIER, voor zo verre ik heb kunnen ontdekken, is de eenigfte Schryver die daar gewag van maakt (*e*). In het IVde Deel zyner memories geeft hy het verflag van twee reizen, welken hy in 1664 gedaan heeft, van Dehli tot Cachemire, met den Mogolfchen Keizer AURENGZEB, die zig naar dit aardfch paradys, zo als de Indiaanen het aanmerken,

(*d*) De Hr. PENANT, wiens zucht voor de Natuurlyke Hiftorie het vermaak vergroot van een onafhangelyk fortuin te genieten, maakt, in de *Synopfis*, welke hy heeft uitgegeeven, na dat dit gefchrift vervaardigd is, van dit dier, (met den witten voet, *pag.* 207), eene foort van antilope; maar tegenwoordig denkt hy, dat het tot een ander geflacht behoort, en zal het dus, in de op handen zynde uitgave van zyne *Synopfis*, eene andere plaats geeven.

(*e*) Sedert ik dit gefchrift geleezen heb, heb ik van Doctor MATY de volgende *note* ontvangen. Ik vind in het IVde Deel van de befchryving van Ooft-Indiën, door VALENTYN, in 1727 in Holland uitgegeeven, op het artykel Batavia, *blz.* 231, deze korte aanduiding. „ Onder de buitengewoone dieren, welken men in 't kafteel houdt, is 'er één „ van grootte en kleur als een Deenfche koe, maar minder zwaar; zyn kop loopt naar „ den mond fpits af; hy is van eene afchgraauwe kleur, en niet minder groot dan de „ eland, wiens naam hy voert: het is een gefchenk door den Mogol gezonden."

begaf, om de zomerhitte te vermyden. Van de jagt fpreekende, die het groot vermaak van den Keizer op deze reis uitmaakte, meldt hy, onder verfcheiden andere dieren, de nyl ghaut, maar, zonder iets meer van dat dier te zeggen, behalven dat de Keizer fomtyds zulk eene menigte daarvan doodde, dat hy 'er geheele vierdeparten van uitdeelde aan zyne Omras, waaruit blykt, dat zy in dezen oord, in grooten getale, en in een wilden ftaat, voor handen moeten geweeft zyn, en dat men derzelver vleefch als zeer goed, en zelfs als eene lekkerny befchouwd moet hebben.

Dit fchynt wel overeentekomen met de zeldzaamheid dezer dieren in Bengale, Madras, en Bombay; Cachemire is eene der noordelykfte provintiën van het gebied van den Mogol, en het was op den togt van Dehli naar deze provintie, dat Bernier den Keizer op dezelven zag jaagen.

De naam van dit dier, of het woord nyl-ghau, (want dit zyn de letters, daar deze naam uit beftaat, voor zo verre die aan het Perfiaanfch beantwoorden), fchoon uitgefproken, als of 'er *neel-gau* gefchreven ware, betekent een blaauwe koe, of liever, een blaauwen ftier, dewyl *ghau* het manlyk uitdrukt. Het mannetje onder deze dieren heeft inderdaad recht op dien naam, niet flegts uit hoofde van zyne gelykheid met den ftier, maar ook door de blaauwachtige tint, die zig in de kleur zyns lighaams duidelyk doet bemerken; maar het is geenzins op dezelfde wyze gefteld met het wyfje, dat veel gelykheid heeft met ons hert, zo wel in kleur als in geftalte. De nil-ghauts, die in Engeland gekomen zyn, zyn bykans allen van Suratte of van Bombay gebragt, en zy fchynen in dat gedeelte van Indiën minder zeldzaam dan in Bengale, het geen grond geeft van te giffen, dat zy wel inboorlingen van de provintie van Guzeratte, eene der weftelykfte provintiën van het gebied van den Mogol, liggende ten noorden van Suratte, en zig tot den Indifchen oceaan uitftrekkende, zoude kunnen zyn.

Een officier, die lang in Indiën gewoond heeft (*f*), heeft derwaards gefchreeven, om alle kundigheden en ophelderingen, welken zyne vrienden wegens dit dier bekomen konden, aan hem te melden; wy hoopen, ingevolge hiervan, toekomende jaar eenige voldoende berichten hieromtrent te ontvangen; fchoon de ingezetenen dier landen, volgens het geen deze officier daarvan getuigt, weinige geneigdheid voor de Natuurlyke Hiftorie, en zelfs in het algemeen voor alle foorten van kundigheid hebben.

De afbeelding van dit dier, in de *Philofophifche Tranfactiës* gegeeven, vergelykende met de tekeningen, welken wy naar het dier zelven gemaakt hebben, in het park van het Kafteel de la Muette, by Parys, hebben wy bemerkt, dat in de Engelfche Plaat de ooren korter zyn, de hoornen wat ftomper, het hair onder het gedeelte van den hals korter, ftyver, en geen kwaft of bosje maakende. In die zelfde afbeelding ziet men niet de kwaft van hair, die op de fpooren der achterfte voeten van het mannetje is; eindelyk, de maanen op den fchoft fchynen ook korter dan in onze tekeningen, maar alle die kleine verfcheidenheden beletten niet dat het dezelfde dieren zyn.

De Hr. Forster fchryft my wegens den nyl-ghaut, dat, fchoon de Hr. Hunter, die 'er de befchryving van gegeeven heeft, gezegd heeft, dat het van eene nieuwe foort is, het echter blykt, dat hy tot de klaffe der antilopes behoort, en dat zyne zeden, en zyne geftalte, vergeleken met eenige van de groote foorten der antilopes, fchynen te bewyzen, dat men 'er hem niet van moeft afzonderen; hy voegt 'er by, dat het dier, door Doctor Parsons be-

(*f*) De Generaal Carnat, aan wien ik ook het voorig artykel wegens den naam van dit dier verfchuldigd ben.

ſchreeven, zekerlyk het zelfde is als de nyl-ghaut, maar hy denkt, dat de Hr. PARSONS de voeten niet wel heeft opgemerkt, want zy zyn gemeenlyk met wit getekend, in allen, welken men ſedert gezien heeft, en hy zegt, gelyk de Hr. HUNTER, dat deze dieren in Engeland hadden voortgeteeld, en dat men zelfs verzekerd hadt, dat 'er een voorbeeld was van een wyfje, dat twee jongen te eener dragt geworpen hadt.

DE CANNA.

Ik kende dit dier in 't eerſt niet dan door zyne hoornen, waarvan ik de beſchryving gegeeven heb in het XIIde Deel, *blz.* 251, *Pl. XLIX*, en ik was vry onzeker, niet ſlegts wegens zyne ſoort, maar ook wegens zyn klimaat, ja zelfs wegens den naam *coudous*, welken het briefje, aan deze hoornen gevoegd, opgaf; maar thans zyn myne twyfelingen verſtrooid, en het is aan den Hr. GORDON, en aan den Hr. ALLAMAND, dat ik de kennis te danken heb van dit dier, een der grootſte van zuidelyk Afrika. Het heeft den naam van canna in de landen der Hottentotten; en zie hier de waarneemingen, welken de gemelde Heeren daarvan hebben uitgegeeven, in den jaare 1781, in een ſupplement van myne Werken.

De Hr. DE BUFFON *heeft hier ingevoegd het artykel van den Canna, dat hiervoor op blz. 7 ſtaat.*

Ik ben van dezelfde gedachte als de Hr. ALLAMAND, en ik erken, dat de Hollandſche naam van *coësdoës*, of *coudou*, blyven moet, aan het dier, 't welk ik *condoma* geheeten heb; omdat die naam coudous verkeerdelyk geſteld is op het briefje der hoornen, welken het thans blykt dat tot den canna behooren.

Vóór dat ik deze aanmerkingen van den Hr. ALLAMAND ontving, had ik dezelfde gedachte, en zie hier wat ik 'er van geſchreeven, en zelfs ter drukperſſe overgegeeven heb.

De Hr. PALLAS noemt dit dier oryx, en ſtelt het onder zyne antilopes; maar die naam ſchynt my kwalyk toegepaſt; ik zou denzelven echter aangenomen hebben, zo ik had kunnen denken, dat dit dier van de Kaap de Goede hoop de oryx der Ouden ware, maar dat is niet waar, en zelfs niet waarſchynlyk. De Hr. PALLAS denkt, dat de Afrikaanſche eland, door KOLBE beſchreeven, het zelfde dier is als dit, en ik ben niet verre af van dit gevoelen, ſchoon ik in het XIIde Deel, *blz.* 200, den eland van KOLBE tot den bubalus betrokken heb; maar het zy, zy inderdaad tot den bubalus of tot den canna behoore, het is zeker, dat de naam van eland zeer verkeerdelyk op hen is toegepaſt, dewyl de eland hoornen heeft, die van binnen gevuld zyn, of uit eene doorgaande houtachtige zelfſtandigheid beſtaan, en jaarlyks afvallen, gelyk die van het hert, terwyl die van het dier dat hier in aanmerking komt, holle en blyvende hoornen heeft, gelyk de runderen en geiten.

En het geen my doet zeggen, dat de naam oryx door den Hr. PALLAS kwalyk op dit dier is toegepaſt, en dat hetzelve de oryx der Ouden niet is, ſteunt ook hier op, dat zy ſlegts niet kenden dan een klein gedeelte van Aſia, en dat gedeelte van Afrika, dat zig langs de Middellandſche Zee uitſtrekt; maar dat dier, waaraan de Hr. PALLAS den naam van oryx geeft, wordt, noch in klein Aſia, noch in Arabie, noch in Egypte, noch in alle de landen van Barbarye en van Mauritanie gevonden; dus heeft men grond van te vermoeden, dat het by de Ouden niet bekend, en derhalven niet benoemd heeft kunnen zyn.

De Hr. FORSTER ſchryft my, dat hy in 1772 in de dierengaarde aan de Kaap de Goede-hoop een wyfje van deze ſoort gezien heeft, dat omtrent vier voeten hoog was, aan de voorſte beenen gemeeten; zy hadt, zegt hy, eene ſoort van maan-hair langs den hals, dat zig tot de ſchouders uitſtrekte, alwaar men ook zeer lang hair zag: daar was een zwarte ſmalle ſtreep op den rug, en de knjën waren van dezelfde zwarte kleur, gelyk ook de neus en de ſmoel: het hair van het lighaam was vaal, en tennaaſtenby gelyk aan dat van 't hert, maar de buik en het binnenſte der beenen was witachtig.

Men zag op de keel van dit wyfje eene dikte of uitpuiling, van grootte als een appel, die geformeerd wierdt door het been van 't ſtrotten-hoofd, dat in deze ſoort van dieren grooter is, en zig meer vertoont dan in alle andere ſoorten.

Dus heeft het wyfje van de canna, zo wel als het mannetje, deze uitpuiling onder de keel, terwyl in de ſoort van onzen Noordſchen eland, het mannetje alleen deze byzonderheid vertoont.

Alle de ſnytanden waren, volgens den Hr. FORSTER, van eene aanmerkelyke breedte, maar de middelſte waren nog breeder dan de andere. De oogen waren levendig en vol vuurs. De lengte der hoornen was van omtrent anderhalf voet, en, om een denkbeeld van derzelver plaatſing te hebben, moet men zig dezelve voorſtellen als een groote V maakende, wanneer men het dier van vooren aanziet, en als malkanderen volmaakt doende verdwynen, terwyl men het dwarſch beſchouwt: die hoornen waren zwart, glad over hunne grootſte lengte, met eenige kringswyze rimpels aan de baſis. Men bemerkt een ſlaauwen rand, die den omtrek der hoornen volgde, recht in zyne richting, en gedraaid in zyne gedaante. De ooren waren breed; de hoeven der voeten zeer klein, naar evenredigheid des lighaams; hunne gedaante was drichoekig, en hunne kleur zwart.

Voor 't overige was dit wyfje zeer tam, en at gaarne brood en koolbladen, en nam die zelfs uit de hand; zy was in haar vierde jaar, en, dewyl zy geen mannetje hadt, en in haaren bronstyd was, ſprong zy op de antilopes, en zelfs op een ſtruisvogel, die in het zelfde park was. Men verzekert, dat deze dieren gevonden worden op de hooge gebergten van het binnengedeelte van de Kaap; zy doen verbaazende ſprongen, en werpen zig over muuren van agt en tien voeten hoogte heen.

DE CONDOMA of COËSDOËS.

Wy geeven hier de beschryving en de afbeelding van den condoma, welken men aan de Kaap de Goede-hoop *coësdoës* noemt; die afbeelding ontbrak aan myn werk; geen volkomen vel van het dier hebbende, konde ik toen niet dan de afbeelding van den kop en van de hoornen geeven, en het is van daar, dat de verzinning met het woord *coësdoës*, of *coudous*, gekomen is, welke wy in het voorgaande artykel verbeterd hebben; maar sedert hebben wy eene welbewaarde huid van dit schoon dier ontvangen.

De Hr. Ridder D'AUVILLARS, Luitenant-Colonel van het Regiment de Cambresis, heeft 'er ook een medegebragt, waarvan de Hr. BROSSE, eerste President van 't Parlement van Dijon, my eene zeer goede beschryving heeft gezonden, die volmaakt overeenkomt met alles wat ik in 't XIIde Deel van den condoma gezegd heb.

Het dier, zegt de Hr. DE BROSSE, wierdt, aan de Kaap de Goede-hoop, in zyn geheel, maar dood, aan den Ridder D'AUVILLARS, door den Hr. BERG, Secretaris van den Hollandschen Raad, vereerd, als komende uit het binnengedeelte van Afrika, en van eene plaats, omtrent honderd mylen van de Kaap verwyderd. Men zeide hem, dat deszelfs naam was *coësdoës*. Drie van deze dieren waren afgezonden, en alle gestorven, het een grooter, het ander kleiner dan dit. Hy liet het zeer naauwkeurig van zyn vel ontblooten, het welk hy naar Frankryk heeft overgebragt. Dit vel was dik genoeg om daar schoenzoolen van te maaken. Ik heb het vel in zyn geheel gezien. Het dier scheen van gestalte te zyn als een klein runddier, maar hooger op zyne pooten; het vel was bedekt met een graauwkleurig hair, dat vry glad was. Daar liep een witte streep langs den ruggraat, waarvan aan wederzyden zes of agt streepen van dezelfde witte kleur dwarsch nederdaalden: daar waren onder de oogen twee witte streepen, als een omgekeerde dak-spar geplaatst, en aan weêrskanten dier streepen waren twee vlakken van dezelfde kleur. Het bovenste gedeelte van den hals was voorzien van lang hair, in de gedaante van maanen, die tot op de schoft nederdaalden. De hoornen, in een rechte lyn gemeeten, waren twee voeten, vyf duimen, zeven lynen, en drie voeten, twee duimen, drie lynen, in hunne drievoudige bogtigheden, naauwkeuriglyk op den doorgaanden rand gemeeten, lang. De tusschenruimte tusschen de hoornen, by hunnen oorsprong, was slegts van een en een half duim, en aan hun einde, van twee voet, zeven duim. Hunne omtrek aan de basis was van agt duimen, drie lynen; zy waren wél gemaakt, verminderden regelmaatig in dikte, terwyl zy verder van hunnen oorsprong af waren, en eindigden in een scherpe punt; zy waren van eene graauwe kleur, glad, en ten opzichte van de zelfstandigheid, vry gelyk aan die van den bok, met eenige rimpelachtigheden omlaag, maar zonder wezendlyke groeven; men konde dezen hoorn tot het einde toe in zyn geheel afneemen: na dat hoornachtig bekleedzel, dat dun en volmaakt uitgehold is, blyft 'er een been over, van kleiner diameter, byna even lang, eveneens gedraaid, van eene geelachtig witte kleur, maar niet geheel glad, van eene slappe zelfstandigheid, weinig vast, wryfbaar, en celachtig. De hoornen der voeten geleeken aan die

van eene jonge koe of veerze van twee jaaren; en de ſtaart was kort, en aan 't einde met vry lang hair bezet (a).

Deze beſchryving, door den Hr. Preſident DE BROSSE gemaakt, is zeer goed; ik heb dezelve vergeleeken met de vellen van dit zelfde dier, welke ik byna in de eigen tyd, voor des Konings kabinet ontving, en ik heb niet gevonden, dat ik daar iets behoefde by te voegen of af te ſnyden.

De Hren. FORSTER, die dit dier leevende gezien hebben, hebben my de volgende berichten medegedeeld. De condoma, of coësdoës, heeft vier voeten hoogte, aan de voorſte beenen gemeeten; de hoornen zyn drie voet en negen duim lang; hunne einden zyn twee voeten, zeven of agt duimen van malkanderen verwyderd; zy zyn graauw, maar witachtig aan de punt; hunne rand volgt alle hunne buigingen of krommingen, en zy zyn een weinig gedrukt, en in een ſchroef- of krul-lyn gedraaid. Het wyfje heeft hoornen even als het mannetje: de ooren zyn breed, en de ſtaart, die ſlegts een half voet lengte heeft, is bruin aan zyn oorſprong, wit in 't midden, en zwart aan 't einde, dat uitloopt in een kwaſt van vry lang hair.

Het hair op het lighaam is doorgaans graauw, en ſomtyds rosachtig; daar is op den rug een witte lyn, die zig tot den ſtaart uitſtrekt; van deze lyn daalen zeven dwarſche ſtreepen van dezelfde witte kleur neder, waarvan zig vier op de dyen, en drie in de zyden vertoonen; in ſommige individu's zyn deze nederdaalende ſtreepen ten getale van agt, en zelfs van negen; by anderen zyn 'er maar zes, maar het getal van zeven heeft meeſt plaats. Op den hals is een lang maan-hair; het voorſte van den kop is zwartachtig, en uit den hoek van elk oog komt een witte lyn, die zig over den ſmoel uitſtrekt: de buik en de voeten zyn blaauwachtig-graauw; en daar zyn traangooten onder de oogen

Deze dieren worden in de binnenlanden van de Kaap de Goede-hoop gevonden; zy gaan niet met benden, gelyk zekere ſoorten van gazelles; zy doen verbaazende ſprongen; men heeft hen eene tralie-deur van tien voeten hoogte zien overſpringen, ſchoon 'er maar weinig ruimte voor was om hunnen ſprong te formeeren. Men kan hen tam maaken en met brood voeden: men heeft 'er verſcheidene in de dierengaarde aan de gemelde Kaap gehad.

Wy zullen by deze waarneemingen nog de beſchryving voegen, welke de Hr. ALLAMAND daarvan gegeeven heeft in het XVde Deel, *blz.* 197, van dit Werk; hy heeft daar eene fraaije afbeelding bygevoegd van een individu, veel grooter dan het geen ik heb laaten aftekenen en graveeren.

Hier laat de Hr. DE BUFFON *volgen het artykel en de afbeelding van den Condoma, 't welk men in ons XVde Deel, blz.* 197, *enz. vindt.*

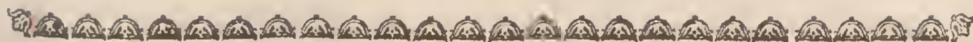
(a) Uittrekzel uit een brief van den Hr. DE BROSSE, Dijon, 3 july 1774.

DE

De Seve del. C. Brouwer Sc.

LE BUBALE.

DE BUBALUS.

Wy geeven hier op *Pl. XV* de afbeelding van den bubalus, die in het XIIde Deel van ons Werk ontbrak. De Hr. Pallas zegt, dit dier leevende gezien te hebben: het is zacht, maar van eene minder bevallige geſtalte, en van een ſterker maakzel dan de andere groote gazelles. Hy heeft zelfs door de zwaarte van den kop, de lengte van den ſtaart, en het maakzel des lighaams, eene vry groote gelykheid met onze veerzen; hy is hooger dan een ezel; hy is verhevener aan het voorſtel dan aan het achterſtel; de tanden zyn allen breed, afgeſneeden, en gelyk; de middelſte zyn evenwel de grootſte: de onderſte lip is zwart, en heeft een knevel of liever een klein kwaſtje zwart hair aan weêrskanten. Daar is op den ſmoel en langs het neusbeen een zwarte ſtreep, op het voorhoofd uitloopende in een bosje hair, voor de hoornen geplaatſt. Het overige van de korte beſchryving van den Hr. Pallas komt met de myne overeen (*a*), en met die van de Heeren van de Akademie der Weetenſchappen (*b*), die dit dier gegeeven hebben onder de benaaming van Barbaryſche koe. Ik zal alleenlyk aanmerken, dat dit dier van alle de gazelles genoeg verſchilt, om het te mogen beſchouwen als eene byzondere ſoort uitmaakende tuſſchen de runderen en de herten, terwyl de gazelles de ſchaduwing maaken tuſſchen de geiten en de herten.

De Hr. Forster vermoedt, dat de bubalus en de koba hetzelfde dier zyn, of dat zy ten minſten tot twee zeer na grenzende ſoorten behooren: hy zegt ook, dat de groote bruine koe, of het hert van de Kaap, hetzelfde dier is; hy heeft het vel medegebragt van één dier gewaande herten van de Kaap, en hy zegt, bevonden te hebben, dat het in alle karakters volmaakt naar den koba geleek. De jagers zeggen, dat deze dieren niet gevonden worden dan diep in de landen van de Kaap, en dat zy nooit met benden trekken: ook zeggen zy, voegt 'er de Hr. Forster by, dat de bubalus vier voeten hoog, en in alles van grootte is als het Europiſch hert, maar dat hy tevens zo bevallig niet is van geſtalte.

Het hair van dit diër is bruin-rood, hetzelve is glad en gegolfd. De buik en de voeten zyn bleeker van kleur. Daar is van de hoornen af tot aan de ſchoft, een zwarte lyn, gelyk ook op het voorſte der beenen, maar op de achterſten wordt deze zwarte lyn aan de kniën afgebroken. Twee andere ſtreepen, van dezelfde kleur, daalen ter wyderzyde van den kop af, van onder de hoornen, tot aan den ſmoel, die ook met zwart geſtreept is: die twee laatſte ſtreepen hebben van boven een witte vlak, die digt

(*a*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 199, *enz.*
(*b*) *Mémoires pour ſervir a l'Hiſtoire des Animaux*, *Vol I. pag.* 205.

by den oorſprong der hoornen geplaatſt is. Daar is op het voorhoofd een kol van hair als een ſtar. Het hair van de kin is zwart, omtrent anderhalf duim lang, en maakt eene ſoort van baard, by welken men een zwarte vlak ziet. De ſtaart loopt uit in een kwaſt van lang hair, van die laatſte kleur, en is meer dan een voet lang. De figuur van de hoornen is volſtrekt gelyk aan die, welke de Hr. DE BUFFON heeft laaten graveeren, en in het XII^de Deel van zyne Natuurlyke Hiſtorie geplaatſt is; zy hebben negentien of twintig ringen, of rimpels, en zyn omtrent twintig duimen lang.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN BUBALUS.

Na dit artykel over den bubalus geſchreeven te hebben, heb ik van den Hr. ALLAMAND de volgende waarneemingen ontvangen, die, het geen ik gezegd heb, beveſtigen; en, dewyl hy by zyne waarneemingen, eene afbeelding, naar het leevende dier getekend, heeft gevoegd; heb ik dezelve overgenomen, als oordeelende dezelve beter dan de voorgaande; gelyk ik dan gemeend heb het geen de Hren. GORDON en ALLAMAND waargenomen, en in de nieuwe ſupplementen by myne hiſtorie der viervoetige dieren geplaatſt hebben.

Hier laat de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Bubalus volgen, 't welk hiervoor op blz.* 10 *ſtaat.*

DE KOBA EN DE KOB.

Ik heb, volgens den Hr. ADANSON, den naam van *koba* gegeeven aan een Afrikaanſch dier, 't welk door eenige Reisbeſchryvers *groote blaauwe koe* genaamd is, en waarvan de ſoort niet verre af is van die van den bubalus; ik heb eveneens den naam van *kob* gegeeven aan een dier wat minder groot, en 't welk de Reisbeſchryvers *kleine bruine koe* geheeten hebben. De koba heeft de grootte van een hert, en nadert by gevolg in dit opzicht tot den bubalus, terwyl de kob niet volkomen zo groot is als een damhert. De Hr. PALLAS zegt, dat van alle de antilopes dit hem voorkomt meeſt aan het geſlacht der herten te grenzen, dewyl het hair gelyk is. Wy hebben de figuur der hoornen van den kob vertoond op de *XXXIVſte Pl.* van het XII^de Deel; zy hebben tennaaſtenby een voet lengte, het welk niet wel overeenkomt met het geen de Hr. PALLAS zegt, als die aan dezelve ſlegts een half voet lengte geeft: en het geen my toeſchynt te bewyzen, dat de Hr. PALLAS deze maat der hoornen niet heeft genomen dan

De Sere del. Bt. de Bakker Sc.

LE BOUC *à longs Sabots*.

op een jong individu, is, dat de Hr. FORSTER my geschreeven heeft, dat hy van de Kaap de Goede-hoop hoornen hadt medegebragt van dit zelfde dier, kob, die van de eigen grootte, en geheel gelyk waren als die, welken ik op *Pl. XXXIV, fig.* 1, van het XII^de Deel, heb doen vertoonen. Hy zegt, dat dit dier eene witte driehoekige vlak hadt onder aan zyne hoornen; dat zyn hair in 't algemeen bruin-rood is; en hy denkt, gelyk ik, dat de kob slegts eene verscheidenheid is van den koba, en dat zy beiden zig niet van de soort van den bubalus verwyderen.

DE GEITEN EN DE SCHAAPEN.

Wy geeven hier op *Pl. XVI* de afbeelding van een bok, waarvan de hoeven een ongemeene aangroeijing gekreegen hadden: dit gebrek, of liever, deze overmaat, is vry gemeen by de bokken en geiten, die zig in de vlakten en vochtige landen onthouden.

Daar zyn geiten, die veel vruchtbaarer zyn dan de anderen, naar haar ras, en het klimaat waar in zy leeven. De Hr. SECRETARY, Ridder van Saint-Louis, te Lillo in Vlaanderen zynde, (in 1773 en 1774), heeft by Mevrouw DENIZET zes schoone jonge geitjes gezien, welken eene geit t'eener dragt geworpen hadt; die zelfde geit hadt in twee voorige dragten tien jongen ter wereld gebragt, en in drie, die daar vóór gingen, hadt zy twaalf geleverd (*a*).

Wylen de Hr. DE LA NUX, myn Correspondent op het eiland Bourbon, heeft my geschreeven, dat 'er ook op dat eiland rassen gevonden worden, die meer dan vyftien jaar bestaan hebben, en die voortgekomen zyn van Fransche geiten en Indiaansche bokken; dat men zig onlangs geiten van Goa hadt verschaft, die zeer klein en zeer vruchtbaar waren, en welken men met die van Frankryk hadt vermengd; deze geiten hebben zig voortgeplant, en zyn zeer sterk toegenomen. Ik heb in het artykel van de muilezels, (*zie XV Deel, blz. 55, enz.*) de proeven gemeld, welken ik ter vermenging van den bok en het schaap gedaan heb, en deze proeven toonen, dat men daar gemaklyk halfslachtigen of vermengden van kan bekomen, die niet veel van de lammeren verschillen dan in de vacht, die eer van hair dan wol is. De Hr. ROEME, van St. Laurent, maakt ten dezen opzichte eene waarneeming, die gegrond kan zyn. Dewyl de soorten der geiten, zegt hy, en die der schaapen, te zamen halfslachtigen voortbrengen, *chabins* genaamd, die met malkanderen verder voortteelen, zoude het kunnen zyn dat die vermenging op den grooten hoop van de soort invloed gehad hebbe, en de oorzaak zy geweest van het uitwerkzel, dat

(*a*) Brief van den Hr. SECRETARY aan den Hr. DE BUFFON, gedagtekend Monflanquin en Agénois, den 4 january 1777.

men aan het klimaat der eilanden heeft toegeſchreeven, op welken de ſoort der geiten de overhand heeft gekreegen boven die der ſchaapen.

Men weet, dat het groot Vlaamſch ſchaap gemeenlyk vier lammeren 's jaars werpt; die groote Vlaamſche ſchaapen komen oorſpronglyk uit Ooſt-Indiën, van waar dezelve voor meer dan honderd jaaren door de Hollanders zyn overgebragt; en men wil, dat in het algemeen opgemerkt wordt, dat de herkaauwende dieren, welken men uit de Indiën naar Europa heeft gevoerd, vruchtbaarer zyn dan de Europiſche raſſen (*b*).

De Hr. Baron DE BOCK heeft de goedheid gehad van my eenige byzonderheden te berichten, welken ik niet wiſt, over de verſcheidenheden van de ſoort der ſchaapen in Europa. Hy ſchryft my, dat 'er drie ſoorten zyn in Moldavie, die der gebergten, die der vlakten, en die der boſſchen; het is moeijelyk.zig de ongelooflyke menigte te verbeelden, welke men van deze dieren aantreft. De Griekſche kooplieden, proviantmeeſters van den Grooten Heer, kogten 'er in het begin van deze eeuw jaarlyks meer dan zeſtien duizend van, welken zy naar Konſtantinopel voerden, eeniglyk ten gebruike van de keuken zyner Hoogheid. Deze ſchaapen worden aan alle andere voorgetrokken, uit hoofde van den goeden ſmaak, en zelfs de lekkerny van hun vleeſch; in de vlakten worden zy veel grooter dan op de bergen, maar zy teelen daar minder voort. Deze twee eerſte ſoorten zyn in ſlaverny gebragt; de derde, welke men boſch-ſchaapen noemt, is ten eenemaale wild; zy zyn ook zeer verſchillende van alle de ſchaapen, die wy kennen. Hunne bovenſte lip is twee duimen grooter dan de onderſte, het geen hen verpligt om achteruitgaande te weiden. De weinige lengte, en het gebrek van buigzaamheid in hunnen hals, belet hen het hoofd naar beide kanten te draaijen. Voor het overige, ſchoon zy zeer korte beenen hebben, laaten zy echter niet na zeer ſnel te loopen, en het is niet dan met groote moeite, dat de honden hen agterhaalen. Zy hebben zulk een fynen reuk, dat zy op den afſtand van eene Duitſche myl, de jagers, of het dier dat hen vervolgt, rieken, en op deze gewaarwording terſtond de vlucht neemen. Deze ſoort wordt op de grenzen van Zevenbergen, zo wel als in de boſſchen van Moldavie, gevonden. Het zyn dieren, die zeer wild zyn, en welken men nog niet in een ſtaat van huislykheid gebragt, doch waarvan men de jongen al een weinig getemd heeft. De inborelingen des lands eeten derzelver vleeſch; hunne wol, met hair gemengd, gelykt naar die bonten, welken wy van Aſtracan krygen.

Het komt my voor, dat deze derde ſoort van ſchaapen, waarvan de Hr. DE BOCK de beſchryving geeft, naar den Prins CANTEMIR, hetzelfde dier is, 't welk ik onder den naam van *ſaïga* heb voorgedraagen, en dat bygevolg in Moldavie en in Zevenbergen gevonden wordt, gelyk in Tartarye en in Siberie.

Wat de twee eerſte ſoorten van ſchaapen betreft, te weeten, die der vlakten en die der bergen; ik vermoede, dat zy véel overeenkomſt hebben met de Wallachyſche ſchaapen, waarvan ik de afbeelding heb gegeeven in het XIde Deel, op *Pl. XXVII* en XXVIII**; des te meer, omdat de Hr. DE BOCK my ſchryft, dat hy, het maakzel dezer Wallachyſche ſchaa-

(*b*) *Inſtructions ſur la maniere de perfectionner les Brebis, par Mr.* HARTSER, *pag.* 40, *& ſuiv.*

pen, op de ſtraksgemelde plaaten, vergeleeken hebbende met zyne beſchryving van het boſch-ſchaap (ſaïga), zy hem voorgekomen zyn geene gelykheid te hebben, maar dat het zeer mogelyk is, dat deze Wallachyſche ſchaapen dezelfde zyn als die, welke op de bergen of in de vlakten van Moldavie gevonden worden (*c*).

Ten opzichte van de Afrikaanſche ſchaapen, of die van de Kaap de Goede-hoop, heeft de Hr. Forster de navolgende byzonderheden waargenomen: de ſchaapen van de Kaap de Goede-hoop gelyken, zegt hy, meeſt naar den Barbaryſchen ram; de Hottentotten hadden evenwel ſchaapen, toen de Hollanders zig daar nederzetteden: die ſchaapen hebben, om zo te ſpreeken, een klomp vet in plaats van ſtaart. De Hollanders bragten naar de Kaap Perſiaanſche ſchaapen, welker ſtaart lang, en tot op een zekeren afſtand van den oorſprong zeer dik is, en vervolgens dun voortloopt tot aan 't einde. De ſchaapen, welken de Hollanders aan de Kaap thans aankweeken, zyn van eene middenſoort tuſſchen de Perſiaanſche ſchaapen en die der Hottentotten; men moet vermoeden, dat het vet, aan den ſtaart dezer dieren, voornaamlyk komt van de hoedanigheid van de weide en het voedzel: na dat dit vet geſmolten is, wordt het nooit weder eene vaſte zelfſtandigheid, gelyk dat van onze Europiſche ſchaapen, maar blyft integendeel altyd vloeibaar, gelyk de olie. De inwooners van de Kaap maaken 'er evenwel gebruik van, door vier deelen van dit vet te vermengen met een gedeelte niervet, het geen eene zelfſtandigheid uitmaakt zo ſtevig als varkens-reuzel, waarvan zy ook byna den ſmaak heeft: de gemeene man ſmeert dezelve op brood, en gebruikt haar verder tot de eigen bedoelingen als de reuzel en de boter.

Alle de landen rondom de Kaap zyn hoog en dor, vervuld van zoutdeeltjes, die door het regenwater aangetrokken, in eene ſoort van kleine mieren, het water van dezelve meer of min brak maaken. De inwooners hebben geen ander zout, dan het geen zy in deze kommen of kleine meiren verzamelen; men weet hoe zeer de ſchaapen het zout beminnen, en hoe veel het zelve toebrengt om hen vet en welvaarende te maaken. Het zout verwekt dorſt, welken zy poogen te leſſchen, door het eeten van vette en ſappige planten, die in deze verheven ſtreeken menigvuldig zyn, gelyk de *ſedum*, de *euphorium*, de *cotyledon*, enz. en het zyn waarſchynlyk die vette planten, die aan hun vet eene verſchillende hoedanigheid geeven van die, welke het van gewoon gras of grasachtige planten bekomt, want deze ſchaapen brengen den geheelen zomer door op bergen, die met deze ſappige planten beſlagen zyn, maar in den herfſt leidt men hen naar laager landen, om daar den winter en de lente door te brengen; dus verliezen de ſchaapen, ſteeds ryklyk gevoed, geduurende den winter, niets van hunne lyvigheid: in de gebergten, vooral in die van de ſtreek welke men *Bokken-land* noemt, zyn het ſlaaven, van Madagaskar gehaald, of uit de Hottentotten genomen, die met eenige groote benden zorg voor deze troepen draagen, en die dezelve beſchutten tegen de hyænas en de leeuwen; deze troepen zyn zeer talryk, en de ſchepen die naar Indiën of naar Europa ſtevenen, neemen hunnen voorraad van deze ſchaapen mede; ook onderhoudt men daarmede het volk van alle de ſchepen, die eenigen tyd aan de Kaap doorbrengen.

Het vet dezer dieren is zo overvloedig, dat het geheele kruis en de beide billen daarvan als mede gevuld zyn, gelyk ook de ſtaart, maar het ſchynt dat de vette, ſappige en zoutachtige planten, welken zy des zomers op de bergen, en

(*c*) *Lettres de M. le Baron* de Bock *à M.* de Buffon, *Metz, ce* 26 *août &* 11 *ſeptembre* 1778.

de ſpeceryachtige en droogc planten, daar zy zig des winters in de vlakten mede voeden, dienen om twee verſchillende ſoorten van vet te maaken; die laatſte planten geeven niet dan een vaſt en geſloten vet, gelyk dat van onze ſchaapen, dat zig nederlegt in den vet-rok, het darmſcheel, en den omtrek der nieren, terwyl het voedzel, dat van de vette planten komt, dat olyachtig vet formeert, dat zig op het kruis, de billen, en den ſtaart verzamelt. Het ſchynt ook dat die maſſa van olyachtig vet de groei van den ſtaart belet, die van geſlacht tot geſlacht korter en dunner wordt, en miſſchien tot drie of vier geleedingen zou verminderen, gelyk men dit in de ſchaapen der Kalmukken, der Mongous, en der Kirghiſes, beſpeurt, die volſtrekt niet meer dan een ſtompje van drie of vier geleedingen hebben; maar dewyl het land van de Kaap zeer uitgeſtrekt is, en de natuur der weiden niet alle van dien aart zyn, als die, welken wy beſchreeven hebben, en dewyl daarenboven de Perſiaanſche ſchaapen met dikke en korte ſtaarten daar eertyds ingevoerd zyn, en zig met die der Hottentotten vermengd hebben, zo heeft de baſtaartſoort een ſtaart behouden, zo lang als die der Engelſche ſchaapen; met dit verſchil, dat het gedeelte, 't welk aan het lighaam is, reeds vervuld is van vet, terwyl het einde dun is, gelyk dat der gemeene ſchaapen.

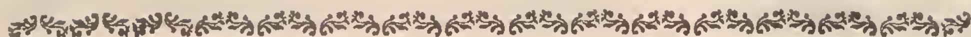
Dewyl de weiden ten Ooſten van de Kaap niet geheel van denzelfden aart zyn als die ten Noorden, is het natuurlyk, dat dit zyn invloed op de geſteldheid der ſchaapen hebbe, die op ſommige plaatſen zonder verbaſtering blyven, en den langen ſtaart, en eene goede hoeveelheid vet op de billen en het kruis behouden, zonder evenwel die monſterachtige maſſa te krygen, waardoor de Kalmukſche ſchaapen zig doen opmerken; en dewyl deze ſchaapen dikwyls van meeſter veranderen, en van eene weide ten Noorden van de Kaap tot eene andere aan de Ooſtzyde overgaan, of zelfs tot in de nabuurſchap der ſtad gedreeven worden, en dewyl de verſchillende raſſen zig onder malkander vermengen, volgt daaruit, dat de Kaapſche ſchaapen de lange ſtaarten min of meer behouden hebben.

In onzen overtogt van de Kaap de Goede-hoop naar Nieuw-Zeeland, in 1772 en 1773, vonden wy, dat die Kaapſche ſchaapen niet wel leevende over zee gevoerd kunnen worden naar verre afgelegene klimaaten; want zy willen bezwaarlyk garſt of tarwe eeten, en zelfs geen hooi, dat aan de Kaap van eene goede hoedanigheid is; bygevolg vervielen deze dieren van dag tot dag; zy wierden van de ſcheurbuik aangetaſt; hunne tanden waren niet langer vaſt, en konden het voedzel niet vermaalen; twee rammen en vier oijen ſtierven, en daar ontkwamen van de kleine troep, die wy ſcheep genomen hadden, niet meer dan drie ſchaapen. Na onze aankomſt in Nieuw Zeeland boodt men hun alle ſoorten van groenten aan, maar zy weigerden dezelve, en het was niet dan na verloop van twee of drie dagen, dat ik voorſtelde hunne tanden te onderzoeken; ik raadde dezelve vaſter te doen worden door middel van azyn, en onderwyl de vermagerde dieren te voeden met een pap van meel en zemelen, onder malkanderen gemengd; men behieldt op deze wyze de drie ſchaapen, welken men naar Taiti bragt, alwaar men dezelve aan den Koning ten geſchenke gaf, en zy hernamen in dit nieuw klimaat hun vet in minder dan zeven of agt maanden. Geduurende hunne onthouding op den togt van de Kaap naar Nieuw Zeeland, was hunne ſtaart niet ſlegts afgenomen, maar zelfs vleeſchloos en als verdroogd, gelyk ook het kruis en de billen.

De Hr. DE LA NUX, inwooner op het eiland Bourbon, heeft my geſchreeven, dat 'er op dit eiland een ras van deze Kaapſche ſchaapen beſtaat, welken men vermengd heeft met ſchaapen, van Suratte komende, die groote ooren, en een zeer korten ſtaart hebben. Dit laatſte ras heeft

zig ook vermengd met langſtaartige ſchaapen van 't zuiden van Madagaskar, waarvan de wol ſlegts weinig gegolfd is. De meeſte kenmerken van deze oorſpronglyke raſſen zyn uitgewiſcht, en men bemerkt hunne verſcheidenheid niet veel anders dan aan de lengte van den ſtaart; maar het is zeker, dat op l'Iſle de France en l'Iſle de Bourbon, alle de ſchaapen overgebragt uit Europa, Indiën, Madagaskar, en van de Kaap, zig eveneens vermengd en voortgeplant hebben, en dat het op dezelfde wyze geleegen is met de groote en kleine runderen. Alle deze dieren zyn uit verſchillende deelen der Wereld aangevoerd, want daar waren op die twee eilanden, de France en de Bourbon, noch menſchen, noch eenige landdieren, 't zy viervoetige of kruipende, en zelfs geene andere dan zeevogels; de runderen, de paarden, de herten, de varkens, de aapen, de papegaaijen, enz. zyn daar gebragt; inderdaad zyn de aapen tot hier toe (in 1770) nog niet tot l'Iſle de Bourbon overgegaan, en men heeft groot belang om de invoering daarvan op dit eiland te beletten, om zig te beveiligen voor dezelfde nadeelen, welken zy op Iſle de France veroorzaaken. De haazen, de patryzen, en pintades, zyn daar gebragt uit China, uit Indiën, of van Madagaskar. De duiven, de houtduiven, de torteldui-ven, zyn insgelyks van buiten aangevoerd; de alcedo, of ysvogel, die nuttige vogel, aan welken de beide eilanden hunne oogſten te danken hebben, door de vernieling, welke hy onder de ſprinkhaanen aanrecht, is daar ſlegts ſedert twintig jaaren, ſchoon 'er miſſchien reeds verſcheiden honderdduizenden op de beide gemelde eilanden zyn. De geele vogels zyn van de Kaap, en de bengalis van Bengale gekomen; men kan nog heden de perſoonen noemen, aan welken men de invoering der meeſte ſoorten van de gemelde dieren op het eiland Bourbon te danken heeft, zodat, de zeevogelen uitgezonderd, die, gelyk men weet, zeer groote verhuizingen doen, men niet eenig leevend ſchepzel aantreft, 't welk men als een oud oorſpronglyk bewooner van l'Iſle de France en de Bourbon kan beſchouwen. De rotten, die hier verbazend zyn toegenomen, zyn van Europiſche ſoorten, en met de ſchepen overgekomen.

DE SAÏGA.

De Hr. PALLAS denkt, dat de ſaïga, die gevonden wordt in Hongarye, in Wallachye, en Griekenland, ook op het eiland Candia kan gevonden worden, en hy denkt dat men daartoe moet brengen de *ſtrepſiceros* van BELON: ik ben niet van dezelfde gedachte, en ik heb den ſtrepſiceros van BELON (*a*) tot het geſlacht der ſchaapen, en niet tot dat der geiten gebragt.

Saïgis, *ſaïga*, zegt de Hr. GMELIN, is een dier, dat veel naar een rheebok gelykt, behalven dat zyne hoornen, in plaats van getakt, recht en blyvende zyn, (terwyl die van den rheebok jaarlyks veranderen). Men kent dit dier niet dan in eenige ſtreeken van Siberie, want dat, 't welk men in de provintie d'Irkutzk *ſaïga* noemt, is het muskusdier. Deze ſoort van wilde geit, (de ſaïga) is vry gemeen in ſommige ſtreeken; men eet hun vleeſch; ons gezelſchap echter wilde daar niet van proeven, waarſchynlyk omdat wy daar niet aan gewend waren, en ook omdat het wal-gelyk is in dit dier, zelfs by zyn leeven, wormen te zien, die tuſſchen vel en vleeſch, zo als men 't uitdrukt, neſtelen: deze wormen zyn in groote menigte, zy zyn wit en dik, van omtrent drie vierde duim lang, en aan beide einden puntig; men vindt het zelfde by de elanden, by de rendieren, en by de hinden. De wormen van deze geiten ſchynen dezelfde te zyn als die der gemelde dieren, en verſchillen 'er niet van dan in dikte: hoe het zy, het was ons genoeg die wormen gezien te hebben, om geen trek tot dat vleeſch te voelen, waarvan men ons voor het overige verzekerde, dat de ſmaak juiſt dezelfde is als die van hertenvleeſch (*b*).

Ik zal hier eene waarneeming plaatſen, dat het niet is dan in een ſaiſoen, na den bronstyd, dat de herten, de elanden, en waarſchynlyk ook de ſaïgas, wormen onder het vel hebben: zie het geen ik wegens de voortbrenging dezer wormen gezegd heb onder het artykel van het hert, in het VI^de^ Deel.

De Hr. FORSTER heeft my geſchreeven, dat de ſaïga gevonden wordt van Arabie en Beſſarabie af, tot aan de rivier d'Irtiſch in Siberie; hy bemint de drooge woeſtynen, daar veel alſem, averoone, en ſint jans kruid groeit, waaruit zyn voornaamſte voedzel beſtaat; hy loopt zeer ſnel, en hy heeft een zeer fynen reuk, maar zyn gezigt is niet goed, omdat hy op de oogen vier kleine ſponsachtige lighaamtjes heeft, die dienen om dezelve te beſchutten voor de al te ſterke weêrſtuiting des lichts in deze ſtreeken, welker grond dor en wit is, in den zomer en in den winter met ſneeuw bedekt. Hy heeft een breede neus, en zulk een fynen reuk, dat hy daardoor een menſch op meer dan een myl afſtands verneemt, wanneer hy onder den wind is, en men kan hem zelfs niet naderen dan tegen den wind. Men heeft waargenomen, dat de ſaïga alles in zig ſchynt te vereenigen, wat noodig is om wél te loopen; hy heeft eene vryer ademhaling dan eenig ander dier, dewyl zyne longen zeer groot zyn, de longepyp zeer breed is, en

(*a*) Zie deze Natuurlyke Hiſtorie, XI Deel, *blz.* 213, enz.
(*b*) *Voyage de* GMELIN, *en Siberie.*

en de neusgaten zeer groot en uitgeſtrekt zyn. De bovenlip is veel langer dan de onderlip; zy ſchynt hangende, en het is waarſchynlyk aan dit maakzel der lippen dat men de manier moet toeſchryven, waarop dit dier weidt, want hy plukt het gras niet af dan teruggaande.

Deze dieren gaan meeſtal troepsgewyze, welke troepen men verzekert, dat ſomtyds een getal van tien duizend bedraagen: de hedendaagſche Reisbeſchryvers maaken echter geen gewag van die groote troepen: het geen men met meer zekerheid kan zeggen, is, dat de mannetjes zig vereenigen om hunne jongen te beſchermen, en hunne wyfjes te beveiligen tegen de aanvallen der wolven en voſſen, want zy ſlaan een kring rondom die waarde panden, en beſtryden de roofdieren moedig. Met eenige moeite kan men hunne jongen wegneemen en tam maaken: hunne ſtem gelykt naar het geblaar der ſchaapen. De wyfjes werpen in de lente, en werpen ſlegts één jong, zelden twee; men eet hun vleeſch in den winter, als een goed wild, maar men wil het niet in den zomer, ter oorzaake der wormen, die dan tuſſchen vel en vleeſch zyn; deze dieren zyn tochtig in den herfſt, en zy hebben als dan een ſterken muskusreuk. De hoornen van den ſaïga zyn doorſchynende, en in achting wegens verſcheidenerhande gebruiken, die men daarvan maakt; de Chineezen inzonderheid koopen hen vry duur; men vindt ſomtyds ſaïgas met drie hoornen, en zelfs ziet men 'er, die maar één hebben; het geen bevestigd wordt door den Hr. PALLAS, en het ſchynt het zelfde dier te zyn, waarvan RZACZINSKI ſpreekt, wanneer hy zegt: *Aries campeſtris* (baran poluy) *uno cornu inſtructus ſpectatur in deſertis locis, ultra Braclaviani Oczokoviam uſque protenſis.*

De ſaïga is van grootte als eene gemeene geit; de hoornen zyn een voet lang, doorſchynende, van eene vuil-geele kleur, omlaag gerimpeld met ringen, en glad van boven; zy zyn achterwaards gekromd, en de punten naderen tot malkander. De ooren zyn recht, en loopen uit in een ſtompen punt. De kop is geboogd, van het voorhoofd tot aan den ſmoel, en het zelve van ter zyde beſchouwende, vindt men eenige overeenkomſt met dat van het ſchaap. De neusgaten zyn groot, en in de gedaante van pypen; daar zyn agt ſnytanden in het onderſte kaakbeen; zy ſtaan niet heel vaſt in hunne kaſtjes, en vallen op den minſten ſchok uit. De mannetjes alleen hebben hoornen, en de wyfjes zyn daarvan ontbloot. De ſtaart is kort, hebbende ſlegts drie duimen lengte. Het hair boven op het lichaam, en aan de zyden is iſabelle kleur, en dat van den buik is wit; daar is een bruine lyn overlangs den ruggraat.

Saïga is een Tartaarſch woord, dat wilde geit betekent, maar gemeenlyk noemen zy het mannetje *matgatch*, en het wyfje ſaïga.

DE GAZELLES EN DE ANTILOPES.

Sedert den jaare 1764, toen ik de Natuurlyke Hiſtorie der gazelles en vreemde geiten heb gegeeven, hebben eenige natuurbeſchouwende Reisbeſchryvers, in Aſia en Afrika nieuwe ſoorten in het geſlacht dezer dieren ontdekt, en hebben volkomen afbeeldingen van eenige andere gegeeven, waarvan ik niet dan eenige afzonderlyke ſtukken had kunnen geeven, gelyk de koppen, de hoornen, enz. De Hr. Pallas, Medicinæ Doctor van de Univerſiteit van Leyden, heeft in 1767 te Amſterdam een eerſte werk uitgegeeven, onder den naam van *Miſcellanea Zoölogica*, en kort daarna heeft hy daarvan eene tweede verbeterde uitgave te Berlyn in het zelfde jaar doen drukken, onder den tytel van *Spicilegia Zoölogica.* Wy hebben die beide werken met genoegen geleezen; de Schryver toont daarin zo veel oordeel als kundigheden, en wy zullen het uittrekzel zyner waarneemingen geeven.

Van een anderen kant hebben de Hren. Forster, vader en zoon, die den Hr. Cook in zyne tweede reis verzeld hebben, de goedheid gehad van my de waarneemingen en aanmerkingen mede te deelen, welken zy over de geiten aan de Kaap de Goede-hoop gemaakt hebben, gelyk ook over de zee-beeren, enz. waarvan zy my zeer wél getekende afbeeldingen gegeeven hebben. Ik heb alle deze onderrichtingen met erkentenis ontvangen, en men zal zien dat die geleerde Natuurbeöefenaars my van groot nut geweeſt zyn om de hiſtorie dezer dieren tot volkomenheid te brengen.

Eindelyk, de Hr. Allamand, dien ik houde voor een van de geleerdſte Natuurbeſchouwers van Europa, heeft by de uitgave myner werken, welke in Holland gedrukt is, uitmuntende aanmerkingen en zeer goede beſchryvingen van eenige dieren gevoegd, welken ik geene gelegenheid gehad heb van naby te zien. Ik vereenig hier alle die nieuwe kundigheden, die my zyn medegedeeld, en ik voeg dezelve by die, welken ik door my zelven verkreegen heb, ſedert 1764 tot in 1780.

De Hr. Pallas geeft aan de gazelles en aan de wilde geiten den geſlachtnaam van antilopes, en hy zegt, dat de methodiſche Dierbeſchryvers ongelyk gehad hebben van het geſlacht der gazelles by dat der geiten te voegen, en dat het daar verder van af is dan van de ſoort der ſchaapen; voor het overige komt hy met my overeen in zyn tweede werk, dat de gazelles noch in Europa, noch in Amerika gevonden worden, maar alleenlyk in Aſia en vooral in Afrika, alwaar eene groote verſcheidenheid van ſoorten is, en alwaar zy zeer talryk zyn. De gems, zegt hy, is het eenigſt dier, 't welk men als eene Europiſche gazelle zou kunnen beſchou-

wen, en de ſteenbok ſchynt de ſchaduwing te maaken tuſſchen de geiten en zekere ſoorten van gazelles. Het muskus-dier, voegt hy 'er by, en het kleine rheebokje, moeten niet onder de gazelles gerangſchikt worden, maar kunnen te zamen gaan, dewyl het de eene en andere in beide ſexen aan hoornen ontbreekt, en de eene en andere groote tanden of ſlagtanden in het bovenſte kaakbeen hebben.

Het geen ik hier naar den Hr. PALLAS melde, lydt eenige uitzonderingen, want daar is eene ſoort van kleine rheebok, waarvan het mannetje hoornen heeft, en de gems- of kamoesbok, welken hy beweert van het geſlacht der gazelles, en niet van dat der geiten te zyn, vereenigt zig echter met de geiten, men heeft hen dikwyls zien koppelen, en men heeft ons zelfs verzekerd, dat zy te zamen hebben voortgeteeld; het eerſte ſtuk is zeker, en is alleen genoeg om te bewyzen, dat de gems niet alleen van het zelfde geſlacht, maar ook van eene zeer aangrenzende ſoort is met die van de gemeene geit.

Daarenboven het geſlacht der geiten en dat der ſchaapen grenſt zo na aan malkanderen, dat men hen te zamen kan doen voortbrengen, gelyk ik daar voorbeelden van gegeeven heb. Dus kan men niet wel eene middelſoort tuſſchen hen toelaaten; zo als men ook niet zeggen moet, dat de gazelles, welker hoornen in alle ſoorten blyvende zyn, grenzen aan het geſlacht der rheebokken of der geiten, welker hoornen jaarlyks afvallen en weder aangroeijen: wy zullen ons dan niet langer ophouden met deze methodieke uitpluizing van den Hr. PALLAS, maar overgaan tot de nieuwe waarneemingen, welken wy over elk dezer dieren in 't byzonder gemaakt hebben.

DE GAZELLE PASAN.

Ik geef naar een opgezet vel de afbeelding van de gazelle paſan, waarvan ik geſproken heb in het XIIde Deel, *blz.* 152 *en* 166, en waarvan wy in des Konings kabinet niet dan een bekkeneel met de hoornen hebben, waarvan ik de tekening heb laaten graveeren op de *XXXVIſte Pl.* van het zelfde XIIde Deel. De Hr. PALLAS denkt met my, dat de paſan en de algazelle niet dan twee verſcheidenheden zyn van dezelfde ſoort (*a*). Ik heb in 't XIIde Deel, *blz.* 152, gezegd, dat die twee ſoorten, de algazelle en de paſan, my voorkwamen, zeer na aan malkanderen te grenzen, dat zy van het zelfde klimaat zyn, maar dat de algazelle evenwel zig weinig anders dan in de vlakten onthoudt, en de paſan op de bergen. Het is door dit verſchil in de natuurlyke gebruiken alleen, dat ik gedagt heb, dat men 'er twee ſoorten van konde maaken. Ik heb zelfs

(*a*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *blz.* 152.

ſtellig gezegd, dat ik vermoedde, dat de algazelle en de paſan niet dan twee verſcheidenheden van dezelfde ſoort waren, en ik ben zeer voldaan geweeſt, van te zien, dat de Hr. PALLAS van 't zelfde gevoelen is. Hy zegt, ten opzichte van dit laatſte dier, dat de Hr. HOUTTUYN daar ook eene afbeelding van gegeeven heeft naar de ſchilderyen van den Hr. BURMAN (*b*), maar ik heb geene gelegenheid gehad van die ſchilderyen te zien, en ik ben onkundig, of die van den paſan al of niet gelyke naar de afbeelding, welke ik van denzelven gegeeven heb (*c*).

De Hren. FORSTER hebben my geſchreeven, dat de gazelle paſan ook den naam heeft van *Kaapſche gems*, en ook dien van *bezoard-geit*, ſchoon 'er eene andere bezoard-geit in 't Ooſten is, waarvan de Hr. GMELIN, de jonge, eene beſchryving heeft gegeeven onder den naam van *paſeng* (*d*), die verſchillende is van dien van paſan; hy voegt 'er by, dat by het wyfje de hoornen zo groot niet zyn als by het mannetje; dat die hoornen aan hunnen oorſprong getekend zyn met een breeden zwarten band, als een halve cirkel, die zig uitſtrekt tot eene andere groote vlak van dezelfde zwarte kleur, dewelke gedeeltelyk den ſmoel bedekt, waarvan het uiterſte graauw is; dat 'er daarenboven twee zwarte ſtreepen zyn, die uit den ſmoel te voorſchyn komen, en zig tot de hoornen uitſtrekken, en een zwarte lyn langs den rug, die aan het kruis eindigt, en daar eene driehoekige vlak formeert; dat men ook een zwarte ſtreep ziet tuſſchen het been en de dye van vooren, en eene ironde vlak van dezelfde kleur op de knie; dat de agterſte voeten ook getekend zyn met een zwarte vlak op het gewricht, en dat 'er een zwarte ſtreep van lang hair is, langs den hals, onder welke eene ſoort van hairlok is, die op de borſt valt; dat eindelyk het overig gedeelte des lighaams graauw is, uitgezonderd de buik, die witachtig is, gelyk ook de voeten.

Dit dier, zegt de Hr. FORSTER, heeft byna vier voet in de hoogte, op de voorſte beenen gemeeten; de hoornen zyn byna drie voeten lang, en gelyken volmaakt naar die, welke in de Natuurlyke Hiſtorie van den Hr. DE BUFFON (*XII Deel*, *Pl. XXXV*) gevonden worden. Deze gazelles trekken niet by benden, maar gaan ſlegts by paaren, en het komt my voor het zelfde dier te zyn als de paraſol van Congo, waarvan de vader CHARLES DE PLAISANCE (*e*) ſpreekt.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Paſan geplaatſt, 't welk in ons XV Deel*, *blz.* 201, *enz. gevonden wordt.*

(*b*) *Iconem hujus animalis ex Burmannianis pariter picturis edidit.* D. HOUTTUYN *tabula ſupra citata*, *fig.* 1. *Miſcell. Zoölogica*, *pag.* 8.
(*c*) Zie *Pl. LIV* in het XV Deel, *blz.* 202.
(*d*) GMELINS Reizen, III Deel, *blz.* 493.
(*e*) *Voyage au Congo*, *Tom. I. pag.* 494.

DE GAZELLE ANTILOPE.

De Hr. PALLAS merkt met veel reden aan, dat 'er dieren zyn, vooral in het geslacht der wilde geiten en gazelles, waarvan de naamen, door de Ouden aan hun gegeeven, eeuwig twyfelachtig zullen blyven: die van *cervi-capra*, het welk ik gezegd heb het zelfde dier te zyn als de *strepsiceros* der Grieken, of de *adax* der Afrikaanen, moet, volgens den Hr. PALLAS, toegepast worden op de gazelle, welken ik antilope genoemd heb: hy zegt, en 't is de waarheid, dat ALDROVANDUS de eerste is geweest, die eene goede afbeelding van de hoornen gegeeven heeft (*a*), en wy hebben niet slegts de hoornen, maar het geheele geraamte van dit dier gegeeven (*b*). Ik dacht toen, dat het een der vyf was, welken de Hren. van de Akademie der Weetenschappen, onder den naam van gazelle ontleed hebben, maar de Hr. PALLAS verschaft my goede redenen om 'er aan te twyfelen: ik had insgelyks gemeend, dat de hoorn, op *Pl. XXXVIII*, *fig.* 2, van het XIIde Deel verbeeld, kon behooren aan eene soort van onze antilope verschillende, maar de Hr. PALLAS heeft zekerheid gekreegen, dat hy tot deze soort behoort, en dat het eenigste verschil, dat 'er is, hierin bestaat, dat de hoorn, op onze *XXXVIIste Pl.* van het XIIde Deel, vertoond, aan het volwassen dier behoort, terwyl de andere kleinere tot het zelfde dier, maar nog jong zynde, behooren.

Ik heb gezegd, dat de soorten van antilopes verschillende rassen onder malkanderen schynen te hebben (*c*), en ik heb te kennen gegeeven, dat zy niet slegts in Asia, maar ook in Afrika, gevonden worden, en vooral in Barbarye, alwaar zy den naam van *lidmée* voeren; de Hr. PALLAS zegt het zelfde, en hy voegt by verscheiden historische bewyzen eene goede beschryving van dit dier, waarvan wy meenen hier het uittrekzel te moeten geeven.

Ik heb gelegenheid gehad, zegt hy, van deze dieren te onderzoeken, en wel te beschryven; zy zyn sedert tien jaar in de dierengaarde van den Prins van Oranje: schoon in 1755 of 1756 van Bengale overgevoerd, hebben zy niet slegts blyven leeven, maar hebben zelfs voortgeteeld in het klimaat van Holland; men houdt hen by de axis of gevlakte damherten; zy leeven in vrede, en brengen eveneens hunne jongen op.

Het eerste mannetje was reeds oud toen het aankwam, en het wyfje was volwassen; dit mannetje is gestorven in 1766, maar het wyfje leefde toen nog, en schoon zy toen meer dan tien jaaren oud was, hadt zy 's jaars te vooren, 1765,

(*a*) ALDROVANDUS *de Quadrup. Bisulcis*, *pag.* 256.
(*b*) Zie het *XII Deel*, *Pl. XXXVII.*
(*c*) Zie deze Natuurlyke Historie, XII Deel, *blz.* 154.

nog geworpen; het mannetje, dat zeer wild was, heeft zig nooit laaten temmen: het wyfje integendeel is zeer gemeenzaam; men doet het ligtlyk naderen en volgen, met het brood aan te bieden; het recht zig, even als de axis, op de agterste beenen op, wanneer men het voor haar te hoog houdt, om 'er op eene andere wyze by te komen; zy maakt zig echter schielyk kwaad, zo men haar plaagt; zy stoot zelfs met den kop tegen een ram; men ziet dan haar vel en hair beeven. De jongen zyn, even als de vader was, wild, en vluchten zo men hen wil naderen; zy gaan met troepen, trekkende eerst vry zachtlyk voort, vervolgens met kleine sprongen, en wanneer zy eene verhaaste vlucht neemen, doen zy groote sprongen, welken men niet kan vergelyken dan met die van het hert of de gemsbok. Ik heb nooit hun geluid gehoord; de oppassers evenwel van de dierengaarde zeggen, dat de mannetjes in den bronstyd eene soort van paarden-hinneken hebben. Men voedt hen even als de andere herkaauwende dieren, en zy verdraagen onze winters vry wel; zy zyn zeer zinnelyk, en de geheele bende kiest een zeker stuk gronds uit, om daar hunne uitwerpzelen te brengen. De tyd van de driftigheid der wyfjes is niet bepaald; zy zyn somtyds twee maanden nadat zy geworpen hebben, reeds weder draagende: de mannetjes gebruiken haar in alle jaargetyde; zy onthouden 'er zig niet van, dan terwyl zy draagende zyn. De koppeling duurt zeer kort. Het wyfje draagt byna negen maanden, en brengt slegts één jong ter wereld, 't welk zy zoogt, zonder te weigeren, ook anderen te laaten zuigen. De jongen blyven liggen geduurende agt dagen na hunne geboorte, waarna zy de bende vergezellen. De jonge wyfjes volgen de moeders, wanneer dezen zig van de troep afzonderen... Deze dieren groeijen drie jaaren, en 't is niet veel vóór dien ouderdom, dat de mannetjes in staat zyn voort te teelen: de wyfjes zyn vroeger ryp, en kunnen op twee jaaren ouderdoms voortteelen. In de zes eerste jaaren is 'er weinig verschil tusschen de mannetjes en de wyfjes, maar vervolgens onderscheiden zig de wyfjes ligtlyk door een witte streep op den rug, en door een nog minder twyfelachtig kenmerk, naamlyk, dat zy nooit hoornen op 't hoofd krygen, terwyl men by de mannetjes de eerste ontwerpen of beginzels reeds op den ouderdom van zes maanden kan bemerken, en deze hoornen maaken twee schroef-draaijen, met tien of twaalf rimpels, op den ouderdom van drie jaaren. Het is als dan ook, dat de witte streepen van den rug en van het hoofd beginnen te verdwynen; de kleur van de schouderen en van den rug wordt zwarter, en het bovenste van den hals wordt geel: die zelfde kleuren krygen een donkerer tint, naarmaate het dier ouder wordt.... De hoornen groeijen langzaam.... Deze dieren hebben, inzonderheid na hunnen dood, een ligte reuk, die niet onaangenaam is, en die gelyk is met die, welken de herten en de damherten na hunnen dood uitwaassemen.... Voor het overige gelykt dit dier naar dat, het welk de Hr. DE BUFFON de gazelle genaamd heeft, in de zwarte kleur der zyden van den hals en van het lichaam, en door de vlokken hair onder de kniën der voorste beenen; het nadert tot den tzeïran en de grimme van den Hr. DE BUFFON, omdat de wyfjes in alle drie deze soorten geene hoornen hebben; maar het verschilt in 't algemeen van alle de andere gazelles, voor zo verre 'er niet eene soort is, waarin het mannetje en het wyfje, volwassen geworden zynde, van zo verschillende kleuren zyn, als in deze soort plaats heeft.

De Hr. PALLAS geeft tevens de afbeeldingen van het mannetje en het wyfje op twee afzonderlyke plaaten, die my voorgekomen zyn zeer goed te weezen; ik heb dezelve daarom doen copieeren, en hier geplaatst, (*Pl. XVII en XVIII*). Zie hier nog eenige aanmerkingen van den Hr. PALLAS over de uitwendige deelen van dit dier.

De Seve del. O. de Vries Sc.

L'ANTILOPE MÂLE.

De Seve del. O. de Vries Sc.

L' ANTILOPE FEMELLE.

Het is tennaaſtenby van het zelfde maakzel als ons Europiſch damhert; het verſchilt 'er echter van in de gedaante van den kop; het is hem niet gelyk in grootte; de neusgaten zyn open; de ſchutting tuſſchen dezelve is dik, naakt en zwart.... De hairen aan de kin zyn wit, en de omtrek van den mond bruin; de tong is vlak en gerond; de voortanden zyn ten getale van agt, de middenſte zyn zeer breed en ſnydende, die van de zyden zyn ſcherper; de oogen zyn omringd van eene witte omtrek, en de regenboog is geelachtig-bruin; daar is een witte ſtreep onder de oogen, in welker begin de neusgaten zyn; de ooren zyn vry groot, van binnen kaal, met wit hair geboord, en van buiten gedekt met hair, van dezelfde kleur als dat van 't hoofd.... De beenen zyn lang en dun, maar de agterſte zyn wat langer dan de voorſte: de hoeven zyn zwart, puntig, en vry geſlooten tegen malkander. De ſtaart is plat en kaal aan zyn oorſprong; de roede van het mannetje ligt in 't lang onder den buik; de balzak is zo geſlooten tuſſchen de dyen, dat de eene bal voor en de ander agter zit. Het hair is zeer ſterk en ſtyf boven den hals en op het begin van den rug; het is ſneeuwwit op den buik en op het binnenſt der dyen en der beenen, gelyk ook aan 't einde van den ſtaart.

DE GAZELLE TZEÏRAN.

De Hr. PALLAS merkt met reden aan, dat de Hren. LINNÆUS en HOUTTUYN deze gazelle verkeerdelyk *cervicapra* genoemd hebben; en wel te meer, omdat zy ter zelfder tyd de afbeeldingen aanhaalen, welken DODART en JOHNSTON van de cervicapra gegeeven hebben, en die zeer verſchillende zyn van onzen tzeïran; maar de Hr. PALLAS hadt den naam van tzeïran moeten aanneemen, welken dit dier in zyn geboorteland heeft, en men ziet niet, waarom hy dien van *pigargus* boven denzelven heeft verkoren: hy heeft uit de grootte van de huid geoordeeld, dat dit dier grooter ware dan het damhert; de beſchryving, welke hy daarvan geeft, heldert het geen wy daarvan gezegd hebben, weinig op, en de betekenis van het woord pigargus, kan deze gazelle niet onderſcheiden van den rheebok, noch zelfs van eenige andere gazelle, die eene groote witte vlak boven den ſtaart hebben.

De Hren. FORSTER, vader en zoon, hebben my wegens dit dier het volgende bericht gegeeven. Tot hier toe, zeggen zy, weet men niet, of 'er tzeïrans zyn in Afrika, en het ſchynt dat zy zig voornaamlyk tot het midden van Aſia bepaalen; men vindt hen in Turkye, in Perſië, in Siberie, in de nabuurſchap van het meir Baikal, in Daourie, en in China. De Hr. PALLAS beſchryft eene jagt, die met boogen geſchiedde, met zeer zwaare pylen, welken een groot getal jaagers te gelyk affchieten, tegen deze dieren, die met troepen gaan. Schoon zy het water uit eigen beweeging, zwemmende overtrekken, om hun voedzel aan de andere zyde van eene rivier te gaan zoeken, werpen zy zig echter daar niet in, wanneer zy door de honden en de menſchen vervolgd worden; zy vluchten zelfs niet in de nabuurige boſſchen, maar wagten hunne vyanden op. De wyfjes worden tochtig op het einde van den herfſt, en werpen in de maand juny. De

mannetjes hebben onder den buik, omstreeks van de voorhuid, een eironden zak, die vry groot is, en waarin eene byzondere opening is: deze zakken gelyken wel naar de muskus-zakken, maar zy zyn ledig, en het is misschien niet dan in den bronstyd, dat daar in eenige stoffe wordt afgescheiden. Het zyn ook de mannetjes, die verhevenheden hebben aan het strotten-hoofd, die grooter worden naarmaate de hoornen aangroeijen: men neemt somtyds jongen van den tzeïran, die zo tam worden, dat men hen in de velden laat weiden, en dat zy des avonds geregeld naar den stal te rug keeren; wanneer zy tam zyn, vatten zy genegenheid en verknogtheid op voor hunnen meester; zy gaan in hunnen staat van vryheid met troepen, en somtyds vermengen zig deze troepen van wilde tzeïrans met troepen van kalven en koeijen, en andere huislyke dieren, maar zy neemen de vlucht op het gezicht van den mensch: zy zyn van grootte en kleur als de rheebokken, en meer ros dan vaal. De hoornen zyn zwart, wat nederwaards gedrukt, met ringen gerimpeld, en ter lengte van een voet achterwaards gekromd. Het wyfje heeft geene hoornen.

Ik zal by dit bericht van de Hren. FORSTER voegen de afbeelding en de beschryving, welke de Hr. ALLAMAND heeft gegeeven in de Hollandsche uitgave myner werken over de Natuurlyke Historie.

Zie ons voorig Deel, blz. 206, Pl. LV.

DE GRIMME.

Ik moet by het geen ik van dit dier gezegd heb (*a*) eenige aanmerkingen van de Hren. FORSTER voegen.

Doctor GRIMM, zeggen zy, is de eerste geweest, die dit dier van de Kaap de Goede-hoop beschreeven heeft; maar dewyl hy niet dan het wyfje gezien heeft, heeft LINNÆUS gemeend, dat het tot het kleine muskus-rheebokje behoorde; de Hr. DE BUFFON is de eerste geweest, die de grimme onder de gazelles gerangschikt heeft, en de Hr. PALLAS, na hem, een mannetje van deze soort onderzocht hebbende, dat in de dierengaarde van den Prins van Oranje was, heeft 'er eene schoone en zeer naauwkeurige beschryving van gegeeven (*b*). De Hr VOSMAER, bestierder van deze dierengaarde, beklaagde zig zeer, dat de Hr. PALLAS hem voorgekomen was met een naauwkeurig bericht wegens dit dier aan het publiek mede te deelen; ondertusschen was hy niet in staat de beschryving te verbeteren van den kundigen PALLAS, die een uitmuntend dier-beschryver is. Aan de Kaap de Goede-hoop zynde, kreeg ik een hoorn, welken my gegeeven wierdt voor den hoorn van een *duiker-bok*, en ik vernam, dat men dien naam aan het dier gaf, omdat het zig altyd in het kreupelbosch onthoudt, en, zodra het een mensch verneemt, met een sprong opryst, om deszelfs plaatsing en beweegingen te ontdekken, waarna het zig weder in het kreupelbosch nederwerpt, en van tyd tot tyd op de voorige wyze weder opryst, om te ontdekken of het vervolgd wordt.

(*a*) Zie deze Natuurlyke Historie, XII Deel, *blz.* 206, en XV Deel, *blz.* 92.
(*b*) Het is dezelfde figuur van het XV Deel, *Pl. VI.*

wordt. De Hr. PALLAS hadt kennis aan dien duikerbok, omdat hy hem in KOLBE hadt gevonden, maar hy wist niet, dat dit het zelfde dier was als de grimme; hy noemt het in 't Latyn *capra nictetans*; men berichtte my, dat het wyfje geene hoornen heeft, maar dat het, eveneens als het mannetje, voorzien is van een kleinen toupet hair op het voorhoofd. De hoornen hebben maar vier duimen lengte; zy zyn recht, zwart, gerimpeld met vier of vyf niet zeer duidelyke ringen; zy zyn my wat gedrukt voorgekomen, met eene groef, zonder rimpels op de achterzyde; het overig gedeelte tot aan de punt is glad; men heeft my ook gezegd, dat deze grimme nooit grooter wordt dan een jong damhert.

DE SPRINGENDE GAZELLE, OF DE SPRINGBOK VAN DE KAAP DE GOEDE-HOOP.

Wy geeven hier de beschryving en de afbeelding van dit dier, naar eene aftekening, die my medegedeeld is door den Hr. FORSTER, en welke hy naar het leevend dier gemaakt heeft; het schynt my toe, dat men het meer tot het geslacht der gazelles dan tot dat der geiten moet brengen, schoon men het springbok noemt. De soort van deze geiten of bokken is zo talryk in de landen van de Kaap, alwaar de Hr. FORSTER hen gezien heeft, dat zy somtyds by duizenden aankomen, inzonderheid in sommige tyden van 't jaar, waarin zy van de eene streek naar eene andere overgaan. Hy heeft my verzekerd, dat hy, geduurende zyn verblyf in Afrika, een groot getal gazelles van verscheiden soorten gezien hebbende, heeft opgemerkt, dat de gedaante en richting der hoornen geen standvastig kenmerk is, en dat men in dezelfde soort individus vindt, welker hoornen van verschillende grootte en verschillend gedraaid zyn.

Voor het overige schynt het, dat in de landen van de Kaap de Goedehoop twee verschillende soorten van deze springbokken of spring-gazellen gevonden worden, want men heeft my eene tekening gegeeven, welke ik heb laaten graveeren op *Pl. XIX*, waarvan het dier den naam van klipspringer voert, en waarvan wy in het volgende artykel spreeken zullen. Deze afbeelding vergelykende met die van den springbok, ziet men, dat die klipspringer de hoornen rechter en langer heeft, den staart veel korter, het hair graauwer, en eenpaariger van kleur dan de springbok: deze verschillen schynen my meer dan genoegzaam om 'er twee soorten van te maaken.

Zie hier de waarneemingen, welken de Hr. FORSTER gemaakt heeft over de eerste soort, die tot hiertoe niet wel bekend was.

De Hollanders van de Kaap de Goede-hoop, zegt hy, noemen dit dier springbok; zy onthouden zig in de binnenlanden van Afrika, en naderen de Koloniën van den Staat niet, dan wanneer de groote hitte, of gebrek aan water en voeder, hen noodzaakt van plaats te veranderen; maar het is dan ook, dat men hen ziet te

voorſchyn komen met troepen van tien duizend tot vyftig duizend, ſchoon zy altyd vergezeld of gevolgd worden door de leeuwen, de oncas, de luipaarden, en de hyænas, welken men aan de Kaap wilde honden noemt, die 'er een groot getal van verſlinden.

De voorhoede van de bende, de bewoonde plaatſen naderende, is wel in 't vleeſch; het middenſte gedeelte van 't leger ziet 'er zo wel niet uit, en de achterhoede is zeer mager, en waggelt van honger, eetende zelfs de wortels der gewasſen van deze ſteenachtige gronden; maar wederomkeerende, wordt de achterhoede op haare beurt vetter, omdat zy de eerſte vertrekt, en de voorhoede, die nu de achterſte is, wordt de magerſte. Voor het overige zyn die dieren niet vreesachtig, terwyl zy dus verzameld zyn, en 't is zelfs niet dan door behulp van ſtok- of zweepſlagen dat een menſch door deze benden kan heentrekken. Hun jong vangende, kan men hen ligtlyk tam maaken; men kan hen voeden met brood, melk, koorn, koolbladen, enz.

De mannetjes zyn vry geil en kwaadaartig, zelfs in den ſtaat van huislykheid, en zy ſtooten de lieden, die zy niet kennen, met de hoornen: zo men ſteenen naar hen werpt, ſtellen zy zig in ſtaat van tegenweer, en keeren dikwyls den ſteen met de hoornen af. Een dezer ſpringende geiten of ſpringbokken, drie jaaren oud, welke wy aan de Kaap gevangen hadden, en die zeer woeſt was, wierdt op het ſchip zo tam, dat zy uit de hand brood kwam haalen, en zy wierdt tevens zo greetig naar ſnuif-tabak, dat zy die met drift aftriggelde van hun, die dezelve gebruikten; zy ſcheen dezelve met opmerking te proeven, en met vermaak door te ſlikken; men gaf haar eene vry groote hoeveelheid tabak in bladeren, dewelke zy eveneens opat met de ribben en ſteelen dezer bladeren, maar wy merkten tevens op, dat de Europiſche geiten, welken men op de ſchepen hadt medegenomen om melk te hebben, ook gaarne tabak aten.

De ſpringbokken hebben eene lange witte vlak, die met eene lyn op het midden van den rug begint, en eindigt aan het kruis, met zig te verbreeden. Deze witte vlak vertoont zig niet op den rug, terwyl het dier in ruſt is, omdat dezelve als dan bedekt wordt door het lange vaale hair, dat 'er rondom is; maar wanneer het dier ſpringt of huppelt, den kop verlangende, dan ziet men die groote witte vlak duidelyk.

De ſpringbokken zyn van grootte als de axis van Bengale, maar het lichaam en de ledemaaten zyn tederer en fyner; de beenen zyn hooger, en het hair in 't algemeen is geelachtig-vaal, of leevende kaneel-kleur. Het achterſte gedeelte der voeten, een gedeelte van den hals, de borſt, de buik, en de ſtaart, zyn vry ſchoon wit, met uitzondering van het einde van den ſtaart, dat zwart is. Het wit van den buik is geboord door eene ſtreep van roodachtig bruin, die zig langs de geheele zyde uitſtrekt; daar is ook een ſtreep van zwartachtig bruin, die nederdaalt van de oogen af tot aan den hoek van den mond; en op het voorhoofd is eene andere drichoekige ſtreep van geelachtig vaal, die ſomtyds nederdaalt op den ſmoel, alwaar zy in een punt eindigt, en die weder opklimmende naar de kruin des hoofds, alwaar zy zig verwydt, zig voegt by het geelachtig vaal van het bovenſte des lichaams: het overige van den kop is wit; het is van eene langwerpige gedaante; de neusgaten zyn ſmal, en hebben de gedaante van een halve maan: hunne ſchutting beantwoordt aan de verdeeling van de bovenlip, die geſpleeten is, en het is daar, dat men eene verzameling bemerkt van half ronde verhevenheden, die zwart zyn, van hair ontbloot, en ſteeds vochtig; de oogen zyn groot, levendig, en vol vuur; het kroontje is van eene bruine kleur; onder den voorſten hoek van yder oog is een traangoot, waarvan de opening byna rond is; de ooren zyn byna zo lang als het geheele hoofd; zy maaken eerſt eene vry naauwe buis, worden vervolgens wyder, en eindigen in een ſtompe punt: de hals is vry lang,

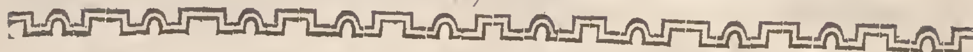
dun, en gedrukt aan de zyden. De voorste beenen schynen minder hoog dan de achterste, die *divergeerende* zyn, en van onder wyder van malkanderen staan dan van boven, zodat het dier, onder het gaan, over en weder schynt te balanceeren. De hoeven van alle vier de voeten, zyn klein, van eene driehoekige gedaante, en van eene zwarte kleur, gelyk ook de hoornen, die omtrent een voet lang zyn, met twaalf ringen, van de basis af geteld, die in een gladde punt uitloopen.

Het schynt dat deze springbokken eenig voorgevoel hebben van de aannadering van kwaad weder, inzonderheid van den zuid-oosten wind, die aan de Kaap de Goede-hoop zeer geweldig en onstuimig is; het is als dan dat zy sprongen doen, en dat de witte vlak op het kruis zig vertoont. De oudste beginnen eerst te huppelen en te springen, en de overigen van de bende doet welhaast eveneens. Het wyfje in deze soort heeft hoornen, zo wel als het mannetje, en de hoorn, in het XIIde Deel van dit Werk vertoond, is van een oud mannetje: voor het overige zyn de hoornen van deze dieren zo verschillende van gedaante, dat, zo men de orde der gazelles hier naar wilde bepaalen, in alle verdeelingen springbokken zouden gebragt moeten worden.

Na deze beschryving van den Hr. FORSTER, en de afbeelding, welke hy daarvan gegeeven heeft, vergeleeken te hebben, zal elk met den eersten opslag zien, dat deze springbok van de Kaap het zelfde dier is, als 't welk de Hr. ALLAMAND, *bonte bok* noemt, waarvan hy de beschryving en de afbeelding geeft, hiervoor, *blz.* 28, en welke ik heb overgenomen. Ik erken evenwel, dat ik nog eenige twyfeling over heb, of deze dieren inderdaad wel van eene en dezelfde soort zyn; te meer, omdat de verschillende naamen van springbok en bonte-bok, door de Hollanders van de Kaap gebezigd, dit niet schynen toe te laaten.

Het zou dan kunnen zyn, dat deze springbokken, door den Hr. FORSTER beschreeven, van dezelfde of eene zeer na aangrenzende soort was, als die, welke de Hr. ALLAMAND, gazelle met een beurs, of zak op den rug, genaamd heeft; te meer, omdat zy beiden overeenstemmen, in te zeggen, dat men de witte streep op den rug niet bemerkt, dan terwyl deze gazelle of geit loopt of springt, en dat men dat wit niet bespeurt, terwyl zy in rust is: zie hier wat gemelde Heer daarvan heeft uitgegeeven in het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 195.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *geplaatst het artykel van de Gazelle met een beurs op den rug, dat in onze Nederduitsche uitgave, op de aangehaalde plaats, gevonden wordt.*

DE KLIP-SPRINGER.

Zie hier de tweede foort van de fpringende gazelles of geiten, waarvan de Hren. Forster my de aftekeningen wel hebben willen geeven, welken ik op *Pl. XIX* heb overgenomen. De Hr. Kolbe, zegt hy, is de eenigfte, die ooit van dit fchoon dier gefproken hebbe; het bevalligfte van allen van dit geflacht. Hy onthoudt zig op de ongenaakbaarfte rotfen, en wanneer hy een menfch gewaar wordt, wykt hy terftond naar plaatfen, die van fteilten omringd zyn. Hy werpt zig met éénen fprong van de eene rots op de andere, fchoon zy op een aanmerkelyken afftand van malkanderen zyn, en vervaarlyke dieptens tuffchen beiden hebben; en wanneer hy door de honden of de jaagers gedrongen wordt, laat hy zig op uitfteekende kleine punten van de rotfen nedervallen, alwaar men naauwlyks denken zoude, dat ruimte genoeg voorhanden was om hem te ontvangen. Somtyds kwetfen hem de jaagers, die niet dan van verre, en met kogels op hem fchieten kunnen, en doen hem in de afgronden nederftorten.

Hun vleefch is uitmuntend lekker, en wordt voor het befte wildbraad des lands gehouden. Hun hair is ligt, zit weinig vaft, en valt in alle jaargetyden uit; men gebruikt het aan de Kaap om 'er matraffen van te maaken, en men vult 'er zelfs vrouwen rokken mede.

Deze klipfpringer is van grootte als een gemeene geit, maar hy heeft veel langer beenen; zyn kop is gerond; zy is geelachtig graauw, hier en daar gefpikkeld met kleine zwarte ftreepjes of vlakjes. De fmoel en de omtrek der oogen zyn zwart; voor yder oog is een traangoot met eene groote eironde opening. De ooren zyn vry groot, en loopen uit in een punt. De hoornen hebben omtrent vyf duimen lengte; zy zyn recht en glad aan de punt, maar met eenige ringen gerimpeld aan de bafis. Het wyfje heeft geene hoornen. Het hair des lichaams is geelachtig vaal; yder hair is wit aan den wortel, bruin of zwart in 't midden, en graauwachtig-geel aan het einde. De voeten en de ooren zyn bedekt met witachtig hair. De ftaart is zeer kort.

De Seve del. C. Brouwer Sc.

LE KLIPPSRINGER *ou* LE SAUTEUR DES ROCHERS.

DE NANGUER EN DE NAGOR.

Wy neemen hier deze dieren te zamen, omdat zy een gemeen karakter hebben, 't welk niet dan tot hen behoort; te weeten, dat hunne hoornen voorwaards gekromd zyn, terwyl in alle andere ſoorten van gazelles en geiten, de hoornen achterwaards gekromd of geheel recht zyn. Ik heb in het XII[de] Deel, *Pl. XXXVI*, de afbeelding van den nanguer, en op *Pl. XLVIII* die van den nagor gegeeven, en ik heb, naar den Hr. Adanson, gezegd, dat 'er drie verſcheidenheden of drie ſoorten, van deze dieren waren, waarvan de eerſte, dat is te zeggen, de nanguer, de dama der Ouden ſchynt te zyn. De Hr. Pallas is van dezelfde gedachte: hy zegt, dat het wyfje onder de nanguers zo wel hoornen heeft als het mannetje, en hy heeft, even als by den kob, eene zonderlinge ſchikking in de tanden opgemerkt (*a*).

De tweede ſoort is de nagor. De Hr. Pallas hadt in zyn eerſte werk (*Miſcellanea Zoölog.*), gezegd, dat dit dier de mazame van Seba was, maar hy erkent in zyn tweede werk (*Spicilegia*), dat hy zig vergiſt hadt, en hy erkent met my (*b*), dat het niet de mazame van Amerika, maar eene Afrikaanſche gazelle is.

Voor het overige ſchynt de ſoort van den nanguer op zig zelve alleen te ſtaan, zonder verſcheidenheden, maar die van den nagor heeft aangrenzende ſoorten, waarvan ik de kennis verſchuldigd ben aan de H[ren]. Forster; zy hebben my wel willen geeven de tekening van den kop van eene dezer verſcheidenheden van den nagor, aan de Kaap de Goede-hoop, die my toeſchynt te verſchillen van den nagor, waarvan ik de afbeelding heb gegeeven in het XII[de] Deel, op de *XLVIII[ſte] Pl.*, voor zo verre die nagor van de Kaap een ſpitſer ſnuit, en de hoornen wat minder naar voren gekromd heeft, dan de nagor van Senegal: zie hier de berichten, welken zy my hieromtrent gegeeven hebben.

De geit of bok, die men aan de Kaap de Goede-hoop ſteenbok noemt, ſchynt, zeggen zy, eene verſcheidenheid te zyn van den nagor, door den Hr. de Buffon gegeeven; men vindt deze dieren op de rotſen, die de punt der landen aan de Kaap de Goede-hoop maaken, en op de ſteenachtige bergen onder het kreupelboſch; zy loopen zeer ſnel, en doen ſprongen van agt of negen voeten hoogte.

(*a*) *Solum hujus animalis caput cum cornibus vidi, e quo dentium primorum in inferiore maxilla numerum plane ſingularem eſſe didici; habet enim tantum ſenos, quorum duo medii latiſſimi ſubobliqui recta tranſverſa acie terminantur; laterales vero parvi lineares ſunt.* Pallas *Spicil. Zoöl. pag.* 8.

(*b*) Zie deze Natuurlyke Hiſtorie, XII Deel, *blz.* 220, en *Pl. XLVIII.*

Dewyl hun vleesch zeer goed is om te eeten, heeft men sterk op hun gejaagd, en hun getal zeer verminderd

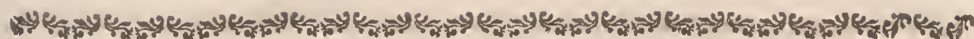
Dit dier is van grootte als een gemeene geit, omtrent twee voet en zes duim hoog; zyn hair is rood-bruin op den rug en de zyden des lichaams, en vuil-wit onder den buik; daar is boven de oogen, onder den hals, en op de billen, eene vlak van die laatste, vuil-witte kleur; het hair der ooren is vaal; zy zyn gerond aan het einde; men ziet onder yder oog een traangoot met eene opening; de hoornen hebben slegts vyf of zes duimen lengte; zy zyn zwart, gerimpeld aan de basis, glad aan de punt, ten uitersten dun en voorwaards gekromd; de staart is kort, tennaastenby zo als die der gemeene geiten.

Eene andere soort of verscheidenheid van den nagor, is het dier, 't welk men aan de Kaap *gryze* of *graauwe bok* noemt; hy verschilt van den steenbok door de kleur van zyn hair, dat graauw is, terwyl dat van den steenbok rood-bruin is: die gryze bok is eene tweede soort van den nagor; hy heeft de grootte van een gemeene geit; hy heeft de beenen, naar evenredigheid van 't lichaam, langer dan de steenbok; zyn hair schynt niet graauw, dan omdat het vermengd is met lang wit hair; want, het dier van naby ziende, bemerkt men, dat de grond rosachtig-bruin, of kastanje-kleurig is. De kop en de voeten zyn helderer bruin dan het lichaam, en de buik is nog minder donker; de smoel is zwart; de oogen zyn omringd van diezelfde zwarte kleur; daar zyn, gelyk in de andere geiten, traangooten onder de voorste hoeken der oogen. De ooren zyn tennaastenby van dezelfde lengte als de kop; zy zyn van eene eironde gedaante, en van buiten bedekt met kort en zwart hair. De hoornen hebben omtrent vyf duimen lengte; zy zyn gerimpeld met een of twee ringen aan de basis, glad aan de punt, die zeer scherp is; voorwaards gekromd, en zwart van kleur.

Deze soort van nagor wordt altyd gevonden in de kreupelbosschen, op de bergen, tusschen de rotsen en op de heiden. Hy is niet zo vaardig in het loopen als de steenbok, want de honden achterhaalen hem somtyds in het jaagen. Zyn vleesch is zo goed om te eeten als dat van den steenbok, en men vindt hen somtyds te zamen op de bergen van de Kaap de Goede-hoop.

Eene derde soort van den nagor is de *bleeke bok*, die byna geheel naar den steenbok gelykt, uitgezonderd de kleur van het hair, dat veel bleeker is, het geen hem zyn naam heeft doen bekomen.

Deze drie dieren naar de bygebragte berichten vergelykende, komt het my voor, dat het ten hoogsten twee onderscheiden soorten zyn, dat is te zeggen, de nagor steenbok, en de nagor gryze bok, en dat de bleeke bok niet dan eene verscheidenheid van den eersten is.

DE RIT-BOK.

Dit dier schynt my eene derde verscheidenheid te zyn in de soort van den nagor; zie hier de beschryving, welke de Hr. ALLAMAND daarvan gegeeven heeft, en die ik gemeend heb hier te moeten bybrengen, zonder daar iets in te veranderen.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Rit-bok geplaatst, 't welk wy, hiervoor, blz. 25, enz. gegeeven hebben.*

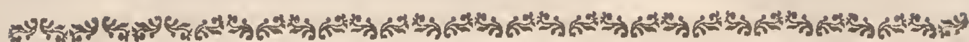
DE GAZELLE KEVEL.

De Hr. PALLAS komt my voor zig te vergissen, wanneer hy stelt dat de kevel en de corine geene twee verschillende soorten zyn, *maar het mannetje en het wyfje in dezelfde soort van gazelle.* Zo hy acht hadt gegeeven, dat ik de beide sexen heb beschreeven, zou die kundige Natuurbeschouwer in die verzinning niet gevallen zyn.

DE BOSBOK.

Zie hier nog eene zeer aartige gazelle, waarvan de Hr. ALLAMAND de beschryving heeft gegeeven; wy geeven 'er hier de afbeelding van, en meenen de gemelde beschryving in haar geheel te moeten overneemen.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Bosbok ingelascht, 't welk in het XII Deel, blz. 184, te vinden is.*

DE BLAAUWE GEIT.

Deze antilope, zegt de Hr. Forster, is zeer gemeen aan de Kaap de Goede-hoop, alwaar men haar *blaauwe geit* noemt; haare kleur is niet geheel blaauw, en nog minder hemels-blaauw, gelyk Hall in zyne hiſtorie der viervoetige dieren onderſteld heeft, maar alleenlyk grys, dat wat op den blaauwe trekt. Die kleur wordt zelfs niet voortgebragt, dan door de weêrkaatſing van 't hair, dat overeind ſtaat, terwyl het dier leevende is, want zodra het dood is, valt het hair, en legt zig vlak op het lichaam neder, en dan verdwynt al het blaauwachtige geheel, en men ziet dan niets dan de gryze kleur. Dit dier is grooter dan het damhert van Europa; zyn buik is met wit hair gedekt, gelyk ook de voeten; het kwaſtje hair onder aan den ſtaart is ook wit; daar is op yder oog een vlak van dezelfde kleur. De ſtaart is maar zeven duimen lang. De hoornen zyn zwart, gerimpeld met omtrent twintig ringen, een weinig achterwaards gekromd, en zy hebben agttien of twintig duimen lengte; het wyfje is daarvan zo wel voorzien als het mannetje.

DE INDIAANSCHE RHEEBOK.

Wy geeven hier de afbeelding van een Indiaanſch dier, dat ons voorkomt van eene zeer aangrenzende ſoort te zyn van die onzer Europiſche rheebokken, maar die daarvan echter in een zo wezendlyk karakter verſchilt, dat men hem niet kan beſchouwen als eene enkele verſcheidenheid in de ſoort der rheebokken. Het is weder aan den Hr. Allamand, dat ik de kennis van dit dier te danken heb, en ik kan niet beter doen, dan de beſchryving overneemen, welke hy daarvan heeft gegeeven.

Hier heeft de Hr. de Buffon *geplaatſt het artykel en de afbeelding van den Indiaanſchen rheebok, die wy in het XIIde Deel, blz. 208, gegeeven hebben.*

HET

HET RENDIER (*a*).

Wy zullen, by het geen wy gezegd hebben, wegens het kraaken, dat zig in alle de beweegingen van het rendier laat hooren, eene waarneeming voegen, welke de Marquis d'Amezaga de goedheid heeft gehad van ons mede te deelen.

Men zou kunnen denken, zegt hy, dat dit geluid of gekraak komt van het voorste der voeten, die tegen malkanderen slaan, en wel te meer, omdat de rendieren een langen platten voet hebben. Ik poogde de oorzaak te ontdekken, waardoor dit geluid mogt voortgebragt worden by de rendieren, welken de Koning van Zweeden aan zyne Doorluchtige Hoogheid, den Prins van Condé, gezonden hadt, en ik sprak daar over met de Laplanders, die hen hadden overgebragt; zy raakten een van deze dieren vry ligt aan, en ik hoorde het gekraak, zonder te kunnen onderscheiden van waar het kwam: het dier was zo weinig aangeraakt geweest, dat het zelfs niet van plaats veranderd was. Ik oordeelde toen, dat het geluid niet kon komen van de hoeven; ik ging op myn buik liggen, en zonder het rendier te doen gaan, bespiedde ik het oogenblik, wanneer het zyn poot zoude opligten: zodra het deze beweeging maakte, hoorde ik de geleeding van den voet, het geluid maaken, 't welk ik kort te vooren gehoord had, maar sterker, omdat deze beweeging grooter was geweest. Ik bleef in dezelfde houding om my te verzekeren wegens het gekraak in de agterste voeten, gelyk in de voorste; ik hoorde ook die der kniën, maar minder sterk dan van den voet; die van de waade laat zig naauwlyks hooren.

Deze rendieren zyn te Chantilly beiden aan dezelfde ziekte gestorven, te weeten, eene ontsteeking in de keel, van de tong af tot aan de pypen van de long; men zoude hen misschien hebben kunnen redden, met hun verkoelende dranken te geeven, want zy waren te vooren zeer welvaarende, en waren zelfs vry vet, tot op den tyd toen zy door de gemelde ziekte overvallen wierden. Zy weidden gelyk de koeijen, en zy waren zeer greetig naar de graauwe mos, die zig aan de boomen hecht.

Het is derhalven door de waarneemingen van den Hr. Marquis d'Amezaga zeker, dat by de rendieren het gekraak alleen in de geleedingen van de beenderen der pooten huisvest, en het is meer dan waarschynlyk, dat het dezelfde zaak is met den eland, en met andere dieren, van welken men dit geluid verneemt.

In Lapland, en in de Noordelyke Provintiën van Asia, zyn, misschien, meer tamme of huislyke, dan wilde rendieren, maar in Groenland, zeggen de Reisbeschryvers, dat zy allen wild zyn.

Deze dieren zyn vreesachtig en vluchtende; zy rieken den mensch van verre; de sterkste van die Groenlandsche rendieren zyn niet grooter dan

(*a*) Vervolg van het byvoegzel by het artykel van het rendier, XV Deel, *blz.* 108.

een veers van twee jaaren, en dit doet my vermoeden, dat zy van die kleine soort zyn, welken EDWARDS *Groenlandsche damherten noemt*, *en die een derde minder groot zyn dan die van de groote soort.* De eene en andere verliezen hunne hoornen in de lente, en hun hair valt byna in denzelfden tyd uit; zy vermageren dan, en hun vel wordt dun, maar in den herfst worden zy weder vet, en hun vel wordt dan ook weder dikker. Het is door deze beurtwisseling, zegt de Hr. ANDERSON (*b*), dat alle de Noordsche dieren de uiterstens van koude en hitte beter verdraagen, zynde vet en wél gedekt in den winter, en ligt en droog in den zomer; in dit laatste jaargetyde weiden zy het tedere gras der valeijen af, in het andere wroeten zy in de sneeuw, en zoeken het mos van de rotsen.

(*b*) *Histoire Naturelle du Groenland.*

D E L A M A.

Wy geeven hier op *Pl. XX* de afbeelding van een lama, naar het leeven getekend, en die nog tegenwoordig (augustus 1777) in wezen is in de *Ecole Vétérinaire*, in het kasteel van Alfort. Dit dier, uit de Spaansche West-Indiën naar Engeland gebragt, wierdt ons gezonden in de maand november 1773. Hy was toen jong, en zyne moeder, die met hem overkwam, stierf kort na haare aankomst: men kan het opgezette vel, en het lichaam, onder het vel *geinjecteerd*, zien, in het fraai ontleedkundig kabinet van den Hr. BOURGELAT.

Schoon deze lama nog jong was, en de reis, en de staat van huislykheid ongetwyfeld invloed op zyn groei gehad moeten hebben, en dezelve voor een gedeelte vertraagd, hadt hy echter byna vyf voeten hoogte, in eene rechte lyn gemeeten, van den kruin des hoofds tot den voorsten voet, en in zyn staat van vryheid werdt hy aanmerkelyk veel grooter en dikker van lichaam. Dit dier vertoont in de Nieuwe Wereld, als 't ware, den kameel van de Oude. Hy schynt een fraai verschynzel te zyn; want zyn maakzel is schoon, en zonder eenige der mismaaktheden, of iets van 't lelyke, van den kameel te hebben, heeft hy echter verscheiden overeenkomsten met denzelven, en gelykt hem vry wat. Gelyk als de kameel zo is hy ook bekwaam om lasten te draagen; hy heeft wollig hair; vry dunne beenen; een korten voet, en tennaastenby gemaakt gelyk de beenen en voeten van den kameel, maar hy verschilt van denzelven hier in, dat hy geen bult heeft, dat zyn staart kort is, zyne ooren lang zyn, en dat hy in 't algemeen veel beter gemaakt, en van eene bevalliger gestalte is, in de evenredigheden des lichaams. Zyn lange hals, wél met wol gedekt, en zyn hoofd, dat hy altyd overeind houdt, geeven hem een voorkomen van edelheid en lugtigheid, welken de Natuur aan den kameel geweigerd

heeft. Zyne ooren, zeven duimen lang tegen twee duimen in hunne grootſte breedte, loopen uit in een punt, en houden zig altyd recht naar vooren; zy zyn voorzien van een glad en zwartachtig hair; de kop is lang, ligt, en van een ſchoon maakzel. De oogen zyn groot, zwart, en in de binnenhoeken verſierd met groote zwarte hairen. De neus is plat, en de neusgaten zyn verwyderd. De bovenlip is geſpleeten, en zodanig voor de kinnebakken geſcheiden, dat zy de twee middenſte ſnytanden laat zien, die lang en plat, en vier in getal zyn, in het onderſte kaakbeen. Deze ſnytanden ontbreeken in het bovenſte kaakbeen, gelyk by de andere herkaauwende dieren; daar zyn ſlegts vyf baktanden, van boven zo als van onderen, aan weêrskanten, het geen in alles twintig baktanden, en vier ſnytanden maakt. Het hoofd, het bovenſte van het lichaam, van het kruis, van den ſtaart, en van de beenen, zyn gedekt met een wolachtig hair, van eene hooge muskus-kleur, wat helderer op de wangen, onder den hals, en op de borſt, wat donkerer op de dyen en de beenen, alwaar deze kleur bruin en byna zwart wordt. De kruin des hoofds is ook zwartachtig, en het is van daar, dat het zwart te voorſchyn komt, dat op het voorhoofd, op de omtrek van de oogen, de neus, de neusgaten, de bovenlip, en de helft der wangen is. De wol, op den hals, is donker-bruin, en maakt als een maan-hair, dat aan den kruin van het hoofd begint, en zig op den ſchoft gaat verliezen; die zelfde bruine kleur ſtrekt zig, doch verminderende, op den rug uit, en maakt eene ſtreep of band van een flaauw bruin; de dyen zyn bedekt met lange wol op het achterſte gedeelte, en die lange wol zit met vry dikke vlokken. De beenen zyn ſlegts bedekt met glad hair, van eene zwartachtig-bruine kleur; de voorſte kniën zyn opmerkelyk door hunne dikte, terwyl in de achterſte beenen, in het midden, een ruimte onder het vel gevonden wordt, die omtrent twee duimen zinkt. De voeten zyn in twee vingers afgeſcheiden. De hoorn van de hoeve van yderen vinger is meer dan anderhalf duim lang, en die hoorn is zwart, glad, plat aan de binnenzyde, en gerond aan den buitenkant: de hoornen van de hoeven der achterſte voeten zyn zonderling, voor zo verre zy een haak formeeren aan het einde. De ſtomp van den ſtaart heeft meer dan een voet lengte; hy is bedekt met eene vry korte wol; de ſtaart gelykt naar een kwaſt; het dier draagt denzelven recht, het zy gaande, het zy loopende, en zelfs terwyl het in ruſt is of nederligt.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den lama.	5.	4.	4.
Hoogte van het voorſtel.	3.	3.	0.
Hoogte van het achterſtel.	3.	6.	0.
Hoogte van den buik boven den grond. . .	1.	9.	2.
Lengte van het hoofd, van het eind der lippen tot aan het achterhoofd.	0.	11.	0.

Dit dier is zeer zachtaartig; het heeft noch toornigheid, noch kwaadaartigheid; het is zelfs liefkoozende; het laat zig beklimmen door den persoon die het voedt, en zoude denzelfden dienst ook aan anderen niet weigeren. Het gaat stappende, draaft, en neemt zelfs eene soort van galop: wanneer hy in vryheid is, huppelt hy, en wentelt zig in 't gras. De lama, dien ik hier beschryf, is een mannetje; men heeft opgemerkt, dat hy dikwyls door de behoefte van koppelen geprikkeld wordt. Hy pist achteruit, en de mannelyke roede is klein, naar de grootte van zyn lichaam; het was in de laatste maand may meer dan agttien maanden geleden dat hy niet gedronken hadt; en het komt my voor, dat hy geen drank noodig heeft, wegens de groote menigte speekzel, waarmede het binnenste van zyn mond geduurig bevochtigd wordt.

Men leest in de reisbeschryving van Commodore BYRON (*a*), dat men guanaques, dat is te zeggen, lamas, vindt, op het eiland der Pingains, en in het binnenst der landen tot aan Kaap des Vierges, of Maagdenkaap, die, ten Noorden, den ingang van de Straat van Magellaan formeert; dus vreezen deze dieren geenszins de koude: in hunnen natuurlyken en vryen staat trekken zy gemeenlyk met troepen van zestig of tagtig; zy laaten zig niet naderen (*b*); zy zyn echter zeer gemaklyk tam te maaken. Toen het scheepsvolk van Commodore BYRON zig van een jonge lama meester gemaakt hadden, over welks bevallig maakzel men zig verwonderde, maakten zy het zo tam, dat het dier hun de handen kwam lekken. De Commodore BYRON en de Kapitein WALLIS vergelyken dit dier met het damhert in grootte, gestalte, en kleur, maar WALLIS is in dwaaling gevallen, met te zeggen, dat het een bult op den rug heeft.

(*a*) Zie *Tom. I, du premier voyage de Cook, pag.* 18 *en* 33.
(*b*) ———— *Ibid, pag.* 25.

de Seve del. O. de Vries fec.

LE LAMA.

de Sève del. O. de Vries fec.

LA VIGOGNE.

DE VIGOGNE.

Wy geeven hier op *Pl. XXI* de afbeelding van een mannetjes-vigogne, die leevende afgetekend is op de *Ecole Vétérinaire*, in 1774, en waarvan het opgezette vel te zien is in het kabinet van den Hr. Bourgelat. Dit dier is kleiner dan de lama, en zie hier deszelfs afmeetingen.

	voeten.	duimen,	lynen.
Lengte van het lichaam, in eene rechte lyn gemeeten, van het einde van de neus tot den oorſprong van den ſtaart.	4.	4.	6.
Hoogte van het voorſtel.	2.	4.	9.
Hoogte van het achterſtel.	2.	6.	2.
Hoogte van den buik boven den grond.	1.	8.	0.
Lengte van het hoofd.	0.	6.	6.
Lengte der ooren.	0.	4.	3.
Breedte der ooren.	0.	1.	5.
Grootte van het oog.	0.	1.	4.
Afſtand tuſſchen het oog en het einde van den ſmoel.	0.	3.	9.
Lengte van den ſtaart met zyn wol.	0.	8.	9.

De vigogne heeft veel overeenkomſt, en zelfs gelykheid, met den lama, maar hy is van een luchtiger maakzel; zyne beenen zyn langer, naar evenredigheid van 't lichaam, dunner, en beter gemaakt dan die van den lama: zyn hoofd, 't welk hy recht en hoog draagt op een langen en dunnen hals, geeft hem een voorkomen van losheid en vaardigheid, zelfs in den ſtaat van ruſt; ook is die kop, naar evenredigheid, kleiner dan die van den lama; hy is breed aan 't voorhoofd, en ſmal aan de opening van den mond, het geen het aangezicht van dit dier fyn en levendig maakt; en die levendigheid van gelaat wordt nog ſterk vermeerderd door zyne ſchoone zwarte oogen, waarvan het ooghol zeer groot is, hebbende zestien lynen lengte. Het bovenſte been van het ooghol is zeer verheven, en het onderſte ooghair is wit. De neus is geplat, en de neusgaten, die van malkanderen verwyderd zyn, hebben, gelyk de lippen, eene bruine kleur, met graauw gemengd. De bovenlip is geſpleeten, gelyk die van den lama, en die ſcheiding is groot genoeg om in het onderſte kaakbeen twee lange en platte ſnytanden te laaten zien.

De vigogne heeft ook lange rechte ooren, die in een punt uitloopen; zy zyn van binnen naakt, en van buiten gedekt met kort hair. Het grootſte gedeelte van het lichaam des diers is bedekt met hair van eene roodachtigbruine kleur, en het overige is van iſabelle-kleur. Het onderſt van het kaakbeen is geel-wit; de borſt, het onderſt van den buik, het binnenſt

van de dyen, en het onderſt van den ſtaart, zyn wit. De wol, die aan de borſt hangt, is drie duimen lang, en die, welke het lichaam bedekt, is weinig langer dan één duim. Het uiterſte van den ſtaart is voorzien van lange wol. Dit dier heeft geſpleete voeten, in twee vingeren verdeeld, die zig van malkanderen ſcheiden terwyl hy gaat. De hairen zyn zwart, dun, van onderen plat, en bolrond van boven; zy zyn één duim lang, en negen lynen hoog, en hebben vyf lynen breedte.

Deze vigogne heeft veertien maanden in de *Ecole Vétérinaire* geleefd, en hadt miſſchien even veel tyds in Engeland doorgebragt; hy was evenwel op verre na zo tam niet als de lama; hy kwam ons voor van een minder gevoeligen inborſt te zyn, want hy gaf geen blyk van verknochtheid aan zyn oppaſſer; hy poogde zelfs te byten wanneer men hem wilde dwingen; en blies of ſpuwde geduurig in 't aangezicht van hun, die hem naderden. Men gaf hem drooge, en ſomtyds met wat water gemengde, zemelen; hy heeft nooit zuiver water, noch eenig ander vocht gedronken, en het ſchynt, dat de vigognes, even als de lamas, zulk een grooten overvloed van ſpeekzel hebben, dat zy in 't geheel niet behoeven te drinken. Eindelyk, zy piſſen, even als de lamas, achteruit; en om alle deze overeenkomſten van natuur kan men deze dieren als twee ſoorten van hetzelfde geſlacht beſchouwen, maar die niet na genoeg aan malkander grenzen om zig onder malkander te vermengen.

Toen ik in 1766 de hiſtorie van den lama en den vigogne in het XIIIde Deel beſchreef, dacht ik, dat 'er niet meer dan die twee ſoorten in dit geſlacht waren, en ik meende, dat de alpaco, of alpaca, het zelfde dier, onder een anderen naam was, als de vigogne; het onderzoek, 't welk ik nader van deze beide dieren gedaan heb, en waarvan men het verſlag heeft gezien, hadt my nog in dit denkbeeld beveſtigd, maar ik ben onlangs onderricht, dat de alpaco, of alpaca, eene derde ſoort formeert, welke men als middenſoortig tuſſchen den lama en den vigogne kan beſchouwen. Het is aan den Marquis de Nesle, dat ik deze nieuwe kundigheid verſchuldigd ben. Die Heer, even yverig voor de bevordering der Weetenſchappen, als voor die van den gemeenen welvaart, heeft zelfs het ontwerp gemaakt om uit de Spaanſche Weſt-Indiën een zeker getal van deze dieren te doen komen, lamas, alpacas, en vigognes, om te bezoeken of men dezelven in Frankryk zou kunnen voortplanten, en het zoude zeer te wenſchen zyn, dat de Regeering zyne bedoelingen behulpzaam ware, dewyl de wol dezer dieren, gelyk men weet, van een onwaardeerbaaren prys is. De voordeelen en de moeijelykheden van dit ontwerp, kan men in het volgende bericht zien, 't welk door den Abt Beliardy, wiens verdienſten wel bekend zyn, en die door zyn lang verblyf in Spanje, goede kundigheid deswegen heeft kunnen verkrygen, aan den Hr. Marquis gegeeven is.

De naam van lama, zegt hy, is een geſlachtnaam, welken de Indiaanen van Peru onverſchillig aan alle ſoorten van woldieren geeven. Vóór de verovering der Spanjaarden waren 'er geene ſchaapen in Amerika; die veroveraars hebben dezelven

daar in gevoerd, en de Indiaanen van Peru hebben hen lamas genaamd, waarſchynlyk, omdat in hunne taal, door dit woord, elk dier, dat wol verſchaft, wordt uitgedrukt; in de Provintiën echter van Cuſco, Potoſi, en Tucuman, onderſcheidt men drie ſoorten van lamas, welker verſcheidenheid hun verſchillende naamen heeft doen geeven.

De lama is in zyn ſtaat van vryheid, in zyn natuurlyken ſtaat, een dier, dat de gedaante heeft van een kleinen kameel; hy is van hoogte als een groote ezel, maar veel langer; hy heeft een geſpleete voet, gelyk de runderen; zyn hals is dertig of veertig duimen lang; zyn kop, welken hy altyd rechtop draagt, gelykt vry wat naar dien van een volen Eene lange wol bedekt hem het geheele lichaam; dat van den hals en den buik is veel korter.

Dit dier is oorſpronglyk wild; men vindt hen nog by kleine benden op hooge en koude bergen. De inborelingen des lands hebben 'er een huislyk dier van gemaakt; en men heeft opgemerkt, dat zy eveneens in de warmſte en in de koudſte luchtſtreeken leeven; ook teelen zy in dien ſtaat voort; het wyfje werpt maar één jong t'eener dragt, en men heeft my niet kunnen zeggen hoe lang de tyd van de dragt is.

Sedert de Spanjaarden de paarden en de muilezels in het koningryk Peru hebben ingevoerd, is het gebruik der lamas zeer verminderd; men laat echter niet na zig daarvan nog te bedienen, inzonderheid voor den land- of veld-arbeid; men belaadt hen, gelyk men onze ezels belaadt; zy draagen van 60 of 70 tot 100 ponden op den rug; zy draaven of galoppeeren niet, maar hunne gewoone tred is zo zacht, dat de vrouwen zig van hun boven alle ander reistuig bedienen. Men laat hen in de velden in alle vryheid weiden, zonder dat zy poogen te ontvlugten. Behalven de huislyke dienſten, die men van hun heeft, heeft men ook het voordeel van de wol; men ſcheert hun gemeenlyk eens op het einde van juny; men gebruikt in die ſtreeken hunne wol gemeenlyk tot die zelfde dienſten, waartoe wy het paardenhair gebruiken, ſchoon deze wol zo zacht als onze zyde, en fraaijer dan die van onze ſchaapen is.

De lama van de tweede ſoort is de alpaca. Dit dier gelykt in 't algemeen naar den lama, maar het verſchilt 'er van ten dezen opzichten, dat het veel laager op de beenen, en veel breeder van lichaam is. De alpaca is volſtrekt wild, en wordt in het gezelſchap der vigognes gevonden. Zyne vacht is veel meer gevuld, en de wol veel fyner dan die van de lamas, gelyk zy dan ook in hooger achting is.

De derde ſoort is die van de vigogne, die ook naar den lama gelykt, met dit verſchil, dat hy veel kleiner is; hy is, even als de alpaca, geheel wild; ſommige lieden te Lima onderhouden hen om de zeldzaamheid en uit enkele liefhebbery; maar men weet niet, of deze dieren in dien ſtaat voortteelen, en zelfs niet of zy koppelen. De vigognes eeten, in dien ſtaat van gevangenis, alles wat men hun aanbiedt, maïs, of turkſche tarwe, brood, en alle ſoorten van groente.

De wol van den vigogne is nog fyner dan die van den alpaca, en het is niet dan om zyn vacht, dat men jagt op hem maakt. Daar zyn in die vacht drie ſoorten van wol; die van den rug, de donkerſte en de fynſte wordt het meeſt geacht. Vervolgens die van de zyden, die van eene helderer kleur is; die van den buik, die zilverkleurig is, wordt minſt gewaardeerd; men onderſcheidt in den handel deze drie ſoorten van wol, en men ſtelt daar verſchillende pryzen op.

De vigognes gaan altyd met vry talryke benden; zy onthouden zig op de kruinen der bergen van Cuſco, van Potoſi, en van Tucuman, in ontoeganglyke rotſen en in woeſte plaatſen: zy daalen in de vlakten neder om te weiden: wanneer men op hen jaagen wil, zoekt men hun ſpoor of hunne uitwerpzelen, die de plaatſen aanwyzen, daar men hen vinden kan, want deze dieren hebben de eigenſchap

van hunne uitwerpzelen op denzelfden hoop te brengen; men begint met touwen te spannen, ter plaatse daar zy zouden kunnen ontsnappen; men hangt daaraan, van afstand tot afstand, lappen stof van verschillende kleuren; dit dier is zo vreesachtig, dat het deze soort van affnyding niet durft overspringen. De jaagers maaken groot geraas, en dryven de vigognes tegen de eene of andere rots, daar zy niet tegen op kunnen klauteren; de vreesachtigheid van dit dier belet het zyn hoofd te wenden naar hen die hem vervolgen; en in dien staat laat hy zig by de achterste beenen vangen, en men is zeker van 'er niet een van te zullen missen. Men heeft de wreedheid van de geheele benden te dooden. Daar zyn ordonnantien, waarby die slachtingen verboden worden, maar men onderhoudt dezelve niet; het zoude echter gemaklyk zyn hen te scheeren, nadat zy gevangen zyn, en zig dus eene nieuwe inzameling van wol voor het volgende jaar te bewaaren. Deze jagten leveren gemeenlyk vyf honderd of duizend ponden wol uit. Wanneer de jaagers het ongeluk hebben van eenigen alpaca in hunne afschutting of binnen hunne gespanne touwen te besluiten, is hunne jagt verlooren, want de alpaca, stouter dan de vigognes, redt zig, door over het gespannen touw heen te springen, zonder zig door de wapperende lappen te laaten vervaaren, waardoor de vigognes aangemoedigd, zyn voorbeeld volgen, en dus mede ontkomen.

In de geheele streek der Cordelieres, ten Noorden van Lima, naar Quito naderende, vindt men, noch lamas, noch alpacas, noch vigognes meer in hunnen wilden staat; de huislyke lama is echter zeer gemeen te Quito, alwaar men hem tot het lastdraagen en allerhanden landarbeid gebruikt.

Zo men zig leevende vigognes van de kust van Peru wilde bezorgen, zou men hen moeten doen komen uit de Provintiën van Cusco of Potosi, naar de haven van Arica, daar men hen scheep zou kunnen neemen om naar Europa te brengen; maar de vervoering ter zee uit de Zuidzee, over Kaap Horn, is zo lang, en aan zo veele toevallen onderhevig, dat het misschien zeer moeijelyk zou zyn hen geduurende zo langen tocht te behouden; het beste en veiligste middel zou zyn, een daartoe verordend schip naar de rivier de la Plata te zenden; de vigognes, welken men in de Provintie van Tucuman gevangen hadt, zonder hen te mishandelen, zouden gevoeglyk naar Buenos-aires afzakken, en daar aan boord gebragt kunnen worden: maar het zoude moeijelyk zyn te Buenos-aires een retourschip te vinden, klaar gemaakt en geschikt om drie of vier douzyn vigognes over te voeren; het zou niet meer kosten uit Europa een schip daartoe gereed gemaakt te zenden, dan de kans te waagen van een schip te Buenos-aires naar Europa geschikt, en bekwaam om deze dieren mede te neemen, te vinden, en, ingevalle men dit al mogt vinden, de hooge vragten, die het zelve zou vorderen, te betaalen.

Men zou derhalven zyn toevlucht moeten neemen tot een Huis van Commercie te Cadix; en een Spaansch vaartuig naar de rivier de la Plata laaten uitzenden: dit schip met vrye goederen, voor rekening van den koophandel belaaden, zou geen bezwaar zyn voor de inkomsten van de Spaansche Kroon; men zoude alleenlyk verlof vraagen van daar aàn boord te brengen een of twee man, belast met de commissie der vigognes, die in de terugvaart mede zouden genomen worden. Deze lieden moesten voorzien zyn van de noodige paspoorten en van goede brieven van voorschryvens, van het Spaansche Ministerie aan de Gouverneurs van 't land, om den noodigen onderstand tot het wél uitvoeren van hunnen last van hun te verkrygen. Men dient van Buenos-aires noodzaaklyk order te zenden naar Santa Crux de la Sierra, op dat men uit de gebergtens van Tucuman bezorge drie of vier douzynen leevende wyfjes-vigognes met een half douzyn mannetjes, eenige alpacas, en eenige lamas, half mannetjes en half wyfjes. Het schip moet zodanig geschikt zyn, dat zy daarin

daarin een gemaklyk verblyf kunnen houden, en men zoude hiertoe aan het zelve moeten verbieden om eenige andere goederen in de terugkomst mede te neemen, en het zelve belasten om eerst naar Cadix te stevenen, alwaar de vigognes konden uitrusten, en vanwaar men hen vervolgens naar Frankryk konde overvoeren. Zulk een togt, op de gemelde wyze geregeld, zou niet zeer kostbaar zyn; men zou zelfs order aan de officiers van de Marine des Konings kunnen zenden, gelyk ook aan alle de schepen, die van l'Isle de France en uit Indiën komen, dat zy, zo zy by toeval op de kusten van Amerika mogten geworpen worden, en verpligt mogten zyn daar eene schuilplaats te zoeken, de rivier de la Plata bovenal verkiezen moesten: terwyl men zig als dan met de noodige herstellingen van het schip bezig hieldt, moesten die officieren zig tot het volk des lands vervoegen, om van hun eenige leevende vigognes, mannetjes en wyfjes, en ook eenige lamas en eenige alpacas te verkrygen. Men zal te Montevideo Indiaanen vinden, die dertig of veertig mylen op een dag afliggen, die van Santa Cruz de la Sierra zullen gaan, en zig zeer wel van hunnen last kwyten.... Dit zou des te gemaklyker zyn, omdat de Fransche schepen, die van l'Isle de France, of van Indiën terug keeren, te Montevideo kunnen inloopen, in plaats van naar Sainte-Catherine op de kust van Brasilie te gaan, gelyk zy dikwyls doen. De Minister, die het zyne hadt toegebragt, om Frankryk met zulk een nuttig dier te verryken, zou zig deswegen kunnen toejuichen als met eene gewigtige verovering. Het is te verwonderen, dat de Jesuiten nooit bedacht zyn geweest om de vigognes in Europa over te brengen, terwyl zy, meesters van Tucuman en van Paraguay, dezen schat in 't midden hunner schoonste vestigingen bezaten.

Nadat deze gewigtige memorie van den Hr. Abt Beliardy my medegedeeld was, deelde ik dezelve mede aan myn waarden en hooggeachten vriend, den Hr. de Tolozan, Intendant van den koophandel, die by alle gelegenheden zyn yver voor het gemeen belang betoont; en die over deze memorie, en het onderwerp daarin vervat, geloofd heeft te moeten raadpleegen met een kundig en verstandig man, den Hr. de la Folie, algemeen opziehter over de Manufactuuren; en zie hier de aanmerkingen welken hy over dit onderwerp gemaakt heeft.

De Schryver van de memorie, door een zeer loflyken yver bezield, zegt de Hr. de la Folie, stelt eene groote verkryging voor, welke een Staatsdienaar zou mogen doen, door het overbrengen van de lamas, de alpacas, en vigognes, naar Frankryk, maar hy zal my vergunnen de volgende bedenkingen daar op te maaken.

Die lamas, dus genaamd door de Peruviaanen, en *carneros de la terra*, door de Spanjaarden geheeten, zyn goede huislyke dieren, zo als de Schryver hen voordraagt: men neemt alleenlyk waar, dat zy des nachts niet met hunnen last kunnen gaan; dit is de reden, die de Spanjaarden heeft bepaald om muilezels en paarden te gebruiken; voor het overige, laat ons deze dieren niet als lastdieren beschouwen; (want in dat opzicht zyn onze ezels verre verkieslyk): het wezendlyke punt is hunne vacht. Hunne wol is niet slegts veel minder dan die der vigognes, gelyk de Schryver aanmerkt, maar zy heeft ook eene sterken en onaangenaamen reuk, dien men 'er bezwaarlyk af kan krygen.

De wol van den alpaca is inderdaad, gelyk hy zegt, veel waardiger dan die van den lama; men verwart dezelve dagelyks met die van den vigogne, en het is zeldzaam, dat die laatste daar niet mede vermengd zy.

De lama laat zig zeer wel tam maaken, gelyk de Schryver aanmerkt, maar men werpt hem tegen, dat de Spanjaarden veele proeven in hun land genomen hebben,

om de alpacas en de vigognes te naturaliseeren. De Schryver, die het tegendeel wil, heeft daaromtrent geene getrouwe berichten gehad; verscheidenmaalen heeft men een goed aantal van deze dieren naar Spanje laaten komen, en men heeft gepoogd dat ryk daar mede te bevolken; de proeven, welken men ten dezen opzichte vermenigvuldigd heeft, zyn alle vruchtloos geweest: deze dieren zyn allen gestorven, en dit is de oorzaak dat men deze poogingen al lang heeft moeten staaken.

Het zou derhalven te vreezen zyn, dat deze dieren het zelfde noodlot in Frankryk zouden ondergaan, dewyl zy in hun land aan een byzonder voedzel gewend zyn; dit voedzel bestaat in zeer fyn riet, *ycho* genaamd, en misschien verschaffen onze weiden geene planten, die het gemis van dit voedzel genoegzaam vergoeden; misschien hebben zy niets van dat voedend beginzel, 't welk het Amerikaansch gewas onderscheidt.

De wol der vigognes verschaft fraaije stoffen, maar die zo lang niet duuren als die van schaapenwol gemaakt zyn.

Dit antwoord, dat in verscheiden opzichten voldoende is, en waarin het wezendlyk bestaan van eene derde soort, te weeten, van den alpaca, in het geslacht der lamas, bevestigd wordt, maar dat eenige twyfeling schynt vast te stellen, om deze dieren, gelyk ook de vigognes, in Europa op te voeden, ontvangen hebbende, deelde ik het tevens met de voorgaande memorie van den Hr. Beliardy mede, aan verscheiden kundige lieden, en byzonderlyk aan den Hr. Abt Bexon, die hier over de volgende aanmerkingen gemaakt heeft.

Ik merk aan, zegt hy, dat de lama in de laage en warme valeijen van Peru, zo wel als in het koudste gedeelte de la Sierra, leeft, en bygevolg, dat het niet de warmte of koude van ons klimaat is, die tot hinderpaal in dezen zou verstrekken, of het dier beletten zig aan onze lucht te gewennen.

Het zelve (als een lastdier beschouwd), heeft een gang, zo zacht, dat men zig van het zelve hierom boven het paard of d'n ezel bedient. Het blykt daarenboven dat hy met even weinig toe kan als de ezel, dat hy ook met even weinig omslag kan behandeld worden, en even weinig oppassing vordert. Zie het geen daarvan gezegd is, *blz.* 111.

Het schynt dat de Spanjaarden zelven het beste gebruik van de wol van den lama niet weeten te maaken, naardien de Schryver zegt, dat deze wol fraaijer is dan die van onze schaapen, en zo zacht als zyde; men bezigt dezelve tot de eigen gebruiken als wy het paardenhair. Zie *blz.* 111.

De alpaca, eene middensoort tusschen de lama en de vigogne, en tot hiertoe weinig bekend, zelfs by de Natuurbeschouwers, is nog geheel wild; ondertusschen is dit van de drie Peruaansche dieren, die hier in aanmerking komen, misschien dat, welks verkryging van het meeste belang zou zyn, naardien de alpaca met een veel gevulder vacht, en met veel fyner wol dan die van den lama, eene veel sterker lichaamsgesteldheid dan de vigogne schynt te hebben: zie de straks aangehaalde plaats, *blz.* 111.

De gemaklykheid, waarmede de vigognes, die men uit liefhebbery te Lima heeft, zig laaten onderhouden, als eetende brood, maïs, en alle soorten van groenten, toonen, dat men deze dieren waarschynlyk ook in grooter getale, en tot wezendlyke oogmerken zou kunnen houden; eene onbegrypelyke verwaarloozing in dit stuk laat ons onkundig, of de tamme vigognes tot hiertoe in den staat hunner huislykheid of gevangenis hebben voortgeteeld; maar ik twyfel niet, of dit dier, uit den aart gezellig, zwak van gestel, en, even als het schaap, van

een zachten en vreesachtigen inborst, zou zig gaarne met troepen laaten zamenvoegen, en dus vereenigd en wél bezorgd zoude het in een park of stal gereedlyk koppelen en voortteelen, en zelfs naar alle waarschynlykheid beter dan in zyn wilden staat, waarin hunne vluchtende troep geduurig siddert voor de klaauwen van den roofvogel of voor de vervolgingen van den jaager. Zie *blz.* 112.

De wreedheid, waarmede men ons meldt, dat de groote jagten, of liever, de groote slagtingen, der vigognes, in Peru geschieden, is eene reden te meer, waarom men zig behoort te spoeden om eene dierbaare soort van dieren te behoeden, die door deze wreedheden welhaast verdelgd, of ten minsten tot een zeer gering getal van verzwakte vluchtelingen verminderd zullen zyn.

De gevaaren en langwyligheden, langs Kaap Horn, schynen my, zo wel als den Hr. Beliardy, toe, een groote hinderpaal te zyn om de vigognes van den kant van 't Zuiden over Arica, Cusco, of Potosi te doen komen, en de waare weg om deze kostelyke dieren over te brengen, zoude zyn, hen inderdaad te doen afzakken van Tucuman over Rio de la Plata tot aan Buenos-aires, alwaar een schip, daartoe gezonden, en voorzien van menschen, die kundig waren hoe deze dieren op den overtogt te moeten behandelen, hen aan boord zou kunnen neemen, om hen naar Cadix, of naar een van onze best gelegen havens te brengen, digt by welke het tevens gevoeglyk zoude zyn om de opvoeding dezer dieren te beginnen, in eene gemaatigdheid van lucht, overeenkomende van Sierras, van waar men hen hadt overgebragt.

Ik moet nog eenige aanmerkingen maaken over den brief van den Hr. de la Folie, die niet anders dan vry ongegronde twyfelingen en zwaarigheden van weinig belang schynt by te brengen.

1. Men heeft gezien, dat, zo het paard en de ezel het van den lama winnen, in standvastigheid van dienst, deze hen op zyne beurt in andere opzichten overtreft; en daarenboven is hier de zaak niet zo zeer om de lama als lastdier te beschouwen, dan wel om hem te gelyk met den vigogne en den alpaca als wol-dieren aan te merken.

2. Wie kan ons verzekeren, dat men in Spanje veele proeven gedaan heeft om deze dieren aldaar te naturaliseeren? en de proeven, die daar al mogten genomen zyn, zyn die met oordeel genomen? Het is niet in eene warme vlakte, maar, gelyk wy reeds hebben doen zien, op de kruinen der bergen, digt by de sneeuwgewesten, dat men moet tragten den vigognes een klimaat, overeenkomstig met hunnen geboortegrond, te doen wedervinden.

3. Het is minder van de vigognes van Peru gekomen, dat men zoude kunnen hoopen troepen te formeeren, dan van hun ras, dat in Europa geboren werdt; en 't is om dit ras te bekomen en te vermenigvuldigen, dat men zyne eerste zorgen moest besteeden, welke zorgen ongetwyfeld groot en aanhoudende zouden moeten zyn voor tedere dieren, welken men dus naar een ander werelddeel hadt overgevoerd.

4. Wat de plant *ycho* belangt, men kan niet wel denken, dat dezelve niet vervuld zoude kunnen worden door eene of andere soort van ons gras of riet; maar zo het volstrekt noodig was, zoude ik voorstellen om de plant *ycho* zelve over te brengen, het zoude zelfs waarschynlyk niet moeijelyker zyn dezelve te zaaijen als andere planten van dien aart, en het zoude gelukkig zyn eene nieuwe konstweide te bekomen, met eene nieuwe soort van vee, voor die weide geschikt.

5. En de vrees dat de wol der vigognes zal verbasteren, schynt weinig gronds te hebben; het is met den vigogne niet als met een huislyk ras, dat gemaakt, en door onze bestiering tot eene zekere volkomenheid gebragt is, of, om het wysgeeriger uit te drukken, dat zo veel ontaart is als het zyn kan, gelyk de

geit van Angora, die inderdaad, wanneer men haar buiten Syrie vervoert, in korten tyd haare schoonheid verliest; de vigogne is in den wilden staat, zy bezit niets, dan 't geen de Natuur haar gegeeven heeft, en 't geen de staat van huislykheid ongetwyfeld in deze soort, even als in elke andere, voor ons gebruik zoude kunnen volmaaken.

Ik neem deze zeer juiste aanmerkingen van den Hr. Abt Bexon volkomen aan, en ik blyf gelooven, dat het even mogelyk is, als het van een allergrootst belang zou zyn, deze drie nuttige soorten van Peruaansche dieren, en die zo geschikt schynen voor den staat van huislykheid, onder ons te naturaliseeren.

HET MUSKUS-DIER.

Wy geeven hier *Pl. XXII* de afbeelding van het muskus-dier, 't welk ik naar 't leeven heb laaten aftekenen: die afbeelding ontbrak aan myn werk, en is door andere Natuurbeschouweren nooit dan op eene zeer onvolmaakte wyze gegeeven. Het schynt, dat dit dier, dat niet dan in de oostelyke deelen van Asia gemeen is, zig naar onze klimaaten zoude kunnen schikken, en zelfs daar in voortteelen, want het vordert geene zeer groote oppassing; en het heeft drie jaaren geleefd in een park van den Hertog de la Vrilliere, op zyne Hermitage by Versailles, alwaar het niet is aangekomen dan in de maand juny 1772, na drie andere jaaren onder weg te zyn geweest; zie daar derhalven zes jaaren van gevangenis en ongemak, geduurende welken het zig zeer wel heeft gehouden; eindelyk is hy gestorven, niet van verval, maar van eene toevallige ziekte; men hadt belast hem te voeden met ryst in water geweekt, met kruim van brood, gemengd met mos van eikenboomen; men heeft dat voorschrift naauwkeurig gevolgd; hy is altyd gezond geweest, en zyn dood in april 1775, is niet veroorzaakt dan door een *égragropile*, dat is te zeggen, door een bal, die zig van zyn eigen hair, door het likken uitgetrokken, en met het speekzel doorgezwolgen, in zyn maag geformeerd hadt. De Hr. Daubenton, die dit dier ontleed heeft, heeft dezen bal gevonden in de lebbe, by de opening van het portier van de maag. Hy vreesde niet zeer de koude; om hem daarvoor echter te beveiligen, hieldt men hem des winters in eene Oranjery; en dit geheele jaargetyde door hadt hy geene muskus-reuk, maar in den zomer verspreidde hy dien vry sterk, vooral in de heetste dagen. Wanneer hy in vryheid was ging hy niet met gezette stappen, maar liep al springende, tennaastenby gelyk een haas.

Zie hier de beschryving van dit dier, welke de Hr. de Seve met naauwkeurigheid gemaakt heeft.

O. de Vries Sc.

LE MUSC.

Het muskus-dier is van eene bevallige geſtalte; hy is twee voet en drie duimen lang; twintig duim hoog aan het achterſtel, en negentien en een half aan het voorſtel: hy is levendig en vaardig in 't loopen en in alle zyne beweegingen; zyne achterſte beenen zyn aanmerkelyk langer en ſterker dan de voorſte. De Natuur heeft hem gewapend met twee ſlagtanden aan ydere zyde in het bovenſte kaakbeen, die breed zyn, naar onderen gericht, en weder achterwaards gekromd; zy zyn ſcherp aan hunnen achterſten rand, in een punt uitloopende. Hunne lengte, boven de lip, is van agttien lynen, en hunne breedte van anderhalve lyn; zy zyn wit van kleur, en hunne zelfſtandigheid is eene ſoort van yvoor. De oogen zyn groot, naar evenredigheid van 't lichaam, en de regenboog is ros-bruin; de rand der oogleden is zwart, gelyk ook de neusgaten. De ooren zyn groot en breed; zy hebben vier duimen hoogte tegen twee duimen vier of vyf lynen breedte; zy zyn van binnen bezet met lange hairen van eene witte met grysachtig vermengde kleur, en van boven met rosachtig-zwarte, met grys vermengde, hairen, gelyk die van het voorhoofd en de neus; het zwart van 't voorhoofd vertoont zig ſterker, door eene witte vlak, die in 't midden gevonden wordt. Daar is een geelachtig-vaal onder en boven de oogen, maar het overige van den kop is blaauwachtig-grys, omdat het hair een mengzel is van zwart en wit, gelyk als dat van den hals, alwaar daarenboven eenige ligte tinten zyn van vaal. De ſchouders en de voorſte beenen zyn zwart-bruin, gelyk de voeten, maar die zwarte kleur is minder donker op de dyen en de achterſte beenen, alwaar eenige tinten van vaal zyn. De voeten zyn klein; de voorſte hebben twee ſpooren, die de aarde raaken, en die aan de enkels zyn geplaatſt. De hoeven van de achterſte voeten zyn ongelyk van langte; dewyl de binnenſte aanmerkelyk veel langer is dan de buitenſte: het is eveneens met de ſpooren, waarvan de binnenſte ook rykelyk zo lang is als de buitenſte; alle de hoeven der voeten zyn gekliefd, gelyk die der herten; zy zyn van eene zwarte kleur, zo als ook de ſpooren. Het hair van het bovenſte, van het onderſte, en van de zyden des lichaams, is zwartachtig, vermengd met vaale tinten, die op ſommige plaatſen zelfs rosachtig zyn, omdat in 't algemeen, het hair, en vooral het lang hair, wit is, over het grootſte gedeelte van deszelfs lengte, terwyl het einde bruin, zwart, of vaal is. De keutels van den drek van dit dier zyn zeer klein, glinſterend-bruin van kleur, en langwerpig van gedaante; zy hebben geen reuk, en de lucht, welke het dier in zyn hok verſpreidt, is niet ſterker dan die van eene civet. Voor het overige ſchynt het een zeer zachtaartig dier te zyn, maar tevens vreesachtig en bang; hy is woelig en zeer vaardig in zyne beweegingen, en hy ſcheen zig te vermaaken met tegen een muur op te ſpringen, die hem ten ſteunpunt verſtrekte om naar den tegenoverſtaanden kant terug te ſtuiten.

Dewyl de Hr. DAUBENTON aan de Akademie der Weetenſchappen

eene goede memorie over dit dier heeft gegeeven (*a*), meenen wy hier een uittrekzel daarvan te moeten voordraagen.

De ſterke en doordringende reuk van het muskus-dier, zegt hy, is al te ſterk dan dat dezelve niet te zelfder tyd zoude opgemerkt zyn als het dier dat dezelve verſchaft; men heeft hierom aan het een en ander in het Franſch den naam van *muſc* gegeeven. Dit dier wordt gevonden in het koningryk Boutan en dat van Tunquin, in China en in Chineeſch Tartarye, en zelfs in eenige ſtreeken van Ruſſiſch Tartarye; ik geloof, dat het van onheugelyke tyden af door de bewooneren dezer ſtreeken is gezocht geweeſt, omdat zyn vleeſch zeer goed is om te eeten, en omdat zyne reukſtof altyd een voorwerp van koophandel heeft moeten maaken; maar men weet niet, wanneer de muskus heeft begonnen bekend te worden in Europa, en zelfs in het ooſtelyk gedeelte van Aſia. Het ſchynt niet, dat de Grieken of de Romeinen kennis aan deze reukſtof hadden, dewyl ARISTOTELES en PLINIUS daar geen gewag van gemaakt hebben; de Arabiſche Schryvers zyn de eerſten, die daarvan gewag gemaakt hebben. SERAPIO was de eerſte die in de agtſte eeuw eene beſchryving van dit dier gaf.

Ik heb het, vervolgt de Hr. DAUBENTON, in de maand july 1772, in een park van den Hr. DE LA VRILLIERE, te Verſailles gezien. De muskus-reuk, die zig van tyd tot tyd verſpreidde, de richting van den wind volgende, zoude my voor geleider hebben kunnen dienen om het dier te vinden. Zodra ik het zag, ontdekte ik in zyn maakzel en houdingen veel gelykheid met den rheebok, de gazelle, en het kleine rheebokje. Geen dier van deze ſoort heeft meer vaardigheid, buigzaamheid en ſchielykheid in de beweegingen dan dit. Het gelykt ook naar de herkaauwende dieren, voor zo verre het geſpleete voeten heeft, en hem ſnytanden in het bovenſte kaakbeen ontbreeken; maar men kan hem niet dan by het kleine rheebokje vergelyken in de twee ſlagtanden of lange hondstanden, welken hy in het bovenkaakbeen heeft, en die anderhalf duim buiten de lip uitkomen.

De zelfſtandigheid dezer tanden is eene ſoort van yvoor, gelyk die der tanden van den babirouſſa, en verſcheiden' andere ſoorten van dieren; maar de ſlagtanden van het muskus-dier zyn van eene geheel byzondere gedaante; zy gelyken naar kleine gekromde meſſen, geplaatſt onder den muil, en ſchuinſch gericht van boven naar beneden, en van vooren naar achteren; hun achterſte rand is ſnydende... Ik denk, dat hy 'er zig tot verſchillende gebruiken van bedient, naar dat zyne tegenwoordige behoeften vorderen, 't zy om wortelen te ſnyden, 't zy om zig ſtaande te houden op plaatſen, alwaar hy geen ander ſteunpunt vinden kan, 't zy eindelyk om zig te verdedigen, of om aan te vallen....

Dit dier heeft geene hoornen; in plaats van eene bepaalde kleur heeft het ſlegts tinten van bruin, van vaal, en van witachtige kleur, die ſchynen te veranderen, naarmaate men het dier uit verſchillende oogpunten beſchouwt, omdat de hairen niet bruin of vaal zyn dan aan hun einde; het overige is wit, en vertoont zig meer of min als zodanig, naarmaate men het uit dit of dat gezichtspunt ziet. Daar is wit en zwart op de ooren, en eene witte ſtar in 't midden van het voorhoofd. Deze ſtar komt my voor, dat alleen in de jonge dieren zal plaats hebben, en dat verdwynen zal wanneer het dier ouder zal geworden zyn, want ik heb dezelve niet gevonden op twee vellen, die my voor 's Konings kabinet gezonden zyn, door den Hr. DE MONNIER, 's Konings Geneesheer, van wegen Mevrouw de Gravin DE MARSAN.... Deze twee vellen ſcheenen my van volwaſſen dieren te

(*a*) *Mémoires de l'Académie des Sciences, année* 1772. *Part. II. pag.* 215, *&c.*

komen; het een was van een mannetje, het ander van een wyfje. De tinten der kleuren van het hair zyn daarop ſterker, dan op het leevende muskus dier, dat ik beſchryf. Daar zyn daarenboven op de onderſte zyde van den hals twee witachtige ſtreepen, omtrent een duim breed, die zig onregelmaatig langs den hals uitſtrekken, en die eene ſoort van verlengd eirond formeeren, door zig voorwaards zaam te voegen op de keel, en achterwaards tuſſchen de voorſte beenen.

De muskus is beſloten in een zak, onder den buik, ter plaatſe van de navel; ik heb by het leevend dier niet dan kleine verhevenheden op het midden van zyn buik gezien; ik heb dezelve niet van naby kunnen onderzoeken, omdat het dier zig niet laat naderen. De muskus-zak is vaſt aan een der vellen voor des Konings kabinet gezonden, maar die zak is verdroogd. Het is my voorgekomen, dat, zo dezelve in zyn natuurlyken ſtaat was, hy ten minſten anderhalf duim middellyns zou hebben: daar is in 't midden eene zeer merkbaare opening, waaruit ik de zelfſtandigheid van de muskus gehaald heb, die zeer riekende en van eene roſſe kleur was.... De Hr. GMELIN de plaatſing van dezen zak in twee mannetjes hebbende waargenomen, bericht in het IVde *Deel der memoriën van de Keizerlyke Akademie van Petersburg*, dat dezelve vóór, en een weinig ter zyde van de voorhuid lag....

Het muskus-dier verſchilt van elk ander dier, door den zak, welken het onder den buik heeft, en die de muskus bevat. Schoon echter dit karakter eenig zy, ten opzichte van de plaatſing, helpt het niet met al om te bepaalen onder welke ſoorten het dier gerangſchikt moet worden, omdat 'er reukgeevende zelfſtandigheden zyn, die van dieren komen, van ons tegenwoordig dier geheel verſchillende.

De uitwendige kenmerken van het zelve, die de gelykheden met andere dieren aanduiden, zyn de geſpleete voeten, de twee lange hondstanden, en de agt ſnytanden van het bovenſte kaakbeen, zonder dat 'er in het onder-kaakbeen gevonden worden. Door deze karakters gelykt dit dier meer naar het kleine rheebokje dan naar eenig ander dier; het verſchilt hierin van het zelve, dat het veel grooter is, want het is meer dan anderhalf voet hoog, van onder de voorſte voeten tot het bovenſte van de ſchouderen gemeeten, terwyl het kleine rheebokje niet veel meer dan een half voet hoogte heeft.

De baktanden van het muskus-dier zyn ten getale van zes aan weêrzyde van yder kaakbeen; de kleine rheebok heeft 'er maar vier; daar is ook een groot verſchil tuſſchen deze twee dieren, ten opzichte van de gedaante der maaltanden en de kleur van 't hair; de zak van het muskus-dier maakt ook een kenmerk, dat niet dan tot het mannetje behoort; het wyfje heeft noch zak, noch muskus, noch hondstanden, volgens de waarneemingen van den Hr. GMELIN, die ik heb aangehaald.

Het muskus-dier dat ik leevende gezien heb, ſchynt my toe geen ſtaart te hebben; de Hr. GMELIN heeft op drie individu's van deze ſoort bevonden eene kleine vleezige verlenging van omtrent een duim.... Daar zyn Schryvers die dit dier hebben afgebeeld met een zeer zichtbaaren, ſchoon zeer korten, ſtaart. GREW zegt, dat dezelve twee duimen lang is; maar hy heeft niet onderzocht, of dit deel wervelbeenderen bevattede.

In de beſchryving, welke de Hr. GMELIN van ons dier gemaakt heeft, zyn my de ingewanden voorgekomen vry gelyk te zyn aan die der herkaauwende dieren, inzonderheid de vier maagen, waarvan de eerſte drie bolrondheden heeft, gelyk by de wilde dieren, die herkaauwen. Zo men dit karakter voegt by de twee hondstanden in het bovenkaakbeen, zal ons dier door deze twee kenmerken meer naar het hert dan naar eenig ander herkaauwend dier, het kleine rhee-

bokje alleen uitgezonderd, gelyken, in geval het ook herkaauwende is, gelyk men reden heeft te denken.

Ray zegt, dat het twyfelachtig is, of dit dier herhaauwe: de lieden, die dat individu, 't welk ik leevende gezien heb, hebben opgepaſt, weeten niet of het herkaauwende is; ik heb het niet lang genoeg gezien, om 'er zelf over te oordeelen, maar ik weet, door de waarneemingen van den Hr. Gmelin, dat het de werktuigen voor de herkaauwing heeft, en ik denk, dat men het zal zien herkaauwen....

DE KLEINE RHEEBOK, OP JAVA DE KLEINE GAZELLE GENAAMD.

Wy geeven hier op *Pl. XXIII* de afbeelding van een kleinen rheebok, van Java gekomen, onder den naam van kleine gazelle, en die ons toeſchynt, op zeer weinig na, van dezelfde ſoort te zyn, als de rheebok *memina* van Ceylan. De eenige verſchillen, die wy daarin kunnen opmerken, zyn, dat hy niet, gelyk de memina, ſtreepen op het lichaam heeft, of bont-kleurig is. Het hair is alleenlyk gegolfd of geſpikkeld met zwart, op een grond van donkere muskus-kleur, met drie witte banden, onderſcheidenlyk getekend, op de borſt. Het einde van de neus is zwart, en het hoofd is minder gerond, en fyner dan dat van de memina, en de hoeven der voeten zyn meer verlengd. Deze vry ligte verſchillen zouden wel tot afzonderlyke dieren behooren kunnen, zonder zig tot de geheele ſoort uit te ſtrekken, en moeten ons niet beletten van dit rheebokje van Java te beſchouwen als eene enkele verſcheidenheid in de ſoort van den Ceylanſchen memina. Voor het overige hebben wy geene andere aanwyzing gehad wegens dit kleine dier, dat zekerlyk niet van het geſlacht der gazelles, maar van dat der kleine rheebokjes is.

HET

De Seve del. *O. de Vries Sc.*

LE CHEVROTAIN DE JAVA.

De Seve del. O. de Vries Sculp.

LE RATON-CRABIER.

HET AARD-VARKEN.

Wy hebben dikwyls gezegd en herhaald, dat niet eene ſoort van Afrikaanſche dieren in Zuid-Amerika wierdt gevonden, en dat wederkeerig niet een der dieren van dat gedeelte van Amerika in de Oude Wereld voorkwam. Het dier, dat hier voorkomt, heeft waarneemers, die niet naauw toezien, ligtlyk in dwaaling kunnen brengen, gelyk dit aan den Hr. VOSMAER gebeurd is; maar men zal uit zyne beſchryving, of uit vergelyking van zyne afbeelding met die van de mieren-eeters van Amerika, zien, dat het van eene zeer verſchillende ſoort is, en dat het geene andere betrekkingen tot, of overeenkomſten met, hun heeft, dan eveneens van tanden ontbloot te zyn, en eene tong te hebben, lang genoeg om dezelve in de mieren-neſten te ſteeken: wy hebben derhalven den naam van aard-varken aangenomen, dien KOLBE aan dezen mieren-eeter geeft, by voorkeur boven dien van mieren-eeter, die voor de mieren-eeters van Amerika bewaard moet worden, dewyl inderdaad dit Afrikaanſch dier wezendlyk in ſoort, en zelfs in geſlacht, van hun verſchilt. De naam van aard-varken is betreklyk tot zyne natuurlyke gebruiken, en zelfs tot zyne gedaante, en het is deze naam, onder welken hy in de landen van de Kaap gemeenlyk bekend is. Zie hier de beſchryving, welke de Hr. ALLAMAND van dit dier gemaakt heeft in de nieuwe byvoegzelen tot myn werk.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel geplaatſt, 't welk wy hiervoor gegeeven hebben, blz. 17, Pl. VI, enz.*

DE RATON KRAB-EETER (*a*).

Wy geeven hier op *Pl. XXIV* de afbeelding van een dier, dat ons van Cayenne door den Hr. DE LA BORDE is gezonden, onder den oneigen naam van krab-hond; en die geene andere overeenkomſt met den krab-eeter heeft, dan de eigenſchap van eveneens krabben te eeten, maar hy heeft veel van den raton in de grootte, de gedaante, en de evenredigheden van het hoofd, van het lichaam, en van den ſtaart; en dewyl wy den naam niet weeten, dien hy in zyn geboorteland draagt, zullen wy, ter tyd toe dat wy daaromtrent kundſchap krygen, hem de benaaming geeven van raton crabier, of raton

(*a*) Byvoegzel tot het artykel van den Krabben-hond, XVde Deel, *blz.* 174.

krab-eeter, om hem, en van den raton, en van den krab-eeter te onderfcheiden; van den eerften hebben wy de afbeelding gegeeven in het VIIIfte Deel, op *Pl. XLIII*, en van den tweeden in het XVde Deel, op *Pl. XLVI*.

Dit dier is van Cayenne gezonden met den volgenden naam en aanwyzingen, *volwaffen krab-hond*, of krab-eetende hond; *zynde een wyfje, dat gevangen is, terwyl zy drie jongen zoogde;* maar deze naam, gelyk wy zeiden, heeft geene zichtbaare overeenkomft met het dier; het zelve heeft noch de gedaante des lichaams, noch den fchubachtigen ftaart van den krab-hond; zyne lengte, van het einde van den fmoel tot aan den oorfprong van den ftaart, is van drie-en-twintig duimen, zes lynen, en bygevolg tennaaftenby gelyk met die van den raton, die van twee-en-twintig duimen, zes lynen is; de andere afmeetingen hebben dezelfde evenredigheid tuffchen deze twee dieren, met uitzondering van den ftaart, die korter, en veel dunner by dit dier dan by den raton is.

De kleur van dit dier is vaal, gemengd met grys en zwart; het zwart heeft de overhand op den kop, den hals, en den rug, maar het vaal is zonder vermenging aan de zyden van den hals en van het lichaam; het einde van de neus en de neusgaten zyn zwart; de grootfte hairen der knevels hebben vier duimen lengte, en die boven den hoek der oogen hebben twee duimen en twee lynen. Eene zwart-bruine ftreep omringt de oogen, en ftrekt zig byna tot de ooren uit; zy loopt onder den fmoel door, verlengt zig, en vereenigt zig op de kruin des hoofds. Van binnen zyn de ooren bezet met een witachtig hair; een ftreep van die zelfde kleur loopt boven de oogen, en daar is een witte vlak in 't midden van het voorhoofd.

De wangen, de kinnebakken, het onderfte gedeelte van den hals, van de borft, en den buik, zyn geelachtig-wit; de beenen en de voeten zyn zwartachtig-bruin; de voorfte zyn bedekt met kort hair; de vingers zyn lang, en wél van malkanderen gefcheiden. De ftaart is omringd van zes zwarte ringen, welker tuffchenruimtens grysachtig-vaal zyn, het geen dan weder een verfchil maakt tuffchen dit dier en den waaren raton, wiens lange, dikke en gevulde ftaart alleenlyk aan de bovenzyde geringd is. Deze twee foorten van raton verfchillen nog onder malkanderen in de kleur van het hair, dat by den waaren raton op het lichaam zwart is, gemengd met grys en bleek-vaal, en op de beenen van eene witachtige kleur, terwyl het by dezen op het lichaam vaal is, met zwart en grys gemengd, en zwartachtig-bruin op de beenen: dus, fchoon deze dieren verfcheiden overeenkomften onder malkanderen hebben, fchynen hunne verfchillen ons echter genoegzaam te zyn om 'er twee onderfcheiden foorten van te maaken.

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE SARIGUE DES ILLINOIS.

DE COATI.

Eenige lieden, die in Zuid-Amerika eenig verblyf gehouden hebben, hebben my bericht, dat de coatis gewoonlyk drie jongen voortbrengen; dat zy zig holen in den grond maaken, gelyk de vossen; dat hun vleesch een slegten smaak van wildbraad heeft, maar dat men van hun vel vry goed bont kan maaken; zy hebben my ook gezegd, dat deze dieren zig zeer gemaklyk laaten tam maaken, dat zy zelfs zeer liefkoozende worden, en dat zy onderhevig zyn aan het eeten van hun eigen staart, gelyk de sapajous, guenons, en de meeste andere dieren met een langen staart in de heete landen; wanneer zy die wreede gewoonte eens hebben aangenomen, kan men 'er hen niet van afbrengen; zy houden aan, hunnen staart af te knabbelen tot dat zy het besterven, welke zorg men ook voor hun draage, en welk voedzel men hun ook geeven moge: het schynt dat deze drift voortgebragt wordt door eene sterke jeukte; maar misschien zoude men hen beveiligen voor het kwaad dat zy zig doen, door het einde van den staart te bedekken met een dun plaatje metaal, gelyk men somtyds de papegaaijen op den buik legt, om hen te beletten zig de veeren uit te trekken.

DE SARIGUE.

Wy geeven hier op *Pl. XXV* de afbeelding van een sarigue, die ons voorkomt niet dan eene verscheidenheid in deze soort te zyn, maar waarvan de verschillen echter groot genoeg zyn om hem te doen afafbeelden. Deze sarigue wordt in het land der Illinoisen gevonden, en verschilt van den anderen in kleur en hair, dat lang is over het geheele lichaam: hy heeft den kop minder verlengd, en dezelve is geheel wit, uitgezonderd een bruinachtige vlak, die in den hoek van 't oog begint, en flaauwer wordende, eindigt aan den kant van de neus, waarvan het einde het eenigste deel is van hun gelaat, dat zwart is. De staart is schubachtig, en zonder hair over deszelfs geheele lengte, terwyl die van den sarigue, op de *XLVIste Pl.* in het Xde Deel, van hair voorzien is, van zyn oorsprong af tot op drie vierde deelen van zyn lengte. Deze verschillen schynen my evenwel niet genoegzaam toe om twee soorten te maaken; en daarenboven, dewyl het klimaat der Illinoisen, en van de Mississippi, alwaar de eerste sarigues gevonden worden, niet verre van malkander zyn, is het zeer waarschynlyk, dat deze tweede sarigue slegts eene enkele verscheidenheid in de soort van den eersten is.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam, in eene rechte lyn gemeeten, van het einde van den neus tot aan het begin van den ſtaart.	1.	3.	3.
Lengte der ooren.	0.	1.	1.
Breedte der ooren.	0.	0.	9.
Lengte der knevels.	0.	2.	2.
Lengte van den ſtaart.	0.	1.	3.

De ooren zyn van een glad vel, gelyk aan bruin parkement, zonder eenig hair van binnen of van buiten. Het hair, dat het lyf tot aan den ſtaart, gelyk ook de beenen, bedekt, heeft meer of min een tint van aſchgraauw, en is vermengd met lang wit hair, dat tot twee duimen en drie lynen lengte heeft op den rug, en twee duimen, zes lynen, by den ſtaart: het bovenſte van het lichaam is witachtig aſchgraauw. Daar zyn vyf vingers aan yderen voet: de duim, of binnen-vinger der achterſte voeten heeft een platte nagel, die niet boven het vleeſch uitſteekt; de andere nagels zyn wit en gehaakt.

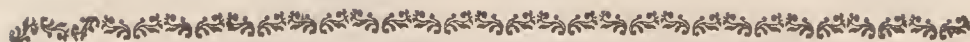
DE LANGHAIRIGE SARIGUE.

Wy geeven hier op *Pl. XXVI* de afbeelding van een langhairigen ſarigue, die een vierde grooter is dan de voorige, en die daarvan ook verſchilt door den ſtaart, die naar evenredigheid veel korter is. De lengte van dezen ſarigue is van twintig duimen en drie lynen, van het einde van den ſmoel tot aan den oorſprong van den ſtaart, terwyl die van den anderen ſlegts van vyftien duimen, drie lynen is; de kop is in beiden gelyk, uitgezonderd het einde van de neus, dat in de voorige zwart, en in dezen vleeſchkleurig is. De grootſte hairen van de knevels hebben byna drie duimen lengte; daar is nog een klein verſchil, te weeten, dat by den Illinoiſchen ſarigue de twee ſnytanden van het midden van het bovenſte kaakbeen de kleinſte zyn, terwyl in dezen die zelfde ſnytanden de grootſte zyn. Zy verſchillen nog in de kleuren van het hair, dat in dezen ſarigue bruin is op de beenen en de voeten, witachtig op de vingers, en op het lichaam geſtreept met verſcheiden onbepaalde banden, eene op den rug by den ſtaart, en eene aan weêrskanten van het lichaam, die zig van de okſels tot de dyen uitſtrekt; de hals is rosachtig, van de ooren af tot aan de ſchouders, en die kleur ſtrekt zig uit op den buik, en heeft op verſcheiden plaatſen van het lichaam de overhand. De ſtaart is ſchubachtig, en aan zyn oorſprong voorzien van wit en van bruin hair. Wy zullen door deze eenvoudige vergelyking niet beſliſſen of deze twee ſarigues van dezelfde ſoort of verſchillende ſoorten zyn, die beiden wel niet anders zouden kunnen zyn dan verſcheidenheden van den gemeenen ſarigue.

De Seve del. · C. de Vries Sc.

LE SARIGUE *à longs poils.*

DE MARMOSE.

Men weet, dat, in het algemeen, de farigues, de marmofes, en de cayopolins, eveneens hunne jongen draagen, in een zak onder den buik, en dat deze jongen aan de mam gehegt zyn langen tyd voor dat zy hunne geheele groei gekreegen hebben. Dit ftuk, een der zonderlingfte van de Natuur, deedt my naar ophelderingen verlangen over de voortteeling dezer dieren, die niet op hun tyd, zo als andere, geboren worden; zie hier wat de Hr. ROUME VAN ST. LAURENT my daarvan gefchreeven heeft, toen hy my de Catalogus van het Kabinet van de Natuurlyke Historie, 't welk hy op het eiland Grenada gemaakt heeft, overzondt.

Geloofwaardige menfchen, zegt de Hr. DE ST. LAURENT, hebben my verzekerd, wyfjes van *manicou* (marmofe) gevonden te hebben, welker jongen nog niet geformeerd waren. Men zag aan 't einde der tepels kleine heldere bultjes, waarin men het bewerp van 't jong, of deszelfs eerfte beginzelen, zag; hoe buitengewoon dit geval moge fchynen, ik kan het niet in twyfel trekken, en ik ga hier de ontleeding byvoegen, welke ik van een dezer dieren gedaan heb in 1767, die eenig licht kan geeven over de wyze waarop de voortteeling in deze foort gefchiede.

De moeder hadt in haaren zak zeven jongen, aan zo veele tepels, waaraan zy fterk gehegt waren, zonder dat zy 'er evenwel aan hingen. Zy hadden omtrent drie lynen lengte, en anderhalve lyn dikte. Het hoofd was zeer groot, naar evenredigheid van 't lichaam, waarvan het voorfte gedeelte verder gevorderd of meer geformeerd was dan het achterfte. De ftaart was minder gevorderd dan al het overige. Deze jongen hadden geen hair; hun vel, dat zeer fyn was, fcheen bloedig; de oogen onderfcheidden zig niet dan door twee kleine kringswyze draadjes; de hoornen van de lyfmoeder waren opgezet, zeer lang, maakende een flag in 't rond, en wendende zig vervolgens naar de eijernesten; zy bevatteden een wit fnot, dat dik en met veele luchtballetjes doorzaaid was. Het einde der hoornen eindigde in dikke draadjes als paardenhair, van eene zelfftandigheid, tennaaftenby gelyk met die der trompetten van FALLOPIUS, maar witter en fteviger. Men volgde deze draadjes tot in het klieraehtig liehaam der mammen, alwaar zy elk op een tepel uitliepen, zonder dat men het einde onderfcheiden konde, omdat zy zig verwarden en vereenigden met de zelfftandigheid der mammen. Deze draadjes fchynen hol, en gevuld met dezelfde fnotterigheid, die in de hoornen bevat was; miffchien gaan de kleine vruchtjes, in de lyfmoeder voortgebragt, door deze kanaalen, om by de tepels, die in den zak zyn, te komen.

Deze waarneeming van den Hr. DE ST. LAURENT verdient zekerlyk veel opmerking, maar zy komt ons zo zonderling voor, dat het goed zoude zyn dezelve meer dan eens te herhaalen, om dezen buitengewoonen overgang van het vruchtje van de lyfmoeder tot de mammen met zekerheid na te gaan, gelyk ook om den tyd te ontdekken, wanneer deze overgang na de bevruchting gefchiede. Men zoude tot dit oogmerk een zeker getal

van deze dieren moeten onderhouden, en de wyfjes ontleeden, kort nadat zy gekoppeld hadden, als één dag, of twee, drie, vier dagen daarna: men zoude op die wyze de voortgangen van hunne ontwikkeling kunnen volgen, en den tyd en de wyze herkennen, wanneer, en hoe, zy inderdaad van de lyfmoeder overgaan tot de mammen, die in den zak van het wyfje besloten zyn.

DE KOURI OF DE KLEINE UNAU (a).

Wy geeven hier op *Pl. XXVII* de afbeelding van een dier, grenzende aan de soort van den unau; het is inderdaad de helft kleiner, maar het gelykt 'er veel naar in de gestalte des lichaams. Dit dier is gevonden in eene plantagie van Fransch Guiana; het was in het basse-cour, by de hoenders, en at met dezelven; het is, zegt men, het eenigste van deze soort, dat men te Cayenne gezien hebbe; van waar men het ons voor des Konings kabinet, onder den naam van kouri, heeft gezonden; maar wy hebben geen bericht wegens zyne natuurlyke gebruiken ontvangen, en wy zyn verpligt ons tot eene enkele beschryving te bepaalen.

Deze kleine unau gelykt naar den grooten in een wezendlyk karakter; hy heeft, even als deze, slegts twee vingers aan de voorste voeten, terwyl de aï 'er drie heeft, en bygevolg is hy van eene verschillende soort van die van den aï; hy is maar twaalf duimen lang, van het einde van de neus tot het begin van den staart, daar de unau, waarvan wy de historie en de beschryving in het XIIIde Deel gegeeven hebben, zestien duimen en zes lynen langte hadt; deze kleine unau scheen evenwel volwassen te zyn; hy heeft, gelyk de groote, twee vingers aan de voorste, en vyf aan de achterste voeten, maar hy verschilt 'er niet alleen van in grootte, maar ook in de kleur van zyn hair, die bruin-muskus is, geschaduwd met grysachtig en vaal, en dit hair is korter en bleeker van kleur, dan dat van den grooten unau. Onder den buik is hy van eene ligte muskus-kleur, met een tint van aschgraauw, en deze kleur heldert nog al op onder den hals tot aan de schouders, alwaar zy als dan eene flaauwe streep van bleek-vaal maakt. De grootste nagels van dezen kleinen unau zyn maar negen lynen lang, terwyl die van den grooten één duim, zes en een halve lyn lengte hebben.

Wy hebben den grooten unau leevende gehad, maar dewyl wy de beschryving van den kleinen niet dan naar een opgezet vel hebben kunnen maaken, zyn wy niet in staat alle verschillen aan te wyzen, die tusschen deze twee dieren kunnen gevonden worden: wy vermoeden even-

(a) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 177.

De Seve del. C. de Vries Sculp.

LE KOURI *ou* LE PETIT UNAU.

wel, dat zy niet dan eene en dezelfde soort formeeren, waarin twee rassen gevonden worden, het een grooter, het ander kleiner.

Ik heb, naar den Hr. DE LA BORDE, gezegd, in het XV^de Deel, *blz.* 177, dat de luyaard, dien hy *schaap-luyaard* noemt, zig van boven uit de boomen op de menschen werpt: dat is kwalyk uitgedrukt door den Hr. DE LA BORDE; het is zeker, dat hy de menschen niet aantast; maar, dewyl alle de luyaarts in 't algemeen niet kunnen afklimmen, zyn zy genoodzaakt zig te laaten nedervallen, en dus vallen zy somtyds op de menschen.

De Hr. DE LA BORDE geeft, in zyne nieuwe memoriën, vier soorten van luyaards op; te weeten, de *luyaard-cabri*, de luyaard-schaap, of *schaaps-luyaard*, *de luyaard met den gebranden rug*, en den nieuwen luyaard, dien wy *kouri* heeten. Dewyl hy geene naauwkeurige beschryving van deze vier soorten geeft, kunnen wy dezelven niet vergelyken met die welken wy kennen; wy vermoeden alleenlyk dat zyn cabri-luyaard en zyn schaap-luyaard, onze aï en onze unau zyn. Men heeft een vel gezonden, 't welk ons toeschynt dat van den luyaard met den gebranden rug te zyn, maar dat niet wél genoeg bewaard schynt te zyn, om ons in staat te stellen van te beoordeelen of het van een dier van eene verschillende soort zy van die van den aï, naar welke dit vel ons voorkomt meer te gelyken dan naar die van den unau.

D E M O L (a).

Na de uitgave van het VIII^ste Deel, waarin ik de beschryving van de mol gegeeven heb, is eene zeer goede Verhandeling van den Hr. DE LA FAILLE, over de Natuurlyke Historie van dit dier, in 1769 gedrukt, in 't licht gekomen, waarvan ik meen hier het uittrekzel te moeten geeven, omdat deze Verhandeling verscheiden nieuwe waarneemingen behelst, en eenige stukken bevat, die my niet bekend waren.

Volgens den Hr. DE LA FAILLE kan men in Europa vyf verschillende mollen onderscheiden.

1. Die van onze tuinen, welker vel bekleed is met een zeer fyn hair, van eene schoone zwart-bruine kleur.

2. De witte mol, die van de eerste gemeene mol niet verschilt dan in kleur; zy is gemeener in Holland dan in Frankryk, en wordt nog meer gevonden in de Noordelyke streeken.

3. De vaale mol, die, naar zyne gedachten, niet gevonden wordt dan in het land van Aunis, en die hair heeft van eene helder rosse kleur, trekkende naar die van den buik eener hinde, zonder eenige vlek of vermen-

(a) Zie het XVde Deel van dit Werk, *blz.* 138.

ging; het ſchynt eene ſchaduwing te zyn in de ſoort van de witte mol; alleenlyk is zy wat grooter; maar de Hr. DE LA FAILLE heeft 'er maar ééne van gezien, die by Rochelle gevangen was in denzelfden ſtreek als de witte mol.

4. De geel-groenachtige, of citroen-kleurige mol, die in de ſtreeken van Alais in Languedoc gevonden wordt; zy heeft eene ſchoone citroen-kleur, en men wil, dat deze kleur een uitwerkzel is van den grond, daar zy zig onthoudt; het is tuſſchen het dorp Aulas, en de gehuchten, die men de *ſteengroeven* noemt, in het biſſchoplyk gebied van Alais, dat zig deze mol onthoudt.

5. De gevlakte mol of de bonte mol, welke men in verſcheiden ſtreeken van Europa vindt; die van Ooſt-Friesland hebben het geheele lichaam bezaaid met witte en zwarte vlakken: in Zwitſerland, in Engeland, en in het land van Aunis, hebben zy eene zwarte kleur, met vaal gemengeld.

Behalven deze vyf raſſen van mollen, die in Europa gevonden worden, ſpreeken de Reisbeſchryvers ook van eene mol op het eiland Java, waarvan de vier voeten wit zyn, gelyk ook de helft der pooten; die van Virginie in Amerika hebben glinſterend zwart hair, vermengd met donker purper. Alle deze ſoorten ſchynen niet dan verſcheidenheden te zyn van de ſoort van de gemeene mol, omdat zy 'er niet dan in de kleuren van verſchillen; maar daar zyn andere, die verſchillende ſoorten ſchynen te maaken, omdat zy van de gemeene mol niet ſlegts in kleur, maar ook in de gedaante van het lichaam en de ledemaaten verſchillen.

DE ROODE AMERIKAANSCHE MOL.

De eerſte dier onderſcheiden ſoorten is de Amerikaanſche mol, die ros hair heeft, met helder aſchgraauw gemengd, en welker voeten van een ander maakzel zyn dan die der Europiſche mollen, hebbende ſlegts drie vingers aan de voorſte voeten, en vier aan de achterſte, ten naastenby gelyk, terwyl die der voorſte voeten zeer ongelyk zyn, dewyl de buitenſte vinger veel langer is dan de andere, en met een veel ſterker en krommer nagel gewapend; de tweede vinger is kleiner, en de derde is het nog veel meer. Ik heb hier over in het VIIIſte Deel gezegd, dat deze gewaande mol een ander dier is dan onze Europiſche mol, en ik meen by dat gevoelen te moeten blyven, tot dat het dier beter waargenomen en byzonderer beſchreeven zy.

De Seve del. C. de Vries Sc.

LA TAUPE DE CANADA.

DE GROOTE AFRIKAANSCHE MOL.

Eene tweede soort is de mol van de Kaap de Goede-hoop, waarvan wy gewag gemaakt hebben in het XV[de] Deel, *blz.* 138. Deze Afrikaansche mollen zyn, volgens den Abt DE LA CAILLE, veel grooter dan de Europische; en zy zyn zo talryk in de landen van de Kaap, dat zy daar gaten maaken, en verhevenheden opwerpen, zo groot, en zo menigvuldig, dat men dezelve niet te paard kan overtrekken, zonder gevaar te loopen van telkens te struikelen òf te vallen (*a*).

(*a*) *Voyage de l'Abbé* DE LA CAILLE, *pag.* 299.

DE KANADASCHE MOL.

Eene derde soort is die, welke de Hr. DE LA FAILLE in het vervolg van zyne Verhandeling heeft laaten graveeren, en waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XXVIII.* De Hr. DE LA FAILLE zegt, dat zy in Kanada gevonden wordt, en dat zy door geenen Schryver is aangeweezen: zie hier de korte beschryving, welke hy daarvan geeft.

Dit viervoetig dier heeft van de gemeene mol niet dan eenige deelen; in andere deelen vertoont zy een kenmerk, dat haar doet naderen tot by de klasse der rotten; zy heeft 'er de gedaante en de vaardigheid van: haar staart, drie duimen lang, is knoopig, byna naakt, gelyk ook haare voeten, die elk vyf vingers hebben; zy worden beschermd door kleine bruine en witte schildjes, die daarvan alleenlyk het bovenste gedeelte bedekken. Dit dier is meer boven den grond verheven, en minder kruipende dan de Europische mol; het heeft een gerekt lichaam, bedekt met een zwart, grof, minder zydeachtig, en langer hair; ook heeft dit dier minder sterke en tederer handen.... De oogen zyn onder het hair verborgen; de smoel is bezet met knevels, die aan dit dier byzonder zyn; en die smoel is niet spitsch, noch eindigt in een kraakbeen, geschikt om in de aarde te wroeten, maar hy is gerand met vleezige spieren, die zeer dun zyn, en het voorkomen hebben van zo veele doornen: alle deze punten hebben een tint van eene schoone rooze-kleur, en beweegen zig naar welgevallen van het dier, zodat zy tot malkanderen naderen, en zig zodanig vereenigen, dat zy maar één zeer scherp en fyn lichaam uitmaaken. Somtyds ook openen zig deze doornige spieren, en ontluiken, als 't ware, op de wyze van de kelk der bloemen; zy omvangen en besluiten de neusbuis, waaraan zy tot beschutting verstrekken; het zoude moeijelyk zyn, te zeggen, tot welk ander gebruik dan om in de aarde te wroeten, dit dier zulk een zonderling deel zou kunnen bezigen.

Deze mol wordt in Kanada gevonden, alwaar zy echter niet zeer gemeen is; dewyl zy genoodzaakt is het grootſte gedeelte van haar leeven onder de ſneeuw door te brengen, gewent zy zig waarſchynlyk om veel in de afzondering te leeven, en komt maar zelden uit haare wykplaats te voorſchyn, zelfs in goed weder; zy heeft eene wyze van werken, gelyk onze mollen, maar langzaamer; dus vindt men ook niet veel holen van haar, en dezelven zyn vry klein.

De Hr. DE LA FAILLE heeſt in zyn kabinet het dier, waarvan hy de afbeelding heeft laaten graveeren, en men is hem inderdaad de kennis van dit zonderling dier verſchuldigd.

DE GROOTE KAAPSCHE MOL.

Wy zullen by alle deze nieuwe ſoorten van mollen voegen, die, waarvan de Hren. GORDON en ALLAMAND de beſchryving en de afbeelding gegeeven hebben, onder de benaaming van de groote Kaapſche mol of duin-mol, en die inderdaad zo groot en dik is, in vergelyking van alle de anderen, dat men haar wezendlyk geen anderen naam dan die van groote mol behoeft te geeven, om de ſoort gemaklyk te onderſcheiden.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *ingelaſcht het artykel dat wy in dit Deel, op blz.* 15, *Pl. V, enz., gegeeven hebben.*

DE GERBOISES.

Wy geeven hier de beſchryving en de afbeelding van de gerboiſe (*gerbo*), die in het XIIIde Deel van ons Werk ontbrak, alwaar wy eene korte hiſtorie van de verſchillende ſoorten der gerboiſes, en eene byzondere beſchryving van deze, uit EDWARDS en HASSELQUIST getrokken, gegeeven hebben. De kleine verſchillen, welken men daarin mogt opmerken, zouden ten hoogſten niet dan eene ligte verſcheidenheid in deze ſoort maaken, waarvan de kleuren en de lengte der voorſte pooten en nagelen niet ſtandvaſtig ſchynen.

Daar beſtaat in de woeſtyn van Barca een gerboiſe van deze verſchillende, voor zo verre derzelver lichaam nog dunner is, de ooren nog langer, gerond, en tennaaſtenby even breed zyn van boven tot beneden: de nagels der vier voeten zyn veel korter en de kleuren in 't algemeen minder donker: de ſtreep op de dyen is minder getekend; de hielen zwart; de punt van den ſmoel veel platter (*a*). Men ziet dat deze verſchillen nog

(*a*) Noote aan den Hr. DE BUFFON medegedeeld, door den Ridder BRUCE.

vry gering zyn, en dat men dezelve als loutere verſcheidenheden kan beſchouwen.

De gerboiſes worden in alle klimaaten van Afrika gevonden, van Barbarye af tot aan de Kaap de Goede-hoop; men ziet hen ook in Arabie en in verſcheiden andere ſtreeken van Aſia, maar het ſchynt, dat zy van zeer verſchillende grootte zyn, en het is zeer zonderling, dat onder deze dieren met lange beenen gevonden worden, die twintig, en zelfs honderdmaal grooter zyn dan de kleine gerboiſes daar wy van geſproken hebben. Ik heb, zegt de Graaf DE QUERHOENT, in de dierengaarde van de Kaap een dier gezien, in het land gevangen, dat men *ſpringende haas* noemde; het is van grootte als een Europiſch konyn; het heeft tennaaſtenby een gelyken kop; de ooren zyn ten minſten van dezelfde lengte; de voorſte pooten zeer kort en zeer klein; het dier bedient 'er zig van om aan zyn mond te brengen, en ik geloof niet dat zy hem veel dienen om te loopen; het houdt dezelve gemeenlyk ingetrokken onder zyn lang hair, dat hen geheel bedekt. De achterſte pooten zyn groot en dik; de vingers van de voeten, ten getale van vier, zyn lang en geſcheiden; de ſtaart is ten minſten zo lang als het lichaam, en bedekt met lang nederliggend hair: het hair van het lichaam is geelachtig; het eind van de ooren en van den ſtaart zyn van dezelfde kleur; de oogen zyn zwart, groot, en uitpuilende: men voedde hem met ſalade-bladeren; hy houdt veel van knabbelen; men wierp hem in zyn hok kleine ſtukjes hout toe, om hem dat vermaak te verſchaffen (*b*).

De Hr. FORSTER heeft ons eene tekening van deze groote gerboiſe of ſpringende haas van de Kaap medegedeeld, welke wy hier op *Pl. XXIX* geeven. Deze tekening was van het volgende bericht vergezeld. Deze gerboiſe, zegt hy, heeft vyf vingers aan de voorſte, en vier aan de achterſte voeten. De nagels van de voorſte vingers zyn zwart, lang, dun en krom; die aan de achterſte voeten zyn bruin, dik, kort, van een kegelachtige figuur, een weinig gekromd aan het einde: het oog is zwart en zeer groot; de neus en de neusgaten zyn ros-bruin; de ooren zyn groot, glad, naakt van binnen en van buiten, gedekt met kort lei-kleurig hair; daar zyn knevels rondom den muil en in de hoeken der oogen: de voorſte beenen, of liever de armen, zyn zeer kort, en de handen zeer klein; de achterſte beenen daarentegen zyn zeer groot, en de voeten ten uiterſten lang. De ſtaart, die ook zeer lang en zeer met hair bezet is, ſchynt dun aan zyn oorſprong en zeer dik aan zyn einde; hy is donker-vaal van kleur over het grootſte gedeelte van zyne lengte, en donker-bruin aan het einde. De beenen en de voeten zyn bleek-vaal, met graauw gemengd. De kleur van het lichaam en den kop is bleek-geel, byna wit; de dyen en het onderſte des lichaams zyn geeler: al het bovenſte des lichaams, gelyk ook het eind der kaakbeenen, het bovenſte van de neus, de handen, hebben eene tint van vaal; het achterſte des hoofds is bedekt met groote hairen van eene vermengde zwarte, graauwe en vaale kleur. Voor het overige denken wy, dat deze groote Kaapſche gerboiſe, door de H^ren^ QUERHOENT en FORSTER beſchreeven, dezelfde is, als die, waarvan de Hr. ALLAMAND de hiſtorie en de afbeelding gegeeven heeft op de *XLIX Pl.* van het XV^de^ Deel van ons Werk.

Het ſchynt ons ook toe, dat het dier, waarvan wy de beſchryving gegeeven hebben in het XIII^de^ Deel, *blz.* 70, *enz.*, onder den naam van tar-

(*b*) *Extrait de journal du Voyage de M. le Vicomte de* QUERHOENT.

fier, van het zelfde geflacht is als de gerboifes, en dat het tot de Oude Wereld behoort: dewyl nu niet eene foort van gerboifes, groote en kleine, anders dan in Afrika en Afia gevonden wordt, kunnen wy niet zeer twyfelen of de tarfier moet van de eene of andere dezer werelddeelen zyn.

Ik heb verfcheiden afbeeldingen van gerboifes gezien, naar oude ftukken getekend, en inzonderheid naar eene oude penning van Cyrene, die op de omgekeerde zyde een gerboife hadt, waarvan de figuur niet gelykt naar die, waarvan Doctor SHAW de befchryving heeft gegeeven, onder den naam van daman-ifraël, want zy verfchilt 'er veel van in grootte, in het maakzel van het hoofd, in de oogen, en in verfcheiden andere karakters. Het is ligt te bewyzen, dat Doctor SHAW zig vergift heeft met den daman-ifraël tot deze foort van gerboifes te brengen. Die, welke op den penning van Cyrene verbeeld wordt, is een waare gerboife, en heeft geene overeenkomft met den daman. In andere graveerfelen, uit de oude marmers van Oxfort getrokken, heb ik de figuur van eenige gerboifes gezien, waarvan de eene de voorfte pooten, en vooral de ooren, veel langer hadt dan die, waarvan wy hier de afbeeldingen geeven; maar voor het overige zyn die gerboifes op de oude marmers niet wèl genoeg vertoond, om hen tot de foorten te kunnen brengen, welken wy hebben aangeweezen.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *de twee artykels van de Gerboifes ingelafcht, welken in het XV Deel, blz.* 181 *en* 185, *enz. gevonden worden.*

Deze befchryvingen van den Hr. ALLAMAND vergelykende, en de waarneemingen, welken men ftraks geleezen heeft, daar nevens ftellende, zullen wy in dit geflacht der gerboifes vier onderfcheidenlyk bekende foorten vinden: vooreerft, de gerboife van de Hren. EDWARDS, HASSELQUIST, en ALLAMAND, waarvan wy de befchryving in het XIIIde Deel gegeeven hebben, en waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XXIX*, (zie het XVde Deel, *blz.* 181, enz.) waaraan wy enkel den naam laaten van gerboife, blyvende daartoe brengen den alagtaga, en brengende daartoe ook, als eene loutere verfcheidenheid, de gerboife de Barca, van den Ridder BRUCE. Ten tweeden, onze tarfier (*XIII Deel*, *Pl. X*), die wel van het geflacht der gerboifes, en zelfs van die grootte, is, maar die evenwel eene verfchillende foort maakt, dewyl hy vyf vingeren aan alle de voeten heeft. Ten derden, de groote gerboife of fpringende haas van de Kaap, welke wy bemerken in de befchryvingen der Hren. QUERHOENT, FORSTER, en ALLAMAND, en waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XXIX*. Ten vierden, de zeer groote gerboife van Nieuw-Holland, door de inboorlingen *kanguroo* genaamd; deze foort heeft byna de grootte van een fchaap, en zy is bygevolg veel fterker dan onze groote gerboife of fpringende haas van de Kaap, fchoon de Hr. ALLAMAND dezelve by malkanderen fchynt te brengen; wy hebben gemeend de afbeelding van deze gerboife, in de eerfte reize van Kapitein COOK geplaatft, niet te moeten overnee-

De Seve del. O. de Vries Sc.

LA GRANDE GERBOISE *ou Lievre sauteur du Cap.*

men, omdat zy ons al te gebrekkig voorkomt; maar wy moeten hier bybrengen het geen die beroemde Zeeman van dit zonderling dier gezegd heeft, het welk tot hier toe nergens gevonden is dan op het vaste land van Nieuw-Holland.

Terwyl ik, zegt hy, des morgens op een kleinen afstand van het schip wandelde, (in de baai van de Endeavour, op de kust van Nieuw-Holland), zag ik een der dieren, welken myn volk my zo dikwyls beschreeven hadt: het was ligt muis-vaal, en geleek in grootte en figuur veel naar een windhond, en ik zoude het voor een wilden hond genomen hebben, indien hy, in plaats van loopen, niet hadt gesprongen gelyk een haas of een damhert.... De Hr. BANKS, die dit dier niet volkomen zag, dagt dat zyne soort nog onbekend was: op een der volgende dagen, zo als onze lieden met het krieken van den dag vertrokken, om wild te gaan zoeken, zagen zy vier van deze dieren, waarvan twee zeer wel wierden nagezet door den windhond van den Hr. BANKS, maar zy lieten hem welhaast achter zig, springende over de lange en dikke ruigte, die den hond grootlyks in het loopen verhinderde; men nam waar, dat deze dieren niet op hunne vier pooten loopen, maar dat zy op de achterste voortspringen (*c*), gelyk de *gerbua* of *mus jaculus*... Eindelyk de Hr. GORE, myn Luitenant, eenige dagen daarna eene wandeling binnens lands doende, met zyn snaphaan, hadt het geluk van een dezer dieren te schieten, die zo dikwyls het voorwerp onzer beschouwing geweest waren. Dit dier heeft geene genoegzaame overeenkomst met eenig ander, dat reeds bekend is, om 'er eene vergelyking mede te maaken: zyn voorkomen is vry gelyk aan dat van den gerbo, waarnaar hy ook in zyne beweegingen gelykt, maar zyne grootte is zeer verschillende, want de gerbo is van grootte als een gemeene rot, en dit dier, tot zyn volkomen wasdom gekomen zynde, van die van een schaap; die, welke door myn Luitenant geveld wierdt, was jong, en dewyl hy zyn volkomen groei nog niet hadt, woog hy maar agt-en-dertig pond; de kop, de hals, en de schouders, zyn zeer klein, in vergelyking van de andere deelen des lichaams; de staart is byna zo lang als het lichaam; hy is dik aan zyn oorsprong, en loopt aan 't einde op een punt uit; de voorste beenen zyn maar agt duimen lang, en de achterste twee-en-twintig; zy gaan huppelende en springende; zy houden als dan het hoofd recht overeind, en hunne stappen zyn zeer lang; zy leggen de voorste beenen digt op de borst neder, en zy schynen daar geen gebruik van te maaken dan om in de aarde te graaven. Het vel is bedekt met een kort hair, dat graauw of ligt muis-vaal van kleur is; men moet hiervan evenwel den kop en de ooren uitzonderen, die eene ligte gelykheid hebben met die van den haas. Dit dier wordt door de inboorlingen kanguroo geheeten.... Dezelfde Hr. GORE doodde op eene andere jagt een tweeden kanguroo, die met het vel, de ingewanden, en den kop, vier-en-tagtig ponden woog, en evenwel bevonden wy, toen wy hem onderzochten, dat hy zyn geheele groei nog niet gekreegen hadt, omdat de binnenste baktanden nog niet geformeerd waren. Deze dieren schynen de gemeenste soort van viervoetige dieren in Nieuw-Holland te zyn, en wy ontmoetten dezelve byna ydere keer als wy in 't bosch gingen (*d*).

(*c*) De Overzetter zegt *de voorste*, maar dat is blykbaar eene verzinning, gelyk het vervolg toont.

(*d*) *Premier Voyage de Cook, Collection de Hawkesworth, Trad. Franc. Tom. IV, pag.* 24, 34, 45, 56, 62.

Men ziet duidelyk uit deze hiſtoriſche beſchryving, dat de kanguroo, of de zeer groote gerboiſe van Nieuw-Holland, niet het zelfde dier is als de groote gerboiſe of ſpringende haas van de Kaap de Goede-hoop, en de Hren. Forster, die de vergelyking daarvan gemaakt hebben met den kanguroo van Nieuw-Holland, zyn van dezelfde gedachte als wy geweeſt, en hebben deze dieren ook als twee verſchillende ſoorten in het geſlacht der gerboiſes beſchouwd. Van den anderen kant, zo men, het geen Dr. Shaw zegt, van het dier, dat hy daman noemt, vergelykt met de beſchryving van den ſpringenden haas, zal men ras bemerken, dat deze twee dieren niet dan eene en dezelfde ſoort zyn, en dat die geleerde Reisbeſchryver zig vergiſt heeft in de toepaſſing van den naam daman, die tot een geheel verſchillend dier behoort.

Men kan ook uit het geen gezegd is, inbrengen, dat de ſoort van den ſpringenden haas niet ſlegts tot Afrika behoort, maar ook tot Phenicia, Syrië, en andere geweſten van klein Aſia, waarvan de gemeenſchap met Afrika, over Arabie, gemaklyk genoeg is, inzonderheid voor dieren, die in de brandende zandgronden der woeſtynen leeven. Den waaren daman derhalven van de gerboiſes affcheidende, moeten wy de kenmerken opgeeven, die hen onderſcheiden.

DE DAMAN-ISRAËL.

Het is aan den Ridder Bruce, dat wy de naauwkeurige kennis en de waare beſchryving van den daman verſchuldigd zyn, die door Prosper Alpinus reeds aangeduid, en door Dr. Shaw verkeerdlyk tot de groote gerboiſe gebragt was: zie hier wat de gemelde beroemde Reiziger my ten dezen opzichte ſchryft.

De daman-iſraël is niet een gerboiſe; hy is door onzen Dr. Shaw kwalyk opgegeeven en voorgeſteld; hy zegt, dat zyne voorſte pooten kort zyn, in vergelyking van de achterſten; dit is niet waar: zie hier de afbeelding van dit dier, dat ik zelf afgeteekend heb; het is zeer gemeen in den omtrek van den berg Libanon, en nog meer in ſteenachtig Arabie; hy wordt ook gevonden in de gebergten van gelukkig Arabie, en in alle de hooge ſtreeken van Abyſſinie; hy is van geſtalte en grootte als een konyn; de voorſte beenen zyn een weinig korter dan de achterſte, maar niet meer dan die van het konyn; een zeer onderſcheiden kenmerk is dat hy geheel geen ſtaart heeft, en dat hy drie vingers heeft aan yderen poot, ten naastenby gelyk die der aapen, zonder eenigen nagel, en omringd met een zacht vleeſch, van eene ronde gedaante: door dit kenmerk, en door het miſſen van den ſtaart, ſchynt hy te naderen tot den loris. De ooren zyn klein en kort, van binnen zo wel als van buiten, met hair gedekt, waar-

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE DAMAN-ISRAEL.

door hy wederom van het konyn verſchilt. Het geheele onderſte van het lyf is wit, en het binnenſte gedeelte daarvan is omtrent van de kleur van onze wilde konynen; hy heeft op den rug en op het geheele bovengedeelte des lichaams en der dyen, lange afzonderlyke hairen, van eene zeer ſchitterende zwarte kleur; deze dieren onthouden zig altyd in de holen der rotſen, en niet onder den grond, dewyl zy geene nagels hebben.

Ik geef hier op *Pl. XXX* de afbeelding van dit dier, naar de tekening van den Hr. BRUCE, en het blykt uit zyn getuigenis, dat Dr. SHAW zig vergiſt heeft; en het geen dit nog meer beveſtigt, is, dat hy zig niet willende houden aan het geen PROSPER ALPINUS van den daman gezegd hadt, dat zyn vleeſch uitmuntend is om te eeten, en dat hy *grooter is dan ons Europiſch konyn*; dit laatſte ſtuk heeft hy weggelaaten uit de plaats van PROSPER ALPINUS, die hy voor het overige in zyn geheel bybrengt: ik moet dan eene verbetering maaken in het geen ik 'er zelf van gezegd heb, en aan PROSPER ALPINUS het recht doen van den daman-iſraël de eerſte aangeweezen, en denzelven zyne waare kenmerken gegeeven te hebben.

Voor het overige ſchynt het niet twyfelachtig, of deze daman of lam-iſraël de *ſaphan* uit de geweide bladeren zy. De Hr. Ridder BRUCE zegt, dat hy hem niet ſlegts in verſcheiden deelen van Aſia, maar zelfs tot in Abyſſinie, gezien heeft; maar daar beſtaat in de landen van de Kaap de Goede-hoop eene andere ſoort van daman, welke de Hr. SONNERAT ons heeft bezorgd, en waarvan wy de beſchryving en de afbeelding gegeeven hebben in het XV^de Deel, *blz.* 213. Deze daman van de Kaap verſchilt van den daman-iſraël door meer rondheid van geſtalte, en ook om dat hy niet zo veele uitſpringende, noch ook zulke lange hairen heeft als de daman-iſraël; hy heeft daarenboven een grooten krommen nagel, als een gootje gebogen, aan den binnenſten vinger van den achterſten voet, het geen aan de voeten van den daman-iſraël niet gevonden wordt. Deze kenmerken komen ons genoegzaam voor om eene onderſcheiden ſoort van dezen daman van de Kaap te maaken, en hem, gelyk wy hier doen, van die van den daman van Syrie af te ſcheiden, met welken hy evenwel de grootſte gelykheden heeft in grootte en maakzel, in het getal der vingeren, en het miſſen van den ſtaart.

Voor het overige moeten wy hier byvoegen, dat wy op de enkele beſchouwing van dezen daman van de Kaap denzelven voor het eigen dier genomen hebben, als dat, waarvan wy de afbeelding hebben gegeeven in het XV^de Deel, *blz.* 132, onder den naam van *marmot van de Kaap de Goede-hoop*; ter zelfder tyd berichtende, dat ik deze benaaming niet dan by voorraad aannam, ter tyd toe, dat ik beter onderricht zoude zyn wegens de natuur en den waaren naam van dit dier, en dewyl de afbeelding, welke ik daarvan toen gegeeven heb, naar eene vry ſlegte tekening gemaakt is, moet men liever raadpleegen met die, welke ik hier geef op *Pl. XXX*. Dus moet men tot den Kaapſchen daman brengen, het geen ik

wegens die gewaande Kaapſche marmotten gezegd heb, gelyk ook alles wat de Hr. ALLAMAND uit den mond van den Hr. KLOCKNER wegens dit zelfde dier bericht, onder den naam van *klipdas*; aanmerkende, dat hy door het maakzel zyner voeten niet in het geſlacht der daſſen gebragt moet worden, en dat het verkeerdlyk is, dat men hem dezen naam gegeeven heeft.

Hier heeft de Hr. DE BUFFON *het artykel van den Klipdas geplaatſt, 't geen in het XV Deel voorkomt, blz.* 213, *enz.*

D E O T T E R.

Wy hebben gezegd, dat de otter niet vatbaar ſcheen voor opvoeding, en dat wy niet hebben kunnen ſlaagen in hem te temmen; maar ongelukkige poogingen bewyzen niets, en wy hebben dikwyls bevonden, dat men aan het vermogen dat de opvoeding op de dieren heeft, niet te ſchielyk moet wanhoopen; de zulken zelfs, die daar het minſt vatbaar voor, of het minſt weêrbarſtig tegen ſchynen, wyken echter, en onderwerpen zig in zekere omſtandigheden; de zaak is maar om die gunſtige omſtandigheden te ontmoeten, en het punt te vinden van waar men hunne geaartheid met het meeſte voordeel kan aantaſten; daar vervolgens werk van te maaken, en het zelve tot een grond te leggen om eene eerſte gewoonte op te veſtigen, die dan vervolgens door geduurige herhaaling noodzaakelyk kan worden, en tot eene wezendlyke behoefte overgaan, waarnaar dan de andere natuurlyke gebruiken zig niet alleen ſchikken, maar waardoor zy zelfs overmeeſterd kunnen worden. De opvoeding van den otter, daar wy hiervan ſpreeken zullen, kan 'er ons een voorbeeld van verſchaffen; zie hier wat de Hr. Marquis DE COURTIVRON, myn medelid van de Akademie der Weetenſchappen, my wel heeft willen ſchryven, in dato 15 october 1779, over een zeer tammen en onderwerpelyken otter, welken hy te Autun gezien hadt.

Gy geeft vryheid, myn Heer, aan hun, die eenige waarneemingen, tot de Natuurlyke Hiſtorie betrekkelyk, hebben, dezelven aan u mede te deelen, zelfs ſchoon zy niet geheel overeenkomen met het geen uw eerſte gevoelen ſchynt geweeſt te zyn. Het artykel van den otter in uw werk herleezende, zie ik dat gy twyfelt of men dit dier wel gemaklyk zou kunnen tam maaken. In het geen ik u daaromtrent zal zeggen, meld ik niets dan het geen ik gezien heb, en 't geen duizend menſchen even zo wel als ik gezien hebben, in de Abdy van St. Jean le grand, te Autun, in 't jaar 1775 en 1776. Ik heb, zeg ik, in het beloop van die twee jaaren, herhaalde reizen gezien, eene wyfjes-otter, die kort na haare geboorte in dit klooſter gebragt was, en welke de deurwachtſters de liefhebbery hadden gehad van op te voeden; zy hadden haar met melk gevoed tot den ouderdom van twee maanden; toen begonnen zy het jonge dier aan aller-

han-

hande soort van voedzel te gewennen; zy at het overschot van de soupe, gemeene vruchten, wortels, keukengroentens, vleesch en visch, maar zy wilde aan geen gebakken visch, en zy at de raauwe visch niet, dan wanneer dezelve zeer versch was; zo zy een dag dood was geweest, wilde zy 'er niet aan raaken. Ik beproefde om haar kleine karpers te geeven; zy at dezulken die leevende waren, en de dooden onderzocht zy, door de kieuwen met haare pooten te openen, berook dezelven, en liet hen veeltyds liggen, zelfs wanneer men haar dezelven aanboodt, vóór dat men haar leevende gaf. Deze otter was geheel tam, gelyk een hond; zy luisterde naar den naam van *loup-loup*, dien de *tourieres* of deurwachtsters haar gegeeven hadden; zy volgde haar, en ik heb haar zien wederkomen van het einde van een groot plein, alwaar zy in vryheid wandelde; en, schoon vreemd, deed ik my van haar volgen, door haar by haaren naam te noemen; zy was gemeenzaam met de kat der *tourieres*, waarmede zy opgevoed was, en zy speelde met den hond van den tuinier, dien zy ook al vroeg gekend hadt; de andere honden en katten, zo die haar genaakten, viel zy op 't lyf. Op zekeren dag had ik een klein spaansch hondje by my; zy deedt hem eerst niets, maar toen het hondje haar berook, gaf zy het twintig oorvygen met haare voorste pooten, gelyk de katten doen, wanneer zy kleine hondjes aanvallen, en zy vervolgde het onder geduurig stooten met de neus en pooten, tot tusschen myne beenen, en van dien tyd af vervolgt zy het beest zo dikwyls zy het ziet, op de eigen wyze; zo lang de hond zig niet verweerde, gebruikte zy haare tanden niet, maar zodra het hondje stand hieldt, en byten wilde, wierdt het gevecht hevig; en ik heb vry groote honden gezien, die, lelyk gebeeten en gescheurd, van onder haar bereik de vlucht namen.

Deze otter onthieldt zig in de kamer der deurwachtsters, en des nachts sliep zy op haar bed; overdag hieldt zy zig gemeenlyk op een stoel van stro, daar zy, in de rondte zaam gedraaid, op lag te slaapen; en wanneer de lust haar daartoe bekroop, ging zy den kop en de voorste pooten steeken in een emmer water, die voor haar gereed stondt; waarna zy zig afschudde, en weder op haar stoel ging leggen, of op de plaats of in het buiten-huis ging wandelen. Ik heb haar dikwyls in de zon zien liggen, en dan sloot zy de oogen toe; ik heb haar gedraagen, behandeld, by de pooten genomen, en geliefkoosd; zy speelde met myne handen, beet dezelven zachtelyk, en hieldt haare tanden, als 't ware, terug, om niet zeer te doen. Ik leidde haar op zekeren dag by eene kleine plas waters, 't welk de rivier d'Aroux, als zy buiten haare oevers vloeit, achterlaat; het geen u verbazend zal voorkomen, en dat my insgelyks zeer verwonderde, was, dat zy het water in zulk een groote hoeveelheid scheen te vreezen; zy ging 'er niet in, maar liep den kant om, en stak alleenlyk den kop en de pooten in 't water, gelyk zy in den emmer gewoon was. Ik liet haar een einde wegs in het water werpen; zy begaf zig zeer schielyk, met eene soort van schrik, naar den oever, en volgde ons, zeer in haar schik van haare *tourieres* weder te vinden.

Zo men uit een enkeld *factum*, en naar een enkel individu kan redeneeren, schynt de Natuur aan dit dier niet dezelfde natuurlyke neiging gegeeven te hebben als aan de endvogelen, die in het water gaan flodderen zodra zy gekipt zyn, schoon zy zelfs van eene hen zyn uitgebroed, en dus geene voorgangster in het water hebben.

Deze otter is zeer morsig; de behoefte van ontlasting scheen haar schielyk over te komen, en zy voldeedt dezelve overal, waar zy zig mogt bevinden, behalven op de huisraaden, maar in de kamer op de vloer, zo wel als buiten 's huis. De *tourieres* hadden het, zelfs met kastydingen, nooit zo verre kunnen brengen van haar te leeren om haare zaaken te gaan doen op de plaats, schoon die niet verre af

was: zodra zy zig ontlaſt hadt, berook zy haare uitwerpzels, gelyk de katten, waarna zy een kleinen vrolyken ſprong deedt, als om haar genoegen te betoonen, dat zy zig van dezen laſt ontdaan hadt.

Ik heb dikwyls gelegenheid gehad om deze otter te zien, omdat ik niet naar Autun ging, zonder aan de Abdy van St. Jean le grand aan te gaan, alwaar Mevrouw DE COURTIVRON eene Tante hadt, en ik heb meer dan tienmaal gegeeten met de otter, die een goed gezelſchap maakte. Men boodt my dezelve aan, en ik zou haar aangenomen hebben, om haar aan de ketting te leggen, aan de graft van myn huis, te Courtivron, alwaar zy gelegenheid zou gehad hebben van te paaren; zo ik niet afgeſchrikt ware door de zwaarigheid van haar te ketenen, ter oorzaake dat de hals van dit dier byna van dezelfde middellyn is als zyn kop en zyn lyf; ik dacht dat zy zoude kunnen ontſnappen, en de otters vermenigvuldigen, dewelken op myn goed reeds al te menigvuldig zyn.

Ik verwyt my, van my over dit artykel van de otters, als vatbaar voor eene ſoort van onderwerping en opvoeding, zo breed uitgelaaten te hebben; maar ik heb geoordeeld u een voorbeeld te moeten geeven van het geen ik in ons Bourgonje gezien heb; dus, zonder toevlucht te neemen tot de voorbeelden van Deenemarken en Zweeden, indien 'er zulke voorbeelden zyn als P. VANIERE in zyn *Prædium Reſticum* bybrengt, hebben wy hier byzonderheden, daar wy op af kunnen, en daar is niets Poëtiſch in het geen ik u gezegd heb.

DE SARICOVIENNE OF ZEE-OTTER (a).

Wy hebben in het artykel van den ſaricovienne, of *carigueibeiju*, van MARCGRAVE, gezegd, dat dit dier ſchynt gevonden te worden aan de meeſte viſchryke oevers, en aan de monden der groote rivieren in de onbewoonde ſtreeken van Zuid-Amerika; maar wy wiſten toen niet dat het zelfde dier ook gevonden wordt in Kamtſchatka, en op de kuſten en aan de eilanden van dit geheele gedeelte van het noordweſten der Oude Wereld, en zonder dat het verſchil van klimaat invloed ſchynt te hebben op de ſoorten, die overal dezelfde ſchynen. Deze ſaricoviennes van Kamtſchatka zyn naauwkeurig beſchreeven door den Hr. STELLER, en men kan, die beſchryving met die van MARCGRAVE vergelykende, niet twyfelen, of de ſoort dier ſaricoviennes van Kamtſchatka dezelfde zy als die van den carigueibeiju of Amerikaanſche ſaricovienne. Men zal insgelyks zien, dat de zee-leeuwen, de zee-beeren, en de phokas, eveneens in de verſt af zynde zéën weér gevonden worden, ſchoon de klimaaten geheel verſchillende ja ſtrydig zyn.

De Ruſſen, die in Kamtſchatka woonen, geeven aan den ſaricovienne den naam van *bobr* of *bever*, ſchoon het dier naar den bever niet gelykt dan door de lengte van zyn hair, en ſlegts weinig overeenkomſt met den-

(a) Dit is een vervolg van het XIIIde Deel, *blz.* 213, en van het XVde Deel, *blz.* 123.

zelven heeft in de uitwendige gedaante, want het is een wezendlyke otter, tot welken wy niet alleen zullen brengen die groote otters van Guiana en Brazilië, waarvan wy gesproken hebben in het XV^de^ Deel van dit Werk, *blz.* 123, maar ook dien Kanadaschen otter, waarvan wy bericht gegeeven hebben in ons XIII^de^ Deel, *blz.* 215, en die van grootte en soort met de saricoviennes schynt overeen te komen.

Men ziet deze saricoviennes of zee-otters op de oostelyke kusten van Kamtschatka, en de omliggende eilanden, van den 50sten tot den 56sten graad; en daar worden weinig of geene gevonden in de binnen-zee, ten westen van Kamtschatka, noch verder dan het derde der Kurilische eilanden: zy zyn noch wreed, noch woest, en houden zig zelfs vry bepaald op de plaats welke zy zig ten verblyfplaatse gekoren hebben; zy schynen de phocas te vreezen, ten minsten vermyden zy de plaatsen waar deze zig onthouden, en beminnen alleenlyk het gezelschap van die van hunne soort. Men ziet hen in grooten getale op alle de onbewoonde eilanden in de oostelyke zeën van Kamtschatka; daar was in 1742 zulk eene groote menigte dezer dieren op het eiland Bering, dat de Russen meer dan vyf honderd doodden; dewyl deze dieren, zegt de Hr. STELLER, nooit te vooren menschen gezien hadden, waren zy niet vreesachtig; zy naderden zelfs tot de vuuren, die wy aanstaken, tot dat zy, door hunne rampen geleerd, ons begonnen te ontvluchten (*b*).

Geduurende den winter onthouden deze saricoviennes zig dan in zee op de ysschotsen, en dan op den oever: des zomers trekken zy de rivieren op, en gaan zelfs tot meiren van zoet water, daar zy zig zeer schynen te vermaaken: in de heetste dagen zoeken zy, om te rusten, de koele plaatsen en schaduwen: uit het water komende, schudden zy zig af, en leggen zig op de aarde neder, in een ronde gestalte, zo als de honden; maar vóór dat zy gaan slaapen, poogen zy meer door den reuk dan door het gezicht, 't welk niet sterk en kort by hen is, te ontdekken, of 'er ook eenig vyand in de nabuurschap te vreezen is. Zy verwyderen zig niet van den oever, dan op kleine afstanden, om schielyk het water, zo het gevaar dringt, te kunnen herwinnen, want schoon zy vry schielyk loopen, kan een vaardig man hen echter achterhaalen, maar in vergoeding zwemmen zy met eene groote snelheid, en zo als 't hun behaagt, dat is te zeggen, op den buik, op den rug, op de zyden, en zelfs in eene byna loodrechte houding of overeind, als op hunne achterste pooten staande.

Het mannetje bepaalt zig tot één wyfje, daar hy zig aan verbonden houdt, waarmede hy steeds op en neêr gaat, en dat hy veel schynt te beminnen, het zelve noch in zee, noch te lande verlaatende; het is waarschynlyk, dat zy op alle tyden van het jaar koppelen, want men ziet jongen van deze dieren in alle jaargetyden, en somtyds worden de vaders en moeders nog gevolgd door jongen van verschillenden ouderdom, en uit

(*b*) *Novi Comment. Acad. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

voorige dragten geboren, omdat hunne jongen hen niet verlaaten, dan wanneer zy volwassen zyn, en een nieuw gezin kunnen formeeren. De wyfjes werpen maar één jong ter eener dragt, en zelden twee; de tyd van de dragt is van omtrent agt of negen maanden; zy werpen op de kusten of op de minst bezochte eilanden, en het jong heeft by zyne geboorte reeds alle zyne tanden; de hondstanden alleen zyn wat minder gevorderd dan de andere. De moeder zoogt haar jong byna een jaar, waaruit men mag vermoeden, dat zy niet weder driftig wordt dan een jaar nadat zy geworpen heeft: zy heeft veel tederheid voor haar jong, en houdt niet op van het zelve haare zorgen en liefkoozingen te betoonen, speelende geduurig met het zelve, het zy in 't water, 't zy op 't land; zy leert het zwemmen, en wanneer het vermoeid is, neemt zy het in haar bek, om het eenige oogenblikken rust te verschaffen; zo men het haar ontrooft doet zy een naar gehuil en jammerklagten hooren; men moet zelfs voorzorgen gebruiken, zo men het haar wil ontvoeren, want schoon zy zachtaartig en vreesachtig is, verdedigt zy het met een moed, die tot wanhoop overslaat, en laat zig dikwyls liever op de plaats dooden, dan het zelve te verlaaten.

Deze dieren voeden zig met schaal- en schelp-visch, groote polypen, en andere weeke visch, die zy op de oevers en in kreeken aantreffen, want zy kunnen niet lang genoeg onder water blyven, om dezelve op den bodem der zee te gaan zoeken, als hebbende het eironde gat van 't hart niet open, gelyk de phokas. Zy eeten ook schub-visschen, gelyk zee-aalen, enz.; vruchten, die des zomers op den oever geworpen worden, en zelfs wier, by gebrek van ander voedzel; maar zy kunnen zig drie of vier dagen van voedzel onthouden; hun vleesch is beter om te eeten dan dat der phokas, inzonderheid dat der wyfjes, dat vet en teder is, terwyl zy draagen en op 't punt zyn van te werpen; dat der jongen, 't welk zeer malsch is, heeft veel gelykheid met het kalfs-vleesch, maar het vleesch der ouden is gemeenlyk zeer hard (c). Het was, zegt de Hr. STELLER, ons voornaamste voedzel op het eiland Bering; het deedt ons geen

(c) De Russen, op dit eiland Bering geworpen, na zig een voorraad van agt honderd ponden meels behouden te hebben, om den overtogt naar Kamtschatka te doen, zodra het jaargetyde en hunne gezondheid dit zouden toelaaten, namen hunne toevlucht tot de zee-otters. Een dezer dieren verschafte hun veertig of vyftig ponden vleesch, maar zo hard, ten minsten dat der mannetjes, dat men het moest hakken, en genoegzaam zonder kaauwen doorslikken; men bereidde de ingewanden voor de zieken. Voor het overige, schoon de Hr. STELLER beweert, dat de otter goed is tegen de scheurbuik, twyfelt de Hr. MULLER daar echter aan, dewyl de Russen, die van deze ziekte stierven, dit vleesch, even als de anderen, gegeeten hadden; men doodde daar echter veelen van, zelfs nadat men opgehouden hadt dezelven te eeten, omdat de vellen zeer schoon zyn, en de Russen, die dezelven naar China gaan brengen, daar tot tagtig of honderd roebels van maaken kunnen. Dus verzamelde men negen honderd van deze vellen op de jagt, die tot in de maand maart duurde; toen verdweenen zy, en het scheepsvolk nam zyn toevlucht tot de visschery der zee-honden, zee-beeren, en zee-leeuwen, die zy aantroffen. *Voyage de Bering*, in de *Histoire générale des Voyages*, *Tom. XIX*, *pag.* 379.

kwaad, ſchoon alleen, en zonder brood, en ſomtyds half raauw, gegeeten. De lever, de lenden, en het hart, zyn volſtrekt gelyk aan die van een kalf (*d*).

Men ziet dikwyls in Kamtſchatka en in de Kuriliſche eilanden de saricoviennes aanlanden op ysſchotſen door den ooſtenwind voortgedreeven, die van tyd tot tyd des winters op deze kuſten regeert. De ſchotſen, die van den kant van Amerika komen, zyn in zulk eene groote hoeveelheid, dat zy zig opſtapelen, en eene uitgebreidheid van verſcheiden mylen formeeren. De jaagers, om het vel der ſaricoviennes te bekomen, ſchroomen niet zig zeer verre op deze ysvelden te begeeven, op ſchaatſen, die vyf voeten lang, en omtrent agt duimen breed zyn, en waarmede zy derhalven minder behoeven te vreezen om plaatſen over te trekken, daar het ys weinige dikte heeft; maar wanneer deze ysvelden door het wenden van den wind zeewaards in gedreeven worden, zyn zy dikwyls in gevaar van om te komen, of ſomtyds eenige dagen achter den anderen ginds en herwaards op zee te dryven, voor dat zy door een gunſtigen wind met die zelfde velden weder naar de kuſt gedreeven worden. Het is in de maanden van february, maart, en april, dat zy deze gevaarlyke jagten, maar die als dan veel voordeel geeven, onderneemen, want zy vangen in dezen tyd van 't jaar een grooter getal van deze dieren dan in eenig ander jaargetyde, ſchoon zy evenwel niet nalaaten daar des zomers insgelyks op te jaagen, wanneer zy hen te lande opzoeken, daar zy hen dikwyls ſlaapende vinden. Men vangt hen in dit zelfde jaargetyde ook met netten, die men in zee ſpant, of men vervolgt hen met kanoes, tot dat men hen afgemat hebbe.

Hun vel maakt een zeer ſchoon bont; de Chineeſen koopen die vellen genoegzaam allen greetig weg, en betaalen daar voor tot 70, 80, en 100 roebels het ſtuk, en 't is te dezer oorzaak, dat 'er zeer weinig in Rusland komen. De ſchoonheid van dit bont verſchilt naar de jaargetyden; de beſte en fraaiſte zyn die der ſaricoviennes, in de maanden maart, april, en may gedood; dit bont heeft evenwel het nadeel van dik en zwaar te zyn, buiten dat zoude het de zabelvellen overtreffen, waarvan zelfs de beſten zo ſchoon zwart niet zyn: men moet zig evenwel niet verbeelden, dat het vel der ſaricoviennes by alle individu's even zwart is, want daar zyn 'er, welker kleur bruinachtig is, gelyk die van den rivier-otter; anderen, die zilverkleurig zyn op den kop; verſcheidene, die den kop, de kin, en de keel, van verſchillende kleuren hebben, en bezet met lange zeer witte en zeer zachte hairen; anderen, eindelyk, die de keel geelachtig hebben, en die eer een ruig, bruin, en kort vilt op het lichaam draagen, dan een wezendlyk hair voor een fraai bont geſchikt; voor het overige hebben de bruine of zwarte hairen die kleur ſlegts tot de helft hunner lengte; allen zyn zy wit aan hunnen wortel, en hunne lengte is in 't ge-

(*d*) *Novi Comment. Academ. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

heel van één of anderhalf duim op den rug, den ſtaart, en de zyden des lichaams; zy zyn korter op het hoofd en op de leden, maar onder dit lang hair is 'er, gelyk by de zee-beeren, eene ſoort van dons of vilt, die van eene bruine of zwarte kleur is, gelyk het einde der groote hairen van het lichaam. Men kan de vellen der wyfjes van die der mannetjes ligtlyk onderſcheiden, omdat zy kleiner en zwarter zyn, en omdat zy langer hair onder den buik hebben; de jongen hebben ook in hunnen eerſten leeftyd zwart, of zeer bruin, en zeer lang hair, maar op vyf of zes maanden verliezen zy dat ſchoon hair, en op den ouderdom van een jaar zyn zy enkel bedekt met hun vilt, en de lange hairen komen niet weder dan 't volgende jaar. Het ruijen gaat in de volwaſſenen op eene verſchillende wyze van die der andere dieren; eenige hairen vallen uit in de maanden july en auguſtus, en de anderen krygen dan een bruinere kleur.

Gemeenlyk zyn de ſaricoviennes omtrent twee voet en tien duim lang, van het einde van den bek tot aan het begin van den ſtaart, die twaalf of dertien duimen lengte heeft. Hunne zwaarte is van zeventig tot tachtig ponden. De ſaricovienne gelykt naar den land-otter, in de gedaante des lichaams, dat alleenlyk veel zwaarder is in alle opzichten; beide hebben zy de achterſte voeten nader by den aars dan de andere viervoetige dieren; de ooren zyn recht kegelvormig, ēn met hair bedekt, gelyk by den zeebeer; zy zyn byna een duim lang, hebben evenveel breedte, en ſtaan omtrent vyf duim van malkanderen af. De oogen en de oogleden zyn vry gelyk aan die van den haas, en zyn ten naaſtenby van dezelfde grootte; de kleur van den regenboog verſchilt in verſchillende individu's; want deze kleur is by ſommigen bruin, by anderen zwartachtig; daar is een vlies in den grooten hoek van yder oog, gelyk by de zee-beeren, het welk het oog niet dan ten halven kan bedekken. De neusgaten zyn zeer zwart, gerimpeld, en zonder hair, en de lippen zyn van eene byna gelyke dikte met die van den gemeenen phoka. De opening van de keel is middelmaatig, hebbende niet meer dan twee duimen drie lynen lengte, van het einde van den bek tot aan den hoek. Het bovenſte kaakbeen ſpringt een half duim voor het onderſte uit; beiden zyn zy bezet met witte knevels, nederwaards gericht, en waarvan de ſtyve hairen, ter zyden van den bek, drie duimen lengte hebben, maar ſlegts één duim by de neusgaten. Het bovenſt kaakbeen is gewapend met veertien tanden; daar zyn eerſt vier zeer ſcherpe ſnytanden, van twee lynen lengte; vervolgens een hondstand aan weêrzyden, van een kegelachtig maakzel, een weinig achterwaards gekromd, en omtrent een duim lang; na de hondstanden zyn 'er vier baktanden aan weêrskanten, die breed en dik zyn, inzonderheid die van achteren, en die laatſte tanden zyn zeer geſchikt om de ſchelpen te kraaken, en de ſchaalviſſchen te vermaalen.

In het onderſte kaakbeen is het getal der tanden gemeenlyk zeſtien. Daar zyn eerſt, gelyk in het bovenſte, vier ſny- en twee honds-tanden; die laatſten hebben maar agt lynen lengte; maar daar zyn vyf baktanden aan weêrskanten, waarvan de twee laatſten by de keel zyn; dus beloopt het

geheel getal der tanden van den ſaricovienne gemeenlyk dertig; dewyl 'er evenwyl ook individu's onder zyn, die ook vyf baktanden aan weêrskanten van het bovenſte kaakbeen hebben, klimt dit gatal der tanden ſomtyds tot twee-en-dertig. De tong is, van zyne inplanting af tot aan het einde toe, drie duimen en drie lynen lang, en ſlegts een half duim breed; zy is met tepeltjes bezet, en aan het einde wat gevorkt.

De voeten, zo wel de voorſte als de achterſte, zyn met hair bedekt, tot by de nagels, en zitten niet in het vel; zy zyn zichtbaar, en komen uit gelyk die der landdieren; zodat de ſaricovienne kan gaan en loopen, ſchoon vry langzaam. De voorſte voeten hebben maar elf of twaalf duimen lengte, en zyn korter dan de achterſten, die veertien of vyftien duimen lang zyn, het geen maakt, dat dit dier verhevener is van achteren dan van vooren, en dat zyn lichaam een weinig gewelfd ſchynt; de voorſte voeten zyn, ten opzichte van de nagels, vry gelyk aan die der katten, en zy verſchillen van die van den land-otter hierin, dat zy vereenigd zyn door een vlies, 't welk met hair bedekt is. De plant van den voet, die bruin is, met knobbeltjes van onderen, is gerond, en in vyf vingeren verdeeld; de twee middelſte zyn wat langer dan de anderen, en de binnenſte is wat korter dan de buytenſte: die gehaakte nagels der voorſte voeten dienen om de ſchelpviſch van de rotſen af te krabbelen. De achterſte voeten hebben ook vyf vingers, die insgelyks met een ruig vlies zyn zaam gevoegd, en die de gedaante hebben van die der vogelen met gevliesde voeten. De voorvoet, de achtervoet, en de vingers dier achterſte voeten, zyn veel langer en breeder dan die der voorſte voeten; derzelver nagels zyn ſcherper, maar korter; de buitenſte vinger is wat langer dan de anderen, die geduurig verminderen, en het vel van de plant dier achterſte voeten is ook van eene bruine of zwarte kleur, gelyk als aan de voorſte voeten.

De ſtaart is geheel gelyk aan dien van den land-otter, dat is te zeggen, plat van boven en van onderen, alleenlyk is hy, naar evenredigheid van 't lyf, wat korter; hy is gedekt met een dik vel, met zeer zachte en zeer geſloten hairen bezet.

De manlyke roede is beſlooten in eene ſcheede, onder het vel, en de opening dier ſcheede ligt op een derde van de lengte des lichaams. Deze roede, omtrent agt duimen lang, bevat een been, dat zes duimen lengte heeft; de zaadballen zyn niet in eene beurs bevat, maar alleenlyk met het gemeene vel bedekt; de ſchamelheid van het wyfje is vry groot, en op een duim afſtands van den aars.

Wy moeten aanmerken, dat het dier, door den Hr. KRACHENINNIKOW (e), onder den naam van *zee-bever* voorgedraagen, wel het zelfde dier zou kunnen zyn als de ſaricovienne, ſchoon hy zegt, dat het zo groot is als het geen hy *zee-kat* noemt, en dat de zee-beer is; want daar zyn veel grooter ſaricoviennes dan die, waarvan ik, volgens den Hr. STEL-

(e) *Hiſtoire générale des Voyages, Tom. XIX. pag.* 260.

LER, de maaten heb opgegeeven; en men heeft in Guiane en in Brazilie aanmerkelyk grooter gezien dan die van Kamtſchatka; daarenboven blykt het uit de aanduiding zelve van den Hr. KRACHENINNIKOW, dat zyn zee-bever dezelfde gebruiken heeft als de ſaricovienne, die den naam *bobr* of *bever* voert by de Ruſſen van Siberie. De Hr. STELLER, die zo langen tyd in de ſtreeken van Kamtſchatka gewoond heeft, en die daarvan alle de dieren heeft beſchreeven, maakt geen gewag van dien zee-bever, zo groot als de zee-beer, en daar is alle waarſchynlykheid, dat de Hr. KRACHENINNIKOW daarvan niet geſproken heeft, dan naar berichten van anderen, die miſſchien vergroot zyn geweeſt, men kan by deze bewyzen voegen de gevolgen, die men trekken kan uit het hoofdzaaklyke der waarneemingen van verſcheidene Reisbeſchryvers, over Kamtſchatka, waarvan men de optelling zien kan in het XIX^de^ Deel van de *Hiſtoire générale des Voyages*, *pag.* 365, alwaar gezegd wordt, dat de vellen der zee-bevers een aanmerkelyk voordeel aan Rusland geeven; dat de Kamtſchatdaalers voor die vellen van de Kozakken alles kunnen koopen wat zy noodig hebben, en dat de Kozakken dezelven tegen andere goederen verwiſſelen by Ruſſiſche kooplieden, die zeer veel met dezen handel in China winnen; en dat de tyd van de jagt op de zee-bevers gunſtig is om de ſchattingen te heffen; want de Kamtſchatdaalers geeven een bevervel voor dat van een vos of een zabeldier; ſchoon het ten minſten vyf maal meer waard is, en voor negentig roebels verkogt wordt, enz. Men ziet, dat dit alles tot den ſaricovienne betrekking heeft, en dat het zeer waarſchynlyk voorkomt dat KRACHENINNIKOW zig vergiſt heeft, in te zeggen, dat zyn *zee-bever* zo groot is als zyn *zee-kat*, dat is te zeggen, de zee-beer.

Voor het overige wordt de ſaricovienne, die bobr, of bever, in het Ruſſiſch heet, *kaikon* by de Kamtſchatdaalers, *kalaga* by de Koriaques, en *rakkon* by de Kurilers geheeten. Ik moet hier byvoegen, dat ik, van Guiana nieuwe berichten wegens de ſaricoviennes van Amerika ontvangen hebbende, heb bemerkt, dat zy veel verſchillen in grootte en kleuren. De ſoort is gemeen op de laage kuſten, en aan de monden der groote rivieren van Zuid-Amerika.

Hun vel is zeer dik; hun hair is gemeenlyk donker-grys, en ſomtyds zilverkleurig; hun geluid is eene heeſche en roeſtige ſtem; deze dieren gaan met troepen, en onthouden zig veel in de ondergeloopen ſavannes; zy zwemmen met den kop buiten 't water, en dikwyls met open muil; ſomtyds zelfs, in plaats van op de aannadering van menſchen te vluchten, omringen zy in grooten getale een kanoe, onder een byſter geſchreeuw, en het is dan gemaklyk eene menigte in korten tyd te dooden; anders zegt men, dat het moeijelyk is een ſaricovienne in 't water te vangen, zelfs ſchoon men hem gedood heeft, omdat hy zig laat zinken zodra hy zig gekwetſt voelt, en dat men zyn tyd verliezen zoude met te wagten naar het oogenblik, dat hy weder boven kwame, inzonderheid zo het in een lopend water is, dat hem weg kan voeren.

De

De jaguars en cougars voeren den kryg tegen hen, en missen niet van een groot getal dezer dieren weg te voeren en te verslinden: zy leggen zig op de loer, en wanneer een saricovienne voorby komt, werpen zy zig daar op, of, zo zy hem missen, volgen zy hem tot den grond van 't water, dooden hem daar, en brengen hem vervolgens te lande, om hem op te vreeten.

Wy hebben, naar het getuigenis van den Hr. DE LA BORDE, in het XV^de Deel, *blz.* 123, gezegd, dat 'er in Cayenne drie soorten van otters zyn, van verschillende grootte; de twee grootste van deze otters schynen saricoviennes te zyn, die zo sterk naar malkanderen in voorkomen gelyken, dat men hen zonder zwaarigheid tot eene en dezelfde soort kan brengen; te meer, omdat men als een algemeen *factum* moet opmerken, dat in de soort van de saricovienne, gelyk in die van den jaguar, en van verscheiden andere dieren van byna woeste streeken, dezelven kleiner vallen in de plaatsen, die digt by menschlyke wooningen liggen dan in de diepte der landen, omdat men hen jonger doodt, en hun dus den tyd niet geeft om hunnen volkomen groei te bekomen.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE MORSES OF *ZEE-KOEIJEN. XIII Deel, blz.* 219, *enz.*

Wy zullen, by het geen wy van de morses gezegd hebben, eenige waarneemingen voegen, welken de Hr. CRANTZ in zyne reis naar Groenland gemaakt heeft.

Een dezer morses, zegt hy, hadt agttien voeten lengte, en ten naastenby even veel omtreks in zyne grootste dikte; het vel was niet glad, maar gerimpeld over het geheele lyf, en nog meer rondom den hals. Zyn vet was wit en vast, gelyk spek, omtrent drie duim dik. De figuur van zyn kop was eirond; de mond was zo naauw, dat men daar naauwlyks den vinger konde inbrengen; de onderste lip is driekantig, in een punt uitloopende, een weinig uitsteekende tusschen de twee lange slagtanden, die uit het bovenste kaakbeen uitkomen; op de beide lippen, en aan weêrskanten van de neus, ziet men een sponsachtig vel, waaruit de knevels komen, van een dik en ruw hair, zes of zeven duimen lang, als een touw van drie draaden geslingerd; het geen aan dit dier eene soort van schriklyke deftigheid byzet. Hy voedt zig voornaamlyk met mosselen en zee-wier; de slagtanden hadden zeven-en-twintig duimen lengte, waarvan zeven duim in de dikte van het vel verborgen waren, en in de kastjes die zig tot het bekkeneel uitstrekken. Ydere slagtand woog vier en een half pond, en het geheele bekkeneel vier-en-twintig ponden (*a*).

(*a*) *Histoire générale des Voyages, Tom. XIX, pag.* 60, *&c.*

Volgens den Reisbeſchryver KRACHENINNIKOW (*b*), gaan de morſes, die hy *zee-paarden* noemt, niet in het zoet water, noch trekken de rivieren door, gelyk de phokas. Men ziet weinigen van deze dieren, zegt hy, in den omtrek van Kamtſchatka, en zo men 'er vindt, is het niet dan in de zeën ten Noorden; men vangt 'er veelen aan de Kaap *Tchukotskoi*, alwaar zy grooter en ſterker zyn dan overal elders. De prys hunner tanden hangt af van derzelver grootte en gewigt; de duurſte zyn die, welke twintig ponden weegen, maar die zyn zeer zeldzaam; men vindt 'er zelfs niet veel, die tien of twaalf pond weegen, en hunne gewoone zwaarte is maar van vyf of zes ponden.

FREDRIK MARTENS hadt reeds eenigen der natuurlyke gebruiken van deze dieren waargenomen; hy verzekert dat zy ſterk en moedig zyn, en dat zy malkanderen met eene buitengemeene dapperheid byſpringen. Zodra ik één gewond had, verzamelden de anderen rondom het vaartuig, en doorboorden het met hunne ſlagtanden; anderen verheſten zig boven het water, en deeden al wat zy konden om zig in het vaartuig te werpen; wy doodden verſcheiden honderden van deze dieren aan het eiland Muff.... Men vergenoegt zig gemeenlyk den kop en de ſlagtanden mede te neemen (*c*).

Deze dieren trekken, gelyk men weet, met zeer groote troepen, en zy waren voormaals in eene byna ontelbaare menigte in verſcheiden plaatſen der noordelyke zeën. De Hr. GMELIN bericht, dat in de jaaren 1705 en 1706, de Engelſchen, aan het eiland *Chery*, zeven of agt honderd in zes uuren tyds doodden; dat zy in 1708 in zeven uuren negen honderd velden, en in 1710 in éénen dag agt honderd afmaakten. Men vindt, zegt hy, de tanden dezer dieren op de laage oevers der zee, en het is waarſchynlyk, dat deze tanden van die dieren komen, die geſtorven zyn; men vindt een groot getal dezer tanden naar den kant van Tſchutſchits, alwaar die volkeren hen op hoopen opſtapelen, om 'er werktuigen van te maaken (*d*).

Men ziet uit de verhaalen van alle de Reisbeſchryvers, die de Noordſche zeën bezogt hebben, dat men eene verbaazende ſlachting onder deze groote dieren heeft aangeregt, en dat de ſoort thans veel minder talryk is dan zy te vooren was; zy zyn naar 't Noorden en naar de minſt bezochte plaatſen gedreeven door de viſſchers, die hen niet meer aantreffen in dezelfde plaatſen, alwaar zy oudtyds in zo grooten getale waren; wy zullen zien, dat het ten naaſtenby eveneens is met de phokas, en met alle die tweeſlachtige zee-dieren, welker natuurlyke geaartheid hen aanſpoort om eene ſoort van maatſchappy te formeeren, en zig met troepen zaam te voegen. De menſch heeft alle die maatſchappyen verbroken, en de meesten dezer dieren leeven thans in een ſtaat van verſtrooijing, en kunnen zig niet verzamelen dan by woeſte en onbekende landen.

(*b*) *Hiſtoire du Kamtſchatka, Lion 1767, Tom. I, pag.* 283.
(*c*) *Voyage au Groenland.*
(*d*) *Voyage de* GMELIN, *Tom. II.*

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE PHOKAS.
XIII Deel, blz. 220.

Toen ik voor meer dan twintig jaaren over de phokas schreef, kende men nog maar twee of drie soorten, maar de laatere Reisbeschryvers hebben verscheiden anderen opgemerkt, en wy zyn thans in staat van hen te onderscheiden, en hun de benaamingen te geeven, en de karakters aan te wyzen, die tot hen behooren; ik zal derhalven in eenige punten herroepen, of ten minsten naauwkeuriger uitdrukken, het geen ik over deze dieren gezegd heb, door de nieuwe stukken, welken ik heb kunnen verzamelen, hier by te voegen.

Ik zal eerst eene onderscheiding vaststellen, op de natuur, en op een zeer duidelyk karakter gegrond, met het geheele geslacht der phokas in tweeën te verdeelen, te weeten, dezulken die uitwendige ooren hebben, en dezulken die slegts kleine gehoorgaten hebben, zonder uitwendig oor; dit verschil is niet alleen zeer zichtbaar, maar schynt zelfs eene wezendlyke, of grond-eigenschap uit te maaken, dewyl het gebrek van uitwendige ooren één dier trekken is, waardoor deze tweeslachtige dieren tot de walvisch-aartige naderen, op welker lichaam de Natuur alle soorten van bultigheden of verhevenheden, waar door het vel minder glad en minder geschikt om door het water te glyden zou geworden zyn, schynt weggelaaten te hebben, terwyl de uitwendige verhevenheid van de schelp van het oor de zodanigen onder de phokas meer naar de viervoetigen doet naderen, die van dit uitwendig deel, dat aan geen een landdier ontbreekt, voorzien zyn.

Wy kennen maar twee wel onderscheiden soorten van phokas met ooren; de eerste is die van den zee-leeuw, die zeer opmerkelyk is door het geele maan-hair, dat hy rondom den hals heeft; en de tweede is die, welke de Reisbeschryvers onder den naam van zee-beer hebben voorgedraagen, en die uit twee verscheidenheden bestaat, welke zeer verschillende van malkanderen zyn in grootte; wy zullen dan by deze soort den kleinen phoka met zwart hair voegen, waarvan ik de beschryving en de afbeelding gegeeven heb in het XIII^de Deel, en die, van uitwendige ooren voorzien zynde, slegts eene verscheidenheid in den zee-beer maakt. Vry waarschynlyke gevolgtrekkingen hadden my toen dezen kleinen zee-beer doen beschouwen als den phoka der Ouden; maar, dewyl ARISTOTELES, van de phokas spreekende, uitdrukkelyk zegt, dat zy geene uitwendige ooren, maar alleenlyk gehoorgaten hebben, zie ik dat men den phoka der Ouden moet zoeken in eenigen phoka zonder ooren, waarvan wy de optelling gaan doen.

DE PHOKAS ZONDER OOREN, OF EIGENLYK GEZEGDE PHOKAS.

Wy kennen negen of tien ſoorten of onderſcheidene verſcheidenheden in het geſlacht der phokas zonder ooren, en wy zullen dezelven hier aanwyzen in de orde hunner grootte, en door de kenmerken, welken de Reisbeſchryvers hebben opgemerkt en gebruikt, om hen te benoemen en van malkanderen te onderſcheiden.

DE GROOTE PHOKA MET EEN GERIMPELDEN BEK.

Eerſte Soort.

De grootſte ſoort is die van den *phoka met den gerimpelden bek*, waarvan wy reeds geſproken hebben, onder den naam van *zeeleeuw*, (*XIII Deel*, *blz.* 229, *enz.*) omdat verſcheiden Reisbeſchryvers, en byzonderlyk de uitgeever van de reis van ANSON, hem onder deze benaaming, ſchoon verkeerdelyk, hadden voorgedraagen, dewyl de waare zee-leeuw een maan-hair heeft, daar deze van ontbloot is, en deze dieren ook van malkanderen verſchillen in grootte en in maakzel van verſcheiden deelen des lichaams, zodat de phoka met den gerimpelden bek met den waaren zee-leeuw niets anders gemeens heeft dan zig op wilde kuſten en onbewoonde eilanden te onthouden, en, even als deze, in de zeën der beide halfronden gevonden te worden. Men moet zig dan hier herinneren het geen wy reeds gezegd hebben van dezen grooten phoka met een gerimpelden bek, onder den kwalyk toegepaſten naam van zee-leeuw. DAMPIER en BYRON hebben, even als ANSON, dezen phoka op het eiland Juan Fernandes (*a*), en op de weſtelyke kuſt van de Magellaan-landen

(*a*) „ De zee-leeuw (phoka met den gerimpelden bek) is een groot dier, van twaalf of „ veertien voeten lengte, en op de grootſte dikte van het lichaam heeft hy zo veel om„ treks als een ſtier; hy heeft de geſtalte van een zee-kalf, maar zesmaal grooter. Zyn „ kop is gemaakt als die van den leeuw; zyn gelaat is breed, hebbende verſcheiden lange „ hairen aan de lippen, gelyk een kat; zyne oogen zyn groot, gelyk die van een rund„ dier; zyne tanden zyn drie duim lang, en zo dik als de middenſte vinger van een menſch; „ hy is ten uiterſten vet: een zee-leeuw, gehakt en gekookt, zal een *mud* oly verſchaf„ fen, die zeer zoet en zeer goed is om te fruiten; het mager is zwart, grof van veze-

gevonden. De Hr. DE BOUGAINVILLE, Dom PERNETTI, en BERNARD PENROSE, hebben hem op de ooftelyke kuft van dat vafte land, en op de Malouinfche eilanden, of Falkland, waargenomen; de Hr. FORSTER heeft ook twee wyfjes van deze foort gezien, op een eiland, waaraan Kapitein COOK den naam van *Nieuw Georgie* heeft gegeeven (*b*), en dat op den vier-en-vyftigften graad zuidelyker breedte in den Atlantifchen oceaan ligt. Die twee wyfjes lagen op den oever te flaapen, en men doodde haar in den flaap. Van den anderen kant heeft de Hr. STELLER dezen zelfden grooten phoka op het eiland Bering, en by de kuften van Kamtfchatka, gezien en befchreeven (*c*). Deze groote foort wordt derhalven eveneens in de beide halfronden gevonden, en komt waarfchynlyk onder alle breedten voor.

Wy noemen dit dier thans phoka met den gerimpelden bek (*d*), omdat het op de neus een gerimpeld en beweegbaar vel heeft, dat zig met lucht kan vullen of opzetten, en zig inderdaad opzet en zwelt, wanneer het dier door eenige hartstocht wordt gedreeven, maar wy moeten aanmerken, dat dit vel, in gedaante van een haanekam, monfterachtig vergroot is in de afbeelding, welke de uitgeever van ANSONS reize daar van gegeeven heeft, en dat het in de natuur veel kleiner is.

Dit groot en zwaar dier is van eene zeer logge geaartheid; het is zelfs van alle de phokas die, welke, in weêrwil zyner grootte, minft te vreezen fchynt: PENROSE zegt, dat zyne matroozen zig vermaakten om deze phokas als paarden te beklimmen, en dat zy, wanneer zy niet fchielyk genoeg gingen, hun den tred deeden verhaaften, door hen met een priem of een mes te fteeken; dat zy hun zelfs infnydingen deeden in het vel: de Hr. CLAYTON echter, die gewag van deze dieren gemaakt heeft, (*in de Philofophifche Tranfactien*) zegt, dat de mannetjes, gelyk die der andere phokas, in hunnen bronstyd vry kwaadaartig zyn.

Deze is bedekt met ruw, zeer kort, fchitterend hair, van afchgraauwe kleur, fomtyds vermengd met een ligt zweemfel van olyf-kleur; zyn lichaam, waarvan de lengte gemeenlyk van vyftien tot agttien voeten is, en fomtyds vier-en-twintig of vyf-en-twintig haalen kan, is by de

„ len, en flegt van fmaak; dit dier onthoudt zig fomtyds weeken agter malkander op het
„ land, zo het niet gejaagd wordt: wanneer daar drie of vier in gezelfchap komen, leg-
„ gen zy zig by malkanderen neder; zy knorren op de wyze der varkens, maar maaken
„ een vreeslyk geluid; zy eeten vifch, en ik geloof, dat dit hun gewoon voedzel is."
Voyage de DAMPIER, *Rouen* 1715, *Tom. 1, pag.* 118 *en* 119.

(*b*) Dit eiland was in de voorige eeuw ontdekt door ANTOINE DE LA ROCHE, en wierdt op nieuw herkend in 1756, door DU CLOS GUYOT, op het Spaanfch fchip de Leeuw, die het zelve het eiland van St. Pieter genaamd hadt.

(*c*) Zie zyn *Traité des animaux marins.*

(*d*) De Engelfche zeelieden hebben het genaamd *clapmatz feal*, een naam, blykbaar verbafterd van *clapmutze*, dien de Duitfchers en Deenen aan een geheel verfchillend dier geeven, dat eene foort van muts of kap heeft, waarin het zyn kop kan befluiten, en welke de Groenlanders *reitferfoak* noemen. Zie hier agter het artykel van den *phoka met den kap.*

ſchouders vry dik, en vermindert geſtadig naar den ſtaart; een wyfje, door den Hr. FORSTER gedood, was maar dertien voeten lang, en het zelve volwaſſen onderſtellende, zoude 'er in de grootte een aanmerkelyk verſchil tuſſchen de mannetjes en de wyfjes in deze ſoort moeten zyn. De bovenlip ſpringt veel uit buiten de onderſte; het vel van deze lip is beweegbaar, gerimpeld, en opgeblaazen in de geheele lengte van den ſmoel; en dit vel, 't welk het dier naar welgevallen met lucht vult, kan ten opzichte van de gedaante, vergeleeken worden met de kwabbe van den kalkoen; en het is wegens dit kenmerk, dat men dezen phoka heeft aangeduid onder den naam van *phoka met den gerimpelden bek.* Daar zyn aan 't hoofd ſlegts twee kleine gehoorgaten en geene uitwendige ooren. De voorſte voeten zyn overeenkomende met zwem-vinnen, en in die gedaante gemaakt, zodat dit dier, veel ſterker en grooter dan onze phokas, minder vaardig is dan dezen; gelyk het dan in de agterſte deelen van een nog onvolmaakter geſtalte is; en het is miſſchien om deze reden, dat het log, ongevoelig, en weinig te duchten is.

De Hr. CLAYTON heeft gewag gemaakt van een phoka, die in het Zuider-halfrond gevonden wordt; hy zegt, dat men hem *furr-ſeal*, of *bont-phoka* noemt, omdat zyn hair meer gevuld is dan dat van andere phokas, ſchoon zyn vel dunner is. Wy zyn uit zulke zwakke aanwyzingen niet in ſtaat te oordeelen, of deze laatſtgemelde eene aangrenzende ſoort van onzen tegenwoordigen phoka zy, waar naaſt de Hr. CLAYTON denzelven geplaatſt heeft, dan of hy nader kome tot den zee-beer, waarvan het bont inderdaad meer gevuld is dan van eenige andere phokas.

DE PHOKA MET DEN WITTEN BUIK.

Tweede Soort.

Wy geeven hier op *Pl. XXXI* de afbeelding van dien grooten phoka met den witten buik, welken wy leevende gezien hebben in de maand december 1778, en die van eene zeer verſchillende ſoort is van die van den phoka met den gerimpelden bek; wy zullen ook de waarneemingen bybrengen, die wy over dezen phoka gemaakt hebben, daar wy eenige byzonderheden zullen byvoegen, die ons door deszelfs geleiders verſchaft zyn.

Het uitzicht van dit dier is zachtaartig, gelyk dan ook zyn inborſt, geenszins woeſt is; zyne oogen zyn opmerkzaam, en ſchynen vernuft aan te kondigen; zy drukken ten minſten de gevoelens uit van genegenheid en verknochtheid voor zyn meeſter, aan wien hy met alle believing gehoorzaamt; wy hebben hem op deszelfs ſtem zien buigen, zig rollen, zig om-

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE PHOQUE *à ventre blanc.*

keeren, hem een van zyne voorfte vinnen toefteeken, zig overeind zetten door het bovengedeelte van zyn lichaam op te ligten en te voorfchyn te brengen, buiten de kas of bak met water, daar men hem in hieldt: hy antwoordde op deszelfs ftem of tekenen, door een fchor geluid, dat laag uit zyn ftrot fcheen voort te komen, en dat men met het roeftig gebulk van een jongen ftier vergelyken konde. Het fchynt, dat het dier dit geluid voortbrengt, zo wel door de lucht uit te ademen als door dezelve in te haalen, alleenlyk is het wat helderer in het inademen, en fchorrer in het uitademen. Vóór dat zyn meefter hem onderwerpelyk gemaakt hadt, beet hy geweldig, wanneer men hem tot eenige beweeging wilde noodzaaken, maar zodra hy getemd was, wierdt hy zachtaartig, in zo verre, dat men hem konde aanraaken, hem de hand in den bek fteeken, en zelfs zonder vreeze by hem ruften, en den arm of het hoofd op het zyne leggen. Wanneer zyn meefter hem riep, antwoordde hy, al was hy 'er nog zo verre af; hy fcheen hem met de oogen te zoeken zodra hy hem niet zag, en wanneer hy hem, na eenige oogenblikken afwezigheid, gewaar wierdt, mifte hy niet daar zyne blydfchap over te betoonen, door eene foort van grof gemurmel.

Toen dit dier, dat een mannetje was, de prikkelingen der Natuur ondervondt, het geen hem ten naaftenby van maand tot maand gebeurde, veranderde zyne gewoone zachtheid eensklaps in eene foort van woede, die hem gevaarlyk maakte: zyne drift kondigde zig aan door loeijingen, vergezeld door fterke oprechtingen; hy woelde en werkte in zyne kas, maakte plotslyke en onruftige beweegingen, en bulkte dus eenige uuren agter malkander; het was door vry gelyke geluiden, dat hy zyne fmart uitdrukte, wanneer men hem mishandelde; maar hy hadt andere zachtere, veel uitdrukkende geluiden, en die als geartikuleerd waren, om zyn vermaak en zyne blydfchap uit te drukken.

In de aanvallen van deze woede, veroorzaakt door eene behoefte, waaraan het dier niet geheel konde voldoen, en die agt of tien dagen duurde, heeft men hem uit zyne kas zien gaan, na dezelve gebroken te hebben, en in die oogenblikken was hy zeer woeft en gevaarlyk, want dan kende hy niemand, gehoorzaamde niet aan de ftem van zyn meefter, en het was niet dan na eenige uuren bedaarens dat deze hem konde naderen; hy vattede hem op zekeren dag by den arm, en men hadt veel moeite om hem te doen loslaaten, het welk niet gefchieden konde dan door hem den bek met een werktuig open te breeken. Op een anderen tyd viel hy op een vry grooten hond, en verbryzelde hem den kop met de tanden; en dus ftelde hy zyne woede te werk tegen alle voorwerpen die hy aantrof. Deze aanvallen van ritzigheid verhitteden hem fterk; zyn lichaam bedekte zig met een fchurftigen uitflag; vervolgens wierdt hy mager, en eindelyk ftierf hy in de maand auguftus 1779.

Het is ons voorgekomen, dat dit dier zeer lang van adem was; want hy hieldt de lucht vry lang, en zyne inademing gefchiedde niet dan met tusfchentyden, tusfchen dewelken zyne neusgaten naauwkeurig gefloten wa-

ren, en in dezen ſtaat vertoonden dezelven zig niet anders dan als twee groote overlangſche trekken op het einde van den bek; hy opent dezelve niet dan om de lucht door eene ſterke uitblaazing weder weg te ſchikken; vervolgens om dezelve weder in te haalen, waarna hy de neusgaten weêr ſluit als te vooren, en dikwyls verloopen 'er meer dan twee minuuten tusſchen ydere inademing; de lucht maakte in deze beweeging van inademing een geluid, gelyk aan eene zeer ſterke opſnuiving. Daar vloeide byna geſtadig uit de neusgaten eene ſoort van witachtig ſnot, van eene onaangenaamen reuk.

Deze groote phoka, gelyk alle de andere dieren van dit geſlacht, wierdt verſcheiden maalen daags als verdoofd, en viel in ſlaap; men hoorde hem van zeer verre ſnorken, en, terwyl hy in ſlaap was, konde men hem niet dan met moeite wakker maaken; het was zelfs genoeg dat hy in dien ſtaat van verdooving was, om zyn meeſter niet gemaklyk te willen gehoor geeven, en men moeſt hem eenige viſch onder de neus houden, om hem uit denzelven te doen herkomen, en volkomen wakker te maaken; dan hernam hy zyne beweegingen, en was zelfs levendig; hy hefte het hoofd en het voorſte gedeelte van zyn lichaam op, door zig op zyne twee voorſte vinnen of leeden te ſtutten, ter hoogte van de hand, die hem de viſch aanboodt; want men voedde hem met geen andere ſpyze, en het waren voornaamlyk karpers, en paaling, die hy nog boven de karpers verkoos, daar men hem mede onderhieldt. Men gebruikte de voorzorg van deze viſch, ſchoon die raauw laatende, toe te maaken, door dezelve in zout te wentelen; hy hadt van deze leevende viſch, in zout gewenteld, of daar mede beſprengd, dertig pond in vier-en-twintig uuren noodig; hy ſloeg de paalingen zeer gulzig in, zo deedt hy ook de eerſte karpers, die men hem gaf, maar nadat hy twee of drie van de geheele karpers hadt doorgezwolgen, poogde hy de anderen van het ingewand te ontdoen, eer hy die te lyve ſloeg; en tot dat oogmerk vattede hy eerſt den kop aan, welke hy met zyne tanden verbryzelde; vervolgens liet hy dezelve vallen, opende den buik om 'er de gal en verdere ingewanden uit te haalen, en nam hen dan weder aan het gedeelte van den kop om hen door te ſlikken.

Zyne uitwerpzelen verſpreidden eene zeer ſtinkende reuk; zy waren van een geelachtige kleur, en ſomtyds vloeibaar, en wanneer zy ſtevig waren, hadden zy de gedaante van een bal De oppaſſers van dit dier verzekerden ons, dat het verſcheiden dagen kon leeven, en zelfs een maand, zonder in het water te zyn, mits evenwel, dat men zorg droeg om hem alle avonden met ſchoon water te waſſchen, en dat men hem voor drank helder zout water gaf, want zodra hy zoet, en vooral troebel water dronk, hadt hy 'er altyd ongemak van.

Het lichaam van dezen grooten phoka, gelyk dat van alle de dieren van dit geſlacht, is van eene byna cylindriſche gedaante; het vermindert evenwel in dikte, zonder zyne rondte te verliezen, terwyl het den

ſtaart

ſtaart nadert; zyn geheel gewigt mag van zes of zeven honderd ponden geweeſt zyn; zyne lengte was van zeven en een half voet, van het einde van den ſmoel af tot aan het uiterſte der achterſte vinnen; hy hadt meer dan vyf voeten omtreks op de dikſte plaats van zyn lichaam, en ſlegts één voet, negen duim, aan het begin van den ſtaart. Zyn vel is gedekt met een kort, glad, glinſterend hair, van eene bruine kleur, met graauwachtig gemengd, voornaamlyk aan den hals en op het hoofd, alwaar het als getygerd is. Het hair is dikker op den rug en de lendenen dan op den buik, alwaar men een groote witte vlak bemerkt, die in een punt uitloopt, terwyl zy zig in de zyden verlengt; en het is door dit kenmerk, dat wy gemeend hebben dit dier te moeten onderſcheiden, door het te noemen, de groote phoka met den witten buik.

De neusgaten zyn niet hellende noch horizontaal geplaatſt, gelyk in de viervoetige landdieren, maar zy zyn loodrecht uitgeſtrekt op het einde van den ſmoel: zy zyn drie of vier duimen lang, en loopen van boven van den ſmoel tot op een vinger breedte boven de bovenlip: deze neusgaten zyn omtrent vyf duim van malkanderen verwyderd, en wanneer zy open zyn, hebben zy elk byna twee duimen breedte, en gelyken dan naar twee kleine eironden, aan de einden zamengeſlooten.

De oogen zyn groot, wél geopend, van eene bruine kleur, en vry gelyk aan die van het runddier; zy zyn geplaatſt op vyf duimen afſtands van het einde van de neus, en de afſtand tuſſchen hunne binnenſte hoeken is van omtrent vier duimen: wanneer het dier langen tyd geweeſt is zonder in het water te gaan, verhit zig deszelfs bloed, en het wit der oogen wordt rood, inzonderheid aan de hoeken.

De muil is vry groot, en omringd met dikke borſtelhairen of knevels, byna gelyk aan viſchgraaten. De kaakbeenen waren voorzien van twee-en-dertig tanden, die zeer geel waren en verſleeten ſcheenen. Wy hebben twintig maaltanden, agt ſnytanden, en vier hondstanden geteld.

De ooren zyn ſlegts twee kleine gäten, byna in het vel verborgen: die gaten zyn omtrent drie duimen van de oogen af, en agt of negen duim van het einde van de neus, en ſchoon zy niet meer dan eene lyn opening hebben, ſchynt het dier evenwel zeer ſcherp van gehoor te zyn, dewyl het nooit miſt van te gehoorzaamen, althans te antwoorden op de ſtem van zyn meeſter, ſchoon die van zeer verre komt.

De voorſte voeten of vinnen van de plaats daar zy uit het lichaam te voorſchyn komen, tot aan het einde gemeeten, hebben omtrent vyftien duimen lengte, en even veel breedte, wanneer zy geheel uitgeſpreid zyn. Zy hebben elk vyf zwarte, wat gekromde nagels, en zyn zo gemaakt, dat de middenſte vinger de kortſte is, en die aan de beide zyden de langſte.

De agterſte vinnen hebben aan haar uiterſte dezelfde vorm als de voorſte, dat is te zeggen, dat de middenſte vinger ook korter is dan die der zyden; zy vergezellen den ſtaart, en hebben twaalf of dertien duimen

lengte, en omtrent zeventien duimen breedte; wanneer het vlies geheel uitgefpreid is, zyn zy dik en gevleesd aan de zyden, dun in 't midden, en feftonsgewyze uitgefchulpt aan de randen; daar waren geene blykbaare nagels op die achterfte vinnen, maar die nagels ontbraken ongetwyfeld niet dan by toeval, en omdat dit dier zeer onruftig was, en zyne nagels fterk wreef op den grond van zyn hok; het vlies zelf zyner vinnen was verfleeten door de wryvingen, en op verfcheiden plaatfen gefcheurd.

De ftaart, die tuffchen de twee vinnen ligt, is flegts vier duim lang, en maar drie breed; hy is van eene byna driehoekige gedaante, breed aan zyn oorfprong, en in een punt gerond aan zyn einde; hy is niet zeer dik, en fchynt over zyn geheelen omtrek geplat.

Deze groote phoka wierdt gevangen den 28 octob. 1772 in de Adriatifche golf, by Dalmatië, aan het kleine eiland *Guarnero*, twee honderd mylen van Venetie; men hadt 'er verfcheidenmaal vergeeffch jagt op gemaakt, en hy was reeds vyf of zesmaal ontfnapt door de netten der viffchers te breeken; hy was federt meer dan vyftig jaaren bekend, volgens het bericht van oude viffchers dezer kuft, die hem dikwyls vervolgd hadden, en die van gevoelen waren, dat men zyne groote geftalte aan zyn hoogen ouderdom moeft toefchryven; en, het geen dit vermoeden fchynt te verfterken, is, dat zyne tanden zeer geel waren, en verfleeten fcheenen; dat zyn hair veel donkerer was in de kleuren dan dat der meefte phokas, die wy kennen, en dat zyne knevels lang, wit, en zeer grof waren.

Daar zyn evenwel eenige andere phokas van dezelfde grootte in dezelfde Adriatifche golf gevangen; zy zyn, even als deze, gevangen en medegevoerd naar Frankryk en Duitfchland, in het jaar 1760, en daarna. Dewyl de oppaffers dezer dieren belang hadden om hen in 't leeven te houden, hebben zy middel gevonden om hen te geneezen van eenige ziekten, die hen door de gevangenis en den dwang, waarin zy leeven, overkomen, en welken zy waarfchynlyk in hunnen ftaat van vryheid niet kennen; by voorbeeld, wanneer zy ophouden te eeten, en de vifch weigeren, neemen zy hen uit het water, laaten hen melk met theriakel gebruiken; zy houden hen warm, en omwinden hen met een deken; zy gaan met deze behandeling voort, tot dat het dier zyne eetluft hebbe wedergekreegen, en zyn gewoon voedzel met vermaak ontvangt. Het gebeurt dikwyls, dat deze dieren alle voedzel weigeren, geduurende de vyf of zes eerfte dagen nadat zy gevangen zyn, en de viffchers verzekeren, dat men hen van krachtloosheid zou zien fterven, zo men hen niet dwong om eene dofis theriakel met melk te gebruiken.

Wy zullen hier eenige waarneemingen byvoegen, die gemaakt zyn door den Hr. SABAROT DE LA VERNIERE, Geneesheer te Montpellier, op eene groote wyfjes-phoka, die ons toefchynt van dezelfde foort te zyn, als het mannetje, daar wy zo even de befchryving van gegeeven hebben.

Dit tweeflachtig dier, zegt hy, verfcheen te Nimes, in den herfst van 1777; het was in een bak met water gevuld, en hadt meer dan zes voeten lengte. Haar vel, glad en een weinig geteigerd, deedt het gezicht, en tevens het gevoel, op eene aangenaame wyze aan: haar kop, grooter dan die van een kalf, hadt daarvan ten naaftenby het voorkomen, en haar groote, uitfpringende oogen, vol vuur, deeden den aanfchouwer belang in haar neemen; haare hals, die zeer buigzaam was, kromde zig zeer gemaklyk; en haare kaakbeenen, met fcherpe en fnydende tanden gewapend, gaven haar een ontzag- of vrees-verwekkend voorkomen. Zy hadt twee gehoorgaten, zonder uitwendige ooren; de muil was van eene koraal-roode kleur; zy hadt zeer groote knevels; twee vinnen, in de gedaante van handen, waren aan de borft vaft; en het lichaam liep uit in een ftaart, die vergezeld was van twee zydelingfche vinnen, die het dier tot voeten verftrekten.

Deze phoka, gehoorzaam aan de ftem haars meefters, nam zodanig eene houding aan als hy haar beval; zy hefte zig buiten 't water om hem te liefkoozen en te likken; zy blies een kaars met den adem haarer neusgaten uit; die neusgaten zyn in 't midden hunner lengte met eene kleine fpleet doorboord: haare ftem was een dof gebriefch, fomtyds met zuchten vermengd: haar beftierder lag zig, terwyl zy op het drooge was, by haar neder. Het water van haar bak was zout, en wanneer zy zig daar in plofte, ftak zy van tyd tot tyd haar kop naar boven om te ademen. Zy leefde van aal, die zy in 't water at. Zy ftierf te Nimes, van eene ziekte van denzelfden aart als de droes der paarden, en zy fcheen ons van het zelfde inwendig maakzel te zyn als de zee-kalven, daar gy, myn Heer, in het XIIIde Deel van uw Werk, *blz.* 219, enz. van gefproken hebt. Zie hier wat de ontleeding my wegens dit dier geleerd heeft.

Het eironde gat, 't geen gy zegt, myn Heer, in deze tweeflachtige dieren altyd open te zyn, was volkomen gefloten door een doorfchynend vlies, gefchikt als een halve maanswyze zak; ik kon het flagaderlyk kanaal niet vinden; de maag was zeer fterk, en de vleezige rok fcheen als gemarmerd. De lever beftondt uit vyf kwabben, gelyk ook de nieren, die elf duimen hoogte hadden: haare baftachtige zelfftandigheid was eene verzameling van vyfkantige vatachtige lichaamen, onder malkanderen verbonden door een celachtig, zeer flap, weefzel. De vier rokken, of bekleedzels, der ingewanden, fcheidden zig af door het weeken, en wy zagen zeer duidelyk de celachtige vliezen, die vleezig, peezig, en ruig waren, gelyk ook de fpiraale fchikking, doorweeven met gaten, die voor een doortocht voor de bloedvaten dienden, welke door deze bekleedzels liepen, zonder gekwetft of benadeeld te kunnen worden door de periftaltifche of wormswyze toeknyping. De kwaade reuk, door de vochtige lucht vermeerderd, belettede ons de ontleeding van dit dier verder te vervolgen, en ik heb de eer van u aan te bieden, myn Heer, de geheele maag van deze phoka, die ik bewaard heb (*e*).

Ik heb den Hr. DE LA VERNIERE weêrom gefchreeven, dat hy my vermaak zou doen, met my deze maag of derzelver omftandige befchryving te zenden, dat het my waarfchynlyk voorkwam, dat het eironde gat van 't hart, dat in deze zee-dieren gemeenlyk open is, alleenlyk gefloten was door de verandering van leevenswyze, welke dit individu ondergaan hadt, en deszelfs veelvuldig verblyf in de lucht. De Hr. DE LA VERNIERE antwoordde my daarop den 20 january 1780, dat de maag van dezen phoka niet opge-

(*e*) *Lettre de Mr.* DE SABAROT DE LA VERNIERE, *Nimes ce 3 jan.* 1780.

ſpootenwas, en dat het eene enkele opblaazing was; dit ingewand, zegt hy, ſchynt my toe eenige korrels te bevatten, die geluid maaken op de eerſte beweeging; en wat het vlies betreft, dat het eironde gat formeerde, het was halvemaansgewyze, en in de gedaante van een zak geſchikt. Het ſegment, dat den bolronden rand van de halve maan bepaalde, ſcheen my harder; de platte laagen, die dezen zak formeerden, ſchoon doorſchynende, waren van regelmaatige vezelen geweeven, of georganizeerd; ik zag evenwel geene bloedvaten; zy gleeden over malkanderen door het drukken van den vinger, en ſcheenen van een peesachtig weefzel; ik weet niet, of de verandering van leevenswyze, welke dit dier ondergaan hadt, een vlies van dit maakzel hebbe kunnen maaken: maar het is my genoeg, myn Heer, dat gy daarvan de mooglykheid verzekert om deze verklaaring goed te keuren. Voor het overige, zegt my de Hr. MONTAGNON, die dezen phoka met my ontleedde, dat hy heeft opgemerkt, dat 'er verſcheiden opblaazingen in de voedzel-wegen waren, die hem zyn voorgekomen vier maagen te zyn. Ik heb dit dier niet zien herkaauwen, noch hooren zeggen dat het herkaauwde.

De Hr. DE LA VERNIERE heeft in de maand november 1780, deze maag te Parys gebragt, en ik heb bevonden, dat dezelve maar één ingewand formeerde, met zakken of aanhangzels, en niet vier maagen, gelyk aan die der herkaauwende dieren.

Ik heb in het XIII^de^ Deel, *blz.* 221, op het einde van de noote, gezegd, dat de groote phoka, waarvan de Hr. PARSON de beſchryving en de afbeelding in de *Philoſophiſche Tranſactiën*, *No.* 469, heeft gegeeven, wel dezelfde zou kunnen zyn als de zee-leeuw van ANSON: thans nu dit dier beter bekend, en wél aangeduid is, onder den naam van *phoka met den gerimpelden bek*, zien wy, dat de groote phoka van den Hr. PARSON beter ſtrookt met den *phoka met den witten buik*, waarvan wy zo even de beſchryving gegeeven hebben, ſchoon deze laatſte kleiner zy; maar wy zyn niet overtuigd van 't geen deze geleerde Geneesheer over het inwendig maakzel van dit dier, en byzonderlyk over dat van de maag, meent te hebben waargenomen. De Hr. PARSON ſchreef my voor eenige jaaren, dat die phoka, welke hy in de *Philoſophiſche Tranſacties* heeft beſchreeven, door zyn inwendig maakzel wezendlyk zo verſchillende is van de andere phokas, als een paard van een koe; en hy voegde daarby, dat hy niet alleen dien grooten phoka ontleed hadt, maar nog twee kleine phokas van verſchillende ſoorten, en dat hy bevonden hadt, dat die twee kleine phokas ook van malkanderen in het inwendig maakzel der binnenſte deelen verſchilden; hebbende de een dezer phokas twee maagen, terwyl de ander maar ééne hadt. Hy ſchreef my ook nog in dezen brief, dat de ſoorten dezer geſlachten zeer talryk zyn; dat de groote phoka, welken hy ontleed hadt, voorzien was van een grooten zak (*marſupium*), met viſch gevuld, en van een anderen zak, die met dezen gemeenſchap hadt, en die vol was van kleine hoekige ſteentjes; en daarenboven nog was voorzien van twee andere kleinere zakken, die een witte vloeibaare ſtof bevattede, welke in den twaalſvingerigendarm overging, en dat zeker-

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE PHOQUE *de M. Parsons.*

lyk in alle opzichten deze groote phoka een herkaauwend dier was (*f*). Schoon de Hr. PARSON een beroemd Geneesheer was, en hy zelfs goede Natuurkundige Werken heeft uitgegeeven, hebben wy echter altyd getwyfeld aan die byzonderheden, welken wy daar uit zynen brief hebben medegedeeld; niet kunnende gelooven op een enkeld getuigenis, dat eenig dier van het geſlacht der phokas herkaauwend zy, noch dat hunne maag van het zelfde maakzel is als dat der koe; het ſchynt alleenlyk, dat in ſommigen dezer dieren, gelyk in dat, waarvan de Hr. DE LA VERNIERE de ontleeding gemaakt heeft, de maag als in verſcheiden zakken verdeeld is door onderſcheiden vernaauwingen, maar dat is niet genoeg om den phoka onder het getal der herkaauwende dieren te ſtellen: daarenboven, zy leeven niet dan van viſch; en men weet, dat alle dieren, die alleen van hunne prooi leeven, niet herkaauwen; dus kan men met grond vermoeden, dat de dieren van het geſlacht der phokas, het vermogen van herkaauwen even weinig hebben, als de otters, en andere tweeſlachtige dieren, die op 't land en in het water leeven.

Voor het overige hebben wy op *Pl. XXXII* de afbeelding van dezen phoka van den Hr. PARSON overgebragt, ſchoon zy vry onvolmaakt is uitgedrukt in de Plaat van de *Philoſophiſche Tranſacties*, op dat men haar kunne vergelyken met die van onzen phoka met den witten buik, op *Pl. XXXI* vertoond.

Het ſchynt my ook toe, dat de groote phoka, waarvan de Hr. CRANTZ ſpreekt (*g*), onder den naam van *utſuk* of *urkſuk* (*h*), wel van dezelfde ſoort zou kunnen zyn als die van den Hr. PARSON, ſchoon hy nog grooter is, dewyl de Hr. CRANTZ zegt, dat 'er onder deze phokas utſuks gevonden worden, die tot twaalf voeten lengte hebben, en die agt honderd ponden weegen.

De groote phoka, waarvan de Hr. CHARLEVOIX ſpreekt (*i*), en die hy zegt dat op de kuſt van Akadia gevonden wordt, zoude insgelyks wel van dezelfde ſoort kunnen zyn als deze: hy merkt evenwel aan, dat deze phokas van Akadia de neus ſpitſer hebben dan de andere; en hy voegt 'er, volgens DENYS, by, dat zy zo groot zyn, dat het lichaam hunner jongen meer omtreks bevat dan dat van onze grootſte varkens, en dat korten tyd na dat zy geboren zyn, de vader en de moeder hen te water geleiden, en hen ook weder van tyd tot tyd naar 't land te rug leiden, om hen te laaten zuigen: dat de viſſchery dezer dieren geſchiedt in de maand february, om de jongen te bekomen, die in dezen tyd niet te water gaan: dat op het eerſte gerucht de vader en moeder de vlucht neemen, onder een geſchreeuw, om de jongen te berichten van hen te volgen; maar dat men 'er een groot aantal van doodt, eer zy zig in 't water kunnen werpen (*k*).

(*f*) Brief van den Hr. PARSON, aan den Hr. DE BUFFON, London den 10 may 1765.

(*g*) *Hiſtoire générale des Voyages, Tom. XIX.*

(*h*) Urkſuk *ſpecies phocarum majoris molis, quarum pellibus Groenlandi utuntur ad contexendos funes, captura balænarum & phocarum inſervientes.* EGEDE *Dict. Groenl.* Coppenh. 1750.

(*i*) *Deſcript. de la Nouv. Franc. Tom. III, pag. 143, &c.*

(*k*) ———— *Ibidem.*

Ik erken, dat deze aanduidingen niet naauwkeurig genoeg zyn om vast te kunnen bepaalen, of deze phokas van dezelfde, of van eene verschillende soort zyn als die daar wy hier van spreeken; wy brengen dezelve alleenlyk by tot een bericht van die reizigers, die gelegenheid mogen krygen om hen nader te onderzoeken, en die ons dan vervolgens nader licht kunnen geeven.

DE PHOKA MET DE KAP.

Derde Soort.

De derde soort van dezen grooten phoka is die, welke de Groenlanders noemen *neitser-soag* (*l*). Dit dier heeft voor een onderscheidend kenmerk een kap van vel, waarin het zyn hoofd tot de ooren toe kan intrekken. De Deenen en de Duitschers hebben hen *klapmutze* genoemd: deze phoka, zegt de Hr. CRANTZ (*m*), is opmerkelyk door de zwarte wol, die het vel onder een wit hair bedekt, het geen hem een voorkomen van eene vry fraaije graauwe kleur geeft; maar het karakter dat hem van andere phokas onderscheidt, is de kap van een dik en ruig vel, die hy op het voorhoofd heeft, en welke men *bek-bedekker* noemt, om dat het dier het vermogen heeft van dit vel op zyne oogen te laaten nederzakken, om zig te beveiligen voor de draaikolken van zand en sneeuw, welken de wind al te geweldig aanvoert.

Deze phokas doen geregeld twee reizen in 't jaar; zy zyn zeer talryk in de Straat-Davids, en zy onthouden zig daar van de maand september tot de maand maart; dan gaan zy hunne jongen op 't land werpen, en komen met dezelven in de maand juny zeer mager en zeer uitgeput weder; zy gaan 'er in july weder van daan, om noordelyker op te trekken, alwaar zy waarschynlyk meerdere ruimte van voedzel vinden; want zy worden zeer vet in september; hunne magerheid in de maanden may en juny schynt aan te duiden, dat deze de tyd hunner ritzigheid is, en dat zy in dien tyd vergeeten te eeten, en vasten, gelyk de zee-leeuwen en zee-beeren.

(*l*) *Phoca majoris generis, cujus caput cute crassiori mobili tegitur, qua faciem contra ictus tuctur.* EGEDE *ubi supra.*

(*m*) *Histoire générale des Voyages, Tom. XIX, pag. 61.*

DE PHOKA MET DE HALVE MAAN.

Vierde Soort.

De vierde soort van grooten phoka, zonder uitwendige ooren, wordt *attarsoak* (*n*) door de Groenlanders geheeten; zy verschillen in eenige kenmerken van de voorigen, en veranderen in die taal van naam, naarmaate hun vel nieuwe kleuren of tinten krygt. De vrucht, die geheel wit, en met een wolachtig hair gedekt is, wordt *iblau* geheeten; in den eersten leeftyd is het hair wat minder wit, en het dier heet dan *attarak*; het wordt grys in het tweede jaar, en hy krygt dan den naam van *atteitsiak*; het verschilt nog meer in het derde jaar, en men noemt het dier dan *aglektok*; het is gevlekt in het vierde, wanneer men het dier *milektok* heet; en het is niet dan in het vyfde jaar, dat het hair een schoone wit-graauwe kleur krygt, en dat 'er op den rug twee zwarte halve maanen zyn, waarvan de punten naar malkanderen staan; deze phoka is dan in al zyne kracht, en hy krygt den naam van *attarsoak* (*o*). Ik heb gemeend alle deze verschillende naamen te moeten bybrengen, opdat de reizigers, die de kusten van Groenland bezoeken, deze dieren des te beter opmerken en herkennen mogen.

Het vel van dezen phoka met de halve maan is gedekt met een styf en sterk hair; zyn lichaam bevat een dik vet, waaruit men eene olie haalt, die, ten opzichte van den smaak, den reuk, en de kleur, vry wel gelykt naar oude olyven-olie (*p*).

Voor het overige schynt men tot dit dier te moeten brengen de derde soort van phoka, door den Hr. KRACHENINNIKOW (*q*) aangeweezen, die, zegt hy, groote kringen van kers-kleur op een geelachtige vacht heeft, en in de oostelyke zee gevonden wordt. De Hr. PALLAS (*r*) brengt ook tot

(*n*) *Phoka nigri lateris.* EGEDE *Dict. Groenl. Coppenhage* 1750.

(*o*) Behalven dezen naam, die soorten of verscheidenheden van den phoka aanduidt, heeft de Groenlandsche taal nog andere naamen, tot verscheiden byzonderheden van de Natuurlyke Historie dezer dieren betreklyk; *amiam* is de troep der phokas; de phoka op het water speelende, en omgekeerd zwemmende, heet *nulloarpok*; op het water dryvende, door de hitte verrast, heet hy *terlikpok*; op het ys liggende, of door de klooven in het zelve poogende weg te raaken, heeft hy den naam van *outok*; het gat, dat de phoka onder het ys met zyne nagels daarin maakt, om te ademen, heet *aglo*; de korte werpspies, daar men hem mede slaat, is *iperak*; en de mensch, die op den buik kruipt om 'er by te komen, heet *aurnarpok*; *outtuliiartok* is de jaager, die hem vervolgt. Hun vel zonder hair is *erisak*; de olie uit hun vet gehaald *igunak*: door den Hr. BEXON getrokken uit het *Groenlandsch Woordenboek.*

(*p*) *Histoire générale des Voyages*, Tom. XIX, pag. 61.

(*q*) ——— ——— *Idem*, pag. 256.

(*r*) *Voyage de* PALLAS, III. Part. pag. 61.

deze ſoort een phoka, dien men ſomtyds aan de monden van de Lena, de Oby, en den Jenescé vangt, en welken de Ruſſen *zee-haas* noemen (*mors-koizaëtz*), ter oorzaake zyner witheid, dewyl de haazen in dit land geheel wit zyn: zo dit laatſte dier inderdaad het zelfde is als de attarſoak van CRANTZ, en die van KRACHENINNIKOW, ziet men, dat zy niet ſlegts in de Straat-Davids en omſtreeks Groenland gevonden worden, maar ook op de kuſten van Siberie en tot in Kamtſchatka. Voor het overige, dewyl het hair van dezen phoka met de halve maan, met de jaaren verſchillende tinten van kleur aanneemt, zoude het wel kunnen zyn, dat de gryze, de gevlekte, de getygerde, de gehoepte of gekringde phokas, waarvan de Noordſche Reisbeſchryvers ſpreeken, dezelfde dieren waren, en allen van de ſoort van den phoka met de halve maan, in verſchillenden ouderdom gezien (*s*); en in dit geval zouden wy grond hebben om daar nog eene andere ſoort van phoka toe te brengen, die, volgens den Hr. KRACHENINNIKOW, den buik geelachtig wit heeft, terwyl het overige van het vel doorzaaid is met vlakken, gelyk de luipaard, en waarvan de jongen, zo als zy ter wereld komen, wit zyn als ſneeuw.

(*s*) Te oordeelen, naar het geen CHARLEVOIX daarvan zegt in zyne *Hiſtoire de la nouvelle France*, *Tom. III*, *pag.* 143, ſchynt het, dat deze phokas met de halve maan ook gevonden worden in de zeën, by de ooſtelyke kuſten van Noord-Amerika: „ Deze dieren, zegt „ hy, hebben het vel van verſchillende kleuren; daar zyn 'er die geheel wit zyn; zy zyn „ het allen by hunne geboorte; naarmaate zy ouder worden krygen ſommigen eene zwarte „ kleur, anderen worden ros, en anderen krygen alle drie deze kleuren te zamen" Deze plaats, gelyk men ziet, heeft genoegzaam verband met het geen wy van onzen phoka met de halve maan gezegd hebben, en wy meenen dezelve op dien phoka te moeten toepaſſen.

DE PHOKA NEIT-SOAK.

Vyfde Soort.

De vyfde ſoort van phoka, zonder uitwendige ooren, wordt *neit-ſoak* door de Groenlanders geheeten; hy is kleiner dan de voorige; zyn hair is vermengd met bruine borſtel-hairen, zo grof en ruw als die van het varken. De kleur van het zelve is verſcheiden door groote vlakken, en het ſtaat overeind, als dat van den zee-beer (*t*).

(*t*) *Phoca majoris generis maculis majoribus diſtincta* (*item veſtis hirſuta e pellibus phocarum confecta*) *neitſik-ſak.* — *Phoca minor ſpeciei ſupra memoratæ*, *atarak. Species phocæ cum maculis majoribus*, *atcit ſiak*, *minor ejusdem ſpeciei*, *atarak*; *catulus generis ſuperioris ateſiak.* *Dict. Groenl. Coppenhage*, 1750.

DE

DE PHOKA LAKTAK VAN KAMTSCHATKA.

Zesde Soort.

De zesde ſoort is die, welke de Kamtſchatdalers *laktak* (*u*) noemen; zy wordt niet dan boven den 56ſten graad breedte gevangen, 't zy in de zee van Pengina, 't zy in den ooſtelyken oceaan, en ſchynt een der grootſten in 't geſlacht der phokas te zyn.

(*u*) Kracheninnikow, *Hiſtoire générale des Voyages*, *Tom. XIX*, *pag.* 260.

DE PHOKA GASSIGIAK.

Zevende Soort.

De zevende ſoort van phoka, zonder uitwendige ooren, wordt by de Groenlanders *gaſſigiak* genaamd: het hair der jongen is zwart op den rug, en wit onder den buik, en dat der ouden is gemeenlyk getygerd; deze ſoort reiſt niet, en wordt het geheele jaar door te *Balſriver* gevonden.

DE GEMEENE PHOKA.

Agtſte Soort.

De agtſte ſoort is die, welke de gemeene ſoort in Europa is (*x*), waarvan wy de beſchryving en afbeelding gegeeven hebben in het XIIIde Deel op de *XLVIſte Pl.*, en welken men vry onverſchillig *zee-kalf*, *zee-wolf*, *zee-hond*, noemt. Men geeft ook diezelfde naamen aan eenige andere phokas, daar wy hier van geſproken hebben. Deze ſoort wordt niet alleen in de Baltiſche-zee, en in den geheelen oceaan, van Groenland

(*x*) De Franſche zeelieden heeten hem *zee kalf* of *zee-wolf*; de Engelſchen noemen hem alleen *common ſeal*, of gemeene phoka; de Spanjaarden en de Portugeezen *lobo de mer*. Noote door den Hr. Forster medegedeeld; maar die naamen van zee-kalf en zee-wolf zyn eveneens op alle phokas toegepaſt geworden.

af tot aan de Kanarifche eilanden, en tot aan de Kaap de Goede-hoop, gevonden, maar ook in de Middellandfche- en in de Zwarte-zee. De Hr. KRACHENINNIKOW en de Hr. PALLAS (y), zeggen, dat 'er zelfs in de Kaspifche-zeën en in het meir Baikal zyn, alwaar het water zoet en niet brak is, gelyk ook in de meiren Onega en Ladoga in Rusland; het geen fchynt te bewyzen, dat deze foort algemeen verfpreid is, en dat zy eveneens in de zeën en in de zoete wateren, van de koude en gemaatigde klimaaten leeven kan. Wy geeven hier op *Pl. XXXIII* de afbeelding van één dezer phokas, welken wy leevende hebben laaten aftekenen, en die wel eene verfcheidenheid in deze foort van den gemeenen phoka zoude kunnen zyn, hebbende flegts eenige ligte verfchillen in de gedaante des lichaams, en in de kleuren van het hair, met den phoka van de *XLVIfte Pl.* in het XIIIde Deel.

De Reisbefchryver DENIS fpreekt van eene foort van phoka, van middelbaare grootte, die op de kuften van Akadia gevonden wordt, en de vader DU TERTRE verhaalt naar hem, dat deze kleine phoka zig nooit verre van den oever verwydert; wanneer zy op 't land zyn, is 'er, zegt hy, altyd een die op fchildwagt ftaat; op het eerfte teken, dat hy geeft, werpen zy zig allen in zee; na verloop van eenigen tyd naderen zy weder naar het land, en heffen zig op hunne achterfte pooten op, om te zien of 'er niets te vreezen is; maar des niettemin vangt men eene menigte op 't land, en het is bykans onmogelyk om hen op eene andere wyze magtig te worden.... maar wanneer deze phokas met het gety in de kreeken zwemmen, is het gemaklyk hen in grooten getale tevens te vangen; men fluit dezelve met netten en paalen af; men laat flegts eene kleine ruimte open, daar deze phokas doorflippen, terwyl het hoog water is; men fluit dezelve zodra het water is gevallen, en deze dieren blyven dus op het droog zitten, en men heeft niet anders te doen dan hen af te maaken; men volgt hen ook met kanoes, naar de plaatfen waar veelen by malkander zyn, en zodra zy den kop boven water fteeken om te ademen, fchiet men op hen; zo zy flegts gekwetft zyn, vangt men hen gemaklyk, en zo zy mors dood gefchooten zyn, gaan zy ftraks naar den grond, alwaar groote honden, op die jagt afgericht, hen op zeven of agt vademen water gaan opviffchen (z).

Deze agt of negen foorten van phokas, waarvan wy hier de aanwyzingen gegeeven hebben, worden meeft gevonden op de landen der noordelykfte zeën van Europa, Afia, en Amerika, terwyl de zee-leeuwen, zeebeeren, en zelfs de phoka met den gerimpelden bek, eveneens in de beide halfronden voorkomen. Alle deze dieren, uitgezonderd de phoka met den gerimpelden bek, en de phoka met den witten buik, zyn by de Ruffen en andere Noordfche volken bekend onder den naam van *zeehonden* en *zee-kalven* (a). Het is eveneens in Kamtfchatka, op de Kurili-

(y) *Voyage de* PALLAS, *Tom. III.*

(z) *Defcript. de la nouvelle France*, *Tom. III*, *pag.* 143, *&c.*

(a) De Franfchen noemen hen ook *zee-kalven*, en fomtyds *zee-wolven*, en de viffchers van Kanada noemen de eenen *brouwers*, omdat zy het water beroeren, en het doen draaijen; de anderen noemen zy *nau*; en nog hebben zy aan een anderen den naam van *grootkop* gegeeven; maar men moet hen niet verwarren met de zee-beeren, welken verfcheiden reizigers zee-kalven en zee-wolven genoemd hebben, fchoon zy daarvan in een wezendlyk ftuk verfchillen, naamlyk in de uitfpringende of uitwendige ooren.

De Seve del. O. de Vries Sc.

Variété du PHOQUE COMMUN.

ſche eilanden, en by de Koriaken, alwaar men hen *kolkha*, *betarkar*, en *memel* noemt, het geen eveneens zee-kalf in die drie taalen betekent; zy hebben allen een vaſt en ruig vel, gelyk de viervoetige landdieren; buiten dat, zegt de Hr. CRANTZ, dat het hair dik, kort, en by de meeſten glad is, als of het geolied ware. Deze dieren hebben de twee voorſte voeten gemaakt om te gaan, en de achterſten om te zwemmen. Aan yderen voet zyn vyf vingers, met vier leden aan elk, gewapend met nagels om tegen rotſen op te klauteren, of zig in het ys vaſt te krammen; hunne achterſte voeten hebben vliezen, die de vingers als ganzepooten zamenvoegen, zodat zy onder het zwemmen zig als waaijers uitzetten: het zyn eene ſoort van tweeſlachtige dieren; de zee is hun element, en viſch hun voedzel; zy gaan op het land ſlaapen, en zy ſnorken zelfs zo ſterk, terwyl zy in de zon liggen, dat men hen dan ligtlyk overvalt; zy loopen op hunne voorſte pooten, en ſpringen of werpen zig voort op de achterſte, en wel zo ſpoedig, dat een menſch moeite heeft om hen te achterhaalen. Zy hebben ſnydende tanden, en hair aan den bek, dat zo grof en zwaar is als varkens-borſtels.... Het lichaam is dik in 't midden, en loopt in de beide einden kegelachtig uit, het geen hen veel helpt in 't zwemmen (*b*).

Het is op de rotſen, en ſomtyds op de ysſchotſen, dat deze dieren koppelen, en dat de moeders haare jongen werpen (*c*); zy zoogen hen in 't water, maar meer op 't land; zy laaten hen van tyd tot tyd in zee gaan; vervolgens leiden zy hen naar 't land terug, en oefenen hen dus tot dat zy zwemmende langer togten kunnen doen.

Niet ſlegts verſchaffen deze dieren aan de Groenlanders kleederen en voedzel (*d*), maar hunne vellen dienen ook om hunne tenten en kanoes te bekleeden; zy haalen 'er ook de olie uit voor hunne lampen; zy bedienen zig van de peezen en peesachtige vezelen om hunne kleederen te naaijen; de ingewanden, wel ſchoon gemaakt en verdund, worden gebezigd in plaats van glas voor hunne venſters, en de blaas dezer dieren dient hun voor vat om hunne olie te bewaaren; zy laaten het vleeſch droogen om het te nuttigen, in die tyden, waarin zy noch jaagen, noch viſſchen kunnen: in één woord, de phokas zyn de voornaame toevlucht der Groenlanderen, en het is te dezer oorzaak, dat zy zig al vroeg op de jagt dezer dieren toeleggen, en dat hy, die daar beſt in ſlaagt, zo veel roem behaalt, als of hy zig in een gevecht onderſcheiden hadt.

De Hr. KRACHENINNIKOW, die deze dieren in Kamtſchatka gezien heeft, zegt, dat zy ſomtyds de rivier in zo grooten getale opzwemmen, dat 'er de kleine eilanden, die naby de kuſt liggen, mede bedekt zyn (*e*). In

(*b*) *Hiſtoire générale des Voyages, Tom. XIX. pag.* 60 *en* 61.

(*c*) CHARLEVOIX, *Deſcript. de la nouvelle France, Tom. III. pag.* 143, *&c.*

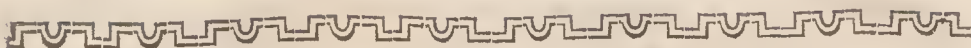
(*d*) De Ruſſen en de Kamtſchatdalers hebben ook een groot voordeel van hunne jagt op de phokas; zy maaken kaarſen van hun vet, 't welk de inborelingen boven alle ander vet verkiezen om hunne ſpyzen toe te maaken; zy eeten ook het vleeſch, en droogen het in de zon, om het te bewaaren voor de tyden dat zy niet kunnen viſſchen; men maakt van hunne vellen ſchoenzoolen, en de *Korelli*, de *Olutores*, en de *Tſchukotskoi*, maaken 'er ſchuiten van. *Hiſtoire de Kamtſchatka, par Mr.* KRACHENINNIKOW, *Tom. I. pag.* 277.

(*e*) *Hiſtoire générale des Voyages, Tom. XIX. pag.* 256.

't algemeen verwyderen zy zig niet verder dan tot twintig of dertig mylen van de eilanden, behalven in den tyd van hunne reizen. Wanneer zy de rivieren opzwemmen gefchiedt dit om de vifch, daar zy zig mede voeden, te vervolgen; zy koppelen op eene verfchillende wyze van die der viervoetige dieren; de wyfjes werpen zig op den rug om de mannetjes te ontvangen; zy brengen gemeenlyk maar één jong ter wereld, (gelyk wy reeds gezegd hebben), in de groote foorten, en twee in de kleine. De ftem van alle deze dieren, is, volgens KRACHENINNIKOW, zeer onaangenaam; de jongen hebben een klaagend gefchrei, en allen knorren of morrelen zy geftadig op een raauwen toon; zy zyn gevaarlyk, zodra men hen gekwetft heeft; en zy verdedigen zig dan met eene foort van woede, dan zelfs nog, wanneer hun bekkeneel in verfcheiden ftukken verbryzeld is (*f*).

Men ziet uit alles, wat wy hebben voorgedraagen, dat niet alleen dit geflacht van phokas vry talryk is in foorten, maar dat ook ydere foort zeer talryk is in individus, gelyk men daarover kan oordeelen uit de verbaazende hoeveelheid, die de reizigers op nieuw ontdekte landen, en aan de uiterfte gedeelten der beide Werelden, gevonden hebben. Deze woefte kuften zyn de laatfte wykplaats dezer zee-dieren, welker maatfchappyen de bewoonde kuften en landen ontweeken zyn, en die in onze zeën niet dan verftrooid gezien worden. En inderdaad, die phokas aan benden, die troepen *van den ouden Protheus*, welken de Ouden ons zo dikwyls hebben gefchilderd, en die zy op de Middellandfche-zee moeten gezien hebben, dewyl zy den oceaan weinig kenden, zyn byna verdweenen, en worden niet dan verftrooid op onze kuften gezien, alwaar geene woeftyn meer is, die hun den vrede en de veiligheid, welken hunne groote maatfchappyen noodig hebben, kunnen aanbieden; zy zyn elders die vryheid gaan zoeken, die tot alle maatfchappy-verbindtenis noodig is, en hebben dezelve niet dan in weinig bezochte zeën, en in de koude luchtftreeken der beide poolen gevonden.

(*f*) Zy zyn, zegt de Hr. KRACHENINNIKOW, levendig en moedig; ik heb 'er een gezien, die, zig aan den hoek vaftgemaakt hebbende, in den mond van de groote rivier, op ons volk met veel woede uitfchoot, zelfs nadat zy hem het harfenvat verbryzeld hadden: zodra men hem op 't land getrokken hadt, poogde hy zig weder in de rivier te werpen, en toen hy zag, dat zulks onmogelyk was, begon hy te fchreijen, en hoe meer men hem floeg, hoe woefter hy wierdt. *Hiftoire de Kamtfchatka*, Tom. I. pag. 275.

DE ZEE-BEER (a).

Alle de phokas, waarvan wy tot hiertoe gefproken hebben, hebben alleenlyk gehoorgaten, en geene uitwendige ooren; en de zee-beer is niet de grootfte onder de phokas met ooren, maar het is deze, waarvan de foort de talrykfte en de meeft verfpreidde is (b). Het is een geheel verfchillend dier van den witten zee-beer, waarvan wy vroeger gefproken hebben, en naderhand in het XV^de^ Deel, *blz.* 142. Deze laatfte is een viervoetig dier, van het geflacht der land-beeren, en de zee-beer, daar wy hier van fpreeken, is een wezendlyk tweeflachtig dier van het gezin der phokas. De Hr. Forster, die verfcheiden van deze dieren, op zyn togt met Kapitein Cook gezien, en eenigen daarvan afgetekend heeft, heeft my de afbeelding medegedeeld, welke ik op *Pl. XXXIV* heb laaten graveeren. Hy heeft my ter zelfder tyd verfcheiden hiftorifche byzonderheden over derzelver natuurlyke gebruiken medegedeeld, en zyne waarneemingen, gevoegd by die van den Hr. Steller, en van eenige andere reizigers, zullen genoegzaam zyn om eene vry naauwkeurige kundigheid te geeven wegens dit dier, dat tot hiertoe met de andere phokas is verward geworden.

De foort van den zee-beer fchynt in alle de oceaanen gevonden te worden, want de zee-reizigers hebben hem aangetroffen en herkend in de zeën van de middag-linie, en onder alle breedtens, tot op zes-en-vyftig graaden, in de beide halfronden. Dampier is de eerfte, die daarvan gefproken heeft, en die denzelven onder den naam van zee-beer heeft aangeweezen. Eenige andere zee-reizigers hebben hem gemeenen phoka geheeten, omdat men hem inderdaad zeer gemeen vindt in byna alle zuidelyke en noordelyke zeën; maar wy moeten aanmerken, dat deze naam hem verkeerdlyk gegeeven is, dewyl dezelve tot de eigenlyke foort der gemeene phokas byzonderlyk behoort, die op onze Europifche kuften gevonden worden, die op verre na zo groot niet zyn, en ook geene uitwendige ooren hebben.

(a) *Phoca urfina.* Linnæus. — *Urfine feal.* Pennant, *Synopf. Quadr. pag.* 271. — Hy wordt door de Ruffen *kot* genaamd; door den Hr. Forster *phoque urfin*; door verfcheiden Reisbefchryveren *gemeene phoka*; door den Hr. Kracheninnikow *zee-kat*; door de Franfchen *zee-wolf*; en door de Engelfchen *zee-kalf*.

(b) Men heeft hem herkend op Juan Fernandes eiland, op 36 graaden zuiderbreedte liggende; op het eiland St. Pierre; op dat van Sandwich nieuwelings ontdekt; aan de kuft der Patagoniërs, aan de Malouinfche eilanden, by het Staaten-land, by Nieuw Holland, by Nieuw Guinée, aan de eilanden Galapagos, byna onder de linie liggende; en eindelyk van Kaap Horn af, de geheele kuft van Amerika langs, en tot aan Kamtfchatka.

Van alle de dieren van dit geſlacht ſchynt de zee-beer dat te zyn, 't welk de grootſte reizen doet: zyne lichaamsgeſteldheid ſchynt zig naar den invloed van alle klimaaten te kunnen ſchikken. Men vindt hen in alle zeën, en rondom alle eilanden, die weinig bezocht worden; men ontmoet hen met talryke benden in de zee van Kamtſchatka, en aan de onbewoonde eilanden tuſſchen Aſia en Amerika; de Hr. STELLER heeft den tyd gehad om hen aan 't eiland Bering waar te neemen (*c*), na zyne ongelukkige ſchipbreuk. Hy bericht ons, dat deze dieren in de maand juny de kuſten van Kamtſchatka verlaaten, en dat zy in de maand auguſtus of in 't begin van ſeptember derwaards wederkeeren, om daar den herfſt en den winter door te brengen (*d*). In den tyd van het vertrek, dat is te zeggen, in de maand juny, zyn de wyfjes naby haaren term om te werpen; en het ſchynt, dat het voorwerp van de reize dezer dieren is, zig zo verre van alle bewoonde landen of eilanden te verwyderen als hun mogelyk is, om zonder ſtoorenis haare jongen ter wereld te brengen, en zig vervolgens met dezelfde geruſtheid aan de vermaaken der liefde te kunnen overgeeven, want de wyfjes worden weder driftig een maand nadat zy geworpen hebben. Allen komen zy in de maand auguſtus zeer mager terug; die, welken de Hr. STELLER in dit jaargetyde ontleed heeft, hadden niets in de maag of ingewanden, en hy vermoedt, dat zy niets of zeer weinig eeten in den tyd hunner ritzigheid. Dit jaargetyde van het vermaak is tevens ook dat van hunne gevechten: de mannetjes ſtryden met woede om hun gezin te beſchutten en zig in hunne rechten te handhaven; want wanneer een mannetjes-zee-beer opkomt om aan een anderen zyne volwaſſen dochters of zyne wyfjes te ontneemen, of hem van zyne plaats zoekt te verdryven, valt 'er een bloedig gevecht voor, het welk gemeenlyk niet dan met den dood van een van beiden eindigt.

Yder mannetje heeft gemeenlyk agt of tien, en ſomtyds vyftien of twintig wyfjes; hy is daar zeer minyverig van, en bewaart haar met groote zorgvuldigheid. Hy houdt zig gewoonlyk aan 't hoofd van het geheele gezin, het welk beſtaat uit de wyfjes, en haare jongen van de beide ſexen. Yder gezin houdt zig afgezonderd; en ſchoon deze dieren op ſommige plaatſen by duizenden gevonden worden, vermengen zig echter de gezinnen nooit, en yder van dezelve maakt eene kleine bende, aan welker hoofd het mannetje is, die dit gezin als meeſter beſtiert. Het gebeurt echter ſomtyds dat het hoofd van een ander gezin by het gevecht komt,

(*c*) „ Daar is zulk eene groote menigte dezer dieren op het eiland Bering, dat zy den ge„ heelen oever bedekken, het welk de reizigers dikwyls verpligt om de vlakte te verlaaten, „ en naar de rotſen en de bergen te wyken. Men moet aanmerken, dat zy niet dan op de „ zuidelyke kuſt, die tegen over Kamtſchatka ligt, gevonden worden: de reden hiervan is „ miſſchien, omdat dit het eerſte land is, dat zy ontmoeten, terwyl zy van de Kaap Kro„ notzkoi naar 't ooſten trekken." *Hiſtoire de Kamtſchatka, par* KRACHENINNIKOW. *Lion* 1767. *Tom. I. pag.* 307.

(*d*) De Hr. STELLER zegt dat een enkeld gezin dikwyls uit honderd twintig individus beſtaat: dat deze familie niet ſlegts op den oever, maar ook in zee, by malkander blyft.

De Seve del. J. de Vries Sc.

L' OURS-MARIN .

om een der geenen, die tegen malkanderen ſlaan, te helpen; dan wordt de oorlog algemeener, en de overwinnaar maakt zig meeſter van het geheele gezin van den overwonnenen, 't welk hy met het zyne vereenigt.

Deze zee-beeren vreezen voor geen ander zee-dier; zy ſchynen evenwel den zee-leeuw te duchten; want zy vermyden hem zorgvuldig, en naderen hem nooit, ſchoon zy zig in dezelfde ſtreek bevinden (*e*); maar zy voeren een wreeden kryg tegen den zee-otter (*ſaricovienne*), die, kleiner en zwakker zynde, zig tegen hen niet kan verdedigen. Deze dieren, die in de gevechten, welken zy tegen malkanderen voeren, zig als zeer woeſt vertoonen, zyn evenwel niet gevaarlyk om te naderen, noch te vreezen voor den menſch; zy poogen zelfs niet eens zig tegen denzelven te verdedigen, als zy van hem worden aangetaſt; alleenlyk zyn zy te duchten, wanneer men hen tot wanhoop brengt, en van zo naby bezet, dat zy niet ontvluchten kunnen; ook toonen zy zig zeer onhandelbaar, wanneer men hen ſtoort in het genot hunner wyfjes; zy laaten zig liever dooden dan dat zy dezelven verlaaten zouden.

De manier van leeven en handelen, die zy onder malkanderen houden, is vry opmerkelyk; zy ſchynen hun gezin driftig te beminnen; zo een vreemde daar eenig lid van wegvoert, betuigen zy daar hun verdriet over door het ſtorten van traanen; ook ſtorten zy die, wanneer de een of ander van hun gezin, dien zy hard behandeld hebben, by hen komt, en genade verzoekt: dus ſchynt in deze dieren de tederheid op de geſtrengheid te volgen, en zy ſchynen niet dan met tegenzin hunne wyfjes of jongen te ſtraffen (*f*). Het mannetje ſchynt tevens een goed huisvader en een volſtrekt gebieder van de bende te zyn, die zeer nayverig is om zyn gezach te bewaaren, en daarop geene de minſte inbreuken duldt.

De jonge mannetjes leeven eenigen tyd in den boezem van het gezin; zy verlaaten hetzelve, wanneer zy volwaſſen zyn, als wanneer zy zig van eenige wyfjes doen volgen; en deze kleine bende wordt eerlang een talryk gezin. Zo lang de kracht des levens volkomen is, en zy in ſtaat zyn van hunne wyfjes te kunnen genieten, beſtieren en regeeren zy dezelven als meeſter, zonder haar te verlaaten, maar wanneer de ouderdom hunne kracht verminderd, en hunne luſten verſtompt heeft, verlaaten zy haar, en trekken af om eenzaam te gaan leeven. De verveeling, of de ſpyt van oud geworden te

(*e*) Wy namen op een klein eiland, by het Staaten-land, waar, dat de zee-leeuwen en zee-beeren, ſchoon op het zelfde ſtrand gelegerd, zig altyd zeer verre van malkander afhielden, en geene gemeenſchap met malkanderen hadden. FORSTER, *Second Voyage de Cook*, *Tom. IV. pag.* 55, *enz.* „ De zee-leeuwen beſlaan het grootſte gedeelte van de kuſt; de zee-beeren onthouden zig dieper in het eiland, *ibid. pag.* 73.

(*f*) De Hr. STELLER zegt, dat deze dieren hunnen gezinnen ſtraffen, wegens de geringſte fout die zy verneemen; maar dat ook een wyfje, of een jong, die misdaan heeft, ſlegts het mannetje behoeve te komen liefkoozen, en de voeten te likken, om zyn toorn te ontwapenen.

zyn, ſchynt hen dan wreeder te maaken, want die oude afgezonderde mannetjes toonen geene de minſte vrees, en vluchten niet op het gezicht van den menſch, gelyk de anderen, die met hun gezin leeven (g); zy grommen terwyl zy de tanden toonen, en werpen zig met eene geweldige drift op hen die hen aantaſten, zonder ooit terug te wyken of te vluchten, zodat zy zig eer zullen laaten dooden dan aftrekken.

De wyfjes, vreesachtiger dan de mannetjes, hebben zulk eene verknochtheid voor haare jongen, dat zy zelfs in de dringendſte gevaaren hen niet verlaaten, dan na alle hunne krachten en moed ter hunner behoudenis gebruikt te hebben; en dikwyls neemen zy, ſchoon zelve gekwetſt, hen in den bek, om hen buiten gevaar te brengen.

De Hr. STELLER verzekert, dat de zee-beeren verſcheidene ſchreeuwen of geluiden van verſchillende betekenis maaken; ſteeds geſchikt naar de omſtandigheden, waarin zy zig bevinden, en de driften, waardoor zy op dien tyd gedreeven worden. Wanneer zy geruſt op het land zyn, onderſcheidt men ligtlyk de wyfjes en de jongen van de mannetjes, door het geluid haarer ſtem, waarvan de vermenging van verre gelykt naar het gebulk en geblaat van eene troep ſchaapen en kalven. Terwyl zy lyden, of zig

(g) „ De oude mannetjes, zegt KRACHENINNIKOW, ſlaapen ſomtyds een geheele maand „ lang, zonder voedzel te neemen; zy zyn zeer woeſt, en vallen op de voorbygangers aan; en zy zyn zo hardnekkig, dat zy zig liever willen laaten dooden, dan hunne „ plaats verlaaten. Wanneer zy een menſch zien komen, werpen eenigen zig op hem, en „ de anderen houden zig gereed om ter hulpe der eerſten toe te ſchieten: zy byten op „ de ſteenen, die men naar hen werpt, en loopen op den perſoon, die dezelven geworpen „ heeft: ja, ſchoon men hun de tanden breeke, en de oogen uitſteeke, verlaaten zy de „ plaats niet daar zy zig bevinden. Wat meer is, geen hunner zou zyn poſt zelfs durven „ verlaaten, want zo hy dat deedt zouden de anderen hem verſcheuren; en zo de een of „ ander de beginzelen toont van te willen wyken, bezetten de overigen hem van zo naby, „ dat hy onmogelyk vluchten kan; en byaldien een zig niet op den moed van zynen makker durft verlaaten, of denzelven vermoedt van te willen aftrekken, werpt hy zig op „ hem.” *Hiſtoire de Kamtſchatka*, *Tom. I. pag.* 299. „ Wy hadden ook veele moeite om „ de zee-kalven en zee-leeuwen te dooden, (op een klein eiland by het Staaten-land); „ hun ſmoel was het gevoeligſte deel. Wy waren op het punt, Doctor SPARMAN en ik, „ van aangevallen te worden door een der oudſte zee-beeren, op eene rots alwaar verſcheiden honderden verzameld waren, die allen naar den uitſlag van het gevecht ſcheenen „ te wagten. De Doctor hadt een ſchoot gedaan op een vogel, en dien geveld, en hy ging „ denzelven ophaalen, toen de oude zee-beer begon te knorren, de tanden toonde, en „ zig ſcheen te ſchikken om zig tegen den Doctor te verzetten. Zodra ik gelaaden had, „ ſchoot ik het dier mors dood, en op 't eigen oogenblik vluchtte de geheele bende, haaren „ makker neêrgeveld ziende, zeewaards; verſcheidene maakten zo veel haaſt, dat zy eene „ hoogte van tien of vyftien roeden loodrecht afſprongen, op ſcherpe puntige rotſen; ik denk „ echter dat zy zig niet bezeerd hebben, omdat hun vel dat zeer hard is, en hun vet, zeer „ veerkrachtig zynde, het kneuzen belet.” FORSTER, *Second voyage de Cook*, *Tom. IV*, *pag.* 60. „ Dit tweeſlachtig dier maakt eene vervaarlyke vertooning, en byt zo ſterk, dat het den „ ſtang van een halve piek kan doorſnyden, gelyk wy ondervonden; en de tegenwoordigheid „ van twee of drie menſchen doet het niet vluchten; hy durft hen in zyn toorn zelfs aantasten, wanneer hy hen in het loopen kan agterhaalen.” G. SPILBERG, *Recueil des Voyages, qui ont ſervi à l'établiſſement de la Compagnie des Indes Orientales*, *Tom. II*, *pag.* 438.

zig verveelen, bulken zy als koeijen, of loeijen, en nadat zy overwonnen en geslagen zyn, steenen zy van smart, en doen een geblaas van weedom hooren, ten naastenby gelyk aan de schreeuw van de saricovienne. In de gevechten brullen zy als de leeuwen; en eindelyk in de vreugde en na de overwinning maaken zy een klein scherp geschreeuw, 't welk zy verscheidenmaal na den anderen herhaalen.

Zy hebben alle de zintuigen, en inzonderheid den reuk, zeer goed, want door dit zintuig worden zy zelfs in hunnen slaap onderricht, zo dat zy ontwaaken terwyl men hen nadert, schoon men nog verre af is.

Zy gaan niet zo langzaam als het maakzel hunner voeten zou schynen te kennen te geeven; men moet zelfs een goed looper zyn om hen te kunnen agterhaalen (*h*). Zy zwemmen met veel snelheid, in zo verre, dat zy in een uur tyds meer dan eene Duitsche myl kunnen afleggen (*i*). Wanneer zy zig by den oever vermaaken, of den tyd verdryven, maaken zy in het water verschillende gemeenschaplyke beweegingen; dan eens zwemmen zy op den rug, dan weder op den buik; zy schynen zélfs zig dikwyls in eene byna loodrechte plaatsing te houden; zy rollen zig, en schieten somtyds uit het water, ter hoogte van eenige voeten (*k*). In volle zee houden zy zig bykans altyd op den rug, zonder dat men echter hunne voorste pooten ziet; maar alleenlyk hunne agterste, die zy van tyd tot tyd uit het water steeken; en dewyl het eironde gat van 't hart by hen open is, zo hebben zy het vermogen van lang in het water te kunnen blyven, zonder te ademen. Zy neemen van den grond der zee de krabben en andere schaalvisschen en schelpen op, en zy voeden zig daar mede, terwyl zy gebrek aan visch hebben.

De wyfjes werpen in de maand juny op de onbewoonde eilanden van het noordelyk halfrond, en dewyl zy in de volgende maand july weder driftig worden, kan men daaruit opmaaken, dat de tyd van dragt ten minsten tien maanden is. Haare dragten zyn gemeenlyk van ééne, en zeer zelden van twee vruchten. De mannetjes zyn, by de geboorte, dikker en zwarter dan de wyfjes, die met den groei blaauwachtig, en gevlakt of getygerd tusschen de voorste beenen worden (*l*). Yder mannetje of wyfje

(*h*) STELLER, *Novi Comment. Acad. Petropol. Tom. II. ann.* 1751. De Hr. DE PAGES evenwel, die deze dieren aan de Kaap de Goede-hoop gezien heeft, alwaar de soort klein valt, zegt, dat zy zeer langzaam gaan, en dat zy, zeer vet en vol zynde, moeite hebben om te lande om te keeren. Noote, medegedeeld door den Hr. DE PAGES, vaandrig op 's Konings schip.

(*i*) „ De zee-kat (*zee-beer*), zegt de Hr. KRACHENINNIKOW, zwemt zo snel, dat hy „ gemaklyk tien wersten in een uur kan afleggen; zodra hy zig gekwetst voelt, vat hy het „ vaartuig van den visscher met de tanden aan, en sleept het met zulk eene gezwindheid, „ dat het op 't water schynt te vliegen. Het gebeurt dikwyls dat hy het om verre werpt, „ en dat zy, die daarin zyn, verdrinken, ten zy de stuurman het wél weete te bestieren, „ en de streek in acht te neemen, die het dier zwemt." *Hist. du Kamtschatka, Tom. I, pag.* 306.

(*k*) Noot medegedeeld door den Hr. DE PAGES, vaandrig op 's Konings schip.

(*l*) *Histoire du Kamtschatka, par Mr.* KRACHENINNIKOW, *Tom. I. pag.* 296.

wordt met open oogen geboren, en zy hebben reeds twee-en-dertig tanden; maar de hondstanden of slagtanden vertoonen zig niet dan vier dagen daarna. De moeders voeden haare kinders met haare melk, tot aan haare wederkomst aan de groote landen, dat is te zeggen, tot aan het einde van augustus. Deze jongen, reeds sterk, speelen dikwyls te zamen, en wanneer zy in gevecht raaken, wordt die, welke de overwinning behaalt, door den vader geliefkoosd, en de overwonnenen worden door de moeder beschermd en geholpen.

Zy verkiezen gemeenlyk het einde van den dag om te koppelen; een uur te vooren gaan mannetje en wyfje beiden in zee; zy zwemmen zachtlyk te zamen, en komen vervolgens te lande. Het wyfje, dat gemeenlyk de eerste uit het water komt, legt zig op den rug, en het mannetje dekt haar in deze houding. Hy schynt zeer driftig en zeer werkzaam; hy drukt het wyfje zo sterk door zyn gewigt en door zyne beweegingen, dat hy het dikwyls in het zand geheel nederdrukt, zodat niets dan haar hoofd en haare voeten buiten uitsteeken: geduurende dien tyd, die vry lang aanhoudt, is het mannetje zó bezig, dat men het zonder vreeze kan naderen, en het zelfs met de hand aanraaken (*m*).

Deze dieren hebben een opstaand hair, dat dik en lang is; het is van eene zwarte kleur op het lichaam, en geelachtig of rosachtig op de voeten en in de zyden. Onder dit lang hair is eene soort van vilt, dat is te zeggen, een tweede hair, korter en zeer zacht, dat insgelyks van eene rosachtige kleur is; maar in den ouderdom worden de langste hairen graauw of wit aan de punt, het welk dezelve vertoont als van eene doffe gryze kleur. Zy hebben rondom den hals geen lang hair, in de gedaante van maanen, gelyk de zee-leeuwen. De wyfjes verschillen in kleur, gelyk ook in grootte, zo sterk van de mannetjes, dat men geneigd zoude zyn haar voor dieren van eene andere soort te neemen. Hun langste hair verschilt; dan eens is het aschgraauw, en dan weder rosachtig; de jongen zyn by hunne geboorte van eene zeer schoone zwarte kleur; men maakt van hun vel bonten, die zeer geacht zyn; maar reeds op den vierden dag na hunne geboorte krygen zy eene rosachtige kleur op de voeten en aan de zyden van den buik; het is te dezer oorzaake, dat men dikwyls de wyfjes doodt, die men bespeurt op het einde van haare dragt te zyn, om het vel van de vrucht, welke zy draagen, te bekomen, omdat dit bont van de ongeboren jongen nog zydeachtiger en zwarter is dan dat der jonggeborenen.

Het gewigt der grootste zee-beeren in de zeën van Kamtschatka is van omtrent twintig Russische *puds*, dat is te zeggen, van agt honderd pon-

(*m*) „ Ik heb, zegt de Hr. STELLER, een dezer dieren meer dan een kwartier uurs zien „ koppelen, aan 't welk ik een klap met myn hand gaf... Die klap deedt hem opkyken, „ en maakte hem toornig; 't welk hy door een schrikkelyk gebrul te kennen gaf; maar „ dit belettede hem niet met zyn werk voort te gaan, en hetzelve af te doen." *Novi Comment. Academ. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

den, en hunne lengte is niet meer dan agt of negen voeten. Het is het zelfde ten opzichte van die, welke op de kusten van Staaten-land gevonden worden (*n*), gelyk ook op verscheiden eilanden van het zuider halfrond, alwaar de reizigers deze zelfde zee-beeren ontmoet hebben, terwyl zy daar ook andere, veel kleiner, hebben waargenomen.

Geduurende de negen maanden, dat deze dieren hun verblyf op Kamtschatka houden, dat is te zeggen, van de maand augustus tot de maand juny, hebben zy, onmiddelyk onder het vel, een vet vlies, van byna vier duimen; het vet der mannetjes is olieachtig, en van een zeer onaangenaamen smaak, maar dat der wyfjes, minder overvloedig, is van een draaglyker smaak. Men kan hun vleesch eeten, en dat der jongen is zelfs vry goed, terwyl dat der ouden zwart en zeer slegt van smaak is, schoon van het vet afgescheiden. Het zyn het hart en de lever alleen die eetbaar zyn (*o*).

De lengte van den zee-beer, welke door den Hr. STELLER beschreeven is, was slegts van zeven voet en drie duim, van het einde van den bek tot aan het uiterste der achterste vinnen, en van zeven voeten, één duim, en zes lynen, van het zelfde einde van den bek tot aan het einde van den staart.

Indien men den zee-beer met den land-beer vergelykt, vindt men geene andere gelykheid tusschen dezelven dan in het geraamte van den kop, en in de gedaante van het voorste gedeelte des lichaams, dat dik en vleezig of wel gevuld is (*p*). De kop is in zyn natuurlyken staat bekleed met een

(*n*) „ Wy klommen op de kruin des eilands, (by het Staaten-land), waarop eene oneindige menigte kleine laagtens was; in elk derzelver groeide een groote hoop van de *Dactyl. Glomerata*; de tusschenruimtens tusschen beiden waren zeer slibrig en morsig.... Wy ontdekten welhaast, dat dit veroorzaakt wierdt door eene soort van phokas, die geheel nat aan land kwamen; deze phokas waren de zee-beeren, die wy in de baai van *Usky*, in Nieuw Zeeland gezien hadden; maar zy waren veel talryker, en hunne grootte, veel aanmerkelyker, evenaarte die, welke de Hr. STELLER aan hun toeschryft; zy zyn echter verre beneden de zee-leeuwen; de mannetjes zyn nooit meer dan agt of negen voeten lang, en hunne dikte is evenredig.... Zy hebben geene maanen, gelyk de zee-leeuwen, maar het algemeene maakzel des lichaams en de gedaante der vinnen zyn net gelyk." FORSTER, *Second voyage de Cook*, *Tom. IV*, *pag.* 57.

(*o*) „ Wy haalden inzonderheid de olie uit de oude zee-leeuwen en zee-beeren, welken men doodde; want uitgezonderd het hart, de lever, long, enz. 't welk vry goed is, heeft het vleesch een al te garstigen smaak om gegeeten te kunnen worden. De jonge gezonde beeren waren goed, en zelfs het vleesch van eenige oude leeuwinnen was niet kwaad, maar dat der mannetjes was voor ons afgryslyk." FORSTER, *Second voyage de Cook*, *Tom. IV*, *pag.* 61.

(*p*) „ De zee beeren (van het eiland St. Elizabeth) gelyken inderdaad meer naar beeren dan naar wolven.... Hunne kleur en hunne kop gelyken vry wat naar die der beeren, behalven dat hunne smoel spitser is: ook gelyken zy dezelven in de beweegingen die zy maaken, en in de wyze hoe zy die maaken; maar zy zyn in het achterste gedeelte des lichaams als lam, want zy sleepen alleenlyk hunne achterste voeten of vinnen na; des niettemin loopen zy zo snel, dat een mensch hen naauwlyks achterhaalen kan." G. SPILBERG, *Recueil des Voyages*, *qui ont servi à l'établissement de la Compagnie des Indes Orientales*, *Tom. II*, *pag.* 437 en 438.

vet vlies, van een duim dikte, het geen denzelven veel ronder vertoont dan die van den land-beer; hy heeft inderdaad twee voeten, vyf duimen, zes lynen omtreks agter de ooren, maar na hem van zyn vet ontbloot te hebben, heeft het geraamte van den kop van den zee-beer zeer veel overeenkomst met dien van den land-beer. Voor het overige is de vorm van deze twee dieren zeer verschillende. Het lichaam van den zee-beer is zeer dun in het agterste gedeelte, en wordt byna van eene kegelachtige figuur, van de lendenen af tot byna aan den staart, die maar twee duimen lengte heeft, zodat de dikte des lichaams, die van vier voeten agt duimen omtreks is by de schouders, tot één voet, zes duimen, drie lynen, by den staart vermindert.

De zee-beer heeft uitwendige ooren, gelyk de zee-leeuw en de saricovienne; die ooren zyn één duim en zes lynen lang; zy zyn spits, kegelachtig, recht, glad, en zonder hair van buiten; zy hebben geene opening dan door eene overlangsche spleet, welke het dier kan zamentrekken en sluiten wanneer het zig geheel in 't water stort. De oogen zyn uitpuilende en groot, zo als ten naastenby die der runderen; de regenboog is zwart; zy zyn met ooghairtjes en winkbraauwen voorzien, en even als die der phokas, beschut door een vlies, dat zyn begin neemt in den grooten hoek van 't oog, en dat het zelve, naar welgevallen van het dier, geheel kan bedekken.

De bek, van den hoek af tot aan het einde van den smoel, heeft slegts de lengte van omtrent drie duimen; zy is voorzien van knevels, waarvan de borstel-hairen vyf duimen agt lynen lang zyn. De bovenste lip steekt anderhalf duim buiten de onderste uit, en de afstand tusschen de beide lippen, terwyl de bek geopend is, is van omtrent vier duimen; de tong, dewelke, gelyk als die van alle phokas, wat gevorkt is aan haar einde, heeft vier en een half of vyf duim lengte.

De tanden zyn zeer spits, en in yder kaakbeen derwyze geschikt, dat de punt van elk derzelver naauwkeurig sluit in de tusschenruimte, die het einde der anderen scheidt; daar zyn 'er in 't geheel zes-en-dertig; twintig van boven en zestien omlaag. 1o. In het bovenste kaakbeen vier snytanden, aan hun einde in twee punten verdeeld: 2o. twee hondstanden, aan weêrzyde één, omtrent vier lynen lang, dewelke binnenwaards gekromd zyn: 3o. twee andere hondstanden of slagtanden, zeer scherp; één aan weêrskanten, omtrent agt of negen lynen lang: het is met die, dat deze dieren malkanderen wreedelyk wonden en verscheuren: 4o. vier andere tanden aan ydere zyde, die scherp zyn zo als alle de andere, en de plaats der baktanden beslaan.

In het onderste kaakbeen zyn, gelyk in het bovenste, 1o. vier snytanden, voor in het kaakbeen: 2o. slegts twee hondstanden, aan ydere zyde één; zy zyn scherp aan de binnenkant, en meer dan een duim lang; het dier maakt 'er gebruik van in de gevechten, gelyk de wilde zwynen van hunne slagtanden; maar daar zyn geene tweede hondstanden, gelyk in het bovenste kaakbeen: 3o. vyf tanden aan ydere zyde, die puntig zyn,

en die, gelyk in het bovenfte kaakbeen, de plaats der baktanden beflaan.

Een karakter, 't welk aan de zee-leeuwen en zee-beeren gemeen is, en dat hen van alle andere dieren onderfcheidt, is het maakzel hunner voeten; zy zyn gewapend met een vlies of vin, die in de voorfte voeten de vingers tot éénе maffa vereenigt, terwyl in de agterfte de vingers ook vereenigd zyn door een vlies, en ten naaftenby de gedaante hebben van die der platvoetige vogelen. De voorfte voeten dienen het dier om op 't land te gaan, en de agterfte alleen om te zwemmen en zig te krabben; zy fleepen op het land als nutlooze leeden, en zy vergaderen onder zyn buik zo veel zand en flib, dat het dier verpligt is in zynen gang halve kringen te maaken of te ziegezaagen, en 't is om deze reden dat hy niet wel tegen de rotfen kan opklauteren.

De voorfte voeten, waarvan de lengte omtrent twee voeten tegen zeven of agt duimen breedte is, zyn niet voor een gedeelte onder het vel bedekt, gelyk die der phokas, maar zy komen daar geheel uit. De voeten zyn bedekt met hair, uitgezonderd de voorhand, de achterhand, en de vingers, waarvan het vel zwart, kaal, glad is, aan het bovengedeelte, en gerimpeld aan het ondergedeelte. Zy beftaan van binnen uit het fchouderbeen, uit dat van den arm, van den voorarm, van de voorhand, de achterhand, en de regels der vingeren. Daar zyn 'er vyf aan elken voet, waarvan de nagels twee lynen lengte hebben; de duim is langfte der vingeren, en de vier anderen verminderen fteeds in lengte tot aan den laatften, die de kortfte is. De duim, gelyk ook de tweede vinger, beftaan uit drie regelen; de derde en vierde hebben 'er vier, en de vyfde heeft flegts twee.

De agterfte voeten, waarvan de geheele lengte is van twintig of een-entwintig duimen, tegen eene breedte van vyf of zes duimen, beftaan uit het dyebeen, het fcheenbeen, het kuitbeen, den voorvoet, den achtervoet, en de regelen der vingeren. Het fcheenbeen en het kuitbeen zyn onder het vel des lichaams verborgen; de voorvoet en de achtervoet vertoonen zig uitwendig, en zyn met hair bedekt. Daar zyn ook vyf vingers, elk gewapend met een langwerpige nagel, die fcherp, van boven bolrond, en holrond van onderen is: deze nagels zyn op den duim en den buitenften vinger zeer klein, maar die der drie andere vingeren hebben omtrent een duim lengte, tegen eene breedte van vier lynen aan de bafis. Deze vingers zyn kort, gelyk die der voorfte voeten, bedekt met een glad vel van boven, en gerimpeld van onderen. De duim is een derde breeder dan de andere vingers; hy is van dezelfde lengte als de drie volgende vingers, maar de vyfde is veel korter. Deze agterfte voeten zyn minder dik dan de voorfte, en de regels der vingeren zyn breeder, platter, en dunner. Aan het einde der regelen beginnen kraakbeenige aangroeizels, die de uiterften derzelver vry gelyk maaken aan die der platvoetige vogelen, en de vin is aan haar einde in vyven verdeeld. De duim heeft maar twee regels, maar de vier andere vingers hebben 'er elk drie.

De roede is tien of elf duimen lang; zy bevat in haar voorfte gedeelte een been van byna vyf duimen lengte, gelyk aan dat, 't welk in de roede van de faricovienne wordt gevonden. Het vel van den balzak, die onder den aars ligt, en die twee zaadballen van eene langachtige gedaante bevat, is van eene zwarte kleur, gerimpeld, en zonder hair. Het wyfje heeft flegts twee mammen, by het fchaamdeel geplaatft.

De lengte der ingewanden in het individu, door den Hr. STELLER befchreeven, was van honderd twaalf voeten en vyf duimen, gemeeten van de maag af tot aan den aars, zodat de ingewanden, alles te zamen genomen, zeftienmaal langer waren dan het lichaam van het dier, waarvan de lengte niet meer was dan van zeven voet, één duim, en zes lynen, van het einde van den fmoel tot aan het einde der vingeren van de agterfte voeten. In een dezer pas geboren dieren was de lengte der ingewanden flegts dertienmaal langer dan die van het geheele lichaam.

Nog hebben wy vroeger waargenomen, en hier herhaald, dat de kleine zwarte phoka, waarvan wy de afbeelding gegeeven hebben, in het XIIIde Deel, *Pl. LIV*, zo veel overeenkomft heeft met den zee-beer, dat men niet kan ontkennen, dat het een individu zy, dat tot deze foort behoort, of dat 'er althans maar eene verfcheidenheid in maakt; want hy gelykt volftrekt naar den grooten zee-beer, in de gedaante des lichaams, in die der pooten, die als afgeknot en geheel ontbloot zyn van hair; in de gedaante der fnytanden, die aan het einde gekloofd zyn; in de ooren, die uitwendig uitfteeken, en eindelyk in de zydeachtige hoedanigheid en zwartachtige kleur van het hair; en dewyl het te vermoeden is, dat dit dier, fchoon zeer klein van geftalte, echter volwaffen was, dewyl alle de tanden by het zelve wel geformeerd waren, zoude men kunnen denken, dat 'er eene tweede foort of ras van zee-beeren, kleiner dan de eerfte, befta, en dat het op deze tweede foort is, dat men moet toepasfen het geen de Reisbefchryvers van den kleinen zee-beer gezegd hebben (*q*), welken zy in verfcheiden plaatfen van het zuidelyk halfrond gezien hebben (*r*), maar dien men tot nog toe in het noordelyk halfrond niet

(*q*) De Hren. FORSTER en DE PAGES.

(*r*) In de baai Usky, in Nieuw Zeeland, in Nieuw Georgie, onder den 54ften graad noorderbreedte. FORSTER, *Second voyage de Cook, Tom. I en Tom IV, pag.* 174. 184. De Hr. DE PAGES heeft ook die kleine foort gezien aan de Kaap de Goede-hoop, en ik denk dat men tot dezelve ook brengen kan het geen DAMPIER zegt van de zee-kalven, die in menigte op Juan Fernandes eiland gevonden worden. ,, Deze dieren, zegt hy, zyn by dui-
,, zenden op dit eiland; zy zyn van grootte als een gemeene kalf; hun kop is van maakzel
,, als die van een hond.... hun hair is van verfcheidene kleuren, als zwart, graauw, bruin,
,, gevlakt, fchynende zeer glad en zeer bevallig als zy eerft uit zee komen... Zy hebben
,, zulk eene fyne en korte vacht, dat ik elders dergelyke niet gezien heb: daar zyn 'er altyd
,, by duizenden om het eiland, in de baaijen nederzittende, of naar zee gaande, of daaruit
,, wederkomende; op een myl of twee van 't land ziet men het eiland en deszelfs omtrek
,, geheel bedekt van deze dieren, die op de oppervlakte des waters fpeelen, of zig op 't
,, land in de zon bakeren. Wanneer zy uit zee komen roepen zy hunne jongen, en blaaten
,, als fchaapen; en fchoon zy eene oneindige menigte andere jongen voorbygaan, eer zy by
,, hunne eigen komen, laaten zy zig echter nooit dan van haare eigene zuigen De jongen

kent: voor het overige gelykt deze kleine ras van zee-beer geheellyk naar het groote, zo wel in de kleuren van het hair en de gedaante des lichaams, als in de natuurlyke zeden en gebruiken. Het schynt alleenlyk, dat zy, kleiner zynde, ook vreesachtiger zyn dan de groote. Deze dieren, zegt de Hr. DE PAGES, zoeken zig slegts aan den zeekant te beveiligen, en byten nooit dan 't geen zig rechtstreeks in hunnen doortogt bevindt; verscheidenen zelfs, terwyl zy de vlucht namen, liepen tusschen onze beenen door; zy maaken zig schielyk gemeenzaam met de menschen: ik heb 'er twee agt dagen lang in 't leeven gehouden in een kuip van vyf voeten middellyns: den eersten dag had ik daar zee-water in laaten storten, ter hoogte van een half voet, maar dewyl zy pogingen deeden om hetzelve te vermyden, zettede ik hen in zoet water; zy vonden zig daarin ook niet naar hun zin, en ik hield hen droog; zodra het water weg was, schuddeden zy zig als honden; zy krabden zig, maakten zig schoon met hun bek, stooten zig tegen malkanderen aan, en niesden ook als honden.

Wanneer de zon scheen liet ik hen los op de plegt van het schip, alwaar zy niet zogten te ontvluchten, dan wanneer zy de zee zagen. Te lande krabden zy zig, en zy hadden zelfs vermaak in gekrabd te worden van de menschen, by welken zy vry gemeenzaam gingen; zy gingen zelfs het scheepsvolk berieken, en zy zogten op de verhevenste plaatsen te klauteren, om de zon des te beter te genieten.

Zy hadden vriendschap voor malkanderen; zy wreeven en krabden malkanderen, en wanneer men hen scheidden, poogden zy welhaast weder by malkander te komen; het was genoeg den éénen weg te neemen om zig van den anderen te doen volgen: men boodt hun visch aan, wier, en brood in water geweekt; zy beriekten, en namen wat men hun gaf, maar zy slikten het niet door, en wierpen het terstond weder uit den bek. Den zevenden dag hadt een hunner sterke hartslagen en snikkingen; hy opende den bek, en braakte een groenachtig vocht, en hy knabbelde op het hout van zyn kuip; ik liet het dier in zee werpen. Des anderendaags liet ik zyn makker los in eene weide, maar hy at daar niets; ik wierp hem in zee; eerst zwom hy zeer langzaam, maar zig onder water begeeven, en daar een zeer langen tyd gehouden hebbende, kwam hy tot de oppervlakte terug, zinnelyker en schooner dan hy te vooren was; hy kwam waarschynlyk voedzel neemen.

„ gelyken naar kleine honden, en onthouden zig gaarne op 't land, maar wanneer zy gejaagd worden, spoeden zy zig naar zee, zo wel als de ouden, en zwemmen zeer vaardig en luchtig, schoon zy op 't land zeer lui zyn, en zig niet van hunnen weg laaten aftroonen dan door slaagen; maar zo zy zig werpen op hen, die hen slaat, zo kan men hen met een slag op de neus terstond dooden.... Zy worden eveneens in de koude en heete landen gevonden; in de koude klimaaten beminnen zy de ysschotsen, waarop zy zig in de zon liggen bakeren, gelyk zy op Juan Fernandes eiland doen, terwyl zy zig aan land bevinden. Daar zyn 'er ook veele in de zuidelyke deelen van Afrika, gelyk omstreeks de Kaap de Goede-hoop, gelyk ook in Amerika, in de straat van Magelaan.... Daar zyn 'er op alle kusten van de zuidelyke zee van dat Werelddeel, van het Vuurland af tot de evennachtslyn toe; maar aan de noordkant van de linie heb ik hen niet gezien dan op 21 graaden breedte. Ik heb hen nooit in de Oost-Indiën gezien. In het algemeen zoeken deze dieren de woeste plaatsen der kusten, en die streeken van de zee, daar veel visch is, want zy leeven daarvan. De visschen, welken zy eeten, zyn de kabbeljaauwen, lengen, enz. die overvloedig op de steenachtige kusten vallen." *Voyages de* DAMPIER, *Tom. I, pag.* 116, *&c.*

De Hr. DE PAGES voegt 'er by, dat de grootste zee-beeren, welken hy aan de Kaap de Goede-hoop gezien heeft, niet meer dan vier voeten lang waren, en dat de meesten, (waarschynlyk de wyfjes en de jongen), slegts twee en een halve voet lengte hadden; het geen verbaazend verschilt van de gestalte dier soort, welke de Hr. STELLER beschreeven heeft.

Het hair der jongen is zwartachtig, vervolgt de Hr. DE PAGES, maar met de jaaren wordt het zilver-grys aan de punt. Hunne tanden zyn klein; hunne knevels vry lang; het uitzicht is zacht, en hunne kop gelykt vry wat naar dien van een hond met korte ooren: die der zee-beeren zyn smal, weinig open, en hebben maar zeventien of agttien lynen lengte. De hals is dik, en byna in dezelfde richting als de kop. De dikste plaats van het dier is de borst, die verminderende afloopt tot aan den staart, welke maar twee duimen lang is.

De voorste pooten worden geformeerd door een kraakbeenig vlies, dat byna de gedaante van vin heeft: dat vlies is sterker van vooren dan van achteren. De pooten hebben vyf vingers, die zig zo verre niet uitstrekken als het vlies: de binnenste is best getekend, gelyk deszelfs regels; de twee volgende zyn het minder, en de twee buitenste zyn het te naauwernood. Yder vinger is met een kleinen nagel gewapend, die, door het hair bedekt, naauwlyks zichtbaar is.

De agterste pooten hebben ook vyf vingers, waarvan de drie middelste hunne regels en nagels duidelyk zichtbaar hebben; de andere zyn het minder; zy hebben een zeer kleinen en zeer dunnen nagel. Alle deze vingers zyn zamengevoegd door een vlies, gelyk in den ganzepoot (*s*).

(*s*) Noote medegedeeld door den Hr. DE PAGES.

DE

De Seve del. O. de Vries Sc.

LE LION-MARIN.

DE ZEE-LEEUW (*a*).

De grootſte ſoort van phokas met uitwendige ooren is die van den zee-leeuw; hy is onvergelyklyk magtiger en grooter dan de zee-beer, ſchoon hy tot tegenwoordig weinig bekend was; en wy hebben reeds aangemerkt, dat de waare zee-leeuw, die hier in aanmerking komt, het dier niet is, waaraan de Schryver van de reis van ANSON t'onrecht dien naam gegeeven heeft. De afbeelding vertoont den phoka met den gerimpelden bek, waarvan wy de beſchryving gegeeven hebben, en die, noch uitwendige ooren, noch maanen heeft; die ook van den zee-leeuw in verſcheiden andere karakters verſchilt: deze verzinning, of liever, deze valſche toepaſſing van naam kon niet verholpen worden, zo lang men niet onderſcheidenlyk het een en ander dezer dieren kende; maar kundige reizigers (*b*) hebben ons onlangs in ſtaat geſteld een bepaalend oordeel over het verſchil dezer dieren te vellen, die wy op genoegzaamen grond tot twee onderſcheiden en afzonderlyke ſoorten, en zelfs geſlachten, brengen. Wy geeven hier op *Pl. XXXV* de afbeelding van den waaren zee-leeuw, naar 't voorwerp zelf, getekend door den Hr. FORSTER, een kundig Natuurbeſchouwer en reiziger, aan wien wy reeds verſcheiden goede waarneemingen over andere dieren verſchuldigd zyn.

Hy heeft benden van deze zee-leeuwen op de kuſten der Magellaanſche landen gezien, gelyk ook op eenige andere plaatſen van het zuidelyk halfrond (*c*); andere reizigers hebben die zelfde zee-leeuwen in de Noordelyke zeën, aan de Kuriliſche eilanden, en by Kamtſchatka, aangetroffen. De Hr. STELLER (*d*) heeft, om zo te ſpreeken, onder hen verſcheiden maanden geleefd op het eiland Bering; dus is de ſoort in de beide half-

(*a*) *Lion de mer, ou lion-marin.* BEAUCHENE GONIN, *Navigation aux terres auſtrales, Tom. II.* — BOUGAINVILLE, *Voyage autour du monde.* — FRANÇOIS PETTY, *Collection d'Ackluit, Tom. III.* — Sir RICHARD HAWKINS, Sir JOHN NARBOUROUGH, L'ABBÉ, *Lettres des Miſſionaires, Tom. XV.* — DOM PERNETTY, BERNARD PENROSE, *account of the laſt expedition to port Egmont in Falkland Island. London*, 8o. 1775. — M. CLAYTON, *Tranſactions Philoſoph. Vol. LXVI. P. I. pag.* 102. — KRACHENINNIKOW, *Hiſtoire de Kamtſchatka, Lion*, 1767. *Tom. I.* — *Phoca Leonina.* STELLER, *Novi Comment. Academ. Petrop. Tom. II. Ann.* 1751. — *Phoca à crinière, par Mr.* FORSTER. — *Siwutcha*, door de Ruſſen. — *Siout*, door de Kamtſchatdaalen. — *Oulon*, door de Koriaques. — *Etarpé*, door de Kurilers.

(*b*) De Hr. STELLER, en de Hren. FORSTER, vader en zoon.

(*c*) De zee-leeuwen zyn die dieren, welke door de reizigers naar de zuidelyke landen beſchreeven zyn, als hebbende den hals en den kop bekleed met maan-hair, en 't welk wy moeite zouden gehad hebben te bemerken, indien wy geen anderen dan den valſchen zee-leeuw van ANSON hadden gehad om daar mede te vergelyken. Zie het artykel van de phokas, *XIII Deel, blz.* 219 *en* 242.

(*d*) *Novi Comment. Acad. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

ronden verſpreid; en wordt miſſchien onder alle breedten gevonden, gelyk die van de zee-beeren, van de ſaricoviennes, en van de meeſte phokas.

De zee-leeuwen houden zig in groote gezinnen by malkander, en trekken op die wyze; die gezinnen zyn evenwel minder talryk dan die der zee-beeren, met welken men hen ſomtyds op den zelfden oever vindt; yder gezin beſtaat gemeenlyk uit een volwaſſen mannetje, uit tien of twaalf wyfjes (*e*), en uit vyftien of twintig jongen van beide ſexen. Daar zyn zelfs mannetjes, die een grooter getal wyfjes ſchynen te hebben; maar daar zyn anderen, die veel minder hebben; allen zwemmen zy te zamen, en zy blyven insgelyks by malkander terwyl zy te lande gaan ruſten. De tegenwoordigheid of de ſtem van den menſch doet hen vluchten of zig in 't water werpen; want ſchoon deze dieren veel ſterker en grooter zyn dan de zee-beeren, zyn zy echter vreesachtiger; wanneer een menſch hen met een enkelen ſtok aanvalt, verdedigen zy zig zelden, en vluchten al zuchtende, en nooit vallen zy aan of doen eenig geweld, zodat men zig midden onder hen kan bevinden, zonder dat men iets behoeft te vreezen (*f*). Zy worden niet gevaarlyk dan wanneer men hen zwaar wondt en tot wanhoop brengt (*g*); de nood maakt hen dan verwoed; zy weêrſtaan den vyand, en vechten met te meer moeds, naarmaate zy meer mishandeld zyn. De jaagers zoeken hen meer op 't land dan in zee te overvallen, omdat zy dikwyls de barken omverre werpen, wanneer zy zig gekwetſt voelen: dewyl deze dieren magtig, zwaar, en geweldig zyn, is het eene ſoort van roem onder de Kamtſchatdaalen een mannetjes-zee-leeuw te dooden. De menſch in den natuurſtaat maakt meer werk dan wy van de perſoonlyke dapperheid: deze Wilden, door dat denkbeeld van roem opgewekt, ſtellen zig voor de grootſte ge-

(*e*) De Hren. FORSTER zeggen tien of twaalf wyfjes; en de Hr. STELLER geeft 'er hun maar twee, drie, of vier; maar dewyl het gevoelen der Hren. FORSTER den meeſten grond ſchynt te hebben ten opzichte der jongen, die yder gezin volgen, mag men denken, dat inderdaad de mannetjes in deze ſoort het getal der wyfjes hebben, dat men hun toeſchryft. Voor het overige ſchynt dit getal der wyfjes in zekere omſtandigheden te verſchillen; want in de reize van COOK vindt men aangetekend, dat hy een mannetje gezien hadt van twintig of dertig wyfjes omringd, welken hy zig veel moeite gaf om by zig te houden; maar dat 'er andere mannetjes waren, die maar één of twee wyfjes hadden. *Second voyage de Cook*, *Tom. IV. pag.* 70.

(*f*) „ Het was niet gevaarlyk door het midden van de bende heen te trekken (op een „ eiland by het Staaten-land), want zy vluchtten weg, of zy bleeven bedaard liggen; men „ liep alleenlyk gevaar zo men zig tuſſchen hen en de zee wilde plaatſen. Zo iets hen bang „ maakt, ſtorten zy zig in zulk een groot getal in 't water, dat, zo gy niet terſtond uit „ hunnen weg ſpringt, gy omverre geloopen en verplet zoudt worden. Somtyds wanneer wy „ hen eensklaps overvielen, of dat wy hen wakker maakten (want zy ſlaapen veel, en zyn „ zeer dom) ſtaken zy den kop op, gromden en toonden de tanden op zulk eene woeſte „ wyze, dat zy ſcheenen ons te willen verſlinden; maar zodra wy op hen aantrokken, vluchten zy.... In 't algemeen waren zy zo weinig woeſt, of liever zo dom, dat zy ons „ vergunden digt genoeg te naderen, om hen met ſtokken dood te ſlaan; maar wy ſchooten „ op de grooten, omdat wy ons verbeelden, dat het miſſchien gevaarlyk zou zyn hen van „ digte by te naderen." FORSTER, *Second voyage de Cook*, *Tom. IV, pag.* 53 *en* 72.

(*g*) STELLER, *Novi Comment. Acad. Petrop. Tom. II. ann.* 1751.

vaaren bloot; zy gaan de zee-leeuwen in zee opzoeken, en zwerven ten dien einde verscheiden dagen op de baaren, zonder ander kompas dan de zon en de maan; gemeenlyk maaken zy hen met stokken af, en somtyds schieten zy vergiftige pylen op hen, die hen in minder dan vier-en-twintig uuren doen sterven; of zy vangen hen ook wel leevende met koorden van rotting, waarmede zy hen de voeten belemmeren (*h*). Schoon deze dieren van eene domme en vry woeste geaartheid zyn, schynen zy zig evenwel met den tyd eindelyk wat gemeenzaam met den mensch te maaken. De Hr. Steller zegt, dat men hen door eene goede behandeling zou kunnen tam maaken; hy voegt 'er by, dat zy zig zo wel gewend hadden hem te zien, dat zy op zyne komst niet meer vluchtten, gelyk in 't begin; dat zy hem stil en vreedzaam zagen, en hem met eene soort van bedaarde oplettendheid beschouwden; met één woord, dat zy alle vrees ten laatsten zo geheel verlooren hadden, dat zy in zyne tegenwoordigheid in alle vryheid te werk gingen, en zelfs voor zyne oogen hunne koppeling aanvingen en volbragten. De Hr. Forster zegt, dat hy 'er eenigen gezien heeft, die zo gewoon waren geworden om menschen te zien, dat zy de sloepen in zee volgden, en dat zy het voorkomen hadden van op te merken wat daar in omging.

Doch, schoon de zee-leeuwen van eene zachtere geaartheid zyn dan de zee-beeren, houden de mannetjes echter lange en bloedige slagen tegen malkanderen: men heeft 'er gezien welker lichaam als bedekt was met lidtekenen; zy stryden, om hunne wyfjes te verdedigen (*i*), tegen een medeminnaar, die dezelven komt schaaken. Na het gevecht wordt de overwinnaar het hoofd en de meester van het geheele gezin van den overwonnenen. Zy vechten insgelyks om de plaats te behouden, welke yder mannetje in heeft, en die altyd een grooten steen is, welken hy zig ten verblyfplaats heeft uitgekozen; en wanneer een ander mannetje opkomt

(*h*) „ Het zyn niet dan vaardige knaapen, die op deze jagt gaan: zy naderen stilletjes; zy „ werpen hem een mes in de borst, onder den oxel. Dit mes zit vast aan eene lange riem, „ van zee-kalfs-vel gemaakt, die verbonden is aan een stuk hout; elk vlucht op het spoedigst weg, en werpt het dier van verre met pylen en messen, om het op verscheiden „ plaatsen des lichaams te kwetsen, en wanneer het zyne kracht meest verlooren heeft, maakt „ men het verder met knodsen af.

„ Wanneer men hem op zee slaapende vindt, schiet men vergiftige pylen op hem, en men „ vlucht ylings weg; het dier zig gekwetst voelende, en de smart niet kunnende verdraagen „ van het zee water, dat in zyne wonde dringt, vlucht op den oever, daar men het verder „ met pylen of spiesen afmaakt; of zo de plaats niet veilig is, wacht men tot dat hy van zyne „ eerste wonde sterve, 't geen na verloop van vier-en-twintig uuren gebeurt. Deze jagt is „ zo eerwaardig, dat hy, die de meesten gedood heeft, voor een held wordt gehouden, en „ dit is de reden, dat veelen zig daar op toeleggen, minder om het vleesch, dat voor zeer „ lekker gehouden wordt, dan om roem te verwerven." Kracheninnikow, *Histoire de Kamtschatka*, *Tom. I. pag.* 287.

(*i*) „ Ik heb zien stryden twee of drie dagen agter een, om een wyfje, dat een ander „ mannetje wilde wegvoeren." Steller, *Novi Comment. Academ. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

om hem van daar te verdryven, begint het gevecht, en eindigt niet dan met de vlucht of den dood van den zwakften (*k*).

De wyfjes vechten nooit, 't zy onder malkanderen, 't zy met de mannetjes; zy fchynen in eene volftrekte afhangelykheid van 't hoofd des gezins te zyn; zy worden gemeenlyk gevolgd van de jongen der beide fexen; maar terwyl twee mannetjes, dat is te zeggen, twee verfchillende hoofden van een gezin, handgemeen zyn, komen alle de wyfjes, van haare jongen gevolgd, op, om getuigen van het gevecht te zyn, en zo het hoofd van eenige andere bende insgelyks tot dit tooneel opkomt, en party kieft voor of tegen een der ftrydenden, wordt zyn voorbeeld welhaaft gevolgd door eenige andere hoofden, en dan wordt de flag bykans algemeen, en eindigt niet dan met eene groote bloedftorting, ja dikwyls niet dan met den dood van verfcheidenen dier mannetjes, waarvan de gezinnen zig ten voordeele van den overwinnaar vereenigen. Men heeft opgemerkt, dat de al te oude mannetjes zig in die gevechten niet mengen; zy voelen waarfchynlyk hunne zwakheid, want zy houden zig verre buiten fchoots, en blyven gerust op hunne fteenen, zonder evenwel aan andere mannetjes of wyfjes te vergunnen daartoe te naderen (*l*). In het gevecht vergeeten de meefte wyfjes haare jongen, en poogen zig al vluchtende van dit tooneel te verwyderen, het geen eene zeer verfchillende geaartheid van die der zeebeeren onderftelt, als waaronder de wyfjes haare jongen wegvoeren, wanneer zy dezelven niet kunnen befchermen; daar zyn evenwel ook fomtyds moeders onder de zee-leeuwinnen, die haare jongen in haaren bek wegvoeren (*m*), en anderen die harts genoeg hebben om hen niet te verlaaten, en die zelfs zig laaten dooden op de plaats, terwyl zy hen poogen te verdedigen (*n*): maar dit moeten uitzonderingen zyn; want de Hr. STELLER zegt zeer ftellig, dat deze wyfjes weinig verknochtheid voor haare jongen hebben; en dat, zo men haar dezelven ontneemt, zy daar geene aandoening van fchynen te hebben; hy voegt 'er by, dat hy zelf verfcheidenmaal jongen heeft weggenomen in 't gezicht van den vader en de moeder, zonder het minfte gevaar te loopen, en zonder dat deze ongevoelige en

(*k*) „ De zee-leeuwen leeven in groote benden te zamen; de oudfte en vetfte mannetjes „ houden zig afgefcheiden. Elk verkieft een grooten fteen, daar de anderen niet bykomen „ zonder een woedend gevecht. Wy hebben hen dikwyls in eene onbefchryvelyke woede „ gezien, en verfcheidenen hadden lidtekens van zwaare wonden op den rug, welken zy in „ deze gevechten bekomen hadden." FORSTER, *Second voyage de Cook, Tom. IV. pag.* 55.

(*l*) „ Wy namen hier en daar een zee-leeuw waar, die knorrende nederlag, in eene afgezonderde plaats, zonder te dulden, dat de mannetjes of de wyfjes zig daaromtrent ophielden. Wy oordeelden, dat het oude dieren waren, door de jaaren afgemat." FORSTER, *Second Voyage de Cook, Tom. IV. pag.* 71.

(*m*) „ De zee-leeuwen verwachtten doorgaands onze aannadering, maar zodra een van „ de bende gedood was, vluchtten de overigen met veel verhaafting; fommige wyfjes na„ men dan een jong in haaren bek mede; maar de meefte waren zo bevreesd, dat zy hen „ achter lieten." FORSTER, *Second Voyage de Cook, Tom. IV. pag.* 55.

(*n*) *Mémoire fur les phoques, communiquée à Mr.* DE BUFFON, *par Mr.* FORSTER.

onnatuurlyke dieren eenige pooging deeden om hen te behouden of te wreeken.

Voor het overige, zegt hy, 't is niet dan onder malkanderen, dat de mannetjes woest en wreed zyn; zy mishandelen zelden hunne jongen of hunne wyfjes; zy hebben veel verknochtheid voor dezelven, en zy vermaaken zig met haare liefkoozingen, welken zy haar met vriendelykheid vergelden; maar 't geen zonderling zoude voorkomen, zo wy daarvan het voorbeeld niet hadden in onze serrails, is, dat zy in den bronstyd minder believende en trotscher zyn; de wyfjes moeten dan de eerste aanzoeken doen (*o*); niet slegts schynt de mannetjes-sultan onverschillig en trotsch, maar hy houdt zig zelfs gebelgd, en 't is niet dan na dat de wyfjes de liefkoozingen verscheidenmaalen herhaald hebben, dat zy zig door dezelve, als 't ware, laaten overwinnen, en zig aan haare verlangens overgeeven: dan werpen zy zig te zamen in zee; zy maaken daar verscheiden beweegingen, en na eenigen tyd zachtelyk zamen gezwommen te hebben, gaat het wyfje eerst te land, en werpt zig op den rug, om haaren meester af te wagten en te ontvangen. Onder de koppeling, die agt of tien minuuten duurt, houdt het mannetje zig op zyne voorste pooten, en dewyl hy een derde grooter van gestalte is als het wyfje, steekt hy den geheelen kop boven haar uit.

Deze dieren, gelyk als de zee-beeren, kiezen altyd de onbewoonde eilanden, om te gaan jongen, en zig vervolgens aan hunne liefdedrift over te leveren. De Hr. Forster, die hen op de kusten der Magellaansche landen heeft waargenomen, zegt, dat hy getuige van hunnen liefdehandel en van hunne koppeling geweest is, die in de maanden december en january voorvielen, dat is te zeggen, in het zomer-saisoen van die klimaaten. De Hr. Steller, die hen insgelyks op de kusten van Kamtschatka en op de nabuurige eilanden, heeft waargenomen, verzekert, dat zy altyd koppelen in de maanden van augustus en september, en dat de wyfjes in de maand van july (*p*) werpen. Het schynt derhalven, dat in de tegenovergestelde klimaaten de zee-leeuwen malkanderen altyd in den zomer opzoeken, en dat de tyd van dragt van byna elf maanden is. Dezelfde Steller zegt evenwel uitdrukkelyk, dat de wyfjes maar negen maanden draagen,

(*o*) „ Verscheiden vreemde liefkoozingen gaan de koppeling voor; het is de zwakste sexe, „ die de eerste aanzoeken doet.... Het wyfje bukte zig voor het mannetje neder, kruipende „ honderdmaal rondom hem, en van tyd tot tyd haaren snuit op zyn boezem brengende, als „ om hem te kussen. Het mannetje scheen onder dit bedryf eerst in een kwaaden luim te „ zyn; hy gromde en toonde de tanden aan zyn wyfje, als of hy haar hadt willen byten. „ Op dit teken hieldt het gehoorzaam wyfje af, en kwam vervolgens haare liefkoozingen „ herhaalen, en het mannetje de voeten lekken. Na eene lange inleiding van dezen aart „ wierpen zy zig beiden in zee, malkanderen vervolgende; eindelyk begaf het wyfje zig het „ eerste te lande, alwaar zy zig op den rug wierp; het mannetje, dat haar van naby volgde, „ dekte haar in deze houding, en de koppeling duurde agt of tien minuuten." *Extrait d'un mémoire communiquée, par Mr.* Forster.

(*p*) Kracheninnikow zegt het zelfde in zyne *Historie van Kamtschatka.*

als of hy niet gerekend hadt, dat van september en augustus tot in july, niet negen, maar tien maanden afstands is. Die twee reizigers, welken wy daar aangetrokken hebben, komen niet overeen in het getal der jongen, die het wyfje by ydere dragt werpt. Volgens den Hr. STELLER bepaalt zig dat tot één, en volgens den Hr. FORSTER brengt zy twee ter wereld (*q*), maar het kan zyn, dat zy gemeenlyk maar één, en somtyds twee jongen werpt; ook kan het zyn, dat deze dieren minder vruchtbaar zyn op Kamtschatka, dan in de Magellaansche landen; en eindelyk kan het zyn, dat, dewyl de jongen van het voorig jaar de moeder volgen met die van de laatste dragt, de Hr. FORSTER dezelve niet onderscheiden heeft, toen hy het wyfje van twee jongen zag gevolgd. Dezelfde reizigers berichten, dat die dieren, en inzonderheid de mannetjes, niets eeten zo lang hun bronstyd duurt (*r*), zodat zy na dien tyd altyd zeer mager zyn, en zeer uitgeput: die, welken zy in dit saisoen geopend hebben, hadden in hunne maagen niets dan kleine steenen; terwyl zy in alle andere tyden zeer vet zyn, en hunne maag opgepropt is met visch en schaalvisch, die zy in groote hoeveelheid nuttigen.

De stem der zee-leeuwen is verschillende naar de jaaren en de sexe, en het is gemaklyk, zelfs van verre, het geroep der volwassen mannetjes van dat der jongen en der wyfjes te onderscheiden. De mannetjes hebben een gebulk, gelyk aan dat van den stier (*s*), en wanneer zy getergd zyn, toonen zy hunnen toorn door een groot gesnork. De wyfjes hebben ook eene soort van geloei, maar zwakker dan de mannetjes, en vry gelyk aan het bulken van een kalf. De stem der jongen heeft veel overeenkomst met die van een lam van eenige maanden, zodat men van verre denken zou de troepen van koeijen en schaapen te hooren, schoon 'er inderdaad geene andere dieren dan benden van zee-leeuwen voor handen zyn, welker gebulk op verschillende toonen zig verre genoeg laat verneemen, om de reizigers te verwittigen, dat zy

(*q*) KRACHENINNIKOW zegt zelfs tot drie en vier, het geen echter niet waarschynlyk is.

(*r*) „ Zo lang de phokas tochtig zyn, zegt de Hr. FORSTER, dat is te zeggen, geduurende „ den tyd van eenige weeken, neemen zy geen voedzel, zodat zy na dit jaargetyde zeer „ uitgeput en mager wederom in zee gaan. Wy vonden in hunne maag verscheidene rond- „ achtige steenen, van grootte als een vuist, en sommigen hadden tot vyftig steenen by zig: „ zonder te weeten waartoe een instinct dient, dat deze dieren steenen doet inzwelgen, mer- „ ken wy alleenlyk aan, dat BEAUCHENE GONIN, een Fransch Zee-reiziger, die veel geloof „ verdient, dezelfde byzonderheid meldt, en daar byvoegt, het geen men misschien bezwaar- „ lyk gelooven zal, dat de steenen het voorkomen hadden van reeds voor een gedeelte ver- „ teerd te zyn: zoude het *liquor gastricus* dezer dieren zo scherp zyn, dat het steenen noo- „ dig hadt om het zelve eenig werk te geeven, terwyl het voedzel ontbreekt?" *Extr. d'un mémoir. de Mr.* FORSTER, reeds aangehaald. Zie ook *le Second voyage de Cook*, *Tom. IV*, *pag.* 56, & *l'Histoire des Navigations aux terres australes*, *Tom. II.*

(*s*) „ Het geraas, dat alle deze dieren maaken, verdoofde onze ooren. De oude man- „ netjes bulken en loeijen als toornige stieren, of als leeuwen; de wyfjes bulken net als „ kalven, en de jongen blaaten als schaapen." FORSTER, *Second voyage de Cook*, *Tom. IV*, *pag.* 55.

het land naderen (*t*), het welk door de mist anderzins zig niet altyd vroeg genoeg aan hun gezicht vertoont.

De zee-leeuwen gaan op dezelfde wyze als de zee-beeren, dat is te zeggen, zig op de aarde voortsleepende, door middel hunner voorste voeten; maar het gaan is nog logger en onbevalliger; daar zyn 'er, die zo log zyn, en dat zyn waarschynlyk de oude, dat zy den steen niet verlaaten, welken zy voor hunne verblyfplaats hebben uitgekoozen, en waarop zy den geheelen dag slaapende en snorkende doorbrengen. De jongen hebben ook minder levendigheid dan de jonge zee-beeren; men vindt hen dikwyls slaapende op den oever; maar hunne slaap is zo los, dat zy op het minste gerucht ontwaaken, en zeewaards vluchten. Wanneer de jongen vermoeid zyn van het zwemmen, zetten zy zig op den rug hunner moeders, maar de vader duldt dat niet lang, en werpt 'er hen af, als om hen te noodzaaken zig te oeffenen, en te versterken in de kunst van zwemmen; in 't algemeen zwemmen alle de zee-leeuwen, volwassenen en jongen, met veel snelheid en vaardigheid; zy kunnen ook zeer langen tyd onder water blyven zonder te ademen. Zy waassemen eene sterke lucht uit, en die zig verre verspreidt. Hun vleesch is byna zwart, en vry slegt van smaak, inzonderheid dat der mannetjes: de Hr. STELLER zegt evenwel, dat het vleesch der voeten, of achterste vinnen, zeer goed te eeten is, maar dat is misschien alleen voor de zee-reizigers, en vooral voor dezen reiziger en zyne makkers, die, om zo te spreeken, geen ander voedzel hadden. Hy zegt, dat het vleesch der jongen witachtig, of taamlyk blank en eetbaar is, schoon wat laf en vry onaangenaam van smaak. Hun vet is zeer overvloedig, en vry gelyk aan dat der zee-beeren, en, schoon minder olieachtig dan dat der andere phokas, is het echter even weinig eetbaar. Die groote hoeveelheid vet, en hunne dikke vacht, beschermt hen tegen de koude van de ysstreeken, maar het schynt dat dit hun in de heete landen hinderlyk moest zyn, te meer, omdat men geheel geen ruijing in het hair, noch eenige vermindering van dikte of volheid heeft bespeurd, op welke breedtens men hun moge aangetroffen hebben (*u*). Deze tweeslachtige dieren verschillen hierin van de landdieren, die van hair veranderen, wanneer zy naar andere klimaaten overgaan.

De zee-leeuwen verschillen nog van alle andere zee-dieren, door een karakter, dat hun dezen naam heeft doen geeven, en dat hun inderdaad eenige uitwendige gelykheid met den land-leeuw geeft, te weeten, een dik golvend maan-hair, twee of drie duimen lang, en van eene donker-geele kleur, dat zig over het voorhoofd, de wangen, en de borst uitstrekt:

(*t*) KRACHENINNIKOW, *Histoire du Kamtschatka*, *Lion*, 1767, *Tom. I*, *pag.* 285.

(*u*) „ De zee leeuw, van de kusten van Braziliën, verschilt niet van de zee-wolf, die „ daar ook gemeen, en die waarschynlyk de zee beer is, dan door lange borstel hairen, „ die hem aan den hals hangen; wy zagen 'er, die zo groot waren als stieren; men doodde „ daar eenigen van; hun lichaam is als eene klomp vet, daar men olie uithaalt, enz." *Lettr. Edif. XV. Recueil*, *pag.* 344.

dit maan-hair zet zig op, wanneer het dier boos wordt, en geeft het een dreigend voorkomen (*v*). Het wyfje, dat korter en dunner van lichaam is dan het mannetje, heeft niet het geringfte blyk van dit maan-hair; al haar hair is kort, glad, glinfterende, en van eene vry heldere geelachtige kleur; dat van het mannetje, het maan-hair uitgezonderd, is insgelyks glinfterende, glad, en kort; alleenlyk is het van een donkerer vaale kleur dan dat van het wyfje, zelfs trekt het naar het bruine. Daar is geen vilt, of kort wollig hair onder het lange, gelyk by de zee-beeren. Voor het overige verfchilt de kleur dezer dieren naar de jaaren; de oude mannetjes hebben een vaal hair, gelyk de wyfjes, en zy hebben fomtyds wit op den hals en het hoofd. De jongen hebben gemeenlyk dezelfde kleur van donker-vaal zo als de volwaffen mannetjes, maar daar zyn van eene byna zwart-bruine kleur, en anderen van een bleek-vaal, gelyk de ouden en de wyfjes.

Het gewigt van dit groote dier is van omtrent vyftien of zeftienhonderd ponden, en zyne lengte van tien of twaalf voeten, wanneer hy zyn geheele groei bekomen heeft (*w*). De wyfjes, die veel dunner zyn, zyn ook kleiner, en hebben gemeenlyk maar zeven of agt voeten lengte (*x*). Het lichaam van de eenen en anderen, waarvan de middellyn ten naaftenby gelyk is op een derde van de lengte, heeft bykans overal eene gelyke dikte, en vertoont zig voor 't oog als een groote cylinder, meer gemaakt om te rollen, dan om op de aarde te gaan; ook vindt dit lichaam, al te veel gerond, geene vaftigheid, dan omdat het, allerwege met eene overmaatige hoeveelheid vets opgevuld zynde, zig gemaklyk fchikt naar

(*v*) Men leeft in de reize van THOMAS CANDISH, dat 'er eenige eilanden op deze reê zyn, (*Defiré*), alwaar men eene groote menigte zee-honden vindt, die zeer fterk en groot, en van eene lelyke gedaante zyn. Het voorfte van hun lichaam kan niet beter vergeleeken worden dan by dat van een leeuw; hun hals, en het geheele gedeelte daar onder, dat zig vertoont, is bedekt met een lang en ruw hair. OLIVIER VAN NOORT, *Recueil des Voyages, qui ont fervi à l'établiffement de la Compagnie des Indes Orientales, Amft.* 1702. *Tom. II, pag.* 14 *en* 15.

(*w*) De reizigers ftemmen overeen in de zwaarte der zee-leeuwen, maar niet eveneens in de grootte; fommigen geeven hun twaalf of dertien voeten lengte, en DON PERNETTY maakt hen nog grooter. De Hr. STELLER zegt, dat hun lichaam niet langer is dan dat der zee-beeren, maar dat het veel dikker is; en de Hr. FORSTER, die deze dieren van naby onderzocht fchynt te hebben, zegt, dat de oude zee-leeuwen in 't algemeen tien of twaalf voeten lengte hebben, welke die is, die wy hier aanneemen, omdat dezelve overeenkomftiger fchynt met de zwaarte van het dier. Zie *le Second voyage de Cook, Tom. IV, pag.* 54.

(*x*) „ Van Port Defiré komende, zegt JACOB LE MAIRE, ankerde men aan l'Ile du Roy, „ alwaar men jonge zee-leeuwen ving, die wel fmaakten; deze zee-leeuwen zyn van „ grootte als een klein paard, hebbende het hoofd gelyk aan dat van een leeuw, met een „ lang en ruw maan-hair, maar de leeuwinnen hebben het niet, en zyn niet half zo groot als „ de mannetjes; men kon hen niet dooden dan door hun onder de keel of in den kop te fchieten; men gaf hun honderd fpaakflagen, zodat hun het bloed uit de keel en de neus liep, „ en evenwel vluchtten zy, en ontkwamen." *Recueil des Voyages de la Compagnie des Indes-Orientales, Tom. II, pag.* 14.

naar den grond en de ſteenen, waarop het dier zig nederlegt om te ruſten (*y*).

Het hoofd ſchynt al te klein, naar evenredigheid van zulk een groot lichaam. De ſmoel is vry gelyk aan dien van een grooten dog, zynde een weinig verheven en aan 't einde als afgeknot. De bovenlip ſteekt voor de onderlip uit, en beiden zyn zy voorzien van twee ryen ruwe hairen, in de gedaante van knevels, die lang en zwart zyn, en zig langs de opening van den bek uitſtrekken. Die borſtels zyn pypjes, daar men tandenſtookers van kan maaken (*z*); zy worden in den ouderdom wit. De ooren zyn kegelachtig, en maar zes of zeven lynen lang; derzelver kraakbeen is vaſt en ſtyf, zy zyn echter aan het einde wat toegevouwen; het binnengedeelte is glad, en de buitenſte oppervlakte is met hair bedekt. De oogen zyn groot, en ſteeken buiten 't hoofd uit; de traankliertjes der groote ooghoeken zyn zeer zichtbaar, en van eene vry levendige kleur; zodat de oogen van dit dier brandende en verhit ſchynen. De regenboog is groen, en het overige van het oog is wit, daar kleine bloedadertjes doorloopen. Daar is een vlies (*membrana mictitans*) aan den binnenhoek, dat in tyd van nood het geheele oog naar welgevallen van het dier kan bedekken. Winkbraauwen, uit zwart dik ruw hair beſtaande, zyn boven de oogen geplaatſt. De tong

(*y*) Behalven eenige kleine omſtandigheden, is 'er niet veel aan te twyfelen, of de volgende plaats uit de reize van CORRAL onze zee-leeuwen betreffe.

„ Op den middag nam ik de twee ſloepen, en ik ging naar de haven van het Zee-kalven-eiland, met veertig man, elk met eene knods en een ſtok gewapend: aan land gekomen zynde, maakten wy jagt op de benden dier zee-kalven; wy omsingelden hen, en, in een half uur tyds doodden wy 'er vier honderd. De mannetjes, oud zynde, hebben gemeenlyk de grootte van een kalf, en gelyken in den hals, in het hair, in den kop, in den bek, en in de maanen, naar een leeuw; het wyfje gelykt van vooren ook naar eene leeuwin, behalven dat zy geheel met hair bedekt, en dat dit hair glad is, gelyk dat van een paard, terwyl dat van het mannetje niet glad is dan van achteren. Zy zyn lelyk; het achterſte gedeelte huns lichaams wordt ſteeds ſmaller tot aan de twee vinnen of voeten, die zeer kort zyn, aan het einde van hun lichaam. Zy hebben 'er twee anderen aan de borſt, zodat zy te lande kunnen gaan, en zelfs op rotſen en vry hooge bergen kunnen opklauteren. Zy vermaaken zig met in de zon en op 't ſtrand te liggen ſlaapen. Daar zyn 'er, die meer dan agttien voeten lang zyn, en die naar evenredigheid dikte hebben; zulken, die maar veertien voeten lang zyn, vindt men by duizenden, maar de meeſten hebben maar vyf voet lengte, en zyn zeer vet; zy openen ſteeds den bek, en twee mannen hebben genoeg te doen om een grooten met een zwaaren knuppel te dooden, dat het beſte wapen is, waarvan men zig in deze gelegenheid kan bedienen... Hun vleeſch is zo blank als dat van een lam, en zeer goed om verſch te eeten, maar het is beter nadat men het een weinig in het zout gehad hebbe. Alle die kalven, die wy aten, waren nog jong en zuigende. Zodra zy op 't land komen blaaten zy, en de jongen komen by haar blaatende als lammeren. Een oud wyfje zoogde vier of vyf, en joeg de andere jongen weg, die haar naderden; waaruit ik beſluit, dat zy vier jongen t'eener dragt werpen. De jongen, die wy doodden en aten, waren zo groot als een hond van middelbaare grootte. Wy ontnamen de grootſten hun vet, en maakten 'er olie van voor de lampen en voor ſcheepsgebruik; maar wy hielden voor het fruiten de olie die wy van de jongen bekwamen; myn volk vondt dezelve zo goed als olyven-olie." *Voyage de* FRANÇOIS COREAL. *Paris* 1522. *Tom. II. pag.* 180.

(*z*) *Mémoire ſur les phoques, par Mr.* FORSTER.

is bedekt met kleine peesachtige vezelen, en zy is aan haar einde wat gevorkt; het verhemelte is uitgehold, en dwars gevoerd, met vry zichtbaare rimpelen. De tanden zyn ten getale van zes-en-dertig, gelyk by den zee-beer, en zy zyn eveneens gefchikt. De bovenfte fnytanden (*Pl. XXXVI, fig.* 1.) loopen uit in twee punten, terwyl de onderften maar één hebben; daar zyn 'er vier, zo wel boven als beneden. De hondstanden (*fig.* 2) zyn veel langer dan de fnytanden, en van eene kegelachtige gedaante, wat gehaakt aan 't einde, met eene intanding aan den binnenkant; daar zyn, gelyk als by de zee-beeren, dubbelde hondstanden in het bovenfte kaakbeen, die by malkanderen geplaatft zyn, tusfchen de fnytanden en de baktanden; en éénе hondstand, flegts aan weêrskanten van het onderfte kaakbeen; maar alle die hondstanden, gelyk ook de fny- en baktanden, zyn driemaal langer dan die van den zee-beer. Die baktanden (*fig.* 3) zyn ten getale van zes aan weêrskanten in het bovenfte kaakbeen, en flegts van vyf aan weêrskanten van het onderfte kaakbeen; zy hebben ten naaftenby dezelfde figuur als de hondstanden; alleenlyk zyn zy korter: men bemerkt op die baktanden een uitfteekzel of een beenachtigen knobbel, die een gedeelte van de tand fchynt te maaken.

De zee-leeuw heeft, in plaats van voorfte voeten, vinnen, die aan weêrszyden van de borft uitkomen; zy zyn glad, en van eene zwartachtige kleur, zonder vertooning van vingers, met een flaauw fpoor van nagel, welken men naauwlyks bemerkt. Deze vinnen bevatten echter vyf vingers met hunne ryen en geleedingen. De kleine nagels hebben de gedaante van geronde knobbeltjes, en zyn van eene hoornachtige zelfftandigheid; zy zyn op een derde van de lengte der vinnen geplaatft, van het einde af gemeeten. De vorm van de geheele vin is die van een verlengden driehoek, aan de punt geknot, en zy is volftrekt van hair ontbloot, en als getand aan de binnenzyde.

De achterfte vinnen zyn, gelyk als de voorfte, bedekt met een zwartachtig, glad vel, zonder hair, maar zy zyn verdeeld in vyf zeer lange platachtige vingers, die eindigen met een dun vlies, dat zig buiten den vinger uitftrekt. De kleine nagels, die boven op deze vingers zyn, dienen het dier niet dan om zig te krabben.

By de phokas is het maakzel der voeten zeer verfchillende. Allen hebben zy de voorfte pooten vry wel gemaakt, met onderfcheiden en wel getekende vingers, die alleenlyk met een vlies zyn zamengevoegd; hunne voeten en vingers zyn ook voorzien van hair, gelyk het overige van hun lichaam, terwyl by de zee-leeuwen, even als by de zee-beeren, de vier uiterftens meer vinnen dan pooten zyn; ook denken wy tot de eene of andere dezer foorten van den zee-leeuw of den zee-beer te moeten brengen het geen FREZIER zegt van de phokas, die op de weftelyke kuft van Amerika gevonden worden. Zy verfchillen, zegt die Reiziger, van de Noordfche zee-wolven, voor zo verre die pooten hebben, terwyl deze verlengde vinnen hebben by de fchouders, ten naaftenby als vleugels, en twee andere, die het kruis van achteren befluiten. De Natuur heeft evenwel aan het einde

De Sere del. O. de Vries Sc.

DENTS DU LION-MARIN.

der groote vinnen eenige gelykheid met pooten in acht genomen, want men bemerkt daar op nagels aan het einde; misschien bedienen deze dieren zig daarvan om op het land te gaan, alwaar zy gaarne zyn, en daar zy hunne jongen heen brengen, welken zy met visch voeden.... Zy hebben een schreeuw als kalven, en zy hebben hiervan den naam van zee-kalven gekreegen, maar hunne kop gelykt meer naar die van een hond dan van eenig ander dier, en 't is met reden, dat de Hollanders hen zee-honden noemen; hun vel is bedekt met glad en digt hair, en hun vleesch is zeer olieachtig en slegt van smaak; de Indiaanen van Chiloë droogen het echter, en doen 'er hunnen voorraad van op om zig te voeden. De zee-reizigers haalen 'er olie uit voor hunne behoeften; derzelver vangst is gemaklyk; men nadert hen ligtlyk te lande en ter zee, en men doodt hen met een enkelen slag op de neus. Daar zyn 'er van verschillende grootte; in het Zuiden zyn zy van grootte als zwaare bulhonden, en in Peru vindt men 'er, die meer dan twaalf voeten lang zyn (a).

De roede van den zee-leeuw is ten naastenby van grootte als die van het paard, en het schaamdeel van het wyfje is zeer laag naar den staart, die maar omtrent drie duimen lang is. Die korte staart is van eene kegelachtige gedaante, en bedekt met hair, gelyk aan dat van 't lichaam. Wanneer het dier in eene verlengde houding is, is de staart bedekt tusschen de achtervinnen, die in deze houding zeer naby malkanderen komen.

De Hr. FORSTER heeft ons de volgende afmeetingen gegeeven, genomen op een wyfje, dat waarschynlyk haare volkomen groei nog niet hadt.

	voeten,	duimen,	lynen.
Van het einde van de neus tot aan het einde des middelsten vingers van de achterste vin.	6.	6.	3.
Van het einde van de neus tot aan het uiterste van den staart.	5.	6.	0.
Van het einde van de neus tot het begin van den staart.	5.	3.	0.
Omtrek des lichaams, aan de schouders.	3.	11.	0.
Omtrek van 't hoofd, agter de ooren.	2.	1.	5.
Lengte van de voorste vinnen.	1.	9.	0.
Lengte van de achterste vinnen tot aan het einde van den duim.	1.	5.	0.
Van het einde van de bovenlip tot den hoek van den mond.	0.	3.	8.
Van het einde van de bovenlip tot aan de basis der ooren.	0.	8.	0.
Lengte der knevels.	0.	5.	3.
Lengte van den staart.	0.	2.	10.
Lengte van den middelsten vinger van de achterste vin.	0.	0.	11.
Hoogte der ooren.	0.	0.	7.

Zo men alles wat wy van den zee-beer gezegd hebben, wil vergelyken met het geen wy thans van den zee-leeuw melden, kan men zien, dat 'er veel overeenkomst tusschen deze dieren is, zo wel in hunne natuurlyke

(a) *Voyage à la mer du Sud. Paris* 1732. 4o. *pag.* 74 *en* 75.

gebruiken, als in verfcheiden uitwendige karakters; dewyl 'er echter wezendlyke verfchillen zyn, en deze twee foorten fomtyds verward zyn, is het goed hier hunne voornaamfte onderfcheidingen te herhaalen. Vooreerft heeft de zee-leeuw, gelyk als de land-leeuw, vaale maan-hairen, en al het overige van zyn hair is kort, glad, glinfterende, en op het vel nederliggende, terwyl de zee-beer geen maan-hair heeft, en het hair van zyn hals en van het geheele lichaam lang en ruig is; daarenboven is 'er by den wortel van het lange hair een tweede, dat korter is, en eene foort van wollig vilt maakt, 't welk de zee-leeuw niet heeft.

Ten anderen, de kleur van den zee-leeuw is vaal en geelachtig, naar den bruine trekkende, en ten naaftenby gelyk aan dat van den land-leeuw, terwyl de kleur van den zee-beer donker-bruin en byna zwart is, fomtyds met eenige witte vlakjes gefpikkeld.

Ten derden, de grootte der zee-leeuwen is gemeenlyk van tien of twaalf voeten, en die der grootfte zee-beeren is nooit meer dan van agt of negen voeten.

Ten vierden, de zee-leeuwen zyn log en werkeloos; zy toonen weinig verknochtheid voor hun krooft; de zee-beeren integendeel zyn zeer levendig, en geeven blyken van een groote liefde voor hunne jongen, door de zorgen die zy voor dezelven draagen.

Ten vyfden, fchoon de zee-leeuwen en de zee-beeren op dezelfde gronden en in dezelfde wateren zyn, leeven zy echter altyd in afzonderlyke benden, die van malkanderen verwyderd zyn; en zo zy digt genoeg by malkander zyn om zig fomtyds te vermengen, het is echter nooit om by den anderen te blyven, en elk keert welhaaft naar zyn gezin terug.

DE LAMANTINS (*a*).

Wy hebben gezegd, dat de Natuur de lamantins geformeerd heeft om den overgang te maaken van de tweeſlachtige tot de walviſch-aartige dieren. Deze middelſoortige wezèns, buiten de grenzen van ydere klaſſe geplaatſt, komen ons onvolmaakt voor, ſchoon zy alleenlyk buiten-gemeen zyn, en niet onder de gewoone regels vallen, die wy oòk zelven maaken; want dezelven met oplettendheid beſchouwende, bemerkt men welhaaſt, dat zy alles hebben wat hun noodig is om de plaats te vervullen, die zy in den keten der wezens moeten beſlaan.

De lamantins, ſchoon uitwendig mismaakt, zo als men 't noemt, zyn inwendig zeer wel *georganizeerd*; en zo men de volmaaktheid van het inwendig maakzel uit het gevoel kan beoordeelen, zullen deze dieren inwendig miſſchien volmaakter zyn dan de anderen, want hunne geaartheid en hunne zeden ſchynen iets van het verſtand en van de gezellige hoedanigheden te hebben; zy vreezen niet voor het gezicht van den menſch; zy naderen hem zelfs, en ſchynen hem met geruſtheid en vertrouwen te volgen. Die natuurlyke ingeeving en trek tot gezelligheid bereikt den hoogſten trap voor huns gelyken; zy zyn bykans altyd met troepen te zamen, en houden zig geſlooten aan malkanderen met hunne jongen in 't midden, als om dezelven voor alle toevallen te beſchutten. Allen verleenen zy den anderen in de wederzydſche gevaaren onderlingen byſtand; men heeft hen zien poogen om de harpoen uit het lichaam van hunnen gekwetſten makker uit te trekken (*b*), en dikwyls ziet men de jongen het lyk hunner moeder tot digt aan den oever volgen, daar de viſſchers het zelve met touwen heen trekken (*c*); zy toonen zo veel getrouwheid in hunne liefde als verknochtheid aan hunne maatſchappy; het mannetje heeft gemeenlyk maar één wyfje, dat hy ſtandvaſtig vergezeld voor en na hunne vereeni-

(*a*) Zie over de afkomſt van dit woord lamantin het geen ik gezegd heb in eene Noot, XIIIde Deel, *blz.* 242.
Manati, door de Hollanders; *ſea-cou*, door de Engelſchen; *morskaja korowu*, door de Ruſſen; *manatée*, *manatte*, door de Franſchen; *pezzemouller*, en *piexe-molker*, of *poiſſon-femme*, door de Portugeezen; *ambira gulo*, *peſien goni*, door de Negers van Congo; *noulla umaſa*, of de water zog, door andere Negers, enz.; *lereou*, door die van Senegal. Men heeft aan den lamantin ook den naam van *zee-koe* gegeeven, omdat men heeft gemeend in de uitwendige gedaante van zyn hoofd eenige overeenkomſt met dat der runderen te vinden, en omdat hy ook gras eet. Verſcheiden reizigers hebben hem zelfs *ſyrene* genoemd, en het is miſſchien de waare ſyrene der Ouden, die zo veel vertellingen en fabels heeft doen geboren worden.

(*b*) Zie hier achter het artykel van den lamantin van Kamtſchatka.

(*c*) Zie Dutertre, *Hiſtoire des Antilles*.

ging. Zy koppelen in 't water; het wyfje op den rug liggende; want zy komen nooit te lande, en kunnen zelfs zig in de flib niet voortfleepen; zy hebben het eironde gat van 't hart open, en bygevolg kan het wyfje, terwyl de koppeling duurt, wel onder water blyven.

Deze dieren worden niet in volle zee, op een grooten afftand van de landen gevonden; zy onthouden zig in de nabuurfchap der kuften en eilanden, en byzonderlyk in de ftreeken, die wier, of zee-gras, en andere zee-planten, daar zy zig mede voeden, voortbrengen. Hun vleefch en hun vet zyn eveneens goed om te eeten, en 't is te dezer oorzaak dat men een geweldigen kryg tegen hen voert, en dat de foort op de meefte kusten, daar het getal der menfchen is toegenomen, verminderd is.

Wy kennen vier of vyf foorten van lamantins; allen vallen zy zeer klein van hoofd; kort van hals; dik en zwaar van lichaam, tot aan de plaats daar de ftaart begint; vervolgens neemt hun lichaam fteeds af, tot aan den oorfprong van de vin, daar dezen ftaart in eindigt in de gedaante van een waaijer, horizontaal uitgefpreid; de oogen zyn zeer klein, en gemeenlyk geplaatft op een gelyken afftand tuffchen de gehoorgaten en het einde van den fmoel. Die gaten, die hun voor ooren dienen, worden aangeweezen door twee kleine openingen, welken men niet kan bemerken, dan door eene naauwkeurige befchouwing. Het vel van het lichaam is ruw, oneffen, zeer dik, en in fommige foorten is het bezaaid met yle hairen. De tong is fmal, van eene middelmaatige lengte, en vry dun ten opzichte van den omtrek des lichaams. De manlyke roede zit in eene fcheede, die aan het vel van den buik vaft is, en zig tot de navel uitftrekt. De wyfjes hebben het fchaamdeel vry groot, met eene zichtbaare clytoris: dit deel is niet, gelyk als by andere dieren, geplaatft, boven, maar onder den aars; zy hebben de mammen op de borft; dezelven fteeken fterk vooruit in den tyd van de dragt, en onder het zoogen haarer jongen; maar in alle andere tyden zyn zy niet zichtbaar dan door de tepels.

Zie daar de algemeene kenmerken, die alle de lamantins gemeen hebben, maar daar zyn byzondere, waarby men de foorten kan onderfcheiden; by voorbeeld, de groote lamantin van Kamtfchatka mift volftrekt de vingers en de nagels aan de beide handen of vinnen; ook mift hy de tanden, en heeft in yder kaakbeen flegts een fterk been, dat hem dient om de voedzels te vermaalen; de Amerikaanfche en Afrikaanfche lamantins integendeel hebben vingers, nagels, en baktanden achter in den bek.

DE GROOTE LAMANTIN VAN KAMTSCHATKA.

Deze foort wordt in vry grooten getale gevonden in de Ooftelyke zeën, boven Kamtfchatka, inzonderheid in den omtrek van het eiland Bering; daar de Hr. STELLER eenigen befchreeven en zelfs ontleed heeft (*a*). Deze groote lamantin fchynt de flibbige ftreeken des zeeoevers te beminnen; ook onthoudt hy zig gaarne aan de monden der rivieren, maar hy zwemt dezelve niet op om het gras te eeten, dat langs dezelve groeit, want hy onthoudt zig ftandvaftig in de zoute of brakke wateren; hy verfchilt derhalven ten dezen opzichte van den kleinen lamantin van Guiana, en van dien van Senegal, gelyk hy daarvan ook verfchilt in grootte des lichaams; zyne handen of armen kunnen hem niet dienen om op 't land te gaan, en hy kan daar geen gebruik van maaken dan om te zwemmen. ,, Ik heb, zegt de Hr. STELLER, by de ebbe een dezer ,, dieren op het droog vaftgeraakt gezien; het was hem onmogelyk zig ,, te beweegen om het water te winnen, en men doodde hem op de ,, plaats met ftokken en bylen."

Die groote lamantins, die men met troepen rondom het eiland Bering vindt, zyn zo weinig woeft, dat zy zig met de hand laaten aanraaken; zy waaken zo weinig voor hunne veiligheid, dat geen gevaar hen ontroert, en dat zy naauwlyks het hoofd uit het water fteeken (*b*). Wanneer zy gedreigd of geflaagen worden, vooral in den tyd, terwyl zy hun voedzel neemen, moet men hen zeer fterk flaan om hen te doen wyken; een oogenblik daarna begeeven zy zig naar de eigen plaats terug, en zy fchynen de kwaade behandeling, die zy daar ondergingen, reeds vergeeten te hebben; en zo de meefte reizigers niet ten naaftenby het zelfde van de andere foorten van lamantins, zeiden, zoude men byna denken, dat deze alleenlyk zo goed van vertrouwen, en zo weinig wild zyn rondom het onbewoond eiland Bering, omdat de ondervinding hen nog niet geleerd heeft wat het in hebbe den menfch van naby te zien (*c*).

(*a*) Die, welke hier in aanmerking komt, is door dien reiziger befchreeven in de *Novi Comment. Acad. Petropol. Tom. II. ann.* 1751, en gedood op 't eiland Bering, 12 july 1742.

(*b*) KRACHENINNIKOW, *Hiftoire de Kamtfchatka, Lion* 1767. *Tom. I. pag.* 317.

(*c*) ,, De zee otters (*faricoviennes*), de phokas, de ifatis van het eiland Bering, den menfch ,, niet kennende, zegt de Hr. STELLER, hadden 'er geen vrees voor, en die zelfde dieren zyn ,, integendeel zeer fchuw op de kuft van Kamtfchatka, omdat zy de tegenwoordigheid van ,, den menfch ondervonden hebben, waarvan de reuk alleen hen doet vluchten. *Novi Comment. Acad. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

Yder mannetje fchynt zig maar aan één wyfje te verbinden, en beiden worden zy gemeenlyk vergezeld of gevolgd van een jong van de laatfte dragt, en van een ander van de voorige dragt; dus is in deze foort het voortbrengzel flegts van een, en dewyl de tyd van de dragt omtrent van een jaar is (*d*), kan men daaruit opmaaken, dat de jongen hunne ouders niet verlaaten, dan nadat zy fterk genoeg zyn om zigzelven te helpen, en miffchien oud genoeg om op hunne beurt hoofden van een nieuw gezin te worden.

Deze dieren koppelen in de lente, en meer op het einde van den dag, dan op eenig ander uur. Zy maaken evenwel gebruik van den tyd dat de zee ftilft is, en maaken eene voorbereiding voor hunne vereeniging, door beweegingen en tekenen die hunne verlangens te kennen geeven; het wyfje zwemt zachtelyk, zig verfcheidenmaalen omwentelende, als om het mannetje te noodigen, dat welhaaft haar van naby nadert, en met ongeduld wacht dat zy zig op den rug werpe om hem te ontvangen; in dit oogenblik dekt hy haar met zeer levendige beweegingen: zy zyn niet alleen vatbaar voor eene wederzydfche getrouwe liefde, maar ook voor eene fterke verknochtheid aan hun gezin, en zelfs voor de geheele foort; zy brengen malkanderen wederzydfche hulp toe, wanneer zy gewond zyn; zy vergezellen die, welke zyn gefneuveld, en die door de viffchers op ftrand gehaald worden; ik heb, zegt de Hr. STELLER, de verknochtheid dezer dieren voor malkanderen, en vooral die van het mannetje voor het wyfje, gezien: nadat ik een wyfje geharpoeneerd had, volgde het mannetje haar, naarmaate men haar naar het ftrand fleepte, en de flagen, die men hem van alle kanten gaf, konden hem daarvan niet weêrhouden; hy verliet haar zelfs niet na haaren dood, want des anderendaags, toen de matroozen het wyfje gingen ftuk hakken, vonden zy het mannetje nog by haar (*e*).

Men harpoeneert de lamantins te gemaklyker, omdat zy zig nooit geheel onder water begeeven, maar het valt gemaklyker de volwaffenen dan de jongen te bekomen, omdat die laatften veel fneller zwemmen, en dikwyls ontfnappen, terwyl de harpoen met hun bloed geverwd, of met een brok van hun vleefch belaaden is: de harpoen, die een yzere punt heeft, zit aan een lang touw vaft; vier of vyf man zetten zig in een floep; de eerfte, die voorop ftaat, houdt en werpt de harpoen, en wanneer hy den lamantin getroffen heeft, poogen vyf-en-twintig of dertig, die, op ftrand ftaan-

(*d*) Naar 't geen KRACHENINNIKOW zegt, (*Hiftoire de Kamtfchatka, Tom. I. pag.* 316.) zoude het fchynen, dat de tyd van de dragt flegts van agt of negen maanden zou moeten zyn, want hy verzekert, dat de wyfjes in den herfft werpen, en in de lente koppelen; maar dewyl de Hr. STELLER deze dieren langen tyd op het eiland Bering waargenomen, en zeer wel befchreeven heeft, meenen wy zyn getuigenis te moeten aanneemen, en zeggen, volgens zyn bericht, dat by deze foort van lamantins de dragt der wyfjes van omtrent één jaar is.

(*e*) *Novi Comment. Academ. Petropol. Tom. II. ann.* 1751.

ſtaande, het einde van de lyn houden, hem aan land te trekken; zy die in de ſloep zyn, hebben ook een lyn, die aan de eerſte vaſt is, en zy houden niet op het dier voort te haalen tot dat het geheel buiten het water is.

De lamantin looſt veel bloed uit zyne wonden, en ik heb opgemerkt, zegt de Hr. STELLER, dat het bloed als een fontein ſprong, en dat het ſtuitte zodra het dier het hoofd in 't water hadt geploft, maar de ſprong zig telkens hervattede, zodra het dier den kop weêr boven hadt om te ademen; waaruit ik heb beſloten dat by deze dieren, even als by de phokas, het bloed een dubbelen weg van omloop heeft; te weeten, onder water door het eironde gat van 't hart, en in de lucht door de longen (*f*).

De fucus, of het wier, en eenige andere planten, die in zee groeijen, zyn het eenigſte voedzel dezer dieren; het is met hunne lippen, welker zelfſtandigheid zeer hard is, dat zy de ſteeltjes of ſtammetjes der planten afſcheeren; zy ſteeken den kop uit het water om dezelven te vatten, en haalen 'er dien niet uit dan om de ingeademde lucht uit te ademen, en nieuwe lucht in te neemen, zodat zy, terwyl zy eeten, het voorſte gedeelte des lichaams ſteeds in 't water hebben, terwyl de helft der zyden, en het geheele achterſte gedeelte boven water blyven. Wanneer zy verzadigd zyn, leggen zy zig op den rug zonder uit het water te komen, en ſlaapen in deze geſteldheid zeer geruſt (*g*). Hun vel, dat geſtadig gewasſchen wordt, is daarom niet te zuiverer; het brengt voort, en onderhoudt eene groote menigte ongedierte, het welk de meeuwen, en eenige andere vogels, op hunnen rug komen eeten; voor het overige zyn de lamantins zeer vet in de lente en den zomer, zo mager in den winter, dat men ligtlyk onder het vel het gebouw hunner wervelbeenderen en hunne ribben ziet, en het is in dit jaargetyde, dat men 'er eenigen vindt, die tuſſchen de ysſchotſen geſneuveld zyn.

Het vet, verſcheiden duimen dik, omvangt het geheele lichaam van het dier; wanneer men het voor de zon blootſtelt, neemt het de geele kleur van de boter aan; het is van een zeer goeden ſmaak, en zelfs van een goeden reuk; men verkieſt het boven dat van alle viervoetige dieren; en de eigenſchap, welke het daarenboven heeft, van lang bewaard te kunnen worden, zelfs in de zomerhitte, geeft het nog eene grootere waarde; men kan het tot dezelfde gebruiken bezigen, als de boter, en het eveneens nuttigen: dat van den ſtaart inzonderheid is zeer lekker; het brandt ook zeer wel, zonder eene ſterke of onaangenaame reuk te geeven. Het vleeſch heeft den ſmaak van rund-vleeſch; alleenlyk is het minder malſch, en moet langer kooken; inzonderheid dat der ouden, dat zeer lang gekookt moet worden om het eetbaar te maaken. Het vel is eene

(*f*) *Novi Comment. Acad. Petropol Tom. I. ann.* 1751.
(*g*) KRACHENINNIKOW, *Hiſtoire du Kamtſchatka, Tom. I. pag.* 318.

ſoort van leder, van een duim dikte, voor het uitwendige meer gelykende naar de ſchors van een boom dan naar het vel van een dier; het is van eene zwartachtige kleur, en zonder hair; daar zyn alleenlyk eenige grove en lange borſtelhairen rondom de vinnen, den bek, en het binnenſte der neusgaten, het geen moet doen vermoeden, dat dezelven by den lamantin niet zo lang noch zo dikwyls geſlooten zyn als by de phokas, waarby het binnenſte der neusgaten van hair ontbloot is. Dit vel van den lamantin is zo hard, vooral wanneer het droog is, dat men het naauwlyks kan doorhakken; de *Tſchutſchirs* maaken 'er gebruik van om ſchuitjes te vervaardigen, gelyk andere Noordſche volkeren daar het vel der groote phokas toe bezigen.

De lamantin, door den Hr. STELLER beſchreeven, woog twee honderd Ruſſiſche puds, dat is te zeggen, agt duizend ponden; zyne lengte was van drie-en-twintig voeten; het hoofd, zeer klein in vergelyking van het lichaam, is van eene langachtige gedaante; het is van boven geplat, en neemt geduurig af tot aan het einde van den ſmoel, waarvan de bek geheel onder is (*h*). Deszelfs opening is klein, en omringd van dubbelde lippen, zo wel van boven als van onderen. De bovenſte en onderſte buitenlippen zyn ſponsachtig, dik, en zeer gezwollen; men ziet op haare oppervlakte eene groote menigte knobbeltjes, en uit die knobbeltjes komen witte borſtelhairen of knevels voort, van vier of vyf duim lengte; zyne lippen maaken dezelfde beweeging als die der paarden, wanneer het beeſt eet; de neusgaten, die aan 't einde van den ſmoel zyn geplaatſt, hebben anderhalf duim lengte, tegen omtrent evenveel breedte, wanneer zy geheel open zyn (*i*).

Het onderſte kaakbeen is korter dan het bovenſte, maar noch het een noch het ander is voorzien van tanden; daar zyn alleenlyk twee harde en witte beenderen, waarvan het een in het bovenſte verhemelte vaſt zit, en het ander in het onderſte kaakbeen; die beenen zyn met verſcheiden kleine gaatjes doorboord; hunne buitenſte oppervlakte is echter vol, en als een vaſt lichaam, en getand op eene wyze, dat het voedzel tuſſchen deze twee beenderen in korten tyd vermaalen wordt.

De oogen zyn zeer klein, en juiſt geplaatſt in 't midden, tuſſchen het uiterſte van den ſmoel, en de kleine gaten, die voor ooren dienen. Daar zyn geene winkbraauwen, maar in den grooten hoek van yder oog is een kraakbeenig vlies, in de gedaante van een haanekam, die, even als by de zee-otter (*ſaricovienne*), het geheele oog naar welgevallen van het dier kan bedekken.

Daar zyn geene uitwendige ooren; het zyn ſlegts twee ronde gaten, zo klein, dat men daar naauwlyks een ſchryfpen in kan brengen, en de-

(*h*) CLUSIUS en HERNANDES, die de beſchryving van den lamantin der Antilliſche eilanden gegeeven hebben, ſchynen denzelven niet wel waargenomen te hebben; want hy heeft den kop niet zo als zy dien vertoonen, maar vry gelyk aan dien van Kamtſchatka.

(*i*) KRACHENINNIKOW, *Hiſtoire du Kamtſchatka*, *Tom.* I. *pag.* 314.

wyl deze gehoorgaten aan het oog der meeste Waarneemeren ontsnapt zyn, hebben zy gemeend, dat de lamantin doof was; te meer, omdat hy stom schynt; want de Hr. STELLER verzekert, dat die van Kamtschatka nooit ander geluid doen hooren dan dat van hunne sterke ademhaaling: KRACHENINNIKOW zegt, dat zy rachelen en bulken (*k*), en de vader MAGNIEN DE FRIBOURG (*l*) vergelykt het geluid van den lamantin van Amerika met een klein gebrul.

In den lamantin van Kamtschatka kan men den hals naauwlyks van het lichaam onderscheiden; hy is alleenlyk wat minder dik by den kop dan op het overige zyner lengte; maar een zonderling kenmerk, waardoor dit dier van alle andere land- of zee-dieren verschilt, is, dat de armen, die uit de schouders by den hals komen, en die meer dan twee voeten lengte hebben, gemaakt en geledigd zyn gelyk als de arm en de voorarm by den mensch; de voorarm van den lamantin eindigt met de achterhand en de voorhand, zonder eenig blyk van vingers of nagelen, kenmerken, die dit dier weder buiten de klassen der viervoetige dieren stellen: de voorhand en de achterhand zyn omvangen van vet en van een peesachtig vleesch, bedekt met een hard en hoornachtig vel.

Men heeft zestig wervelbeenderen in dezen lamantin geteld, en de staart begint by het vyf-en-twintigste, en vervolgt met vyf-en-dertig andere, zodat de stam van 't lichaam slegts vyf-en-twintig heeft. De lamantin van de Antillische eilanden heeft 'er twee-en-vyftig, van den hals tot aan het einde van den staart: in een vruchtje van een lamantin van Guiana zyn 'er vyf-en-twintig in den staart, zestien in den rug, en zes in den hals, in alles vyftig (*m*): dus, onderstellende, dat 'er zeven wervelbeenderen in den hals der lamantins van de Antillische eilanden waren, zouden 'er in 't geheel negen-en-vyftig zyn. De staart neemt geduurig in dikte af, en zyne uitwendige gedaante is eer vierkant dan platachtig; in den lamantin van Kamtschatka eindigt de staart in een dikke en zeer harde vin, die zig horizontaal verwydt, en waarvan de zelfstandigheid ten naastenby gelyk is aan die van 't jong van een walvisch.

De roede van het mannetje, die veel naar die van het paard gelykt, maar waarvan de *glans* of 't hoofd nog grooter is, heeft twee en een half voeten lengte; zy is besloten in eene scheede, die aan het vel van den buik vast is, en zig tot den navel uitstrekt. By het wyfje is het schaamdeel geplaatst op agt duimen afstands boven den aars. De *clytoris* of kittelaar is zichtbaar; zy is byna kraakbeenig, en zes lynen lang; de twee mammen zyn op de borst geplaatst; zy hebben omtrent zes duimen middellyns in den tyd van de dragt, en zo lang de moeder haar jong zoogt; maar in alle andere tyden hebben zy slegts de vertooning van een groote vret of van

(*k*) KRACHENINNIKOW, *Histoire du Kamtschatka*, *Tom. I. pag.* 321.

(*l*) Extract uit een handschrift, uit het Spaansch overgezet, door den Hr. DE LA CONDAMINE.

(*m*) Zie het artykel van den lamantin, XIIIde Deel, *blz.* 273.

een enkele tepel. De melk is vet, en heeft een ſmaak, ten naaſtenby gelyk aan ſchaapen-melk.

Afmeetingen van den lamantin, op het eiland Bering gedood, 12 july 1742, tot Koningsvoeten gebragt.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des geheelen lichaams, van de bovenlip af tot aan het einde van den ſtaart.	23.	1.	6.
Lengte van het einde van de bovenlip, tot aan de neusgaten.	0.	7.	6.
Van het midden van de neus tot den hoek van 't oog. .	1.	0.	7.
Breedte van het oog tuſſchen de twee hoeken. .	0.	0.	7½.
Afſtand tuſſchen de oogen. . . .	1.	4.	3.
Breedte en hoogte der neusgaten. . . .	0.	2.	3.
Van het einde van de bovenlip tot den hoek van den bek.	1.	2.	0.
Van het einde van de bovenlip tot aan den ſchouder. .	4.	0.	9.
Van het einde van de bovenlip tot de opening van het ſchaamdeel.	15.	2.	0.
Van de onderſte lip tot het borſtbeen. . .	4.	2.	8.
Middellyn van den bek in den hoek der opening. .	1.	6.	9.
Omtrek van 't hoofd, by de neusgaten. . .	2.	5.	1.
Omtrek van 't hoofd, by de oogen. . . .	3.	9.	0.
Hoogte van den ſmoel, aan 't einde. . . .	0.	7.	9½.
Omtrek des lichaams, by de ſchouders. . .	11.	3.	0.
Omtrek van den hals in den nek. . . .	6.	4.	11.
Omtrek van 't lichaam aan den onderbuik. . .	19.	0.	9.
Omtrek van den ſtaart, by de inplanting van de vin. .	4.	4.	6.
Afſtand tuſſchen den aars en het ſchaamdeel. .	0.	7.	6.
Lengte van het ſchaamdeel.	0.	9.	6½.
Afſtand tuſſchen de uiterſtens der twee hoornen van den ſtaart	6.	1.	2.
Lengte van den kop, van de neusgaten af tot aan 't achterhoofd, op een geraamte gemeeten. . . .	2.	1.	3.
Lengte van den kop, by het achterhoofd. . .	0.	9.	9.
Lengte van het ſchouderbeen. . . .	1.	1.	6.
Lengte van het armbeen.	0.	11.	5.
Breedte, of liever lengte, van de maag. . .	3.	6.	3.
Geheele lengte der ingewanden, van de keel tot den aars, vier honderd, zes-en-zeſtig voet, drie duim, dat is te zeggen, twintig maal zo lang als het geheele lichaam van het dier.	466.	3.	0.
Hoogte van het hart. . . .	1.	8.	6.
Breedte van het hart. . . .	1.	11.	6.
Lengte der nieren.	2.	6.	0.
Derzelver breedte.	1.	4.	11.
Lengte van de tong.	0.	11.	3.
Breedte van de tong.	0.	2.	3.

DE GROOTE LAMANTIN DER ANTILLES.

Wy noemen deze soort *de groote lamantin der Antilles*, omdat zy nog heden in den omtrek dier eilanden schynt gevonden te worden, schoon zy daar zeldzaam geworden is sedert dat die eilanden bevolkt zyn. Deze lamantin verschilt van de Kamtschatkasche in de volgende karakters: het ruwe en dikke vel is niet volstrekt naakt, maar bezaaid met eenige hairen, die lei-kleurig zyn, gelyk het vel zelf is (*a*). Daar zyn aan de hand vyf zichtbaare nagels (*b*), vry gelyk aan die van den mensch. Die nagels zyn zeer kort (*c*); daarenboven is 'er niet alleen eene beenachtige eeltachtigheid voor yder kaakbeen, maar ook twee-en-dertig baktanden van binnen in den bek (*d*); en integendeel schynt het zeker, dat by den lamantin van Kamtschatka het vel volstrekt ontbloot is van hair; de handen zonder regels, noch vingers, noch nagels, en de kaakbeenen zonder tanden; alle deze verschillen zyn meer dan genoegzaam om 'er twee onderscheidene en afzonderlyke soorten van te maaken. Deze lamantins zyn verder zeer verschillende in de evenredigheid en grootte van het lichaam. Die der Antilles is minder groot dan die van Kamtschatka; ook heeft hy een minder dik lichaam; zyne lengte is slegts van twaalf, veertien, agttien, en zelden van twintig voeten, ten zy hy zeer oud zy. Die, welke in de nieuwe reize naar de Amerikaansche eilanden, in 1722 te Parys gedrukt, beschreeven is, hadt maar agt voeten in den omtrek, tegen veertien in de lengte, terwyl de lamantin van Kamtschatka, waarvan wy gesproken hebben, omtrent agttien voet in den omtrek, en drie-en-twintig voet en eenige duimen in de lengte haalen konde. In weêrwil van alle deze verschillen gelyken deze twee soorten van lamantins malkander in al het overige van hun maakzel; ook hebben zy dezelfde natuurlyke gebruiken; beiden beminnen zy eveneens het gezelschap van hunne soort, en zyn van eene zachte, geruste, en vertrouwende geaartheid. Zy schynen de tegenwoordigheid van den mensch niet te vreezen.

Men ziet de lamantins der Antillische eilanden altyd by benden in de nabuurschap der kusten en somtyds aan de monden der rivieren; en dit is het waarschynlyk, 't geen OVIEDO (*e*) en GOMARA (*f*) heeft doen zeg-

(*a*) „ Het vel van den lamantin der Antillische eilanden is dik, op sommige plaatsen ge„ rimpeld, en bezaaid met kleine hairen; als dit vel droog is kan het dienen voor schilden, „ die voor de pylen der Wilden ondoordringbaar zyn." *Histoire Naturelle & Morale des Antilles, pag.* 178.

(*b*) *Histoire Mex. pag.* 323, *&c.*

(*c*) Zie CLUSIUS.

(*d*) Zie OEXMELIN, *Histoire des Aventuriers, Tom. II. pag.* 134, *&c.*

(*e*) *Hist. Ind. Occid. Lib. XIII. Cap. X.*

(*f*) *Hist. Génér. Cap. XXXI.*

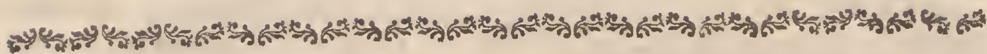
gen, dat zy zo wel in de rivieren als in zee leeven; dit ſtuk is evenwel niet waar dan ten opzichte van den kleinen lamantin, daar wy in het vervolg van ſpreeken zullen, en het ſchynt zeker, dat de groote lamantin der Antilles even weinig als die van Kamtſchatka de rivieren opzwemt, en dat de een en ander zig altyd in de zoute en brakke wateren onthouden.

De groote lamantin der Antilles heeft, gelyk als die van Kamtſchatka, een zeer korten hals, een zeer dik en zwaar lichaam, tot aan de plaats daar de ſtaart begint, die geduurig afneemt, tot aan de vin, die denzelven beſluit. Beiden hebben zy ook zeer kleine oogen, en zeer kleine gehoorgaten, in plaats van ooren; beiden voeden zy zig met wier en andere planten, die in zee groeijen, en hun vleeſch en vet, zo zy niet al te oud zyn, zyn eveneens goed om te eeten Beiden brengen zy maar één jong tevens voort, 't welk de moeder omhelſt, en dikwyls tuſſchen haare handen draagt; zy zoogt het een jaar lang, na welken tyd het in ſtaat is zig zelven te bezorgen, en groente te eeten: volgens Oviedo echter (g), zou de lamantin der Antilles twee jongen t'eener dragt werpen; maar dewyl het ſchynt, dat by deze ſoort, even als by die van Kamtſchatka, de jongen hunne moeder niet verlaaten, dan twee of drie jaaren na derzelver geboorte, zoude het wel kunnen zyn, dat die Schryver twee jongen van verſcheidene dragt dezelfde moeder hebbende zien volgen, daaruit beſlooten hadt, dat zy inderdaad twee jongen tevens ter wereld brengen.

(g) *Hiſtoria Indiæ Occident, Lib. XIII. Cap. X.*

DE GROOTE LAMANTIN VAN DE INDISCHE-ZEE.

Wy hebben in het XIIIde Deel, *blz.* 250 *en* 251 bygebragt, het geen de reizigers le Guat en Dampier gezegd hebben van de lamantins, welken zy gezien hebben aan 't eiland Rodrigue en de Philippynſche eilanden, en die ons voorkwamen veele gelykheid te hebben met de groote lamantins der Antilliſche eilanden; wy denken evenwel niet dat zy volſtrekt van dezelfde ſoort zyn, want het is naauwlyks mogelyk, dat deze dieren den overtogt gedaan hebben van Amerika naar de Ooſt-Indiën; men zal in het volgende artykel zien de byzonderheden, die bewyzen, dat zy niet verre kunnen zwemmen, noch de groote zeën doorkruiſen.

DE KLEINE LAMANTIN VAN AMERIKA.

Deze vierde soort, kleiner dan de drie voorigen, is tevens talryker, en meer verspreid, dan de tweede in de heete klimaaten der nieuwe Wereld; zy wordt niet alleen op alle de kusten gevonden, maar ook in de rivieren en de meiren, die binnen in de landen van Zuid-Amerika zyn (a) als in de Orenoque (b), de Oyapok, de rivier der Amazoonen, enz.; men vindt hen ook in de rivieren, en in de baai van Campeche, en rondom de kleine eilanden, die ten zuiden van het eiland Kuba zyn.

De groote lamantin der Antilles verlaat de zee niet, maar de kleine verkiest de zoete wateren en zwemt de rivieren op tot duizend mylen afstands van de zee (c). De Hr. DE LA CONDAMINE heeft 'er gezien in de rivier der Amazoonen tot aan de watervallen van Borjas, boven welken 'er geene gevonden worden. Het schynt dat die kleine Amerikaansche lamantins beurtelings in de wateren der zee en in die der rivieren leeven, naar maate zy daar voedzel vinden; maar zy onthouden zig standvastig op de verhevenste gronden der laage oevers, en in de rivieren daar de planten groeijen, waar mede zy zig voeden; men ontmoet hen nooit digt by steile bulten, daar het water diep is (d), noch in volle zee op groote afstanden van het land, want zy zouden daar niet kunnen bestaan, dewyl zy geen visch schynen te eeten; zy bezoeken dus geene plaatsen, dan daar groente valt; en het is te dezer oorzaake, dat zy de groote zeën niet kunnen overtrekken als op welker bodem geene gewassen te bekomen zyn, en daar zy gevolglyk by mangel van voedzel en krachten zouden omkomen. Dus gelooven wy niet dat de lamantins van de Indische zee, en die van de Senegalsche kusten, dezelfde soorten zyn als de Amerikaansche lamantins, 't zy de kleine of de groote.

De reizigers (e) stemmen overëen in te zeggen, dat de kleine Amerikaansche lamantin, waarvan wy hier spreeken, zig niet alleen voedt met planten, die onder water groeijen, maar dat hy ook de groente eet, die langs de oevers wast; by aldien hy die slechts onder zyn bereik kan krygen,

(a) „ Op zeven mylen van de Stad (Ilhéots in Brazil) in 't binnenland, vindt men een „ meir van drinkbaar water, breed en lang vier mylen, waarin verscheide soorten van zeer „ groote visschen zyn, inzonderheid manatées, die omtrent agt honderd pond weegen." *Histoire Génér. des Voyages, Tom, XIV. pag.* 230.

(b) *Histoire de l'Orenoque*, par le Pere GUMILLA.

(c) *Voyage sur la riviere des Amazones*, par Mr. DE LA CONDAMINE.

(d) *Voyage de* DAMPIER, *Tom. I. pag.* 46.

(e) BINET, *Voyage la Cayenne, pag.* 346. De Vader MAGNIEN DE FRIBOURG, handschrift medegedeeld, door den Hr. DE LA CONDAMINE. De Vader GUMILLA. *Histoire de l'Orenoque.*

met zyn kop uit te ſtrekken zo verre hy kan zonder geheellyk uit het water te gaan, want hy heeft, even weinig als de andere lamantins het vermogen van op 't land te kunnen gaan, noch zelfs van zig daar op voort te ſleepen.

De wyfjes van deze ſoort werpen gemeenlyk twee jongen (*f*), terwyl de groote lamantins maar één tevens voortbrengen. De moeder draagt elk dezer jongen in een haarer armen tegen haare borſten aangedrukt, daar zy zig niet van afſcheiden, welken beweegingen zy moge maaken; ook verlaaten de jongen hunne moeder niet, wanneer zy gewond is, en zelfs niet na haaren dood, want zy blyven haar vergezellen wanneer de viſſchers dezelve met de lynen aanhaalen, om haar op den oever te trekken.

Het vel dier volwaſſenen van deze kleine ſoort van lamantins, is even als dat der grooten, ruw en dik; hun vleeſch is ook zeer goed te eeten. Men kan de beſchryving van een dezer dieren zien in ons werk, (XIIIde Deel, *blz.* 270.)

(*f*) GUMILLA, *Hiſt. de l'Orenoque.*

DE KLEINE LAMANTIN VAN SENEGAL.

WY hebben in het XIIIde Deel, *blz.* 274, volgens den Hr. ADANSON de beſchryving van dezen kleinen Senegalſchen lamantin gegeeven, die van dezelfde grootte is als die van Cayenne, maar die daar van ſchynt te verſchillen, voor zo verre hy baktanden en eenige hairen op het lichaam heeft, kenmerken die genoegzaam zyn om hem van den Amerikaanſchen te onderſcheiden, waaraan de Reisbeſchryvers noch baktanden, noch hair op het lichaam geeven; dus vermoeden wy, dat men vyf ſoorten van lamantins kan op tellen; de eerſte is de groote lamantin van Kamtſchatka, die, gelyk wy gezegd hebben, alle de andere in grootte overtreft, en die noch baktanden, noch nagels aan 't einde der handen, noch hair op 't lichaam heeft. De tweede, de groote lamantin der Antilliſche eilanden, die baktanden, nagels, en eenige hairen op het lichaam heeft, en welks lengte van niet meer dan agttien of twintig voeten is, terwyl die van den lamantin van Kamtſchatka, van meer dan drie-en-twintig voeten is. De derde is de groote lamantin der Indiſche zee, die nog niet wel bekend is, maar die van eene verſchillende ſoort van die van Kamtſchatka en van de Antilles moet zyn, dewyl noch de eene, noch de ander de groote zeën kan doortrekken, om dat 'er geene groente waſt, daar deze dieren van leeven moeten. De vierde is de kleine lamantin van zuidelyk Amerika, die even eens de zoute en de zoete wateren bezoekt, en van de drie eerſte veel verſchilt in grootte, die meer dan twee derden minder is.

En

En de vyfde, de kleine lamantin van Senegal, die in verscheiden rivieren van Afrika gevonden wordt (*a*), gelyk als de kleine lamantin van Guiana en die van Amerika. Deze twee kleine soorten verschillen hierin, dat de eerste geene tanden heeft, en dat de gehoorgaten grooter zyn dan in de tweede.

Zie daar, wat ik, minst onzeker, heb kunnen verzamelen, wegens deze verschillende soorten van lamantins, die, gelyk men ziet, nog niet volmaakt bekend zyn. Eenige Reisbeschryvers hebben gesproken van de lamantins der Philippynsche eilanden, en de Hr. FORSTER heeft my gezegd dezelven ook gezien te hebben op de kusten van Nieuw-Holland; maar 't is ons onbekend of die soorten der Philippynsche eilanden en van Nieuw-Holland gebragt kunnen worden tot die, waarvan wy gesproken hebben, dan of zy daarvan genoeg verschillen om haar als verschillende soorten te moeten aanmerken?

(*a*) Het is te vermoeden dat dit het zelfde dier is, 't welk de Reisbeschryvers zeggen gezien te hebben, in eenige rivieren van Congo, van Angola, van Soffala, enz. Zie hier wat zy daarvan geschreeven hebben. „ De rivieren van Congo en van Angola hebben overvloed „ van visch van verschillende soorten; de Saïre brengt in 't byzonder eene zeer opmerkelyke „ soort voort: de Natuur heeft aan dezen visch twee handen gegeeven, en heeft zynen rug „ geformeerd als een platte plaat: zyn vleesch is zeer goed; hy voedt zig met het gras dat „ op den oever van de rivier groeit, zonder ooit op den oever te komen; eenige dezer vis- „ schen woogen vyfhonderd ponden." *Hist. Génér. des Voyages, Tom. V, pag.* 2. ——— „ Deze dieren vindt men in de meiren, inzonderheid in die van Angola, van Quihite, en „ van Angolon.... Zy zyn agt voeten lang, en hebben twee armen met handen, waarvan „ de vingers in het vleesch verborgen zyn. Hun kop is van eene eironde gedaante; zy „ hebben kleine oogen, een platte neus, grooten mond, zonder eenige vertooning van „ ooren.... De natuurlyke deelen van het mannetje, gelyken naar die van het paard: het „ wyfje heeft twee welgeformeerde mammen." *Idem, ibid.* ——— „ Men vangt dezelfde „ dieren by Soffala, op de Oostelyke kust van Afrika; men legt hen in 't zout voor scheeps- „ voorraad, en men vindt zig zeer wel by dit voedzel, zo het niet al te oud geworden is, „ maar al te langen tyd bewaard, verandert het, en wordt gevaarlyk voor hun, die eenige venus- „ ziekte hebben." *Idem, ibid. pag.* 93. ——— „ De manatée van de rivier de Sierra „ Leona, heeft tanden achter in den bek.... Zyne oogen zyn zeer klein, en naauwlyks „ kan men een priem in zyne ooren steeken; digt by de ooren zyn twee breede vinnen „ van zestien of agttien duimen lengte.... Zyn staart is zeer breed;.... En het vel des „ lichaams is een vinger dik.... Om dit dier te vangen, stooten de Negers hetzelve een „ harpoen, met een yzeren punt aan 't einde van een zeer langen houten steel, in 't lyf; „ het dier, zig gekwetst voelende, neemt de vlucht, maar de steel van den harpoen, die „ zig dikwyls boven water zien laat, dient ten geleide om het met het gezicht te volgen. „ Wanneer het dier niet voortzwemt, nadert men het andermaal, om hem met werpspiessen ver- „ der te treffen, en wanneer het eindelyk uitgeput is, brengt men het naar den oever." *Idem, ibid. Tom. III, pag.* 240, *enz.* ——— „ Het vleesch dezer dieren is lekker.... „ De beste deelen zyn die, welke den buik en de borsten naderen. Het spek is verschei- „ den duimen dik, en behoeft voor varkens-spek niet te zwichten.... LE MAIRE wil dat „ 'er in de rivier van Senegal, meer lamantins dan in de Gambia zyn, en dat zy daar slechts „ de grootte hebben van de bruinvisch." *Idem, ibid. pag.* 316. ——— „ Daar zyn ook „ lamantins op de Goudkust." *Idem, ibid. Tom. IV, pag.* 261.

Einde van het zestiende Deel.

BERIGT AAN DEN BINDER.

In dit XVI Deel zyn XXXVI Plaaten, die in de volgende orde moeten geplaatst worden.